

FOUARD:
SV. PAVEL A JEHO CESTY

FOUARD:
SV. PAVEL A JEHO CESTY

ABBÉ C. FOUARD:

Svatý Pavel

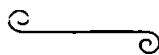
A JEHO APOŠTOLSKÉ CESTY

ABBÉ C. FOUARD

SVATÝ PAVEL

A

JEHO APOŠTOLSKÉ CESTY

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ

S povolením nejdůstojnější knížecí arcibiskupské konsistoře ode dne
21. března 1894 č. 2686

V PRAZE 1895

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba

PŘEDMLUVA.

Známo, že Renan neblahé paměti útočil na nejsvětější osobu Syna Božího, Pána a Spasitele našeho. Nejsa spokojen takou zlobou proti víře naší, obrátil se nepřátelsky též proti nejhorlivějšímu rozšiřovateli této víry, velikému apoštolu národů, svatému Pavlu.

Ale jako ve veliké při o Božství Pána Ježíše povstal té doby nejproslulejší obhájce P. Didon: tak i na obhájenou svatého Pavla pozdvihl hlasu abbé Fouard v knize s uvedeným na prvním listu titulem.

Je to dílo přesně historické, nad míru poučné. Ale po takových knihách vážných a poučných nerada sahá naše světská intelligence, spíše pachtí se po knihách zábavných, po románech a na mě francouzských.

Nuže, tu jí abbé Fouard podává také román a sice román v nejušlechtlejším toho slova smyslu. Neváháme dílo Fouardovo nazvati románem; máť svého hrdinu, svou peripetii, své konečné vítězství. Vskutku velikolepý, nanejvýš zajímavý historický román. Hrdinou jest muž, jenž si tehdejší vzdělanost osvojil v plné míře, myslitel vzdělaný, osvícený, horlivý, až k fanatismu nadšený zastance zákona Mojžíšova, ale jakmile byl obrácen na víru Kristovu, tu z přesvědčení, že tato víra, toto učení jedinou spásou jest lidstvu před záhubou časnou i věčnou, a nadšen jsa pro tuto myšlenku, vydává se v širý svět, aby mu hlásal Blahou Zvěst nového učení. Duší a tělem oddán jsa svému úkolu, neleká se žád-

IV

ných obtíží, žádné práce, ani okovů, ani žaláře, ba ani smrti; věc Kristova jde mu nade všecko i nad život.

Než, všude se mu staví nesmírné překážky v cestu. Rek se ocituje brzy v nejkrutším zápase s fanatismem ovšem již již odumírajícího židovství, jež poslední síly sbírajíc tím zuřivěji na něho útočí, s druhé pak strany s největším a nej-mocnějším nepřítelem na světě, s pohanstvím, také již se bořícím, nicméně držícím v rukou vládu světovou.

Dvě hlavní města, na Východě a na Západě, Jerusalema se svou úzkoprskou hierarchií a světovládný Řím se svými božskými Cesary povstávají proti slabému, prací a bolestmi sklíčenému člověku, který vůči svým nepřátelům nemá ničeho, leč plamenné slovo pravdy a v ruce kříž, Židům pohoršení, pohanům bláznovství, jemu však znamení slávy a vítězství. Konečně přece podlehá, propadá smrti, smrti mučednické, ozářen jsa oslonou světce, a právě v této smrti jest jeho vítězství. Obřadná přemrštěnost židovská podlehá, modly pohanské klesají s oltářů, tyranský Řím sklání se před křížem a pravda Evangelia slaví svou vítězoslávu.

Toť stručný obsah knihy, která psána jest slohem vážným, jasným a nad míru poutavým. Ale nejen obsahem a formou se zamlouvá, i po jiné stránce jest velice poučná. Dovídáme se tu množství podrobností geografických, topografických a historických. Autor na základě starších historiků: Plutarcha, Thukidida, Suetonia, Livia, Tacita, Josefa Flavia, jichž se všude dokládá, rovněž jako novějších spisovatelů anglických, francouzských a německých vede nás krajinami a městy, kterými procházel apoštol; podává věrné jejich popisy, líčí jejich obyvatelstvo a jeho poměry; k lepšímu názoru přidává krásné mapy a polohopisné plány; dále seznamuje nás s jednotlivými osobami, jejichž povahu stručnými, ale rázovitě význačnými rysy kreslí; ovšem největší píli věnuje osobě hlavní.

Přesně psychologicky a na základě vypravování Skutkův Apoštolských a Epištol vylíčena dovedně a krásně povaha velikého apoštola, tu vznešená, rázná, když jde o věc Kristovu, nezdolná, hrdá, neustupná, bezohledná, ale také jemná

a něžná, v hloubi srdce až k slzám citlivá, k lidstvu láskou překypující; je to obraz úchvatný, dílo mistrovské. V jeho detaily případně vplétá exegetické výklady Epištol buď doslovně nebo jen v obsahu uvedených; častokráte z jediného slova nebo jen z pouhé narážky bystrým duchem vyciňuje a pak dovedně vyličuje duševní stav, jenž ovládal apoštola, když diktoval své věčné památné Epištoly.

Kniha taková jistě zasluhuje, aby byla do naší milé mateřštiny převedena; proto jsem se té práce podjal, ale i za tím účelem, aby byla protiváhou spisu Renanovu, i u nás dosti rozšířenému.

Po mém soudě by kniha Fouardova neměla scházeti v žádné bibliothece kněžské; čeho však bych sobě ještě více přál, jest, aby dostalo se jí přístupu do kruhů, kde v bibliothekách nebo v salonech na stole leží naše nejlepší díla: Světozor, Zlatá Praha, Hrady a zámky, Sto let práce; přál bych si z té duše, by tam vedle Doreovy nebo Zlaté Bible, vedle Didonova „Ježíše Krista“ byl také jeho nejhorlivější učedník, veliký apoštol národů „svatý Pavel“.

Na Smíchově o Hromnicích l. P. 1894.

Překladatel.

Schválení

nejdůstojnějším arcibiskupem Rouenským,
primasem Normandským.

Milý abbé!

Pokračujete v řadě prací, jež Vám a diecesi, které Vaše schopnosti slouží ke cti, vyhradily již čestné místo v souvěké apologetice.

Vaše nová kniha jest životopisem toho, jehož Bossuet nazval „Božským Pavlem“. Jistě životopis Svatých má mnohem více pravdy a půvabu do sebe, jest lidštější a zároveň božsky krásnější, vidíme-li je, ani se pohybují, žijí, jednají na místě, na které je Prozřetelnost byla postavila; poznáváme-li po zvuku jejich hlasu, po tluku jejich srdce, že jsou též z naší krve, lidé jako my, zůstavení, jako my, milosti Boží, kteří se od ostatních smrtelníků liší toliko tím, že věrněji spolupůsobili se zvláštními dary, jež obdrželi s hůry. Tak i Vy vzácným štěstím v myšlení a ve slohu objasňujete osobu svatého Pavla, znovu ožívujete to něžné a silné srdce, o němž svatý Jan Zlatoústý pravil, že to bylo „samo srdce Kristovo“.

Ukazujete nám učitele „pohanů“, jak vychází z Jerusalema, by Kristu získal národy pohanské, dědictví to jeho apoštolského úřadu. Sledujete ho na Cypr, do Ikonía, Lystry, Korinta a Efesu a vytváříte živý obraz o jeho apoštolování na Východě podle námětu, který on sám byl nakreslil: „Máme tento božský poklad — praví — v nádobách hliněných, aby vznešenost naše byla z moci Boží a ne z nás“

VIII

(II. Kor. IV, 7.). „Žádnému nedávající žádného pohoršení, aby nebyla haněna služba naše“ (II. Kor. VI, 3.), „ale ve všem se prokazujeme jako služebníci Boží ve mnohých souženích a potřebách, v úzkostech, v ranách, v žalářích, v různicích, v pracích, v bdění, v postech... skrze slávu a po-
hanění, skrze zlou i dobrou pověst, jakožto svědčové a přece pravdomluvní jsouce; jakožto neznámí a přece známí; jakožto umírající a aj živi jsme; jakožto potrestaní, ale neumrtvení; jakožto smutní, ale vždycky se radující; jako potřební, ale mnohé obohacující; jako nic nemající, ale všemi věcmi vlád-
noucí“ (II. Kor. VI, 4—10.). A tak bude až ke dni, kde Bůh nás vytrhne z těla, z našeho pozemského stánku, „aby po-
hlceno bylo, co smrtelného jest, od života“ (II. Kor. V, 4.).

S učeností velmi rozsáhlou a zároveň svědčící o skrom-
nosti, kritikou střízlivou vypravujete o šestnácti letech jeho
života, plného zázrakův a těžkých prací. Ale nejživější půvab
Vašeho vypravování, ona neviditelná niť, která je spojuje
v jednotu a soulad, jest to, že se v něm objevuje na každé
stránce srdce apoštolovo, jež záříc samou láskou, projevuje
se v obdivuhodných listech, jež apoštol smácel svými slzami,
a jejichž pronikající hlas ještě po tak dlouhých stoletích
nás dojíká. Kdo pak více miloval lidi, ne-li on? Je-li dosti
na tom, řekneme-li, že k nim měl lásku jako matka k dětem
svým? Měl pro ně jemný cit, snášel veliké starosti, srdce
rozrývací úzkosti; mluví k nim mluvou něžnou i váš-
nivě ohnivou; zakouší všecku rozhorlenost, všecko pobouření
jako srdce matčino, vidí-li svědce, ani ohrožují duše dítek
jejích. Nesmírně miluje ty, které zplodil k životu božskému,
hotov jsa vše za ně dáti, ano i sebe sama, chtěje zavržen
býti pro jejich spasení.

A náš milý Pán, byl-li od koho kdy tak milován, jako
od apoštola? Vždyť vyzývá zemi, peklo i samo nebe, zdali
by mohly ho odloučiti od Ježíše Krista. Na všech cestách
svého apoštolování volá: „Láska Ježíše Krista jest to, která
mne pohání.“ A jak mnoho jiných mocných a podivuhodných
slov vyšlo z úst tomuto „neumělému v umění řečnickém“!
Jak mnoho hrdinských skutků vykonáno touto duší láskou

hořící! A tyto skutky a slova sebrav dovedl jste jejich prostou krásu vznešeně vytknouti.

Jest to marná práce, jestliže pochybovači, dějepisci, básníci leskem nepravé vědy neb okouzlujícím slohem hledí zastíniti jasnost víry v duši svých vrstevníků. Když díla těchto duchovních zločinců dávno upadnou v úplné zapomenutí, nepřestanou lidé obdivovati se listům velikého apoštola, a jméno Ježíše Krista, skoro na každé stránce se nacházející, bude se pronášeti s láskou. Nejen Řím, jak pravil Bossuet, ale veškeré člověčenstvo bude se honositi jedinou Epištolou světce Pavla mnohem více, nežli všemi spisy nejlepších vele duchův a nejproslulejších spisovatelů.

Buďte ubezpečen, milý abbé, veškerou mou úctou a láskou v Pánu našem.

† *Leon*, arcibiskup Rouenský.

Rouen, 15. listopadu 1892.

ÚVOD.

„Srdce Kristovo bylo srdce Pavlovo.“

S Jan Zlatoústý.

Hom. XXXII. Epišt. k Řím. 3.

V předešlém svazku ¹⁾ sebrali jsme, co známo o prvních letech křesťanských (od r. 30—45.). Viděli jsme zde Církev ana se tvoří, vyvíjí působením apoštolův a zvláště působením Petrovým, který byl jí hlavou a vůdcem. Než, krátké vypravování Skutkův Apoštolských a Ústního podání, pokud se týká prvopočátků Církve, jen sporého a nespolehlivého, poskytlo nám obraz v mnohých rysech dosti neurčitý. Doba následující (od r. 45—62.), jeví se nám již ve světle živějším. Vypravování sv. Lukáše, počínajíc od XIX. kapitoly Skutkův Apoštolských přestává býti památkem sv. Petra a stává se zápisníkem o sv. Pavlu; onen ustupuje z jeviště nadšeného vypravování, aby v zápasech proti židovstvu přepustil volné pole přísné ruce svého apoštolského bratra.

Nenadálé obraty tohoto boje jsou téměř výhradně předmětem našeho spisu, v němž sv. Pavel jeví se jako jediný vládce a ředitel díla mu zvlášť uloženého. Schválně jsme vyloučili z jeho apoštolských cest veškeré sem nepatřící podrobnosti ²⁾, protože část Skutkův Apoštolských, kde se vy-

¹⁾ Miní se tím dílo „Sv. Petr a první léta křesťanská“, kterého se spisovatel často dovolává.

²⁾ V tomto úmyslu jsme již prve vyložili úřad apoštolský sv. Petra a ostatních apoštolů, kterýžto výklad, kdyby byl vtěsnán do tohoto díla,

XII

pravují, jakož i listy sv. Pavla jsou i od nejzarytějších kritiků za pravé uznány. A tak tedy v plném historickém světle vyvíjeti se budou události v tom prvním svazku knihy naší. Na základě těchto nepopíratelných svědectví uvidíme, co se událo asi ve dvaceti letech po smrti Pána Ježíše; uvidíme, jaká byla víra v Božského Spasitele, jaká v Jeho učení, Jeho Církev, veškeré křesťanství.

Jediné pozastavení, kterým se protivníci staví proti pravdivosti událostí sv. Lukášem vypravovaných, jsou zázraky, o kterých se domnívají, že nelze na ně přistoupiti. Pravili jsme v Předmluvě k našemu dílu „Svatý Petr“, co soudíme o tom, že je libovolně zavrhuji, a proto již se zde o tom nezmíníme. Co se týče šesti Epištol, které apoštol psal prodlením sedmnácti let, jsou čtyři mezi nimi: Epištoly ke Korinťanům, ke Galatům, k Římanům, o nichž není nejmenší pře; proti dvěma jiným, svědčícím Církvi Soluňské, vyskytují se tak malicherné námitky, že zbytečno nad nimi se pozastavovati i podle přiznání racionalistů samých¹⁾. Podrobné vyvrácení najde se v každém exegetickém pojednání.

Původnost těchto Epištol, o nichž není pochybnosti, má velikou důležitost pro naše vypravování, nebo jestliže souřadnost událostí není v nich taková, jako ve Skutcích Apoštolských, za to povaha Pavlova jeví se v nich mnohem živěji. Z té příčiny budeme mnoho čerpati z listů apoštolových, ač jich nebudeme uváděti v celosti, ježto některá místa, nemohouce býti pochopena bez výkladu, jen by vypravování zdržovala. Na omluvenou, že jsme tak činili a chtějíce našim čtenářům poskytnouti možnost, by sami si to nahradili, na-

jen na újmu by byl jednotě. Co zbývá poznamenati o apoštolicích, jmenovitě o jejich kanonických listech, bude míti místo v průběhu líčení posledních let ze života sv. Pavla, což bude předmětem příštího svazku.

¹⁾ Renan: Saint Paul. Introduction p. V. VI. Obtíže, jež někteří moderní kritikové proti nim (epištolám k Soluňanům) kladli, jsou tak lehké váhy, že kritika má sice povinnost o nich se zmíniti, ale nikoliv se nad nimi pozastavovati, tím spíše, když mnohem silnější důvody je převažují. Epištoly ty mají na sobě ráz původnosti, který přednost má před každým jiným míněním.

značíme některé příčiny této nejasnosti, s jakou se potkají v spisech apoštolových.

Nejhlavnější pochází od apoštola samého, od jeho vele-ducha, překypujícího bohatostí myšlenek, od mohutného vzletu, který netrpěl ani odkladu ani překážek. Jeho myšlenka, rychlá i mohutná, zabírala jedním rázem některou pravdu po všech jejích stránkách neobmezujíc se na tu nejhlavnější. Snaha vyjádřit myšlenku ve vší úplnosti, byla u příčině, že apoštol užíval vět takových, jak je nalézáme v Epištolách, přetrhovaných, naplněných vedlejšími případy, jež vystupují tak v popředí, jako událost hlavní, nebo rozvlácnostmi, které odvracejí a zatemňují počáteční myšlenku.

Kdybychom chtěli na taková díla klásti pravidla rozboru, hledati v nich pořadu methodického a přesné rovnováhy všech součástí, bylo by to prací nejen trudnou, ale i neužitečnou. Jediným prostředkem, chceme-li jim dobře rozuměti, jest, abychom je měli za to, čím také jsou, totiž řečí muže východňana písemně zaznamenanou tak, jak ji beze vší přípravy přednášel.¹⁾

Sv. Pavel sám nepsal, nýbrž diktoval své Epištoly a jen na konec přidával sám několik slov: „Pozdravení mou rukou, Pavlovou, což jest můj podpis na všech listech. Takž píši: Milost Pána našeho Ježíše Krista se všemi vámi. Amen.“²⁾ (II. Thes. III., 17, 18.)

Když dokončil list, přečetl ho, nedbaje chyb slohových, vět zamotaných nebo náhle přetržených. Jsa dalek toho, by se nudil stálým opakováním slov, liboval si naopak v tom, že jedním a tímtéž slovem vyjadřoval hlavní myšlenku svou.

¹⁾ Ráz, jakýž duch a mrav východní vtiskl Epištolám sv. Pavla, jest viditelný po mnohých stránkách, jako na příklad v jeho dlouhých pozdravech, jež až dodnes lidé v těch krajinách kladou na počátku a na konci listů, jako sv. Pavel, ano i listin úředních, smluv a p.

²⁾ Bylo tak bez pochyby od té doby, kdy kolovaly nepravé listy, sv. Pavlu připisované (II. Thes. II., 2.), proto apoštol si navykl připojovati několik slov vlastní rukou jakožto pečeť na stvrzení pravosti listů, které odesýlal.

XIV

Pročítával listy tak, jak je diktoval, zabrán jsa příliš do obsahu, než aby se staral o jejich formu. Některé přípisky pokrajní zdají se býti jedinou jich opravou; snad jsou to ty, jež vloženy byvše do textu a tvoříce v něm vsuvky, přepĺňují, ano i zatemňují mnohá místa.

Sluší připojiti, že sv. Pavel, jsa rodem a výchovou Žid, nepsal pro nás západníky, důsledné myslitele, ale pro Židy, pro proselyty, na mudráctví Synagogy více méně uvyklé. Nuže, Židu nezamlouvá se žádná pravda, třeba sebe více rozumem opodstatněnou se zdála, pakli jí nepotvrzuje svědectví Písma. Odtud pochází, že sv. Pavel ve svých listech často se dovolává Starého Zákona, uváděje z něho citáty s obšírným výkladem. Mluva apoštolova, jsouc vymaněna z tohoto židovského dokazování, stává se zcela jinou, mocnou a dojemnou. Proto jsme pokaždé rozhovory z Písma všude tam, kde by byly na závalu volnému chodu myšlenkovému, zkrátili, jistě však neučinili jsme tak v tom úmyslu, bychom čtenáře sprostili povinnosti přemýšletí o slovu apoštolském v celém jeho rozsahu. Rozbor, který jim podáme, má účel uváděti je do svatého textu a míti je k tomu, by si ho osvojili.

Tato osobní práce jest nezbytnou tomu, kdo dobře chce pochopiti sv. Pavla; avšak kdo ji jednou vykoná, přilne na vždy k němu a k jeho listům, jakkoli namahavá jest jejich četba. Duch od ní častěji upouští, jsa unaven námahou, již mu tato četba působí, ale brzy se k nim zase vrací, a čím více se do nich zahloubává, tím neodolatelnější jest půvab jejich, protože v žádném jiném díle neobjevuje se spisovatel ve své duševní povaze tak jako tuto. Jeví se tu v protivách svého veleducha, ohnivý, prudký, a touže dobou plný způsobnosti, duchapřítomnosti a moudré umírněnosti; v mohutnou sílu nezkrotitelné duše mísi se bolestná sklíčenost¹⁾ nezlomná jest jeho příměst, při tom jsouc vždy opatrná, schopná příkrášlených narážek a řečnických obrátů. Všecka

¹⁾ I. Kor. II. 3.; II. Kor. I 8, 9. VII. 5.; XII. 7—10; Skut. XIII. 9.; XXIII.

tato hnutí srdce objevují se v jeho Duchem Božím prodchnutých listech a sice nejrůznějším způsobem: jsou v nich jemné ironie, výhrůžky, tklivé prosby, pláč a srdce rozrývací výkřiky. V žádném jiném díle není cos podobného, vyjma slovo Kristovo v Evangeliu a Žalmy židovské v Starém Zákoně.

Neobáváme se, že snad čtenáře unavíme tam, kde srdce apoštolovo tluče. Vytkli jsme co nejdůrazněji, že Skutkové Apoštolští nepodávají úplného obrazu povahy apoštolovy. Čtouce toliko vypravování sv. Lukáše, představovali bychom si povahu mohutnou, úsilnou, která chce vše zlomiti a zkrotiti, nemajíc milosrdenství ani lásky; avšak Epištoly doplňují tohoto námětu ukazující, jak k této silné vůli připojují se vlastnosti srdce a ducha, jež apoštola činí milování hodným. U takových panovačných povah bývají hlavními vlastnostmi hrdost a sobectví, osobnost jejich zdrcuje nebo ničí vše. Takový veleduch dovede na nějaký čas podmaňovati, nutiti k poslušnosti nebo k obdivu, avšak nedovede toho, by byl milován. Epištoly sv. Pavla ukáží nám jej ve světle zcela jiné velikosti; rovnaje se duchem mužům nejmocnějším, má jejich ráznost v jednání jejich působivost na duše, ale zároveň jest člověkem jako my, jenž jak svou nemocí, tak svou šlechetnou povahou nás k sobě poutá. S toutéž upřímností, jež nám odhaluje nadšení jeho srdce a jeho lásku, která celý svět objímá a všem se věnuje, s touž, pravíme, upřímností nezamlčuje nám ničeho ze své bídy a z nezdarů svých, jež k přirozené hrdosti pojí tklivou pokoru. Jen od něho dovídáme se o jeho stálé nemoci, která byla příčinou, že jeho duše tak trpěla, jsouc náchylna k pláči a ku všelikému pohnutí myslí, najmě bázeň to byla, jež ho pojímala v dobách rozhodných; „dán mu jest osten těla, anděl satanův, aby ho zášijkoval“ (II. Kor. XII., 7.).

Pozorujete tento zjev tak rozdílných vloh duševních v jednom a témže životě často si odporujících, zdaž nelze neuznati, že tato zvláštní velikost nepochází jediné a pouze od přirozenosti? Milost Boží má v ní jistě svůj díl. Ježíš jest to, jenž učinil Pavla jemným a pokorným srdcem, od-

XVI

haliv mu, že v lásce křesťanské spočívá pravá dokonalost spravedlnosti; Ježíš v tomto „člověku podle Krista dokonalém“ (Kol. I., 28.) přetvořil fanatického žida Damašského.

Apoštol sám to vyznal v Epištole ke Galatům slovem, v kterémž krátce obsaženo jest toto dílo, a z něhož vysvětliti lze zdánlivé ty protivy: „Živť pak jsem již ne já, ale živ jest ve mně Kristus“ (Gal. II., 20.).

Kapitola první.

První apoštolská cesta sv. Pavla.

Ostrov Cypr.

Tři léta uplynula od prvního pronásledování Církve Boží až do doby, kde počíná naše vypravování (r. 42—45 dle našeho letopočtu). Po celou tu dobu nečiněno útisku věřícím v Jerusalemě, ježto od r. 42. Agrippa opustil svůj královský palác na Sioně a nikdy více se tam nevrátil. Po něm pak vladařové římsí vykonávali úřad svůj s obvyklou nestranností. „Slovo Páně pak rostlo a rozmáhalo se“, praví Skutkové Apoštolští (Sk. XII., 24), avšak také judaismus se vštěpoval do Církve mateřské.

Svatí apoštolé a hlavně Petr již tam nemeškal, aby horlivcům napamět uváděl vidění, které měl v Joppe (Sk. X., 9—15); také Barnabáš a Šavel odebrali se do Antiochie; jedině Jakub tu zůstal jsa již povahou svou nejvíce nakloněn k přísnému zachování Zákona.¹⁾ Arci ani jemu ani věřícím nevyšlo z paměti, že Evangelium kázáno má býti veškerému světu, než přece měli za to, že dosti učiněno již tím, otevrou-li se dokořán brány nového města, Církve. Náleželi apoštol Jakub k předním Israelitům, kteří očekávali pohany na hoře svaté, by podrobili je Zákonu ukládající jim zároveň s vírou Kristovou též učení židovské: „Nebudete-li se obřezávati podle obyčeje Mojžíšova, nemůžete býti spaseni“ (Sk. XV., 1) — tedy bez obřízky žádné spasení.

Co takto Jerusalemem svůj rozhled a své poslání obmezoval, zatím Antiochia, právě naopak, obracejíc své zraky na veškeren

¹⁾ Euseb. Hist. eccl. lib. II., cap. XXIII.

svět pomýšlela na to, by ho také dobyla. Než jakkoli veliká tu panovala horlivost co nejdále rozšiřovati Blahé zvěstování, přece přednostové obce křesťanské zdržovali horlivce, očekávající, až Bůh sám jim rozkáže, by hlásali Evangelium spasení i mimo hranice Judské a Syrské.

Sv. Lukáš jmenuje nám nejhlavnější z těchto přednostů: „Byli pak v Církvi proroci a učitelé Barnabáš a Šimon, který slul Černý, a Lucius Cyrenský a Manahen, kterýž byl spolu vychován s Herodem tetrarchou, a Šavel“. ¹⁾ Tento zdá se, že z úmyslu je jmenován naposled, protože měl tehda jen úlohu podřízenou. Arci jeho znamenitá učenost, jeho slavné obrácení na víru, jeho ohnivá výmluvnost byly u příčině, že zařaden byl mezi učitele, nic méně zůstal podřízen starším Církve Antiochenské, jmenovitě Barnabášovi. s nímž sdílel všecky práce, a Šimonovi, Luciovi a Manahenovi, jež Petr plnou mocí za kněze zřídil, aby takto pojistil zdar křesťanských obcí v Syrii. Šavel, nejsa tehda nic více, než pouhým věřícím, kázal toliko z rozkazu a poslání svých představených, ani nejmenší věci o své ujmě nepodnikaje. Není pochyby, že tato podřízenost přicházela mu dosti za těžko, držíc jeho touhu po činnosti na uzdě, ježto také ode dnů onoho zátiší, které následovaly po jeho na víru obrácení, bylo mu Evangelium zvěstováno samým Pánem Ježíšem a sice v takovém světle, že mu od té doby nebylo třeba poučování býti od kteréhokoli člověka (Gal. II., 7—8; I. 11—12), ano podle četných známek lze souditi, že toto zjevení v mnohé věci předčilo nad ono, jež učiněno bylo Církvi Jerusalemské. Po osm let, co Pavel zůstal podřízen přednostům křesťanských obcí, v nichž vyučoval, byl zajisté mnohem osvěcenější nežli oni sami; zejména dobře věděl, že apoštolování mezi pohany jemu připadlo, nic méně střežil se, by nepředstihl hodiny od Boha určené.

¹⁾ Sk. XIII., 1. Názvy „proroci a učitelé“ dokazují, že tito přednostové měli zvláštní dary k řízení Církve, totiž znalost vyučování a dar prorokování to jest mluvit lidem ku vzdělání, i napomínání, i potěšování. (I. Kor. XIV., 3).

Konečně od samých přednostův Antiochenských dáno znamení, které očekával Šavel. Jistě asi nejednou s nimi rozmlouval o svých budoucích podnicích, o milosti pobádající ho, by šel mezi pohany, ale ani proroci ani učitelé neučinili o tom nějakého rozhodnutí. Jsouce svobodě svědomí, jakouž poskytovala nová víra, mnohem přístupnější než jejich bratří Jerusalemských, přece nechtěli se odhodlati k činu dříve, než by padla veškerá hradba Židy a pohany od sebe dělící. Rádi sice připouštěli, by Evangelium se rozšiřovalo v Syrii, bylať Syrie považována za část Svaté zemi; sama Antiochia, jakkoli pohanská, zaujímala ještě půdu přináležející k pohoří Libanonskému. Avšak právě tam za ony hory zamýšlel vydati se Pavel do krajin, které počínajíce u Amana obsahovaly pobřeží a ostrovy Velikého nebo Středoziemního moře. Slušelo-li míti tento jeho úmysl za oprávněný a bylo-li lze očekávati, že bude schválen od dvanácti apoštolů? O jejich apoštolování od té doby, kde se rozešli, bylo příliš málo známo, by se mohlo pronést o tom nějaké mínění; jedině to se vědělo, že nesli Evangelium svým soukmenovcům, k synům Israelským po veškerém širém světě roztroušeným. Na jisto však roznášena pověst, že Petr s úmyslem nejen odvážným, ale i neočekávaným přibyl do Říma a tam že káže; avšak vzdálenost byla příliš daleka, než aby se mohli dověděti, do jaké míry hlava apoštolův obmezila své vyučování? Přednostové Antiochenští byli tedy nerozhodni, když tu nadešla slavnost naznačená sv. Lukášem jakožto doba. v „níž sloužili Pánu a postili se“ (Sk. XIII, 2). Bezpochyby byl to půst před slavností Stanků, jediný to Zákonem Mojžíšovým předepsaný (Lev. XVI., 29—31; XXIII., 26—32. Nom. XXIX., 7). Věřící, plníce tuto povinnost Mojžíšem na usmíření předepsanou připojovali k ní, dle svého obyčeje, obřad „lámání chleba“, když tu pojednou uprostřed svatých tajemství slyšána jsou slova Ducha Svatého: „Oddělte mi Šavla a Barnabáše k dílu, ku kterému jsem je pojal“ (Sk. XIII., 2).

Jakkoli tehdejší vláda církevní jeví se nám neúplně vyvinuta, přece kněžstvo tvořilo v Církvi zvláštní třídu od ostatních věřících rozdílnou, jež měla moc a právo rozdávat

svátosti. K této tedy třídě, k důstojnosti kněžské rozkázal Duch Svatý připojiti Šavla a Barnabáše. Rozkaz byl bez odkladu vykonán. Přednostové, postíce se a modlíce se s věřícími, vzkládali ruce na oba vyvolené, zůstavující je milosti Ducha Svatého (Sk. XIII., 3. — XIV., 25).

Pán neurčil, kterým krajinám by noví apoštolé měli kázati Evangelium. Bezpochyby nebyli v té věci jedné myslí; Pavel zajisté pomýšlel na Malou Asii, sousedící s Tarsem, jeho rodištěm; také uvidíme, že se tam obrátil, jakmile převzal do své ruky vedení apoštolské missie. Co však se Barnabáše týče, byla jeho mysl obrácena na Cypr, jeho vlast, na onen Cypr, jehož břehy již od Syrie bylo lze pozorovati v obzoru Velikého moře, na ostrov Cypr, nejbližší z ostrovů od Hebreů „Cethim“ ¹⁾ nazvaných, jenž dle názoru židovského byl sídlem a střediskem pohanstva. Šavel ve své bystrozrakosti příliš dobře o tom předvídal, než aby sobě sliboval nějakého velkého úspěchu od této zemi nečisté, nicméně šetřil volby svého soudruha, neboť Barnabáš, jsa křesťanem hned od počátku a důvěrně obcuje se Dvanácti (Sk. IV., 36), zůstal i v Antiochii tím, co býval v Jerusalemě, totiž ochrancem, a jak se též podobalo, vůdcem učeného zákonníka na víru obráceného (t. j. Pavla). Ostatně převládající vážnost Barnabášova byla ještě zvýšena přítomností Jana Marka, kteréhož oba apoštolé přivedli ze Svatého města a jehož si přibrali v díle svém ke službě a ku pomoci (Sk. XIII., 5). Tento učedník, sestřenec Barnabášův (Kol. IV., 10) měl za matku Marii, jež byla vznešenou židovkou, a jejíž dům sloužil křesťanům Jerusalemským za svatyni (Sk. XII., 12). Má se i za to, že Petr se tam odebral, když vyšel ze žaláře, byv vysobozen od anděla, a že také tam to bylo, kde se přednostové Církve Boží obyčejně shromažďovali.

V jejich středu osvojil si Jan Marek zcela názory židovské, pročež nenahlížel, proč by se mělo jíti k pohanům,

¹⁾ I. Mojž. X., 4 dáno jméno to národu pocházejícímu od Javana, syna Jafetova. Cethim — dí Josef — usídlil se na ostrově, nyní Cypr zvaném; odtud všechny ostrovy a pobřeží moře Středozemního zvány od Hebreů jménem Cethim (Starož. I, IV., 1).

když nejen bezpečné cesty přechovaly od soukmenovců vyhledávané, ale i moře, kde čilý panoval obchod, kde četné lodě pobřežní křižovaly a kde na pobřeží v každém městě byly čtvrtě židovské, zabezpečovaly jim veškeru jistotu plavby i pobytu. Zřící se takových výhod a vydati se v šanc cestám neznámým, tomu se ještě více, než Barnabáš, opíral Jan Marek; vždyť jej uvidíme, an raději se záhy odděluje od svých soudruhův, než aby šel za odvážným podnikem Šavlovým (Sk. XIII, 13). Avšak hodina tohoto rozchodu ještě neudeřila: jednomyslně tedy usneseno, že slovo spásy nésti se má na Cypr.

Tento záměr přivedl apoštoly do přístavu Antiochenského, do Seleucie. Dobrá silnice, asi šest hodin cesty dlouhá, spojuje obě města; vedena jsouc po pravém břehu řeky Oronta, jen něco málo od jeho křivoběžného toku vine se s počátku podle úpatí pohoří Piererského, potom zatačí severozápadně k zmíněnému městu pobřežnímu. Všichni tři missionáři opustili Antiochii s tak skromnou zásobou, jakouž právě Ježíš předpisoval apoštolům, totiž šli pěšky bez mošny, bez chleba, bez peněz v pasu (Mar. VI, 8); cestovali jako ptáci nebeští, jež krmí Otec nebeský (Mat. VI, 26).

První cesta, kterou jim bylo konati, jest plna půvabu: na skalinách nadem se červenajících zelenají se husté křoviny, vavříny růžově kvetoucí, keře rozptýlené mezi dubovými zákrsky a planými fíky; četné potůčky, padající s hor, přerývají silnici, zvlažující pole podél břehův Orontských; za řekou pak lesnaté návrší vroubí údolí Dafneské, zraku lidskému je skrývající. Tou tedy cestou kráčeli apoštolé, jsouce dobré mysli a vědouce, že na březích mořských naleznou bratry, kteří nejen laskavě je přijmou, nýbrž i ochotně jim budou k ruce, by se šťastně dostali na Cypr.

Seleucie byla opravdově přístavem z celé Syrie nejčetněji navštěvovaným; panovalť jak na sousedním přímoří, tak i na vzdáleném pobřeží moře Středozemního čilý obchod s cenným zbožím, jež četné karavany z Východu přivážely do Antiochie. Všecky karavany, jichž nevábil k sobě protější Tarsus, braly se touto cestou. Seleucidové, poznávající důle-

žitost takového obchodního skladiště, měli o to péči, by zde vystavěno bylo prostranné a bezpečné přístaviště. By zabezpečeno bylo proti vlnobití, jež zde ustavičně mocně naráží na břeh, zbudovány tu po celé šířce silné hráze nábrežní, tvořící hlubokou nádržku vody tiché jako v Cesarei. Úzký průplav splavné vody otevřen jest na sever, kdežto na západ a na jih pevná hráz opírá se proti moři a větru.

Všichni tři soudruzi našli snadno loď k odplutí přihotovenou, jíž k své cestě ihned užili. Brzy před zrakem jejich mizelo město o strmé skály opřené, potom záliv Orontský, dále i vrcholy hory Kassiovy; již v několika hodinách Barnabáš a Marek spozorovali ku straně západní ostrov Cyperský, svou vlast. Salamis, kde přistáli, bylo nejdůležitějším městem na pobřeží východním. Úroda plání město obklopujících, jakož i výhody čilého obchodu přivábily sem tak veliké množství Židů, že v městě měli několik synagog. Apoštolé hlásali slovo Boží s novým zdarem v tomto jim příznivém městě, neboť Židé Cyperští, dozvěděvše se od svých rodáků, kteří se sem utekli před pronásledováním v Jerusalemě, o učení evangelickém, přijímali ochotně „Blahou zvěst“ (Sk. IV., 36; XI., 19; XXI., 16). Tito právě to byli, kteří první o to se pokusili, by kázali ne již synům Israelským, ale i pohanům v Antiochii (Sk. XI., 20).

Barnabáš, jež svazky příbuzenství i rodu pojily se Židy tohoto ostrova, měl hlavní úkol v tomto apoštolování a tak stal se apoštolem ostrova Cypru, kamž zase později přibyl poznovu, když se byl od Šavla odloučil, kdežto tento po všechn čas zůstal jako cizím této osadě křesťanské. Nikdy více se tam neobjevil, ačkoliv opět a opět se tu plavil podél po řeží ostrova. Také v jeho Epištolách nečiní se o něm zmínky, patrně nespatoval zde Šavel vlastního pole svého apostolatu.

Nic méně za svého zde pobytu neobmeškal o díle spásy pracovati, a to s tím větší horlivostí, čím hroznější byla bohapocta, jež panovala na Cypru, a jež ze všech všudy forem náboženství pohanského neměla nikde sobě rovné, ani jediné, která by tak porušovala a zatvrzovala duše jako tato.

Venuše byla bohyní ostrova, ne Venuše řecká, symbol milosti a krásy, ale bylo to zhovadilé božstvo, jak u Východňanů bylo ctěno. Jsouc vymyšlena pokolením Chamovým, by se v ní zbožňovaly a posvěcovaly nejhrubší rozkoše smyslné, byla tato bohyně od Kananitů v Askalonu uctívána jménem bohyně Dekréto, od Filistinů jménem Astarty; než všude nacházíme totéž surové uctívání. Syřané, Moabité, Filistiné, jsouce oddáni svým hanebným tajemstvím, zavdávali Israelitům neustále příčinu i příležitost, že tito sváděni jsouce odpadávali od víry své. Feničané zanášeli pak tento kult všude, kamkoli jejich lodi přistávaly. Ostrov Cypr, jsa jim po ruce a záhy od nich zalidněn, byl veskrze prosáknut touto nákazou. Mírné jeho ponebí jen ještě více podporovalo tuto nevázanost, a co do úrodnosti byl to druhý Egypt, ale nikoli jednotvarný Egypt ve svém slunečném žáru, nýbrž bylo to místo se stinnými údolínami, ¹⁾ s libými, směle se vypínajícími a svěžími horami, jež se v modravých vlnách potápěly.

Když Řekové, usídlivše se na tomto ostrově, našli zde tuto hrubou báji semitskou, snažili se ji očistiti a povznést. Dle jejich pověstí úrodná krev Uranova rozlitá do moře Cyperského dlouho tam kvasila, až z bílé pěny vln mořských vynořila se Afrodita. ²⁾ Holubice a delfini táhli její perleťovou kolébku ku břehům sousedním, kde se na horách ku počtě její vypínaly chrámy v Idalii, v Amathontě a v Pafu. Zde, v chrámu, jediným to ze všech těch svatyň, neproléváno krve za obět, nýbrž dnem i nocí obětováno jen květin a vonného kadidla.

Tak od Řeků líčena byla Cypris jako věčná krása, před-

¹⁾ Cypr byl původně porostlý cedrovými a cypřišovými lesy; zimostraz zde rostl v nadbytku, slouže Tyrským k tomu, že jím obkládali slonovinu, z které si dělali lavičky lodí svých (Ezech. XXVII., 6), Cypřiš, který dostal své jméno právě od tohoto ostrova, skoro zmizel, jelikož stavitelé příliš vyhledávali tohoto dřeva pro jeho tvrdost a vůni příjemnou. Co Anglicko převzalo vládu ostrova, zapovědělo mýtní lesů, zároveň zmírňujíc tím přílišné sucho, jež bývá metlou zemi této. Podobně má péči o pěstování révy a právem, nebo veškerý ostrov až do výšky 1,200 m. může býti proměněn na vinice výnosné révy výtečné.

²⁾ Hesiodé-Theogonia 188. — Homer: Hymnus na Afroditu.

mět to čisté lásky, ona nebeská Venuše, již se klaněl Plato. ¹⁾ Než ta pravá bohyně Cyperská byla zcela jiná; tu v Pafu roztahovala svou cynickou nestoudnost pod způsobou tesaného kamene, obrazu to síly plodivé. ²⁾ Tu k její počtě konány v sousedních stinných hájích nestoudné oběti. ³⁾

Záliba obyvatelů Cyperských v tomto nemravném kultu značí dobře povahu jejich náboženství; smyslnost a ziskuchtivost byly jeho základem, odtud ona nenávist a ošklivost proti víře židovské, jakž k ní ostatně všude náchylni byli pohané. Mezi těmito porušenými kupci, pravými to potomky Chamovými, a mezi Israelity, kteří byli jejich soupeři v obchodu, byla nepřeklenutelná propast a nenávist divoká, neboť půl století později Židé vrhli se na pohany je obklopující, a na 240.000 jich zardousili. ⁴⁾ Z nevraživosti, jaká se jeví v tom hrozném vraždění, nelze za to míti, že na Cypru byli četní proselyté, protože by tito, jsouce obyčejně jako nějaká prostřední třída mezi židovstvem a pohanstvem každého města, předešli krvavé srážky, v jakých násilí veškeren cit umrtvuje. Proto Barnabáš a Šavel, nalezající jen nepatrného přístupu u pohanů, byli nuceni, hlásati slovo Boží toliko ve sbornicích židovských (Sk. XIII., 5). Marek jim pomáhal, poučuje o křtu ony Israelity, jež kázání sv. apoštolů Kristu získalo. (I. Kor. I., 14—17).

Ze Salaminy obrátili se naši věrozvěstové k Pafu. Silnice, kterou kráčeli, probíhá ostrovem od východu k západu. Mimo dvě již jmenovaná přední města nacházelo se tam jiných pět, a v každém z nich, zdá se, byla obec židovská, neboť Herodes Veliký, ⁵⁾ zakládaje v této krajině doly měděné, přiváděl sem množství rodáků svých. ⁶⁾ Právě těmito vzdále-

¹⁾ Platon. Symposion. VIII. IX. XXVIII. XXIX.

²⁾ Simulacrum deae, non effigie humana, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metae modo, exsurgens. Tacit. Hist. II., 3.

³⁾ Preller. Mythologie. II, 8.

⁴⁾ Dio Cassius. LXVIII., 32. — Euseb. Hist. eccl. IV., 2.

⁵⁾ Josef. Star. XVI., IV., 5.

⁶⁾ Týž. Star. XIII., X, 4.

ným synům Israelským kázali apoštolé Evangelium, když jich došlo poselství od vladaře, by přišli do Pafu.

Město Pafos, středisko politického i zároveň náboženského života, bylo nejznamenitější osadou od Feničanů na jižním pobřeží založenou. Semité vyhledávající výšiny ku svým bohopotám, vyzdvihli chrám Afroditin na jednom z četných pahrbků blíže moře; původní město obklopovalo svatyni, jsouc po dlouhou dobu usazeno na těchto pahrbcích. Avšak od doby, kde Římané očistili Středozemní moře od loupežníků, nabylo toto pobřeží zase půvabu tak, že tu povstalo nové město zvané „Neo-Pafos“¹⁾, jež tři hodiny cesty vzdáleno bylo od města zasvěceného Venuši. Odtud vycházely několikráte do roka rozpustilé průvody do hájů starého Iafa; příliv poutníkův a mohutnění obchodu dodávaly tomuto přístavu takové důležitosti, že vladaři římsíi zarazili tu stálé sídlo své.

V době, kterou se zanášíme, přešel Cypr, byv původně provincií císařskou, pod vládu senatu²⁾ jsa spravován prokonsulem, úředníkem zřízeným plnou mocí na jeden rok.³⁾

¹⁾ Nynější Baffo. Když Nový Pafos byl zemětřesením ztroskotán, vystavěl ho císař Augustus znovu a nazval je Augusta. Dio Cass. LIV. 4.

²⁾ Když Augustus r. 27. před Kr. rozdělil provincie mezi sebe a senát, patřil Cypr k provinciím císařským (Dio Cass. LIII., 12; Strabo XIV., VI., 6). Později, vida, že by tu posádka vojenská byla zbytečnou, postoupil ostrov senátu a na výměnu přibral si Dalmacii (Dio Cass. LIV., 4). Že tomu tak, jak dosvědčuje Dio Cassius, potvrzují medaile a nápisy nalezené v městech Curiu a Cittiu. Avšak žádné z nich nepřipomínají Sergia Paula, toliko jmenují s názvem prokonsulů Comminia Procla, Julia Corda, L. Anna Bossa, kteří buď tam byli před Sergiem Paulem nebo jej bezprostředně následovali. (Eckel. III., 84. Akerman. Numism. illustr. str. 39., 42). Jest tedy pochybno, zdali prokonsul Paulus připomenutý na jednom nápisu města Soli, jest tentýž se Sergiem Paulem, o němž řeč jest ve Skutcích Apoštolských (Cesnola. Cyprus st. 495).

³⁾ S počátku titul „prokonsul“ dáván bývalým konsulům, kterým po vykonání jejich úřadu dostávalo se velitelství jednoho armádního sboru nebo jedné provincie. Ale za Augusta tento titul byl dáván všem vladařům provincií senatorských, ať již byli dříve konsuly nebo ne. Moc jejich trvala jen jeden rok (Dio LIII., 13).

Tenkráté držel ten úřad Říman šlechtic, Sergius Paulus; byl to muž opatrný, dí sv. Lukáš, jak se zdá, týž učený přírodovědec, jehož jméno připomíná Plinius.¹⁾ Nemaje dosti zaměstnání, jež by tato vzdálená residence v hojné míře poskytovala, cítil zde, v této osamělosti, Sergius mnohem živěji než v Římě v duši své, když z ní vymizela víra otcovská, prázdnotu, ale i potřebu, by duše jeho zase povznesla se do světa nadpřirozeného. Nuž, žádná jiná krajina nezdála se býti této náladě vhodnější, jako Východ: hvězdáři, věštcí, vykládači snů se tu jen hemžili; všichni o přítrž slibovali svým přívržencům, že je zasvěť v nejvyšší tajemství. Zvláště na Cypru bylo mnoho svůdných příležitostí pro lidi vzdělanější, protože kouzelníci nevedli si tu po způsobu sprostých kejklířů. Zachovávající ve svém umění tytéž učené formy, jakýmiž je vystrojovali magové perští založili tu dvě školy: „nejnovější byla Cyprská“, dí Plinius (Hist. nat. XXX., II., 6), čímž bezpochyby rozuměti sluší, že tu jednati jest s kouzly, od Feničanů v jejich osadách rozšiřovanými, totiž s oněmi nečistými a krvavými obyčejí, z nichž na jevo vychází děsný duch Kananitský; druhá škola, naskrze židovská, měla za to, že původ svůj vzala od kouzelníkův Egyptských, kteří před Faraonem činíce zázraky, brojili proti Mojžíšovi, nebo dokonce od samého Mojžíše ji odvozovali. Ať jakoukoli úlohu hrál v této škole podvod, náuky Mojžíšské byly tam při své vážnosti, povznášejíce kouzelníky židovské na vyšší stupeň vzdělanosti, a to i v myšlence i ve slově, což marně by bylo hledati při kouzelnících pohanských.

Náuky těchto židovských kouzelníků spojené s jakousi mocnou dovedností, působily na Sergia tak, že chtěl při sobě míti takového mistra, který by ho uvedl v hluboká tajemství. Byl to Žid, jménem Bar-Jesu, známější však domýšlivým a chlubným jménem „Elymas“ to jest „Mudrc“. Tento zaujímal u vladaře takové místo, jakéhož tenkráté šlechtici

¹⁾ Hist. natur. I. Elenchos II. a XVIII. Ostatně zdá se, že pěstování věd bylo oblíbeno u této rodiny, neboť o jedno století později Galianus chválí filosofa, jménem Sergia Paula, proslulého svými výzkumy rovněž jako učenými náukami.

vůbec popřáli kouzelníku, jenž jim oznamoval budoucnost, totiž jako mudrc, který spravoval a poučoval jejich svědomí. Strava, byt, štědré dary nabízeny lidem těm, kteří, jsouce považováni za členy rodiny, nezřídka v ní mocně vládli.

Právě dostoupil Bar-Jesu nejvyššího stupně přízně vladařovy, když tu pojednou rozneslo se v Pafu, že tři Židé přišedší na ostrov svým kázáním veliký činili rozruch v synagogách. Z nenasytné zvědavosti, která byla příčinou, že tak přilnul ke kouzelníkovi, přál si vladař slyšeti tyto nově příchozí; obeslal je tedy k sobě, projevuje ochotu, že by rád slyšel slovo Páně.

Touto zprávou byl Bar-Jesu velice pobouřen. Předvídaje svou zkázu všechno možné podnikal, aby jen zviklal důvěru v duši vladařově. Slova Skutků Apoštolských dávají na srozuměnou, že i veřejná pře z toho povstala, v níž nepravý prorok všemožně se namáhal, by v níveč uvedl svaté apoštoly, dokazuje, že jejich náuka není ničím jiným, leč bláznovstvím.

Nešlo tu více o to, bojovati toliko v synagogách; slovo hanebného podvodu bylo namířeno na pohany této krajiny a útočilo přímo na Krista v zemi, jež byla bydlíštěm pohan-ským. Šlo-li tedy o pohany, tu byl Šavel na svém místě; bez meškání jda za svými soudruhy setkal se s Bar Jesuem. Tu pohleděv naň okem, jež strašně zplanulo hněvem svatým a mocí Ducha Božího zvolal: „Ó muži, plný lsti a vši chytrosti, synu ďáblův, nepříteli vši spravedlnosti, nepřestáváš převraceti cest Páně přímých? Hle, nyní ruka Páně nad tebou, a budeš slep, nevidá slunce až do času.“ „A hned připadla na něho mrákota a tma, a jda vůkol, hledal, kdo by mu ruky podal. Tedy uzřev vladař, co se stalo, uvěřil, divě se učení Páně.“ (Sk. XIII., 9—11).

V tomto prvém činu svého apoštolování ukazuje se nám sv. Pavel v celé své živé, přísné povaze židovské jako druhý Jan Křtitel nebo Eliáš, jako každý Východňan, metaje kletbu na toho, kdo jest nepřítelem jeho víry, oslepuje a ubíjeje toho, kdo se mu protiví. Málo kdy naskýtá se nám v jeho listech podobný zjev, jenž by pravdivěji vynesl na světlo tuto

horlivou jeho povahu. Ač tento zákonník světlem Božím ohromený zůstával vždy pod vlivem milosti Boží, stále jím vládnoucí, nic méně jeví v něm týž duch, tatáž ohnivá řeč, táž bouřná dychtivost po činu, jako před jeho obrácením. Drže tuto horlivost na uzdě od doby, co vyšel z Antiochie, následoval Barnabáše a Marka do synagog Cyperských, avšak toho pevného jsa přesvědčení, že ho Bůh neposlal pro posluhačstvo židovské. V Pafu pak Duch svatý podal mu tak zřejmý důkaz o pravém jeho povolání, že v téže chvíli podav se vlivu milosti Boží převzal do své ruky vedení apoštolského poslání, obraceje zraky svých soudruhů na blízký břeh Pamfilie. Tam měli naléztí nejen syny Israelské, ale i pohany, kteří by ochotně přijali slovo Evangelia.

Sv. Lukáš dává tuto změnu výpravy dosti případně na srozuměnou, poznamenáváje, že od toho dne Šavel, zanechav svého hebrejského jména, nazýval se Pavlem ¹⁾ (Sk. XIII., 9); avšak nezmiňuje se o odporu, jež bylo apoštolu přemáhati. Odpor se strany Markovy byl zajisté silný, jak souditi lze

¹⁾ „Tedy Šavel, který slove Pavel, atd.“ Odtud i ve Skutcích Apošt. i v Epištolách sluje Pavel. Domněnka sv. Jeronyma (Com. in Epist. ad Phil. I.) že Šavel přijal jméno „Pavel“ na památku obrácení vladaře Sergie Paula, nezasluhuje víry; sv. apoštol tak málo dbal své vlastní slávy, že by se sotva byl chlubil podobným vítězstvím. Mnohem více se nám zamlouvá mínění, že příbuzní Šavlovi dali mu dvoje jméno: jedno mělo mu připomínati jeho původ židovský, kdežto druhé, odvozené z řeči pohanské, jemu usnadniti mělo styky se světem pohanským. Ode dávna Israelité hleděli vtírati se aspoň dle jména mezi národy cizí, mezi kterými byli nuceni žíti. Tak Josef Egyptský měl při dvoře Farao- nově jméno Zaphnatpaaneah (Gen. XLI., 45); Daniel na březích Eufratských nazýván Belshatzar (Dan. I., 7) a Esther-Hadasah (Orth. II., 7). Židé řečtí dávali si rovněž jména řecká. Jméno „Jesu“ změněno obyčejně v Jason; Josef v Hégesip; Tarphon v Tryphon. Někdy se jen převedlo jméno hebrejské: Kephas byl Petr; Thomas-Didymos. Zhusta otroci židovští, obdrževše svobodu, přijímali jméno svého pána. Ostatně jest pravdě podobná domněnka, že rodina Šavlova byla mezi těmi, kteří prodáni byli obyvatelům Tarsenským do otroctví, by se zaplatil poplatek vyžadovaný od Kassia. Rod jeho snad padl do rukou rodiny Emiliů, a dán touto na svobodu, z vděčnosti dával svým dětem příjmi „Paulus“, jež tak slavným se stalo skrze Paula Emilia.

z toho, že tento učedník brzy potom opustil Pavla. Snadno lze uhodnouti příčinu, pro kterou se tak stalo. Nešlo tu více o to, jako v Antiochii, dávatí pohanům přednost před Židy, ale o to, že se má opustiti místo, kde apoštolování tak krásně se dařilo, právě ve chvíli, kdy obrácení na víru vladaře toho ostrova pojišťovalo apoštolům neočekávaného výsledku. Sergius Paulus byl ve svém úřadě teprve jen několik měsíců, proč tedy měli se vzdáti této výhodné okolnosti, jež se jim sotva více naskytne? Jakkoli tyto důvody zdály se býti platnými, přece Pavel se od nich odvrátil, poslouchaje jen hlasu Božího, jenž ho volal mezi pohany. Vážně a odhodlaně, jak si od této chvíle v každém sporu vedl, přijměl své soudruhy, by opustili Cypr.

Zemi, do které je vedl, teprve později dostalo se jakési politické jednoty jménem „Malé Asie“. Tehdáž však netvoříc jednotnou provincii s obyvatelstvem téhož jazyka, téže povahy a téže vlády pod jediným vladařem jako Syrie a Cypr, byla spíše rozdělena na četné krajiny, v nich rozličný mrav, rozličný jazyk a rozličná náboženství panovaly, a které majíce též rozličnou správu, buď od římských prefektů neb od knížat lenních spravovány byly. Zeměpisci počítají více než sedmnácte rozličných národů na tomto poloostrově. Avšak pravdou jest, že Římané, jsouce tu pány od jednoho století, znenáhla tyto rozdíly zmírňovali, přece Pamfilie, kamž apoštolé nejprve přibyli, zachovávala svůj vlastní jazyk (Sk. II., 10); podobně i Pisidie a Lykaonie (Sk. XIV., 10). Obyvatelé Kariie, Frygie, Pontu a Kappadocie měli také své vlastní nářečí; jazykem řeckým, jemuž ovšem všeobecně se rozumělo, mluvili toliko obyvatelé na pobřeží západním. (Strabo XIII., IV.; XII., IV.).

Rovněž domácí náboženstva se měnila ve styku s Římany; než přece v každém městě ochranné božstvo podrželo svůj vliv pod jménem řeckým anebo latinským, jež mu dáváno. Tak v Karii Jupiter Labrandský, maje hustý vous a ženská prsa opásána stuhami, byl u svých ctitelů, čím v pravdě jen byl, totiž bůžkem asijským. Sabazius, božský ochránce Frygie, měl tak neurčité vlastnosti, že Řekové ne-

vědouce, s kterým božstvem jej srovnati, nazývali ho brzy Bacchem, brzy Jovišem (Pauly. Real-Encykl.). Tutéž potíž měli s Papaem a Attisem v Bithynii, (Preller. Grisch. Myth. II., 406), s Herkulem Sandonem v Lydii (Müller. Dorier I., 450). Luna, jsouc uctívána v Efesu jménem Diany, mající množství prsů, nabyla v horách a pustinách ve středu těch krajin se nacházejících podobu mužskou, zvanou Lunus, Ma, Meu neb Farnak (Döllinger. Das Heidenthum lib. VI., 1, 8). Taktéž tam, kde řecko-římsí bohové se snadno zaměňovali s bůžky asijskými, všude pod novými jmény stará bohopocta, stará víra znovu oživovala. Nikde jinde nevěřeno tolik na zázraky, na věštce a nebeské zjevy, jako tuto. Přčetná města měla se za posvátná, jako: Pessinonta, Olba, Komana, Tyana, Nazianzena, která vesměs zasvěcena byla tajemným obřadům; mnohá pak z nich takou proniknuta byla zbožností, že v nich kněží na místě vladařů panovali (Strabo. XII., II., 5, 6).

V těchto krajinách ve zbožňování vůbec až příliš si libujících, převládala tenkrát ještě jiná pocta, mimo obyčejnou bohopoctu, totiž božská pocta, vzdávána Římu a jeho císařům. Snadno se zakořenila v Malé Asii, protože zde, více než v kterékoli zemi, moc římská jevila se jen v činech blahodějných. Dobytí této zemi přivedeno ku konci bez velikého násilí, nerušíc ani starých mocí vládnoucích, ani jiných zřízení, tím méně života národního. Odboj králův Attalských, Amyntův a Archelaův příliš krátce trval, než aby bylo jich litováno nebo po nich touženo. Po bezvládí panujícím v malých říších stále mezi sebou soupeřících, taktéž hranice, vladaře, formy vládní neustále měnících, nastoupila jediná a silná a přece mírná vláda, zachovávajíc všude mír, úctu ku právu a uznávajíc užitečnost zemědělství. Veškeren půlostrom velehl tuto vládu jako zvláštní „prozřetelnost božskou“; stavěl k její počtě chrámy, jež brzy tak četně byly navštěvovány, že bylo potřebí zřizovati stále mnoho kněžstva, by se jen nové bohopoctě dostatečně vyhovělo. Závěť Augustova vyrytá na stěnách chrámových připomínala skutky císařovy a dobrodiní Říma, vybízejíc lid k uctění jejich (Sueton. August 101).

V tomto zde nakresleném obraze vlády Augustovy mohlťe vladař sám se chlubit, že ničeho nezničil, co jen bez nebezpečnosti pro říši obstáti mohlo. Proto v Malé Asii, jako i v ostatních zemích římského císařství byla jakási směs zemí podrobených: některé byly bezprostředně s Římem spojeny, jiné toliko podléhaly králům jakožto lenníkům odvislým.

Pamfilie, kam naši apoštolé právě přistáli, byla provincií císařskou.¹⁾ Antiochia Pisidská, jejich první zastávka, podřízena byla propretoru Galatskému, Ikonium zase tetrarchovi, jehož jméno není známo.²⁾ Právě mistrovsky zasahovala všude ruka římské vlády: její administrativní rozdíly jsou spíše podivu hodny, než důležitý, tak aby se o nich další zmínka činila. Proto jim také spisovatelé Nového Zákona tak málo péče věnují, jako i národům rodem a jazykem se různícím, kteří tyto krajiny obývali; co však správně jmenují, to jsou starobylé provincie zřízené buď přirozenými hranicemi, buď rozdílností výšky, ponebí, plodin, věcí to, dle nichž tento půlostrov rozdělen jest na rozličné krajiny.

Sv. Pavel častěji procházeti bude Malou Asií, tak že hned na začátku jeho apoštolování jest důležité, by o ní ovšem jen spěšně nakreslen byl náčrtek. Majíc povrch skoro tak rovný, jako Francie, tvoří ve středu svém velikou vysočinu, po stranách vysokým předhořím obklopenou. Tyto výšiny jsou jako prodloužením hor Armenských a nejzazším bodem, kde pouště vnitro-asijské se posunují až k Západu. Smutný jest pohled na zmíněné výšiny, ponebí je tuhé, skromné tu jen pastviny, mezi nimiž tu a tam hořká jezera a vyhaslé sopky. Tato mohutná vysočina, pozorována dle souhrnného celku, sklání se k Černému moři, neboť horský řetěz Taurský, jenž ji na jihu ohraničuje, táhne se podél moře Středozemního tak, že na břehu tohoto moře tvoří jen stěnu pobřežní. Na Západ však vysočina rozepíná k moři Aegejskému svá dlouhá pahorkovitá ramena, v nichž ústí

¹⁾ Dio Cassius. IX., 17. — Tacit II. 9.

²⁾ Marquart. Röm. Staatsverwaltung I., 358.

bystřiny, Hermus, Kaystr, Meandr valí tam své studené vlny. Tato nejzazší část ostrova tvoří Řecko asijské, „jemnou Jonii“ jež byla vlastí Homerovou, Thaleovou, Heraklitovou, Pythagorovou a Herodotovou. Později uvidíme, že tu Pavel dlouho pobýval, chtěje oživit tato starobylá střediska tamějšího života; nyní právě přistává apoštol na méně známém pobřeží.

Lod, na níž nacházeli se apoštolé, vesluje k severovýchodu od Pafa. Přepluvši vody dělicí Cypr od Pamfilie ¹⁾ vniká do chobotu Attaliina, plujíc vzhůru po řece Kestru ²⁾ až do Perge, do středu oněch plání za našich dnů tak nezdravých, že tam od doby jarní vzduch bývá smrtelný.

Za starých dob byly tyto pláně lépe vzdělávány, nic méně za doby letní nepřestávaly býti nezdravými a zimnicí nakažlivými. Proto zavládl tam obyčej, že za doby parné obyvatelé stěhovali se do hor. Jak mile začala parna, bývaly pobřežní vsi opuštěny: muži, ženy, děti, dobytek, vše se ubíralo na stráně Tourského pohoří. Zajímavá, ano čarovná jest to cesta, kde v několika hodinách ocitujeme se z tropického pásma v krajinách pásma chladného. Touž dobou, co u paty hor celé ploty kaktusové obklopují palmy, pokývají stromy našeho pásma vyvýšenější stráně. Nad nimi výše vystupují smrky, mezi nimi jalovec, potom cedry tak velebné jako na Libanu. Za touto lesnatou čarou až k holé skále a k polím sněhovým rozprostírají se husté keře, jež na

¹⁾ Pamfilie jest jedna z nejméně proslulých provincií Maloasijských; žádné mocné království tam nebylo založeno, ani žádné město tak slavné jako Tarsus, Ephesus, Smyrna. Pobřežní města: Lyrnas, Athalia, Side byla jen tržištěm mořských loupežníků, kam Ciliciané přinášeli svou kořist na prodej (Strabo XIV., V.). Tento podloudnický obchod přiváděl sem všelikou směs lidu, takže od ní pochází jméno Pamfilia (παμπυλία = lidé všelikého druhu: Řekové, dobrodružní osadníci, horalé Taurští).

²⁾ Mnohé řeky ústí v chobotu Attaliinu. Vodopád, nyní již zaniklý, vrhal se na sousední srázy; východně řeky Cestrus- a Eury-medon rozlévají se pomalu na půdě pobřežní. Řečiště obou řek jest nyní zaneseno pískem, ale za starých dob byl Cestrus splavným až do Perge. (Strabo XIV., V., 2) jak tomu i Skutkové Apoštolští nasvědčují.

Tauru se nacházejí na místě trávníku našich hor. Květiny pokrývají půdu pod těmito keřinami, kráslíce temena horská takovou ozdobou, o níž mdlé pastviny našich Alp nečiní nám toho nejmenšího ponětí. Na těchto výšinách a na sousedních vysokých pláních rozbíjejí obyvatelé pobřežní svůj letní tábor.

Dle všeho zdání přišel Pavel do Pamfílie právě za doby takového každoročního stěhování.¹⁾ Nemohlť zajisté opustiti dříve Seleucii, než v měsíci březnu, v době, kde se plavba počíná na moři; čas, který potom následoval, trávil na Cypru; bylo tedy již léto, když apoštolé přistáli v Perze. Než tu se nezdrželi, nýbrž jen „prošli“ Perge, praví Skutkové Apoštolští (Sk. XIII., 14). Z této okolnosti můžeme souditi, že, jestliže se Pavel nezdržel na pobřeží, našel Perge i ostatní města na planině liduprázdná a to za příčinou letního vedra.

I bylo mu to vítanou příležitostí, že se mohl vrátiti k svému prvotnému úmyslu a nésti slovo spásy k národům nevzdělaným, ale dobromyslným, jež z rodiště svého, Tarsu, byl pozoroval na vysočinách Maloasijských. Barnabáš byl horlivostí svého přítele získán pro tuto výpravu, ale Marek odporoval; obtížné cesty, pro něž Pavel se rozhodl, jej odstrašovaly; tam nebyly již obyčejné missie mezi Židy, obmezené toliko na Středomořské pobřeží, jež by pro odpočinek poskytovaly pohodlný byt ve čtvrti židovské se synagogou, ale i potřebné prostředky pro příští zastávku. Tam za horami plno loupežníků, cesty krkolomné,²⁾ četné mosty vystavené za příčinou častých bouří a prudkých veletoků, nebezpečství na řekách,³⁾ nebezpečství od lotrů,⁴⁾ nebezpečství na poušti, v práci a všeho druhu namáhání (II. Kor. XI., 26, 27) — taková byla vzpomínka, již Pavel zachoval v paměti na své první apoštolování. Marek neměl odvahy vydati se v šanc ta-

¹⁾ Tato důmněnka srovnává se dobře s vypravováním ve Skutcích Apoštolských.

²⁾ Xenofon. Anab. I. 11.; IX, 14. — Strabo LII., VII.

³⁾ Strabo XII., VII., 3.

⁴⁾ Arrian, I., 27, 28. — Polybius, V., 72—77.

kovému nebezpečí a proto zanechav své soudruhy, odcestoval do Jerusalema.

Že je opustil, to srdce Pavlovo tak zbolelo, že ještě po sedmi letech bolest tu živě cítil. Neboť když Barnabáš chtěl pro novou missii získati opět Marka, činil Pavel obtíže, připomínaje, že tento učedník je opustil v Pamfilii „nechtěje jíti s nimi ku práci“ (Sk. XV., 38). Apoštol Pavel měl jej za člověka bojácného; mohlo by se snad o tom pochybovati podle vypravování ve Skutcích Apoštolských. Možná, že vskutku bázlivost měla vliv na rozhodnutí Markovo, ale tato bázlivost pocházela z jiné příčiny. Jsa křesťanem Jerusalemským a byv vychován v přísném židovství, nemohl bez jakéhosi vnitřního nepokoje spráteliti se s úmyslem apoštolovým, by se Evangelium svobodně kázalo pohanům, nýbrž dle jeho vlastního mínění měl se spíše každý den věnovati tomu, by Církev osvobozena byla od Synagogy. Dával tedy před novotami Pavlovými přednost mírnějšímu způsobu, jakéhož užívalo ostatních dvanáct apoštolů. Jemu se zamlouvalo více apoštolování Petrovo; proto také, jakmile se vrátil do Jerusalema, připojil se ke hlavě Církve; od té doby pak byl jeho nejvěrnějším učedníkem a „tlumočníkem“ (Papias Hist. ecc. III., 30).

Kapitola druhá.

První apoštolská cesta.

Galatie.

Na temeni hor Taurských našli apoštolé zcela nový svět, ponebí drsné, krajinu smutnou. Lid pastuší, který stáda svá ze střední Asie zahání až na tyto vysoké planiny, domnívá se tu býti jako doma ve svých stepích: nalezá zde tytéž suchopary, tytéž sporé pastviny, smutnou rozlehlou krajinu bez stromů a bez osení. Nic méně některé příjemnější příznaky označují blízké sousedství horských svahů na straně k Syrii; poblíže solných bažin pálících do očí najdeš zase hladiny čerstvé vody jako nějaká zrcadla v rámci z křoví a květin uvitém; divoké labutě po nich plovou vážně a velebně, v létě pak na tisíce čápů vesele pobíhá hustým temně zeleným sítím.

Měst bylo vždy, za každé doby, po řídce na této půdě nevďěčné, ještě řídčeji měst bohatých. Proto také Židé, kteří jinak jen do velkých obchodních a bohatých měst nejčtetněji se hromadili, založili zde jen něco málo podniků obchodních. Zdá se, že sem dosti pozdě vnikli, teprve po Římanech a za jejich ochrany, neboť i táž místa, kde nacházíme důležitější čtvrtě židovské, jsou osadami římskými.

Pavel, postupuje do těchto málo známých krajin, nezapomněl, že ho sem jeho rodáci byli předešli. Maje zde, jako i jinde, Synagogu za stavení již zbořené, byl Pavel odhodlán, zbudovati z ní předsín Církve a používaje svého práva jakožto učitele Zákona, chtěl všem zvěstovati spasení. První jeho

starostí bylo, by vyhledal města, kde by byla nějaká obec židovská; naznačena mu byla, v samém středu země, Antiochia Pisidská, kde synové Israelští byli dosti četni a ne beze vší důležitosti. Sem, k tomuto městu zamířil Pavel, prošeď neúrodnými krajinami. Jež ho oddělovaly od Tauru. Zde, na této smutné krajině nepotkáš nic, než samá stáda; nevidíš, než chýše pastýřské a špinavé vesnice s plochými střechami; večer zase skupení černých stanů, jež osvětluje oheň ve středu jich rozdělaný. Teprve při samé Antiochii poskytuje krajina utěšenějšího pohledu. Jezero Eghedirské okouzluje oko dřívější jednotvárností stepní unavené; lesnaté břehy s příkrými svahy tvoří jako nějakou číši naplněnou modravou vodou jezerní, do níž malé ostrůvky potápějí zelené hávy své; ani Alpy ani Italie nemají jezer půvabnějších.

Severně nad tímto jezerem vyvýšuje se Antiochie v takové výši, že ovládá krajinu Sultan Daghskou. Skvostné trosky svědčí posud o její nádheře, již děkovati měla Seleuku Nikatorovi, který, poznávaje důležitost její polohy, proměnil malý městys od obyvatelův Magnesijských založený (Strabo XII., VIII., 14) na tehdejší velemocné město. Důležitost Antiochie stále vzrůstala za Seleucidů, později za Římanů, kteří z ní učinili výsadní osadu italskou.¹⁾

Tato výsada přivábila sem množství cizinců, zvláště Římanů, jak lze souditi podle velikého počtu mincí a nápisů latinských v troskách nalezených. Vláda a vliv nových pánů změnil docela starobylý ráz města. Antiochie, jsouc až posud považována za město posvátné, dobývala svého blahobytu z chrámu, kde měsíc uctíván jako bůh mužského pohlaví jménem Lunus nebo Men Archaios (Strabo XII., VIII., 14). Tisíce sluhů chrámových žilo z tohoto posvátného výnosu. Dvacet pět let před letopočtem křesťanským Římané zavřeli zde svatyni a rozprášili její sluhy; přece však nečinili docela konce této bohopoctě tak, že Antiochie, jsouc

¹⁾ Bylo to osvobození od některých daní a zřízení municipální, jako měla města v Italii.

v horách svých jako osamocena, poskytovala apoštolu téměř totéž posluchačstvo, jaké shledal na pobřeží moře Středozemního, odkud právě byl přišel, totiž: Židé, Římané, Východňané zde činili jakousi směs svých náuk a pověr.

Israelité, ačkoli v tomto národě byli v menšině, požívali nic méně veliké vážnosti. Zvláště ženy měly zde mocný vliv. Nejvzácnější služby při synagoze obstarávaly židovky, jež pro obřadnost více horlily, než pro slovo Boží (Sk. XIII., 50); četní proselyté byli zase mezi Židy (Sk. XIII., 16, 26, 43). Antiochie neměla tedy shromáždění, v němž by panovaly vyšší myšlenky, nebo v němž by srdce se otvíralo pravdám svatým. Hned první sobotu oba apoštolé vešli do shromáždění. Nebyli tu neznámi, neboť dle obyčeje národního, hned jak mile sem zavítali, byli povinni pozdraviti své bratry a představit se starším a sice Pavel jakožto učitel Zákona a Barnabáš jakožto levita. Než apoštolé neužili práva, by se ve svatyni posadili na čestná místa, ale zůstali mezi lidem; bylo to přikázání Spasitelovo, jež přestoupiti se obávali (Mar. XII., 38, 39; Luc. XX., 46).

Nacházejíce se mezi věřícími a majíce, jako tito hlavu zahalenou a obličej obrácený k Jerusalemu, modlili se s nimi modlitby, kterými počínaly služby Boží. Potom se četl Zákon a Proroci, načež pak přednostové vzkázali nově příchozím takto: „Muži bratři, máte-li nějaké slovo napomenutí k lidu, mluvte“ (N. XIII., 15).

Tedy povstav Pavel a pokynuv rukou, jak měl v obyčeji, ¹⁾ aby mlčeli řekl: „Muži Jerusalemsští a kteříž se bojíte Boha, ²⁾ slyšte,“ a nyní ukazuje těmto na Židy ve shromáždění přítomné, pokračoval: „Bůh lidu tohoto vyvolil otce naše a povýšil lidu, když obývali v zemi egyptské, a v rameni vyvýšeném vyvedl je z ní.“ (Sk. XIII., 17). Rozvíjetí obraz tak slavné minulosti před zraky pohanů bylo tolik, jako hned při prvním pokusu dobytí veškeré synagogy; Pavel pak odhalil další zázračně děje, jež následovaly:

¹⁾ Sk. XXI., 40; XXVI., 1.

²⁾ Proselyté, z pohanstva na víru v jednoho Boha obrácení.

„Bůh za čas čtyřiceti let snášel jejich obyčeje na poušti maje péči o Israele jako matka o dítě své, a shladiv sedm národů v zemi Chanaan rozdělil zem jejich mezi ně (Deut. VII., 1; Josue III., 10); a by vysvobodil je z rukou nepřátel, vzbudil jim soudce, a potom když žádali o krále, dal jim Bůh Saula z pokolení Benjaminova; a když toho zavrhl, dal jim Davida krále, muže podle srdce svého, z jehož rodu vyvedl Bůh podle zaslíbení Israelovi Spasitele, Ježíše“ (Sk. XIII., 20—23).

Kázání Jana Křtitele zajisté i v Antiochii Pisidské učinilo nemalý rozruch, jeho vážnost nestrpěla tam nejmenšího odporu, tak že Pavlovi nebylo ničeho více potřebí, než by užil toliko slova jeho, jímž je ujistil, že Ježíš jest Messiasem. Než jakkoli toto svědectví Předchůdce Páně zdálo se býti rozhodujícím, přece tu zase na závalu bylo pohoršení kříže, Spasitel totiž od knížat vlastního národa přibitý na kříži. Pavel nehleděl toho zamlčeti, naopak vyvozoval z toho hanebného činu nový skvělý důkaz o poslání Ježíšově, když pravil dále: „Židé Jerusalemské a knížata jejich nepoznavše a odsoudivše ho, naplnili hlasy proroků, kteří se čtou na každou sobotu“. Vše, co bylo o něm prorokováno, se naplnilo: složivše ho s dřeva kříže, položili ho do hrobu; Bůh pak vzkřísil jej z mrtvých třetího dne: a viděn jest po mnohé dni od těch, kteří byli s ním z Galilee do Jerusalema vstoupili, kteříž až dosavad jsou jeho svědkové k lidu. Protož známo vám buď, muži bratři — tak skončil apoštol — že skrze toho zvěstuje se vám odpuštění hříchů: kdožkoli uvěří v Ježíše, ospravedlněn jest skrze něho ode všeho, od čeho nemohli jste skrze zákon Mojžíšův ospravedlnění býti.“ (Skut. XIII., 30—39).

Tato poslední slova byla hlavní myšlenkou řeči Pavlovy a zároveň novotou, kterou řeč jeho se lišila od kázání ostatních dvanácte apoštolů. Tím Pavel prohlásil zjevení, které jemu zvlášť bylo učiněno skrze „jeho vlastní Evangelium“ jak to rád nazýval (Gal. I., 11; II., 2; Řím. XVI., 25). Učení o ospravedlnění a o milosti, jež Pavel časem svým odkáže Církvi, jeví se tu v jeho prvních kázá-

ních toliko v zárodku, ale přece již jako učení podstatné, naskrze praktické vychází zde na jevo totiž: spasení všech lidí skrze víru v Ježíše beze všeho podrobení se zákonu Mojžíšovu.

Pohnutí, jakéž mezi posluchači povstalo, nad tímto novým učením bylo jednomyslné. Písmo sv. nám je líčí, připomínajíc, že „když apoštolové vycházeli, prosili jich někteří, aby příští sobotu mluvili jim slova ta;“ (Sk. XIII., 42), z čehož patrně, že již toto první kázání získalo mnohých.

Vyšedše tedy Pavel a Barnabáš ze synagogy provázeni byli zástupem Židův a proselytův; poučující pak ještě tyto nově na víru obrácené, nacházeli při nich tolik účelivosti, že přesta i na tom, by je povzbudili k vytrvalosti. Toto obrácení bylo příčinou tím většího pohnutí myslí, čím více přesný život obou apoštolů vylučoval nejmenšího podezírání, pokud se zisku nebo ctižádosti týkalo. Pavel bezpochyby zde, jako všude jinde, provozoval své řemeslo a jím se živil. Kdo chtěl slyšeti tohoto výmluvného Žida, byl nucen hledati ho ve čtvrti lidové, kde jej spatřil mezi stanaři, an pracuje při staru, jako tito, vlastníma rukama. A právě tento jeho řemeslnický život byl sám sebou již výmluvným a poučným. Ký div, že tento neznámý Žid tak mocným kouzlem na ně působil, že „druhou sobotu sešlo se téměř všecko město k slyšení slova Božího“ (Sk. XIII., 44).

Israelité nebyli s tak ohromným návaem zcela spokojeni. Jejich vysoké postavení, jakéhož v Antiochii požívali, jejich po dlouhá léta provozovaná propaganda nepřivedla do synagogy, leč jen skromný počet proselytů; a hle, nyní cizinec za osm dní naplnil ji docela; taková novota zdála se jim býti nesnesitelnou. Sotva Pavel otevřel ústa, jejich řevnivost propukla, a oni jali se všemu, cokoli řekl, odpírati, posmívající se, že starozákonná proroctví vztahoval na Ježíše. Kristu, o němž Pavel dokazoval, že v něm toliko jest spasení, tomu Kristu oni se rouhali. Nadarmo proselyté, ano i pohané, jsouce nemile dojatai takovovu nenávistí, osvědčovali Pavlovi svou dobrou vůli, ale zuřivost židovská stávala se každým okamžikem prudší a prudší. Tu apoštol nebyl

s to, aby opanoval takové rozpoutání zloby a urážek. Barnabáš byl mu na blízku; tu oba vzmuživše se pravili vrhající Židům v tvář tato nechvalná slova: „Vám mělo slovo Boží nejprve mluveno býti: ale poněvadž je zamítáte a sebe za nehodné soudíte života věčného, aj, obracíme se k pohanům; neboť tak nám přikázal Pán: Položil jsem tebe za světlo národům, abys jim byl k spasení až do konce země“ (Isai. XLIX., 6. — Sk. XIII., 46, 47).

Pohané zajisté pohlíželi na tuto roztržku s tajnou radostí, ježto víra Pavlem hlásaná, poskytující tytéž výhody jako židovství, osvobozovala je od obrízky a od mnohých nemilých předpisův. Poznávající tedy v kázání Pavlově pravé slovo Páně „velebili je“ a „uvěřili všickni, což jich koli bylo předzřízeno k životu věčnému“ (Sk. XIII., 48). Tak „Blahá zvěst“ překročila obvod města Antiochie a „slovo Páně rozšířovalo se po vsí krajině“ (Sk. XIII., 49).

To způsobilo Židům velkou mrzutost; domnívajíce se, že apoštoly zbaví veškeré důvěry, vyhnali se ze sbornice, ale chtějí takto potlačit slovo Boží, byli právě příčinou, že tím více se vzmáhalo a rostlo. Jsouce zaryti ve své slepé nenávisti a nemohouce ničeho poříditi mocí, vzali útočiště ke lsti, a s obvyklou svou chytrostí chápali se této zbraně.

Vliv žen, pokud se náboženství týká, jest v každé době a v každé zemi znatelný, ale na Východě má vládu výhradnou. Strabo nerozpakuje se tvrditi, že ženy tam jsou vlastními vykonavatelkami obřadů, přivádějící muže ku slavnostem, ku koupelím a k jejich oblíbeným tajemstvím (Strabo VII., III., 4.). V Antiochii Pisidské ty nejvzácnější mezi nimi držící pevně k Zákonu Mojžíšskému, postavily se proti proudu, jenž celé město vedl k víře křesťanské. Židé tedy používají jejich úzkostlivosti, dovedli skrze ně nakloniti si přednosty města, zvláště Římany, kteří měli moc v rukou. Jsouce zkušenější, pokud jde o rozepře náboženské, nežli Římané, muži zákona a meče, a i pro svou sjednocenost a hlavně pro své bohatství přece dosti mocni snadno dovedli je přesvědčiti, že nové kázání jest na úkor ustanovenému pořádku, a to dostačilo, že bylo apoštolům zakázáno, by více nekázali.

Výnos městské rady vypověděl oba sem nově příchozí z Antiochie a z veškerého území.

Vypovězenci tedy podle rozkazu Božského Mistra vyrazili prach s nohou svých na toto město a odešli odtud. Toto znamení nevole platilo jen nevěřícím, neboť v městě samém zůstavili horlivou obec, jež povždy byla apoštolovou slávou a útěchou. Že přednostové Církve dání byli do vyhnanství, to neochladilo horlivost křesťanů nově na víru obrácených. Několik stanic od Antiochie dostalo se apoštolu zpráv o stádečku, jež opustiti byl přinucen; zahrnuje je v těchto dvou slovech: „učedníci pak se naplňovali radostí a Duchem svatým“ (Sk. XIII., 52.).

Nyní bylo apoštolům jíti na západní stranu, kde našli města bohatá podobně prospívající jako Antiochie, neboť život obchodní vnikl až sem do hor Frygijských. Na blízku jezer sladkovodních, uprostřed zelenajících se luhů, jež připomínaly Jonii, vynikala města Baris, Apaméa, Cibotus a Apolonie. Všecka tato města byla příliš kvetoucí, než aby unikla vládě Židů. Pavel, jsa od nich znepokojován a udáván, zakoušel tu od úředníků římských podobných útrap a pronásledování jako v Antiochii; proto obrátil své zraky k Lykaonii. Lid v této krajině, sousedící s Tarsem, nebyl mu neznámým; i věděl o něm, že jest nevzdělaný, ale upřímný a poctivý: to mu dostačovalo, by se k němu obrátil; po čtyřech neb pěti dnech cesty dorazili apoštolé do Ikonie.

Město panuje nad západní krajinou hned při samém počátku vysočiny Maloasijské. Sněžky je obklopují ze všech stran, vyjímajíc stranu k východu, kde širé stepi se rozprostírají do dálky nedozírné. Tak jako Damašek, zdá se též Ikonium, jakoby vyprýšťovalo z pouště; hojné prameny učinily z něho zelený ostrůvek uprostřed pískového moře; všude podél břehu, kudy tekou potoky, občerstvují oko ovocné a zelenářské zahrady. Původní sláva Ikonie pochází od Turků, kteří je učinili sídlem svých sultánů; pevnostní zdi z této doby pozůstalé svědčí o moci tatarských čeledí, jež podvrátivše říši arabskou, od té doby tam vládnou. Za časů apo-

štolových¹⁾ nemělo již takového lesku, nicméně nepřestávalo vábiti na se pozornost římských císařů, neboť Klaudius, právě asi v té době vyznamenal je jménem osady římské.

Z toho tedy, že výsada tato byla městu takoruka vnucena, souditi lze, že v těch krajinách bydlelo nemalé množství Římanů. Židé pak jako všude přicházeli za nimi a tak rychle zde prospěli, že vystavěli tu synagogu, kamž četní v době této proselyté se scházivali.

Pavel a Barnabáš, vešedše tam pospolu, kázali tu s takovým úspěchem, že mnozí Židé i Řekové přijali víru (Sk. XIV., 1.). Obrácení ta způsobila podobný hněv jako v Antiochii Pisidské; nevěřící Israelité, jsouce rozhorleni, že je jejich vlastní soukmenovci opouštějí, pobouřili mysl pohanův. Ovšem první tato bouře jen mocně duněla, aniž by ještě zjevně propukla. „Bůh — praví jiné znění svatého textu — jim ihned popřál pokoje“²⁾.

Apoštolé použili této příležitosti a zřídili zde obec křesťanskou. „Byli pak tu dlouhý čas, důvěrně sobě počínajíce v Pánu, kterýž vydával svědectví slovu milosti své, čině, aby se dali divové a zázraky skrze ruce jejich“ (Sk. XIV. 6.). Tak dařilo se jejich kázání, a mělo úspěch nemalý. Mezi nově obrácenými byla Thekla, nejznamenitější panna za časů apoštolských. Známe tuto dívku pohanskou, pocházející z Ikonía toliko z ústního podání, a to ještě dosti nejasně, neboť životopis její byl záhy okrášlen zbožnými, arci vymyšlenými přídatky. Jakýsi kněz Asijský z konce prvního století měl za pravé vypravování, které se čte ve vymyšleném díle, pojmenovaném „Cesty Pavla a Thekly“. Svatý Jan a po něm i Církev neuznali tohoto díla podvrženého; podobně svatí Otcové následujících století přijímali jen zaručené podání a nakreslili nám o této Světici obraz, jež můžeme přijmouti jakožto věrohodný.

Prve než Pavel přišel do Ikonía, byla Thekla zasnoubena jednomu z předních města. Touha po věčně blaženosti tak

¹⁾ Strabo popisuje je jako město malé, ale lidnaté. VII., VI., 1.

²⁾ Codex Bezae. Vulgata z XII. století. Codex Laudianus

roznítla srdce její, že chtějíc zcela náležeti Kristu, učinila slib zůstatí vždy pannou. Když se o jejím zbožném úmyslu dověděli příbuzní, proměněn život její v dlouhé mučednictví. Než ona tím více prahla po „slovu života“. Jsouc obeznanou ve vědách světských, bez veliké námahy vyšínula se k poznání nejsvětějšího učení Kristova; i zdá se, že provázela Pavla, i když odešel z Ikonía, jsouc nejhorlivější z těch, kteří se stali jeho učedníky. Thekla proslula svou moudrostí a tři století později biskup Lycijský, Method, vykázal jí čestné místo v díle svém, pojmenovaném „Hostina desíti Pann“ výše ještě než Agatě, Marcelle a Domnině, jež samy prohlásily, že takové místo náleží Thekle, jakožto nejkrásnější a kvítím nejlépe ověncené, protože více než každá jiná panna stkví se ctnostmi“ ¹⁾).

Apoštolové neunavně kázali a Bůh jim žehnal; brzy stala se z Ikonía jako dvě města; jedno křesťanské, kde byl hlavou Pavel a druhé židovské, jež zůstalo v rukou Židů (Sk. XIV., 4.). Vzrušení těchto bylo upokojeno jen zdánlivě, v nitru pak zuřil hněv. Jako jejich soukmenovci v Antiochii Pisidské domnívali se Židé i zde, že apoštolé pozbudou vši důvěry, budou-li od nich pohanění a v opovržení uvedeni. Ale zklamání byvše ve svém očekávání, hodlali užiti plné moci, jakou každá obec židovská měla nad svými příslušníky. Avšak sami přednostové nechtěli ničeho podniknouti, nebudou-li i pohané spolupůsobiti; proto roztrousivše se mezi ně a podněcující je přijméli je k tomu, by se vrhli na ty cizince, aby „je zhaněli a kamenovali“ (Sk. XIV., 5.). Pohanění to zdá se, že bylo bičování v synagoze; kdyby pak tento trest neměl potlačiti odvahu novotářů, pak nechť umrou kamenováním, jak toho Zákon žádá. Avšak apoštolé znali příliš dobře své plémě, by chtěli vzdorovati jejich fanatismu; pročež poznavše nebezpečí utekli z Ikonía.

Tato dvojí zkušenost v Antiochii a Ikoniu, poučila Pavla, čeho této chvíle jest se mu nadíti od obcí Israelských ve velkých městech se nacházejících. Tedy po nějaký čas od

¹⁾ S. Method. Convivium decem Virginum. Or. XI., 1.

nich se odvrátiv, vydal se do vnitřní Lykaonie, jež pro chudobu svou lépe byla chráněna od příboje římského. Vysočiny v této krajině jsou smutny a chladny; stepní suchopary se zde rozkládají v celé své holé chudobě; v zimě jsou plny močálův a v létě od slunečního parna rozpukány, poskytují jen bídné pastvy stádům bravu a divokých oslů, jež je ožírají. Apoštolé, procházejíce těmito suchopary, cestovali ku straně Cilického Tauru, jenž na jih uzavírá provincii Lykaonskou. V čele tohoto horského řetězu vyčnívá z osamělé pláni temná hora vyprahlé sopky, Kara Dag (hora černá) zvaná. Dvě malá města, Lystra ¹⁾ a Derbe ²⁾ rozložená na kraji této hory skýtala apoštolu dle jeho přání zemi volnou ³⁾, obyvatelstvo prostomyslné, chudé, živící se chovem dobytka.

¹⁾ Kiepert klade Lystru na východ při úpatí Assar Daghu jakožto polovici na cestě mezi Ikoniem a Karamanem; Leake zase ke straně Khatoun Seraji 10 mil na jih od Ikonie. Hamilton, jehož mínění je pravdě nejpodobnější, klade je ke straně Bir Bir Killissch- a (tisíc a jeden kostel) do údolí severně od Kara Daghu. Název ten pochází odtud, že tu bylo sídlo biskupství byzantinského; ještě podnes trosky krývají půdu, kde město stálo. „Tisíc a jeden“ jest nadsazování a pochází z tureckého přísloví, znamenajícího „mnoho“ (př. Tisíc a jedna noc); 24 svatyně jsou poněkud zachovalé, jiných 40 zůstalo viditelné stopy po sobě; ostatní jsou jen hromada trosek (Hamilton Asia Minor. II. 316. — Leake Asia Minor. r. 102.).

²⁾ Derbe leželo v Isaurii, na hranici této provincie a Kapadocie (Strabo XII., VI, 3.). Bylo důležitou tvrzí u jezera Ak-Shilulu, kde Hamilton našel trosky města, jež má za město Derbe. Ale zároveň poznamenává, že jižnější Divle zachovalo také název starobylého Derbe, též pravého Delbia; avšak Divle nemá žádného jezera ve svém okolí a nesouhlasí s podrobnostmi, jež udává Štěpán Byzantinský (Hamilton Recherches II. p. 313.).

³⁾ Nepřikládám víry tomu, jak připouští Lewin (Life of S. Paul I. p. 131. 146.), že veškerá tato krajina náležela ku království Antiocha Kommagenského. Pravdou však jest, že jakási medaile má na rubu jméno *Λυκαόνων* (Echkel III. 255.), z čehož souditi lze, že Kaligula, připojiv Antiochovi hornatou Cilicii (Dio Cass. LIX. 8.), také k ní přidal některé krajiny Lykaonské; avšak bylo by z míry, míti za to, že to byla veškerá Isaurie s Lystrou a Derbe. Plinius výslovně připomíná, že obyvatelé Lystry náleželi k národům, kteří tvořili provincii Galatskou (Hist. Nat. V., 42.).

Loupežníci ze sousedních hor odstrašovali každého cizince; kam sami Římané jen těží se dostali, tam neodvažovali se Židé nikdy; ani Lystra ani Derbe neměly synagog. Pavel tedy mohl zde beze vší překážky kázati a činil to také s úspěchem, jelikož pohané, které měl kolem sebe, byli sice mravem i duchem nevzdělani, ale velice nábožni. Nikde jinde v celé Malé Asii víra, že bohové zázraky činí a že mezi lidmi obcují, nezachovala se v té míře, jako v Lykaonii. Zvlášť o Jovišovi a Merkurovi věřeno, že často se zjevovali a zemí procházeli. Byla tu pověst, že Lykaon, posmívaje se jim, proměněn byl ve vlka. ¹⁾ jinde ukazovali se příjemnější znaky jejich přítomnosti, totiž dva stromy majíce pně a listnaté větve spletené: byli to Philemon a Baucis, kteří v odměnu za zbožnou pohostinnost obdrželi od nich milost, takto zaměnití osud svůj. ²⁾

Tato pověra lidu byla příčinou zvláštní příhody, jejíž jevištěm byla Lystra. Pavel tam kázal. ³⁾ mezi posluchači uzřel člověka nemocného, an vleče se ochrnutýma nohama; tento nešťastník, chromý od narození nikdy nechodil. Apoštol pohledl naň zrakem pronikajícím srdce a vida, že by víru měl, aby uzdraven byl, řekl velikým hlasem: „Postav se přímě na nohy své“ (Sk. XIV., 9). Nemocný uposlechl a jsa překvapen lehkostí jemu neznámou „schopil se a chodil“ Lid viděl tento zázrak; ihned propukl v radostný křik a pln posvátné bázně zvolal: „Bohové, učinění podobni lidem, sestoupili k nám“ Barnabáš měl velebnou postavu vedle svého malého, nehezkého, zevnějškem chatrného soudruha, proto „nazvali Barnabáše Jovišem a Pavla Merkurem, neboť on byl vůdcem slova“ ⁴⁾ (Sk. XIV., 11).

¹⁾ 1. Ovid. Metam. I., 220—241.

²⁾ Ovid. Metam. VIII., 621—725.

³⁾ Zajisté řecky, neboť to byl jazyk všem rozličným provinciím římského císařství společný, ač obyvatelé mezi sebou mluvili svým vlastním nářečím.

⁴⁾ Hermés byl bohem řečnictví a slova, jehož vzývali řečníci. (Preller, Griech. Mythologie I., 263. — Ovid. Fast. V., 668).

Apoštolé, neumějící řeči tuzemců, ¹⁾ nerozuměli slovům lidu ²⁾ a uchýlili se do svého obydlí. Zatím pověst o tomto zázraku po tom malém městě se roznesla tak, že celé město bylo vzhůru. Vše pospíchalo do chrámu Jovišova, jenž stál za branami, aby zvěstovali to knězi, že jeho bůh vstoupil na zem, domlouvající mu, aby mu obětoval. Ihned přivedeni jsou býci, oblíbené to oběti Jovišovy a Merkurovy, čela jejich ověncena věnci z kvítí; kněží a lid též se okrášlili věnci a v hustém davu pohyboval se průvod k obydlí apoštolů.

Pavel a Barnabáš dověděli se o zamýšlené bohopoctě; úžas je pojal nad takovým rouhavým počínáním, proto roztrhše roucha svá vyběhli mezi zástupy, volající: „Muži, co činíte? i my jsme smrtelní, vám podobní lidé, kteříž zvěstujeme vám, abyste se obrátili od bohů těchto marných k Bohu živému, kterýž učinil nebe i zemi, i moře, i všecko, což v nich jest.“ A tak jim mluvili o Bohu nejvyšším, jehož pohané tak hrozně zneuctívají, vymlouvající ovšem jejich bludy, ježto až posud žili v nevědomosti. „Bůh zajisté za předešlých věků nechával všech národů choditi po cestách svých, avšak nenechal sebe bez osvědčení, dobře čině s nebe, dávaje deště a úrodné časy, naplňuje pokrmem a utěšením srdce naše.“ (Sk. XIV. 14—16).

Marná to byla slova. Lid, jsa jako posedlý bludem svým nemohl se ho tak snadno zbaviti. Proč mu namlouvali, by pro neviditelného Boha zřekl se bohů, které právě před sebou viděl a jich se dotýkal? Proč měl zbaviti se všech těch statků, jež od Joviše a Merkura obdržeti se domníval? Učení židovské, že Bůh činiti může zázraky na potvrzenou víry, bylo pro lidi tak hrubého zrna, jako byli obyvatelé Lystry, příliš jemné, by je dovedli pochopiti: vždyť patrně

¹⁾ Učenci nejsou jedné mysli o řeči lykaonské; dle Jablonského byla to zkažená assyrština, dle Guhlinga jakási směs řečtiny a syrštiny.

²⁾ I. Kor. XIV., 18. Pavel praví, že má dar jazyků. Tomu rozuměti takto, že Pavel měl tento nadpřirozený dar, ale že mohl ho užívatí jen tehda, když Bůh toho uznal potřebu pro rozšiřování Evangelia, jakož že i prorokoval a činil zázraky, když tomu Bůh chtěl; ale mimo vůli Boží byl člověk jako my.

viděli v onom zázraku všemohoucnost těch, kteří jej byli učinili a tudíž mermomocí chtěli se jim jako bohům klaněti. Bylo tedy Pavlovi opravdu zápasiti s nimi a veškerou svou zmužilost naložiti na to, by je zdržel od takového rouhavého a pohoršlivého jednání. Lid se sice od toho odvrátil, ale v nitru srdce choval nevoli, jejíž následky brzy se ukázaly.

Co se toto dalo, přišli Židé z Antiochie Pisidské a z Ikonía. Byli posláni od synagog těchto měst, jejichž neuvěřitelně sledovala každý krok našich apoštolů, jen aby na zmar přivedla horlivost jejich. Právě v Lystře našli k tomu půdu příznivou, totiž lid nespolehlivý a nad to velice rozmrzelý proto, že apoštolé odmítli počest jim vzdávanou. Snadno tedy přemluvili lid, že zázraky, které tito cizinci dělají, nejsou nic jiného, než pouhým podvodem, slova jejich samou lží, a že od vlastních soukmenovců vyobcování byvše z Antiochie, ušli kamenování jen proto, že z Ikonía utekli. Byli to tedy dva lidé bezbožní, jež přijala Lystra, zločinci, stíhaní zákonem svého vlastního národa. Tak prchlivá mysl tohoto lidu snadno se roznítla až k zuřivosti; vrhli se na Pavla a kamenovali ho na ulici v městě, a domnívajíce se, že jest mrtev, vytáhli ho za město ven.

Přes to přece Blahá zvěst pučela v srdcích a s vírou rostla zas odvaha. Jestliže násilí Pavlovi učiněné nemohlo býti překaženo, aspoň jeho učedníci pospíšili si, by mu prokázali poslední čest. Když pak stáli tu okolo těla skrváceného, přišel Pavel k sobě, zdvihl se za pomoci jejich a vešel s nimi do Lystry.

Mnohé domy se mu otvíraly, on však zvolil bezpochyby dům, jež obývala židovka jménem Eunika se svou matkou Lojí a synáčkem svým Timotheem. Apoštol naplnil veškeru tuto rodinu vírou živou; žádný příbytek nebyl mu tak milým, jako tento. Jsa mezi svými milými a potěšen oddaností svých učedníků Pavel brzy se zotavil a nabyl dosti síly, by mohl opustiti Lystru. Za osm hodin cesty došel do Derbe, malého městečka, ležícího více na východ, blíže jezera Ak-Ghielského. V tomto naskrze pohanském městě našli apoštolé

konečně kýžený klid a bezpečnost, neboť Židé, majíce svého nepřítele za mrtvého, nepomýšleli více na to, by mu překáželi v jeho apoštolování.

Pavel a Barnabáš užili tedy této volnosti, by horlivost v díle apoštolském zdvojnásobnili. Získali v Derbe mnoho učedníkův, a tak založili v předních městech Lykaonských obce křesťanské skládající se skoro vesměs z pohanů na víru obrácených. Ježto však žádná z těchto Církví netvořila Církev hlavní nebo-li mateřskou, jako byla v Antiochii Syrské, nazýval je obyčejně Pavel věřící jménem společným „Galaté“ odvozeným od římské provincie, k níž přináležely. Všecky tyto krajiny byly částemi monarchie tetrarchy Amynta, po jehož smrti tvořily provincii Galatskou, k níž mimo zemi „Galatii“ vlastně tak zvanou, patřily hornatá Frygie, Pisidie, Lykaonie a Isaurie. ¹⁾ Veškerá tato rozsáhlá krajina od Antiochie Pisidské až k Derbe byla jevištěm apoštolování Pavlova, následovně název tento totiž „Galaté“ znamená v mluvě apoštolově ony obce křesťanské, které tam zřídil v době svého prvního apoštolování a jež duchem jeho byly naplněny. ²⁾

¹⁾ Strabo XII., V., 1; VI., 5; VII., 3; XIV., V., 6; XVII., III., 25. — Dio Cassius LIII., 26. — Plinius V., 23.

²⁾ Mínění novějších (Mynstera, Niemayera, Thiersche, Hausratha) že církve Galatské jsou tytéž, jimž sv. Pavel psal list, tak se zamlouvá, že se nerozpakujeme přijmouti je za své. V pravdě Skutkové Apoštolští srovnané s Epištolou ke Galatům nade vši pochybnost zjišťují, že věřící, jimž tato Epištola platí, přijali víru před sněmem Jerusalemským (Sk. XIII.—XV. Gal. I. 11). Pavel nenavštívil „země Galatské“, vlastně tak řečené (Sk. XVI., 6), až teprve po tomto sněmu na své druhé cestě po Malé Asii. Nad to Barnabáš, jehož vážnost u těchto křesťanů byla patrná (Gal. I., 9, 13), byl společníkem Pavlovým jen na první jeho cestě; při druhé se již rozešli. Také to na váhu padá, že Epištola ke Galatům předpokládá delší pobyt mezi tamními křesťany, o níž mluví apoštol.

Vše se tedy dobře shoduje s vypravováním Skutkův Apoštolských, jestliže název „Galaté“ znamená věřící v Pisidii a Lykaonii; naopak je to nevysvětlitelnou záhadou, jestliže tu jde o Galatii vlastně tak řečenou, neboť není nikde o tom stopy, že by apoštol tu po dlouhou dobu byl apoštoloval. Dvakráte sice procházel touto krajinou (Sk. XVI., 6. — XVIII., 23) káže a bezpochyby obce zakládá, avšak dlouho se

Pavel zachoval povždy zvláštní laskavost k těmto obcím, „prvotínám svým“, které jemu jakožto vlastní náležejí, a jimž mohl svým kázáním vtisknouti onu ryzí formu beze vsí příměsi, jakouž právě shledáváme v Epištole ke Galatům. V této pohanské zemi, vyjma velká města, kde Židé se pevně usadili, zákon Mojžíšův byl zcela neznám; mohl tedy apoštol kázati zde Evangelium ve vsí jeho jednoduchosti „tak jak je přijal skrze zjevení Pána Ježíše“ (Gal. I., 11, 12). To bylo právě důležitou novotou, neboť v Palestině i v Syrii rozvíjelo se až dosud křesťanství v lůně samého Židovstva, a proto i apoštolé i věřící i proselyté zachovávali všecky zevnější způsoby židovské. Avšak v Lykaonii zrodila se víra na půdě panenské; proto střežil se Pavel ukládati pohanům, jež na víru obrátil, obřízku, i jiné Zákonem ustanovené obyčeje, jež měl za škodny a neplatny (Gal. V., 6), obřady zevnější (Gal. VI., 12) a slavnosti v zákonníku Mojžíšově předepsané (Gal. IV., 9, 10). Nespatřuje v Zákoně tomto leč „počátky a hrubé rysy poučení, daného světu“ (Gal. IV., 3), nevšímá si ho, leč potud, by ukázal, že zaslíbení učiněná Abrahamovi vyplnila se v Ježíši Kristu a že spasení člověčenstva pochází z víry v Božského Spasitele (Gal. III., 5—9). Touto vírou, jež skrze lásku působí, duše věřící oddána jsouc Kristu, žije toliko pro Boha nebo lépe „nežije více ona, nýbrž Kristus v ní“ (Gal. II. 20). Křesťan pak stává se „stvořením novým“ jehož životem jest Duch svatý; „ovoce pak Ducha jest: láska, radost, pokoj, trpělivost, dobročinnost, dlouhočekání, tichost, věrnost, mírnost, zdržlivost, čistota“ (Ggl. V., 22, 23).

Ne bez obtíží bylo Pavlovi povznášeti tyto polodivoké horaly, jimž kázal, k tak vznešeným naukám. Bylo tu potřebí dlouhé výchovy, na niž apoštol vynaložil tak úsilivnou práci,

tu nezdržuje. Obce křesťanské tenkrát zřízené ve Frygii a v krajích Galatských (Sk. XVI., 6) tvořily s obcemi Lykaonskými „Církev Galatské“ (Gal. I., 2), jimž apoštol psal svůj list. Posílá ho všem dobromady, ale hlavně ho určuje obcím křesťanským, jež byl za svého prvního apoštolování zřídil v krajině Antiochie Pisidské, Ikonía a Derbe, což tím pravdě jest podobnější, ježto v nich velice rádil judaismus.

že ji přirovnává k bolestem porodním (Gal. IV., 19), ale v této práci byl podporován ochotou těch prostých a dobrých lidí, jež vyučoval. Jejich láskyplná přichylnost dojímala ho tím více, čím častěji za této doby jeho apoštolování bylo mu zakoušeti prudkých návalů nemoci, jíž trpěl, a jíž jeho zevnějšek nabýval vzezření nepříjemného. Proto Pavel nikdy nezapomněl péče a úctyplné lásky svých milých Galatů, jimž o několik let později psal: „Víte pak, že s mdlobou těla kázal jsem vám již dávno Evangelium: a pokušením vaším na těle mém nepohrzeli jste, ani jste povrhli, ale jako anděla Božího přijali jste mne, jako samého Ježíše Krista. Svědectví vám zajisté dávám, že, kdyby možné bylo, oči své byli byste si vyloupali a mně dali“ (Gal. IV., 13—15).

Tato bezměrná velikomyslnost jest dokladem, do jaké míry nová víra nadšením naplnila křesťanské obce Maloasijské. Posvátnou radostí unášena byla srdce jejich opojená láskou Kristovou; bylo to nadšení zajatců vysvobozených ze tmy a pozdravujících první paprsky světla: „Ó jak blažení jste byli!“ píše apoštol při vzpomínce na tyto krásné dny. Než spíše trpěti vespolek, nežli radovati se, to pojí duše k sobě; a tudíž tímto poutem společného utrpení cítí se Pavel spojena se svými věrnými Galaty. Později, přemýšleje ve vězení v Římě o těchto dlouhých zkouškách svého života, především zastavuje se při pronásledování v Antiochii, v Ikoniu a v Lystře, připomínaje jich svědku těchto svých útisků, „jak veliká zakoušel protivenství, a ze všech vytrhl ho Pán“ (Tim. II, 11).

Toto apoštolování trvalo dlouho, několik roků (r. 45.—50), neboť Pavel neměl tehda „péče o všechny Církev“ (II. Kor. XI., 28), v níž mu brzy život jeho rychle a nepřetržitě ubíhati bude. Ve světě neobřezaných, jenž byl jeho vlastním působištěm, neměl mimo křesťanské obce Maloasijské žádných jiných na starosti; po delší dobu se jen těmto věnoval, dobře znaje slabost těchto nově na víru obrácených, „svých synáčků“, jak je nazýval, a nechtě se od nich vzdáliti prve, než „by byl utvořen v nich Kristus“ (Gal. IV., 19).

Právě, že o ně měl takovou péči, ustanovili se apoštolé

na tom, že se vrátí cestou, již byli již jednou prošli. Po-
znovu vydali se do Lystry, Ikonía a Antiochie Pisidské, ale
bezpochyby nekázali, jako před tím, veřejně v synagogách,
protože by jim toho nebyli trpěli Židé, nepřestávající býti
jejich odpovědnými nepřáteli. Beze všeho hluku, beze vší
okázalosti navštívili tu Církev „potvrzující mysli učedníků,
aby trvali u víře, připomínající jim, že jest nám skrze mnohá
soužení vcházeti do království Božího“ (Sk. XIV., 21).

Bylo nemožno zanechat tak četné již obce beze všeho
řízení; proto apoštolé zvolivše starší, na něž, když se byli
postili a modlili, vzkládali ruce, udělující jim zároveň s po-
svěcením na kněžství moc, jménem jejich spravovati stádečko
Kristovo. Nic méně nebyli apoštolé beze vší starosti o tyto
v samém středu Asie osamocené Církev, by u víře pevně se-
trvaly; protož loučíce se s nimi „poručili je Pánu, v něhož
uvěřili“ (Sk. XIV., 22).

Nyní však čím více blížili se k místům, kde byli počali
kázati, tím více se v nich probouzela touha spatřiti své
bratry v Syrii, kteří je byli vyslali kázat Evangelia. V Pi-
sidii tato touha stala se pevným předsevzetím, že se do
Syríe vrátí; proto přišedše k průsmykům Taurským, sestou-
pili do Pamfilie. V Perge však, kterou toliko před tím jen
prošli, zdrželi se nějaký čas. Byla Perge městem lidnatým,
druhým celé provincie (Dio Cass. LX., 17). Obyvatelé po
většině Řekové, ozdobili je pomníky, sloupořadím, divadly,
závodištěm pro zápasy a jízdy, jakož i četnými chrámy. Ale
největší okrasou byla v Perge svatyně Diany, ochránitelky
města. Každého roku slavnosti pořádané na počest bohyně
přivábily sem veliké množství lidí. A mimo slavnosti byly
to průvody a přítomnost tolika poutníků, jež kolem toho
svatého místa projevovaly nábožnost a okázalé obřady. Této
nálady použil Pavel, aby tu kázal Blahou zvěst, přičiňuje se,
by ještě zde byla ochotně přijata. To bylo poslední kázání
obou apoštolů. Jen pět hodin cesty je dělilo od Attalie. Vy-
hledali tedy tohoto přístavu, jenž na břehu Pamflijském byl
nejčtetněji navštěvován, jsouce jisti, že tu najdou loď přiho-
tovenou k odplutí. Vstoupivše tedy na loď, pluli do Seleucie

a odtud přibyli do Antiochie, „odkudž poručeni byli milosti Boží k dílu, kteréž vykonali (Sk. XIV., 26).

Jakkoli dlouho trvala tato apoštolská cesta, přece jen úzké bylo pole jejího výsledku. Cypr nemá tu místa, ježto apoštolé zde vyhledávali toliko směr cesty své, chodíce ze synagogy do synagogy a na pohany vůbec neúčinkující. Apoštolské dílo Pavlovo počíná teprve v Antiochii Pisidské. Odtud až do Derbe, o němž Skutkové Apoštolští činí poslední zmínku, jest asi deset dní cesty. Apoštol byl nucen pro rozličné obtíže, jež se jeho podniku stavěly v cestu, držeti se jen v těchto úzkých mezích. A v skutku až posud kazatelé Evangelia, po příkladu židovských missionářů, vydávali se jen na taková místa, kde jejich usedlí tam sourodáci je přijímali a jim živobytí a přístřeší poskytovali. Pavel však, rozhodnut jsa vymaniti se zcela od Israelských, nechtěl jim také ničím býti zavázán. Denního chleba dobýval si prací rukou svých. Barnabáš a Pavel chodíce jako řemeslníci od místa k místu hledali práci, a meškali tu a tam buď déle nebo kratčeji podle toho, v jaké míře nalézali lidi i práci. A v místech jim příznivých bylo potřebí dalšího času, než si získali lidí neznámých, aby je přijali a pak slyšeli; ještě delší doby však vyžadováno, než je přivedli k životu křesťanskému, neboť milost, jakkoli hojná, přece jen pomalu přetvořovala tyto duše nevzdělané.

Takové četné překážky opět a opět znovu se naskytující přijímely apoštola, že svou přirozeně prudkou povahu obrátil ve zmužilou a vytrvalou trpělivost. Po dobu několika letou jsa v samém pronásledování, v nemoci a ve svízelných, lidem řemeslným obyčejných, neztrácel z mysli svého hlavního záměru, totiž zakládati mezi pohany obce křesťanské. Tito neobřezanci vcházelí až posud jen po různu do Církve, byli tam smíseni mezi množstvím Židů pokřtěných, zachovávalíce často i jejich obyčeje. Takový případ platil v očích Židokřesťanů jen za výminku politování hodnou, jen za prozatimní odchylku od nezměnitelného zákona, totiž: žádného není přístupu ku Kristu leč skrze zákon Mojžíšův. Aby se této důvtipné vymyšlenosti učinila přítrž, nezbyvalo jiného

prostředku, než zakládati obce křesťanské z pouhých pohanů. Toho dobře postřehl Pavel a pospíšil si také skutkem osvědčiti své poslání. Jakkoli tedy měl na spěch, by tento skutek vykonal, přece opatrně s výkonem jeho prodléval, chtěje tím jistěji si zabezpečiti dobrý jeho výsledek. Proto se snažil, aby křesťanské obce Maloasijské byly četné, statečné, běžící po cestách Páně (Gal. V., 7), by třeba novota pobuřovala Israelity, zastkvěl se v nich Kristus takovou slávou, že by i ti nejurputnější byli nuceni před ní se skloniti.

A úsilné jejich přičinění došlo úspěchu. Když totiž oba apoštolé se vrátili do Antiochie a shromáždivše bratry vypravovali jim, jak veliké věci Bůh skrze ně učinil, tu Pavel, shrnuje výsledek celé apoštolské cesty v jediné slovo, prohlásil změnu, jež nadešla v Církvi Boží, slovy: „Bůh otevřel pohanům dveře víry“ (Sk. XIV., 26).

Kapitola třetí.

Sněm Jerusalemský.

Léta, která Pavel a Barnabáš strávili v Galatii, byla nepřetržitým řetězem útrap a prací. Teprve v Antiochii Syrské nabyli oddechu a proto tím snáze mohli pokračovati v díle, jež byli počali u pohanů Pisidských a Lykaonských, totiž vymaňovati se ze zákona Mojžíšova. Bylať Syrie spíše než Malá Asie půdou ku rozšíření zjevení Božího příznivou. S počátku — jak jsme viděli — byl Pán Ježíš zvěstován Řekům (Sk. XI., 20), a sv. Evangelium svobodně kázati zabráňovali tu Židé jako v Antiochii Pisidské a v Ikoniu; od té doby Židé syrští na víru obráceni žili v pokoji s pohany pokřtěnými, uznávající jejich názory a obyčeje. Jest věru až ku podivu, jak lidé téhož plemene a tétéž víry jsouce, přece rozdílně si vedli. Jest tedy důležito, bychom toho zjevu vyzkoumali příčiny, ježto tento rozdíl stále bude sejeviti v průběhu našeho vypravování, dodávaje mu zdánlivě ráz ustavičné protivy. Neobejdeme se tu lépe, než že i zde připomeneme, co jinde bylo řečeno o Hebreech po cizích zemích rozptýlených.

Israelita, jsa výlučným a fanatickým, žije-li osamocen nebo mezi národem hrubým, který nad ním vládne, stává se poddajným, přispůsobivým a po novotách se shánějícím, jak mile se nachází ve společnosti zdvořilé a vzdělané, mezi lidmi, jejichž vědomosti vzbuzují u něho obdiv a úctu. Babylon a Ninive neměly nikdy na Židy takové moci jako Řím, Alexandrie a Antiochie za doby, kterou právě se zanášíme.

Israelité, žijící v těchto velikých městech, kde klassická osvěta v plném lesku zářila, spatřovali také oni svůj Zákon v pravém světle, vidouce, že je věčný, nezměnitelný, svými pravdami a přesnou mravoukou vznešený, za to však méně důležitý, pokud se týče předpisův obřadných a pravidel životných. Tento rozdíl, každému nepředpojatému člověku do očí bijící, byl Židům mimo vlast žijícím tak zřejmým a pochopitelným jako i pohanům, mezi kterými žili, ale unikl docela učencům Jerusalemským, kteří odvraceli zraky své od vznešených náuk svého Zákona, za to však rozmnožovali obřadní pravidla z něho odvozená.

Dvojí tedy proud rozděloval syny Israelské. V Judsku převládal duch právnícký. Knihám Mojžíšovým a v knihách těch zvlášť části zákonodárné nejvíce vyučováno a o nich vykládáno; řád obřadný se svými obřady, oběťmi, předpisy smírčími a obyčejí nejmalichernějšími byl předmětem dlouhých a širokých výkladův a nekonečných rozepří. V tom záleželo obyčejně vyučování škol Jerusalemských, bylo to učení lidí, kteří je buď z jiných spisů snášeli, buď Zákon jen dle litery vykládali a nahodilé právnícké případy dle mínění svého rozhodovali, učení to rovněž obtížné, jako ducha umořující.

Jiným okem přihlíželi na Zákon Židé mezi pohany žijící: jeho věroučení, zvlášť pak jeho mravouka byla jediným předmětem jejich studií a zdála se jim býti jako cestou všem lidem otevřenou, po níž každý svobodně a se srdcem rozšířeným (Žalm 118, 32) běžeti může. Tento širší rozhled měl dvojí účinek: předně, že myslí mnohých mezi nimi nakloněny byly nové víře a za druhé, že ostatní tím těsněji přilnuli k zákonu Mojžíšovu takto očištěnému. Odtud tedy rozdíl, jakýž se nám objevil v Antiochii Pisidské a v Ikoniu a jakýž shledáme i v jiných synagogách, jež Pavel ještě navštíví. Triumf, jehož apoštol dobyl právě mezi těmito roztroušenými Židy, záležel v tom, že všude přidržela se ho vybraná část synů Israelských. Příčiny, které působily k tomu, že na každém místě získána byla třída lepší, jsou pro naše vypravování příliš zajímavé, bychom neopomenuli poněkud zevrubněji je vyložit.

Vykladatelé Zákona, kteří zde zcela jinak zákon Mojžíšův pojímali, nežli jejich vrstevníci v Jerusalemě, měli aspoň zásluhu, že připravovali mysl na křesťanství. Avšak zákonníci Judští, jejichž jedinou péčí bylo zanášeti se s výkladem svatých knih, osobovali si výhradně právo na vyučování synů Israelských, kdežto naopak u Židů mezi pohany žijících obce židovské nemávaly žádných jiných kazatelů, leč ze středu samých věřících, kteří pro svou horlivou nábožnost, pro usedlý věk anebo pro zvláštní dar výmluvnosti k tomuto úřadu se hodili. K tomu nebylo ani výcviku ani nějakého vysvědčení o vědomostech, ani jakéhosi posvěcení požadováno; hlavní věcí bylo, líbil li se kazatel shromážděným.¹⁾ Obyčejně věřící k tomu ustanovený, nacházel se mezi přednosty a rádci synagogy nazvanými „Batlanim“ což znamená lidi, kteří mají čas. Tak nazývali lidi, jimž zámožnost poskytovala dosti volného času; ale takových bylo ve čtvrtích židovských po řídku, neboť tenkrát, jako až podnes, pravý syn Israelský nežil od výzkumných studií, ale od obchodu, od peněžních závodů neb od výnosných řemesel.

Když nadešla sobota a tento lid penězoměncův a kramářů se shromáždil ve sbornici, byl to jeden z nich, jenž zastával místo kazatele a který konal předepsané modlitby ve jménu všech; po vykonaném obřadu vrátil se zase do své písárny zcela přirozeně tak, jako dodnes v Kahýře bohatý kupec, příslušný ke kastě tančících dervišů, shodiv se sebe po skončeném tanci bílé roucho, ubírá se do svého bazaru.

Takoví tedy učitelé nebyli schopni hlubokých výkladů, právnických rozborův a všeho toho vědeckého krámu, kterým se stkvěli mistři Jerusalemští. Onino přihlíželi k jasnému a jadrnému výkladu svatých knih, a hlavně Proroků, jejichž obrazný sloh, jejich výtky a podivné sliby poskytovaly lidové

¹⁾ „Je-li některý starší — praví Talmud — nebo učený ve shromáždění, není nutno jemu svěřiti vykonávání svatých obřadů. Budiž zvolen člověk k tomu posvátnému úkonu nejzpůsobilejší, muž, jenž má děti, rodinu bezvadnou, krásný vous, slušný šat, příjemný hlas, muž, jenž umí čísti Zákon a dáváti požehnání.“ Mišna Taanith. II., 2.

výmluvnosti látky rovněž tak bohaté, jako veškerý zákonník židovský. Takové vyučování, jsouc obmezeno jen na veliké pravdy mravné a náboženské, zamlouvalo se lidu obecnému, který tak, jako jeho učitelé, nebyl honěn v důvtipných výmyslech právnických. Následek toho byl, že jedni i druzí přestávali ponenáhlu učit se zevrubně Zákonu tak spleťtému, který nad to často ani nemohl se vykonávat v cizině. Čten býval toliko z úcty, ale nebyl vykládán. Od lhostejnosti k zapomenutí a k nevšímavosti bývá rychlý krok. Mnozí kazatelé tím způsobem se provinili, a lid, jsa od nich veden, čím dále tím více si liboval v tom, že předpisů zákonných nezachovával.¹⁾

Jiná příčina ochablosti a vlažnosti byl zvláštní způsob oblíbený u Židů Egyptských, že vykládali náboženství allegoricky. Tento způsob výkladu vnikl z Alexandrie do obcí židovských v římské říši, porušujíc je více méně podle toho, na jakém stupni vzdělání se nacházeli. Všude, kde tato snaha zavládla neviděno a nehledáno více v bludišti předpisův a obřadů leč pravdy, obřady pak nebyly leč pouhým jejím symbolem. Proto vykonávání jejich stalo se věcí vedlejší, kdežto hlavní věcí bylo, vyzkoumati pravý jejich smysl anebo význam.

Že ostatně bylo upuštěno od tohoto zevnějšího formalismu tak, jak jej podání kázalo, nebylo leč nutným následkem bezprostředně z podstaty obřadnosti samé vyplývajícím,

¹⁾ Místa, v kterých Proroci zavrhuji pouze zevnější vykonávání obřadů bez víry, bez pokání srdce, jsou podle toho, že snadno vedly k opovrhování s obřadností, na př. „K čemu jest mi množství obětí vašich? dí Hospodin. Syt jsem zápalných obětí skopcův a tuku krmných hověd, a krve telat a beranů a kozlů nechci... Neobětujte již více obětí nadarmo: zápal kadidla v ohavnosti mám: novoměsíců a soboty a jiných slavností nebudu trpěti; nezralé jsou schůzky vaše novoměsíců vašich i slavností vašich nenávidí duše má; jsou mi břemenem, ustál jsem snášeti je.“ Is I., 11—14. Neméně prudké jest slovo Amosovo: „Nenávidím a zavrhl jsem slavnosti vaše a nepřijmu vůně shromáždění vašich. Pakli obětovati mi budete oběti zápalné a dary vaše: nepřijmu jich a na sliby tučných věcí vašich nepopatřím. Odejmete ode mne hluk písní vašich a zpěvu loutny vaší nechci poslouchati.“ Amos V., 21—24.

ježto většina obětí nesměla jinde, než v Jerusalemě, býti obětována. A tak pomalu se stávalo, že se tato výlučnost a přísnost vztahovala i k předpisům, jež výhradně dělily Israelity od pohanů. Takové přísné rozdíly mohly ovšem pánovati v Judsku, kde jen zřídka, jen tak náhodou překážely životu společenskému, ale rozhodně byly stálým nárazem v cizině. Proto byli Židé nuceni zanedbávati předepsaných obmývání, dotkli-li se předmětu světského, ježto bylo by jim trávit skoro celý život jen samým očišťováním. Podobně se věc měla, pokud se týče obcování s pohany. Netoliko že se toho neodříkali, naopak sami a zhusta jich vyhledávali, neboť jim šlo o to, aby s nimi vedli obchod po celé římské říši, kde Israelité se usazovali. Přísné zachovávání Zákona bylo omezeno toliko na některé předpisy důležité a zřejmě vytčené; byly to: obřízka, záповěď manželství mezi Židy a pohany a užívání pokrmů jen dovolených.

Než i při tomto omezení zákon Mojžíšův byl Židům uprostřed pohanů žijícím stálým podnětem k úzkostlivému svědomí, pokud se týče jeho zachování. Jestliže snadno bylo zdržeti se zapovězeného manželství, bylo-li pak také možno, a to ve mnohých případech, zdržeti se pokrmů nečistých? Mimo zapovězená zvířata a ryby, byly zapovězeny i některé tučné části každého zvířete,¹⁾ taktéž každé jídlo, každý nápoj nepřikrytý v domě umírajícího;²⁾ tatáž záповěď platila pro maso kozelce vařené v mléce máteře jeho.³⁾ Nad to pak bylo všeobecným obyčejem u pohanů, že se na trhu prodávaly zbytky obětních zvířat obětovaných modlám. Jak pak tedy měl kdo zasednouti za stůl pohanů, kteří nejen že nedbali předpisů židovských, ale zcela lhostejně kupovali takového masa obětního? Nebylo jinak vyhnutí, leč, žil-li kdo docela v ústraní, nebo že měl za to, jako by tyto obřadní předpisy nebyly pro cizince závazny. Israelité mezi pohany rozptýlení bezpochyby tímto způsobem asi se lišili

¹⁾ Exod. XXIX., 13—22. Lev. III., 4—10.; IX., 19.

²⁾ Num. IX., 15.

³⁾ Ex. XXIII., 19.; XXXIV., 26.; Deut. XIV., 21.

jako za našich dnů: byly mezi nimi rodiny starověrné, přísné, neužívající leč masa vybraného od zvířat vykrvácením zabitých od sluhy obřadního „mohel“ zvaného; a byli Židé, kteří rovněž věřili v Jehovu, ale pokud se obřadů týče, skoro jen s touto věrou se spokojovali, ve všem jiném se zcela volně nevěřícím přizpůsobující. Nebylo při nich zevnějšího obřadu až na ono posvátné znamení obřízky, jež však i znenáhla také již ztrácela svého starobylého významu. Pohané se jí rádi posmívali jakožto znamení, jež se pro veřejné lázně a zápasistiště docela nehodí. Proto mnozí Židé stydíce se hleděli zapřít toho, čeho jindy národ Israel-ský po všecky dohy si vážil jakožto slavné pečeti úmluvy s Bohem učiněné.¹⁾

Když tedy Židé ve věci této tak si vedli potměšile, tu snadno lze pochopiti, proč pohanští proselyté tak málo horlivosti pro obřízku na jevo dávali; skoro všickni od ní upouštěli, jsouce mlčky a obecně v tom potvrzováni od Israelitů samých, ano někdy jim přímo zrazováno od tohoto krvavého obřadu. Tak se věc měla příkladně u knížat Adiabeny, o jejichž přijmutí do víry Mojžíšské vypravuje Josef.²⁾ Židovský kupec Ananiáš, který je na víru obrátil, učil je „ctíti Boha po způsobu Israelském“, ale odvrátil je od obřízky, o níž soudil, že netoliko jest sama sebou neužitečná, ale i pro velebnou osobu svého královského novověřícího nebezpečna. Řídil se tu učením školy Hillelovy, jejíž nejslovutnější učitelé přiznávali, že i jednoduché obmytí dostačuje, by kterýkoli proselyta přičten byl k synům Abrahmovým: očistění srdce, jež se tímto křtem znázorňovalo, bylo jim vlastní podstatou víry Mojžíšské.

Zákonníci Jerusalemské nebyli v té věci na omylu, k jakému konci přivede tento proud Israelity mezi pohany žijící, proto ničeho neopomenuli, jak by jen utvrdili tuto hradbu svaté víry; ve Svaté zemi četné o ní vydávali příkazy: vzdvihující „hráz na hráz“ kolem ohrožené pravověrnosti

¹⁾ Josef. Antiq. XII., V., 1. — Martial VII., 29, 5.

²⁾ Josef. Antiq. XX., II. 45.

(Abot. I., 1) v cizině pak, tam vysílali horlivé kazatele, „obcházející moře i zemi“ (Mat. XXIII., 15), by jim zažehnali zlořády, obce od pravé víry odpadlé znovu získali a je k přísnému zachovávání Zákona přijmali. A takový jeden vyslanec to byl, jenž přibyl do Adiabeny, když Ananiáš na víru obrátil knížata této země. Maje onoho židovského kupce za nějakého dobrodružného věrozvěsta, hlásal pravý opak jeho umírněného učení, nedávaje sobě pokoje, až viděl krále Izata obřezaného. (Josef. Antiq. XX. II. 5.)

Vždyť pak v pravdě nebylo důležitějšího přikázání nad obřízku; tak o tom soudili horlivci, majíce je za větší než všecka ostatní přikázání dohromady, ano vyhlašující je za nejhlavnější z celého Zákona. Mnozí v té věci unášeti se dávali fanatismem, nad nějž ani Islam nepředčil. „Dobrý král — dí kniha Lži-Baruchova — jest ten, který nenechá na životě ani jediného neobřezance.“ (Pseudo-Baruch 561, 60.)

Takové náuky, které ještě měly váhy u židovských obcí, od světa vzdělaného vzdálených, nedocházely již víry tam, kde Israelité podlehali vlivu řeckému a římskému — v Alexandrii a v Antiochii. Zvlášť v městě poslednějším byli Židé ode dávna vymaněni z nauky farizejské; toho dokázali svou ochotou, jakou přijali křesťanství a sdíleli je s pohany, mezi kterými žili (Sk. XI., 19—21.). Tito novověrci tím živěji ještě osvědčili víru, že missionářské posláni Pavlovo schvalovali (Sk. XIII., 2—4, XIV., 25—27.). Na místě, by se horšili, že apoštol zakládal církevní obce mezi pohany, spatřovali v tom spíše přirozený rozvoj křesťanství a vítali tuto novotu jakožto vítězství víry. Jistě Pavel nenacházel příznivějšího okolí pro své dílo, v němž v Syrii ještě neodvisleji pokračoval než v Malé Asii. Brzy nespokojil se apoštol toliko s tím, že kázal „své Evangelium neobřízky“ (Gal. II., 7.), nýbrž vyvolil i Tita, jednoho z neobřezaných, za společníka v pracech svých. To znamenalo, že nyní zjevně a okázale přiznal barvu v otázce, která od doby, kde Petr měl v Joppe vidění, čile rozrušovala mysl. Šlo tu o to, zdali obřady židovské náležejí k podstatě křesťanství? Zdali onen neušlechtilý strom, z kteréhož právě vypučel světu život božský, má na dále

ještě živořiti, nebo uvadnouti a zmizeti, když přinesl již své ovoce?

Pro věřící Jeruzalemské byla tato otázka dávno již rozřešena, nebo spíše nebylo o ní ani nejmenší pochybnosti. Evangelium sv. Matouše zavdávalo jim stálý podnět ku přemýšlení: pozorujeme tam, že s oblibou poslouchali řeči Páně, v nichž se předpokládá záměr, že „Zákon má býti zdokonalen a nikoli zrušen“ (Mat. V., 17.). „Dokud nepomine nebe a země, jedinká literka nebo jediný puntík ze Zákona nepomine, až se všecko stane. Protož zrušil-li by někdo jedno z nejmenších těchto přikázání a učil-li by tak lidi, nejmenším slouti bude v království nebeském“ (Mat. V., 17—19.). „Na stolici Mojžíšově poradili se zákonníci a Fariseové; všecko, cožkoli by vám řekli, činite a zachovávejte“ (Mat. XXIII., 2—3.). Opírajíce se o tato slova Ježíšova, zachovávali věřící Svatého města při učení křesťanském i všecky obyčeje židovské, majíce tento zvláštní způsob, dle něhož život svůj spravovali, za pravidlo již ustálené, za úplné zdokonalení křesťanství. Mnozí zapomínali na zjevení v městě Joppe učiněné, jiní odvraceli oči od něho jakožto vidění obtížného. Ostatně dvanácte apoštolův, a po jejich rozptýlení apoštol Jakub a starší, kteří tu s ním byli — zdá se — že neobnovili nikdy památky na toto vidění. Nenaskýtala se jim také nikdy příležitost v Církvi, jež se skoro výhradně skládala ze synův Israelských. Zůstávali v ní takými, jak do ní vstupovali, totiž Židy podle mravu a obřadu; jediný znak, jenž na zevnějšek je vyznačoval jako křesťany, byla nábožnost a povznesení mysli, s jakouž plnili Zákon. I nejpřísnější Farizeové obdivovali se jejich dokonalosti, ano i jim jí záviděli, mnozí vstupovali do nové Církve jen proto, by tam došli větší dokonalosti ve své víře židovské. Právě prostřednictvím těchto Fariseů byla Církev Jeruzalemská ve stálém styku s chrámem, s veleradou a školami pravověrnými. Od smrti sv. Štěpána odchylujíc se od svého původního ducha, byla Církev tato na tom, že sdílela s knížaty Israelskými předsudky a starosti o zákon Mojžíšův, tenkrát tak silně ohrožený. Vážná příhoda, již Skutkové Apoštolští i sv. Pavel vypravují, vy-

naší na jevo, jak živě se těmito starostmi zanášeli křesťané ve Svatém městě bydlící.

Pověst o tom, že Pavel káže svobodně Evangelium, dostala se do Jerusalema, nepřekvapujíc tam valně, poněvadž byli tam již o tom zpraveni, jak odvážlivě si vedl v Církvích syrských. Přes to přece tentokráte tato novota zdála býti ve svých následcích příliš důležitou tak, že někteří členové Církve odebrali se do Antiochie, aby zde na vlastní oči pozorovali hnutí poněkud podezřelé. Nemajíce práva ku svému poslání ani od sboru apoštolského ani od přednostů Jerusalemských, zastírali tito lidé pravý záměr, za kterým tam vlastně šli. Pavel mluví o tom jen s opovržením: „Byli to falešní bratři — praví — kteří podešli k vyzvídání svobody naší, kterouž máme v Kristu Ježíši, aby nás v službu podrobili“ (Gal. II., 4.). Ale apoštol nic se jich neobávaje pokračoval v díle svém s obvyklou neodvislostí, káže ve svatyních Antiochenských „Evangelium neobřízky“ (Gal. II., 7.), spasení skrze milost a víru v Ježíše, neužitečnost obřadů zákonných i samé obřízky pro ospravedlnění od hříchu (Gal. II., 15—21.). To ovšem bylo více, než co onino vyslanci Jerusalemsští chtěli věděti a mohli slyšeti. I vyšli ze své skrytosti, ohražující se ve jménu mateřské Církve proti všem, jak pohanům tak i Židům, pokoušejíce se přijměti je k tomuto učení, jež zní: „Nebudete-li se obřezávati podle obyčeje Mojžíšova, nemůžete býti spaseni“ (Gal. XV., 1.).

Avšak v tom nemohli ustoupiti podání, nechtíce zavrhnutí „pravdu Evangelia“ (Gal. II., 4.). Pavel nemohl snéstí takové ponižování Krista „ani na hodinu“ (Gal. II., 5.). On i Barnabáš, opírajíce se mocně proti těmto lidem z Jerusalema, obhajovali tak důrazně svobody křesťanské, že rozepře obrátila se v prudkou hádku, tak že z toho povstal zmatek v Církvi Antiochenské (Sk. VI., 9.; XXVIII., 29.). Z té příčiny pohané, kteří se obrátili k Bohu, upadli v nemalou nejistotu. Předně viděli tu vážnost Pavlovu otřesenu a měli jeho kázání za porušování Evangelia. Nejjistějším prostředkem k uklizení této pře bylo pozeptati se Církve mateřské. Byliť tehda právě tři vážení apoštolé, Petr, Jakub

a Jan, ve Svatém městě; od nich nejlépe by bylo lze dovědět se, čemu učil v té příčině Pán Ježíš. Zdá se aspoň, že uchýliti se v této otázce „k apoštolům a starším v Jerusalemě“ (Sk. XV., 2.), bylo jednomyslně usneseno. Jest aspoň pravděpodobno, že tento krok byl navržen od horlivců z Judska příšlých, jsa od nich pokládán za projev povinné úcty, neboť Pavel podnikl ho toliko na radu přímo s hůry obdrženu, když dí: „Vstoupil jsem do Jerusalema podle zjevení a rozmlouval jsem s nimi o Evangeliu“ (Gal. II., 2.). Seznav takto vůli Boží, odešel tam neohroženě, dáváje volbou svých soudruhů na jevo, že dovede v té otázce títi do živého. Jeden z těchto byl Barnabáš, jako spoluzakladatel Církvi mezi pohany, druhý byl onen pohan z Antiochie, Titus, jehož Pavel učinil jedním ze svých nejvěrnějších učedníků (Gal. II., 1.). Vzal ho proto s sebou, aby v Jerusalemě zjevně dokázal, jak milost Boží vítězně působí i na neobřezance. Důležitost jejich poslání tak mocně dojímala myslí, že je věřící slavnostně vyprovázeli, když odcházeli z Antiochie. „Šli tedy skrze Fenicii a Samaří, vypravujíce o obrácení pohanův: i způsobili radost velikou všem bratřím“ (Sk. XV., 3.).

Zcela jiná nálada myslí panovala ve Svatém městě. Dvacet let bylo uplynulo, co dvanácte apoštolů vyšedše z domu, v němž slavili poslední večeři, založili Církev. Jeden z nich byl již podstoupil smrt mučednickou, ostatní, rozptýleni jsouce mezi pohany, kázali „všemu stvoření“ (Mar. XVI., 15.). Jakub. jsa toliko sám duchovním pastýřem v Jerusalemě, přilnul tím více on i jeho stádečko k Zákonu, čím více pozoroval, že jinde se od něho upouští. Horlivost osadníků rostla, čím více přibývalo novověrců, neboť proselyté byli skoro všickni, jak jsme viděli, z Fariseů, jsouce vedeni touhou, by svou židovskou nábožnost v nové víře zdokonaľovali. Všedše do ovčince Kristova, upevňovali v něm zákon Mojžíšův přesným a svatým životem, a zastaralým jeho obyčejům dodávali ještě jakýsi nádech nového života, pronikajíce ho duchem křesťanským. Byla-li ctnost a víra těchto novověrců příliš úzkostliva, přece byla upřímná, u mnohých mezi nimi obdivuhodna; nikdy Zákon, jenž právě odumíral, ne-

přinesl krásnějšího ovoce! Jakub velice si vážil této cti, jež se staré úmluvě i v posledních okamžicích vzdávala; Jan, jsa jemu na blízku, pozoroval jej mlčky. Jediný Petr mohl zlomiti ten úzký kruh, do něhož se uzavřeli „svatí“ v Jerusalemě. Právě se nacházel tehda mezi nimi, byv z Říma vypovězen ediktem Klaudia císaře ¹⁾, jímž byli vypovězeni Židé i křesťané. Zjevením, které měl v Joppe, nebylo mu nejmenší pochybností o osudném úpadku Židovstva, než on také dobře znal záměr Boží, že nic nemá se unáhliti, že ponechati se mají zřízení národa Israelského, až samy od sebe podlehnou. Jak Jan tak i Petr zachovávali mlčení.

První věci, co Pavel a Barnabáš učinili, když přišli do Jerusalema, bylo, že vešli do sboru bratří před apoštoly a starší. Tam „zvěštovali, kteraké věci učinil Bůh s nimi“ (Sk. XV., 4.), jak celá jedna zem naskrze pohanská přijala křesťanství. Jakkoli skvělé bylo vítězství, přece tmavý oblak zastíňoval je zrakům věřících Jerusalemských: proč pak se neuložilo novým obcím, by zachovávaly obyčeje židovské? (Sk. XV., 5.). Ihned povstali někteří ze sekty farisejské, aby na místě proti tomu se ohradili, domnívajíce se, že dílo Pavlovo není úplné a pravice, že pohané musejí obřezávání býti, a že se také má přikázati, aby zachovávali zákon Mojžíšův“ (Sk. XV., 5.). Pře, jež měla se líčiti u Církve mateřské, byla takto přivedena k první potyčce. Přijmouti boj na tomto poli beze všech předchozích výhrad, jež káže opatrnost, to by znamenalo jako vyzývati k výbuchu fanatismu a poškozovati mír a svobodu Církve. Pavel, byv v Antiochii tak bojechtivým, zachoval v Jerusalemě moudrou zdrželivost; zůstal shovívavým, až by čas, přemýšlení a soukromá rozmluva přivedly věc k zralé úvaze.

V dnech následujících „sešli se apoštolé a starší, aby to uvažovali“ (Sk. XV., 6.). Po několikráte tak učinili. Přítomnost Titova je přijímala, aby nejen brzy učinili nějaké rozhodnutí, nýbrž aby je ihned uvedli v život. Každý týden, ano každý den slaveny byly ve Svatém městě „hody lásky“.

¹⁾ Sueton. Claudius 25.

Měl snad z nich vyloučen býti tento pokřtěný pohan? Tak za to měli přívrženci přísného zachovávání Zákona, neboť každý pohan, každý proselyta, nebyv dříve obřízkou a zachováváním veškerého Zákona proměněn v pravého syna Israelského, byl před jejich očima tvorem nečistým, s nímž obcovati není dovoleno. Tito horlivci dožadovali se tedy hlasitým křikem obřízky při Titovi, odmítajíce všeliké obcování s ním, dokud nebude tímto krvavým obřadem očištěn. Jiní, umírněnější, ohrazovali se, by takto jednáno bylo se soudruhem Pavlovým, vidouce v něm bratra, jemuž křtem svatým dostalo se téhož místa, těchže práv v Církvi jako jim. Obě strany na sebe narážely v živých rozmluvách. Pavel se jich vystříhal, jsa odhodlán jednati o tom soukromě se třemi apoštoly, v Jerusalemě přítomnými, s Jakubem, Petrem a Janem.

Oba poslednější bylo snadno přesvědčiti, byliť miláčky ostatních Dvanácti; láska Kristova naplňovala jejich srdce, rozšiřovala jejich mysli; dalekosáhlé záměry Pavlovy nepohoršovaly jich v nejmenším. I sám Jakub měl se jim brzy podati; ač zdál se všecek zaujat světem židovským, přece biskup Jerusalemský podlehal vlivu Pavlovu. Všickni tři apoštolé byli dojati vážností tohoto muže v Církvi již proslaveného. Shledali jej takovým, jakým jej viděli před deseti lety, když jim ho Barnabáš ponejprv byl představil. (Sk. IX, 27). Jeho apoštolování v Malé Asii, přední důstojnost, jakouž měl v křesťanských obcích v Syrii, nebyly v nejmenším na úkor vážnosti, jakou měl ku sboru apoštolskému. Petr, Jakub a Jan zůstali pořád před jeho očima „muži, kteří něco platili“ a kteří byli „sloupové Církve“. (Gal. II, 2. 9). Pravilť, „rozmlouval jsem s nimi o Evangeliu, kteréž káži mezi národy, abych snad nadarmo nyní neb prve byl neběžel“. (Gal. II, 2.)

Hlavním rázem tohoto Evangelia bylo, by setřel všeliký rozdíl mezi Israelity a pohany neobřezanými, pro něž měly přestati všeliké závazky k přísnému zachovávání Zákona. Vždyť i Židé sami, ano i ti nejprísnější nepokládali obyčejů Mojžíšských za takové, jakoby samy ze sebe působily spasení. Podstatou jejich náboženství — jak dobře věděli — bylo

„báti se Hospodina“, choditi po cestách jeho, sloužiti jemu a milovati ho z celého srdce svého a ze vsí duše své,“ (V. Mojž. X, 12.). Ale ačkoli tomuto vnitřnímu smýšlení veliké ceny přikládali, nicméně měli je za nedostatečné, dokud ho nějaká zevnější forma zákona Mojžíšova neposvětila. Pavel však dožadoval se v té věci úplné svobody, a měl naději, že domůže se úspěchu u přednostů Církve. O jediné věci, totiž o obřízce, byl mezi nimi spor a to — jak se zdá — dosti živý. Nešetřiti tohoto obřadu, jež se v cizině trpělo, zdálo se Židům Svatého města býti svévolnou, hanebnou a vyzývavou urážkou Jehovy a jeho svatého chrámu. Všickni tři apoštolé stáli na tom, aby se Titus podrobil obřízce, majíce za to, že by to bylo skutkem, jímž by svou blahovolnost a lásku k Žido-křesťanům dal na jevo. Než Pavel viděl v takové povolnosti jen zbytečnou slabost, ano i nebezpečí pro víru, která by se v porobu uváděla, kdežto on jediný vítězně se zasazoval o zachování křesťanské svobody, a dovedl toho při Titovi, že se jí nepodrobil.¹⁾

Není pochybnosti, že i v ostatních věcech jeho pokynem stala se usnesení, jakáž učinili apoštolé. Jeho dlouhý pobyt

¹⁾ Gal. II., 3—5. Původní text řecký tohoto místa, jsa poněkud temný, dvojí připouští výklad; držíme se tohoto obyčejného, jenž zní: „Ale ani Titus, kterýž byl se mnou, jsa rozený pohan, nebyl přinucen obřezati se: ale ani pro uvedené tu falešné bratry, kteří podešli k vyzvědání svobody naší, kterouž máme v Kristu Ježíši, aby nás v službu podrobili, kterýmžto jsme ani na hodinu neustoupili k podání se jim, aby pravda Evangelia zůstala u nás.“ Jiní však právě z těchto slov apoštolových soudí, že Titus byl obřezán a překládají takto: „Jestliže Titus byl obřezán, nebylo to proto, že byl k tomu nucen; bylo to jen pro falešné bratry, čině jim na ten čas povolení, aby nám trvalá svoboda zachována byla.“ Tertullian (adv. Marc. V., I.) Přijímá tento výklad, protože zavrhuje slova *οἷς οὐδὲ* jakožto podvržené, odkud pak překlad zní „My jim na ten čas povolili“. Sv. Irenej také vypouští tato dvě slova a Viktorin Primus ubezpečuje, že jich nenalezl v mnohých latinských exemplářích, ale rukopisy, překlady a Otcové, kteří je podržují, jsou tak četní, že je nutno, by se ta slova podržela. Podrží-li se, pak rozumně z toho plyne závěr, že Titus nebyl obřezán. Účel epištoly ke Galatům, její pochod myšlenkový a souvislost kontextu přirozeně vedou k tomuto výkladu.

v křesťanských obcích smíšených ze Židův a pohanův, odpor, jakýž činily tyto obce v Malé Asii, byly u příčině, že se dovolával povolnosti s jedné i s druhé strany, dle svého mínění, zcela spravedlivé, jen za tím účelem, aby svatý mír zachován byl. Důležité se zdálo, by všickni bratři mohli zasednouti k témuž stolu, majíce účastenství na hodech lásky, jež slavívaly se při Svátosti oltářní. Ve věci této ustanoveno, by pohané na víru obrácení zdržovali se od věcí obětovaných modlám, a od krve z udávených zvířat, a od smilstva, a to sice z příčiny, že by se Židé pro tyto věci vzdalovali od společného stolu (Sk. XV., 29.)¹⁾ Navzájem neměli Israelité jim ukládati žádných jiných břemen.

Za tak malou cenu osvobodilo se křesťanství od obřízky a jiných obyčejů, Zákonem předeepsaných. Bylo to vítězství Pavlovo, jehož apoštolování takto potvrdili sami nejpřednější apoštolé. Od této chvíle užije apoštol pohanův proti všem nájezdům, odkudkoli činěným, vždy jen tohoto schválení knížat církevních: „Já jsem jim vyložil své Evangelium a nic více mu nepřidali, nobrž v opak, když uzřeli, že jest mi svěřeno Evangelium neobřízky, jako i Petrovi obřízky²⁾, a když poznali, kteráž mi milost dána jest, Jakub, Petr a Jan, kteříž se zdáli býti sloupové Církve, podali mně a Barnabášovi pravic k tovaryšství, abychom my mezi pohany šli a oni mezi Židy: toliko abychom pamatovali na chudé, kteří jsou ve „Svatém městě“ (Gal. II., 7—10.).

Tato prosba, by pamatovali na chudé a nezapomínali do-
cela na Jerusalem, prýštila se ze srdce zkormouceného, ale zároveň do osudu svého odevzdaného. Ubohá dcero Sionská,

¹⁾ Renan neprávem vidí v této záповědi souhrn přikázání Noemových. Tak se nazýval mravní zákonník, protože podle podání rabínův patriarcha Noe jej dal synům svým vyšed s nimi z archy, a jenž obsahoval sedm přikázání, zapovídajících modloslužbu, rouhání, vraždusmilstvo, krádež, neposlušnost zákonů, krev za pokrm sloužící. Pravíme „neprávem“, neboť pět z těchto přikázání se nenalézá v usnesení apoštolském.

²⁾ Pavel nemyslí tím učení rozdílné od učení Petrova, nýbrž míní, že má milost a poslání, by totéž učení nesl mezi pohany, ale způsobem, jaký jim bude vhod.

od Ježíše tak milovaná, co se z tebe stane? Vysílena a vši ozdoby zbavena od vlastních synů, ke všemu tomu ještě stížena jsouc velikou bídou, která tehdáž panovala v Judsku, živořila v úplném nedostatku. Vyhlídka do budoucnosti, pro křesťanské obce Pavlovy tak široká a mnohoslibná, pro ni pak tou měrou se víc a více súzovala, že horlivci tím tvrději drželi se Zákona. Tím však samoděk stávala se znenáhla osamocenější až do dne, kde shasnouti jí bylo v neplodnosti a v opuštění.

Předzvídajíce tento úpadek Církve mateřské, chtěli apoštolé aspoň v posledních dnech jejího života ušetřiti jí trpkého vědomí, že odevšud jest opuštěna a zanechána beze vsí pomoci. Pavel ujal se té myšlenky se vším zápallem něžné a soucitné duše své všude, kamkoli ode dneška se obrátí; uvidíme jej, an sbírá almužny pro chudé svaté v Jerusalemě, ano i nařídil stálé sbírky v obcích a způsob, jak by se vybíraly, tak že halěr křesťanský nikdy nechyběl pro potřeby Svatého města.¹⁾

Nezbývalo tedy apoštolům, než aby přijmeli svou osadu k tomu, by přijala rozhodnutí, na kterémž právě byli se snesli; byla to krutá práce soudíc podle prudkých řečí, jež veškeru obec pobuřovaly. Tato úloha připadala podle práva Petrovi: i mluvil před shromážděním starších a bratří tolikéž s takou silou, jakož i odvahou. Hned z počátku připomínal jim, že od dávného času tato otázka jest rozhodnuta a sice jím samým, neboť v Joppe vyvolil jej Bůh, aby otevřel království Kristovo pohanům. I pravil k nim: „Muži bratři, vy víte, že Bůh mezi námi vyvolil, aby skrze ústa má slyšeli pohané Evangelium a uvěřili. A Bůh, jenž zná srdce, vydal jim svědectví, dav jim Ducha svatého, jakož i nám, a neučinil žádného rozdílu mezi námi a jimi, věrou očistiv srdce jejich. Protož nyní proč pokoušíte Boha, vzkládajíce na hrdlo učedníků jeho, kteréhož ani otcové naši ani my nésti jsme nemohli? Ale skrze milost Pána Ježíše Krista

¹⁾ Řím. XV., 26—27. — I. Kor. XV1., 1—6. — II. Kor. IX., 1. — Sk. XXIV., 17.

věříme, že spaseni budeme, jakož i oni: tať jest víra naše“ (Sk. XV., 7—12.).

K těmto slovům, jimiž přestávala obřízka i veškerý zákon Mojžíšův, mlčelo veškeré shromáždění buď z ustrnutí, buď z úcty k nejpřednějšímu ze Dvanácti. Oba missionáři z Malé Asie užili toho mlčení. Barnabáš mluvil první, po něm Pavel. Oba, nepouštějíce se do rozboru otázky, vypravovali jen, kteraké divy a zázraky činil Bůh skrze ně mezi pohany. Petr, chtěje odůvodniti svoje rozhodnutí, neužil žádných jiných důvodů, leč že Bůh plnost darů nadpřirozených udělil rovnou měrou Židům i pohanům. Pavel ze své strany zase dovolával se zázraků, jimiž Bůh jeho kázání potvrzoval. To platilo Židům za tak patrný důkaz o božském přispění, že nepřestali poslouchati Pavla, dokud řeči své nedokončil.

Na to povstal Jakub. Úcta, jakéž požíval, dodávala jeho slovům patřičné váhy. Jsa sice ve sboru apoštolském menším, než Petr, nic méně předčil nad ním mravní vážností u věřících ve Svatém městě. Vědělo se o něm, že jest nepoddajný, nestaraje se a nevyhledávaje leč jen pravdy, ale také neuprosně věrný a oddaný Zákonu. Všickni znali tohoto starce, přísnými posty vyhublého, že žije život po způsobě Nazirův, chodě bosýma nohama do chrámu a oděn jsa bílou rízou levitův. Kdo směl nyní odporovati, když i tento apoštol, jenž s velebností svého biskupského úřadu spojoval moc starých proroků, když on sám prohlásil, že obřady židovské nejsou navždy závazny? Petr přidal se k mínění Pavlovi tak horlivě, jak mu bývalo vždy obyčejem, otvíraje dokořán dvěře spásy a osvobození od jha židovského. Jakub též uznal, že ani obřízka ani jiné obřady nejsou podstatnými, snaže se dokázati vcřícím, že zjevení učiněné Petrovi snáší se zcela s výpověďmi starých proroků.¹⁾

¹⁾ Sk. XV., 14—17. Šimon vypravoval, kterak Bůh nejprve shlédl na pohany, aby z nich přijal lid jménu svému. A s tím srovnávají se slova prorocká, jakž psáno jest: „Potom se navrátím a vzdělám zase stánek Davidův, kterýž byl klesl; a zbořeniny jeho zase vzdělám a vyzdvihnu jej, aby i ostatní lidé hledali Pána, i všickni národové, nad kterýmiž vzýváno jest jméno mé, praví Pán, jenž dokoná těch věcí“

Měl velikou péči o to, by pro umírnění přidáno bylo, že svoboda ponechaná pohanům není neobmezena, ale že se jim přikazuje, by se zdržovali od nečistoty zvlášť hnusné, od masa ze zvířete udáveného neb obětovaného modlám a od krve jakožto pokrmu. Jediným důvodem, proč přidal toto obmezení, bylo, že by Židé, jsouce po veškerém světě rozptýlení a čítajíce Zákon na každou sobotu, mohli by snadno míti z toho pohoršení vidouce, že se předpisy zákonné přestupují“ (Sk. XV., 21.) ¹⁾.

A takž skrze tato ustanovení biskup Jerusalemský přivedl svou osadu k tomu, že přijala jeho pravé zásady. Jednota tedy v ničem nebyla porušena a shromáždění jednomyslně sneslo se na tom, by dopsáno bylo o tom bratřím, kteří jsou v Antiochii. Jakub stál na tom, aby se mezi četnými druhy nečistoty zapovědělo zvlášť smilstvo, maje při tom na mysli nejen pohany, ale i Židy v Syrii. To zjevně vysvítá z vyjednávání, jež měl s Pavlem (od kterého se dověděl, že na Libanu, v Horní Syrii, na Cypru a ve Frygii náboženské obřady byly zvlášť necudny. ²⁾ Se všech stran tu ve svatyních pohanských krajin těchto naskytovalo se pro syny Israelské totéž nebezpečí, jako jindy jejich předkům ve stáncích Baalových a Astartiných. Chtěje tomu zabrániti, by svádění nebyli k takovým neřestem, beztoho jejich národu povždy osudným, biskup Jerusalemský dosáhl toho, že toto zvláštní přikázání, mravů se týkající, přidáno bylo k ostatním předpisům ryze židovským, jež zachovávatí bylo povinností. Ostatně v celém tom dopise pozorovati jest ruku sv. Jakuba a starších Jerusalemských (Sk. XV., 24.). Jsou to oni, kteří

(Amos IX, 11.). Sv. Jakub udává tato místa dle obyčeje židovského z paměti a nikoliv do slova. Sv. Lukáš často ve svém vypravování, ustanoveném pro Řeky, podává překlad Septuaginty, jež v mnohých věcech hebrejský text spíše vykládá, než doslovně překládá.

¹⁾ Porušenost mravní byla tak veliká, že smilstvo nepokládáno ani za hřích (Horac. I. Sat. II., 31. — Terenc Adelf. I., 2. 21. — Cicero pro Celio. 20.), nýbrž že i tvořilo část bobopocty a bylo i obřadem posvátným.

²⁾ viz str. 30.

tu mluví srozuměvše se s Petrem a s apoštoly, ale jménem veškeré Církve mateřské: „Apoštolé a starší i bratří těm, kteříž jsou v Antiochii a v Syrii a v Cilicii bratřím, již jsou z pohanů, pozdravení! Poněvadž jsme slyšeli, že někteří vyšedše od nás znepokojovali vás slovy, vyvracující duše vaše ¹⁾), jimž jsme toho neporučili: líbilo se nám, v jedno shromážděným, abychom vyvolili některé muže a poslali k vám s nejmilejšími našimi, Barnabášem a Pavlem, lidmi, kteřížto životy své vydali pro jméno Ježíše Krista. Protož poslali jsme Judu a Silu, kteřížto i sami vám vypravovati budou slovy tytéž věci. Vidělo se zajisté Duchu svatému i nám žádného více břemene na vás nevzkládati, kromě těchto potřebných věcí: abyste se zdržovali od věcí obětovaných modlám, a od krve a od udáveného, a od smilstva; od kterýchžto věcí budete-li se ostriháti, dobře učiníte. Mějte se dobře!“ (Sk. XV., 23—29.)

Tento list byl vložen do rukou vyvolených poslanců, kteří měli doprovázeti Pavla a Barnabáše. ²⁾ Dva mezi nimi Silas a Juda, syn Sabův, „byli muži přední mezi křesťany Jerusalemskými“ (Sk. XV., 22.). Jim bylo uloženo, by věřícím Antiochenským oznámili tato usnesení apoštolův, a bylo li by potřebí, též ústně jim vyložili všecken smysl v nich obsažený.

Bratři Antiochenští, shromáždivše se vyslechli nařízení apoštolské, jsouce nad míru z toho potěšení, neboť nacházeli v něm všecka přání vyplněna, totiž: že netřeba činiti podle horlivců, kteří je po nějaký čas znepokojovali, že jsou osvobozeni od zachovávání obřadů jak svým velikým počtem tak svou přísností velice obtížných, slovem, že tu našli před-

¹⁾ Matouce myslí vaše, pravíce, že se musíte obřezávati a Zákon zachovávat.

²⁾ Zdá se býti pravděpodobno, že Juda a Silas neodešli beze všeho průvodu, jakž bývá u východňanů obyčejem, by svému poselství dodali více lesku. Skutkové apoštolští se o tom nezmiňují výslovně, ale přece to z nich lze vyrozuměti, neboť ač Silas zůstal v Antiochii, přece sv. Lukáš mluví v množném čísle: „propuštění jsou“ (Sk. XV., 39.), chtěje tím naznačiti, že Judas nevrátil se sám do Jerusalema.

pisu, jež vyplniti není nesnadno. Řeč Silova a Judova dovršily jejich radosti; oba jsouce muži učení a vážení, byli nejen předními mezi bratřími, ale i proroky (Sk. XV., 32.). I použili této přednosti, by bratry Antiochenské několikráte napomínali ku stálosti ve víře, nenechávající jim nejmenší pochybnosti, že by od nynějška křesťanské obce, pošlé z pohanů, neměly úplné „svobody v Kristu Ježíši“ (Gal. II., 4.).

Tato kázání byla u příčině, že vyslanci Jerusalemské se tu po nějaký čas zdrželi. Když však za to měli, že jejich poslání jest vyplněno, žádali duchovních pastýřů v Antiochii za propuštění, „kteří je poslali zpět v pokoji k těm, od nichž byli posláni“ (Sk. XV., 33.). Ale všickni nevrátili se do Jerusalema; jednomu z nich, Silovi se vidělo, by zůstal v Antiochii, jsa okouzlen volnějším životem, jež shledal v Církvích syrských; i zůstal tu a přidal se k Pavlovi, jemuž pak se stal na jeho cestách soudruhem nejvěrnějším.

Že Pavel tak rychle získal si Silu, z toha viděti, jak mocný tehda byl vliv jeho. Jeho vážnost, již dosti veliká, prve než konán sněm v Jerusalemě, ještě zvýšena byla tímto novým vítězstvím.

Byv duší veškerého toho shromáždění, vyšel z něho jako vítěz nad židovstvím, neboť za cenu těch některých přechodných ustanovení, platících „novověrcům v Antiochii, Syrii a Cilicii, domohl se toho, že uznáno bylo jeho poslání jakožto „Apoštola národů“, ale i neodvislost a pravda sv. Evangelia, jež byla jemu bezprostředně zvěstována. Přivolením tří apoštolů, „sloupů Církve“, Petra, Jakuba a Jana stal se Pavel od nynějška učitelem, neomylným vůdcem oněch Církví, jimž jediným kynula blahá budoucnost, Církví z pohanů pošlých.

Konečně i nenadálá příhoda byla příčinou, že jeho vážnost posvěcena byla vůči těm, kteří přísně se drželi Zákona židovského.

Petr brzy vydal se do Antiochie za vyslanci Jerusalemskými. Upřímná byla jeho radost, když viděl, jak v Církvi, kterou on první byl zřídil v zemi pohanské, utěšeně a volně se rozvíjí život křesťanský, jsa prost tísnícího zákona Mojžíšova. Petr, jsa toho dalek, aby toto osvobození nějak

podezíral, zacházel s pohany novověrci jako s bratry, obcoval a jedl s nimi; ale bohužel svatý mír tento netrval dlouho. Přísní přívrženci Zákona, jsouce okolo Jakuba, dostali se opět k vládě. Když byli na sněmu apoštolském nuceni osvoboditi věřící, pocházející z pohanstva, dovedli nyní toho, že tím přísněji drželi pod jařmem Starého zákona bratry zrozené pod Zákonem, a to nejen v Jerusalemě, ale i všude po širém světě. Nejsouce dostatečně ujištěni, pokud se této věci týká, posláním, jež Judovi a Silovi uložili, ustanovili se na tom, že vyšlou některé muže ze středu svého, by bděli nad obcemi v Syrii a jmenovitě nad obcí v Antiochii.

Bylo tenkrát obyčejem, že pastýřové duchovní dávali list doporučovací věřícím, kteří z jedné obce křesťanské do druhé se ubírali. (II. Kor. III., 1. — Tit. III. 13. — Sk. XVIII, 26.). Přísní zastanci zákona židovského, vyslaní z Jerusalema, zneužili jména Jakubova, který byl jejich hlavou, vydávajíce se, jakoby byli od něho posláni, a hned, jak vkročili do Syrie, objevili svůj úmysl. Vážnost Církve mateřské, již se zastírali, přichylnost Jakubova k Zákonu, již ještě ve svých řečech přemršťovali, zlomyslně ji vykořisťujíce, to vše způsobilo veliký nepokoj v myslích. První, jenž se z toho pobouřil a sice až přes příliš, byl Petr. Byl zajiště pod mocí milosti Boží a podle své povahy a přirozenosti takým, jakým jej líčí sv. Evangelium: dobrý, upřímný, ochotný a ve svém nadšení šlechetný, vždy živým dojmům přístupný a jim hned se podávající. Vizme jen, an tu skáče z lodičky do vody, jsa pevné víry, že se udrží ve vlnách; týž den vyznává Božství Kristovo, ale brzy zapomíná svého vyznání tak, že jej Pán kárá; tu tasí meč, by hájil svého Mistra, ale několik hodin později jej zapírá. Petr byl „skálou, na níž vzdělána byla Církev“, toliko skrze základ jeho duše, utvrzené v pravdě a lásce; mimo svatyni, tam, kde milost jeho apoštolského úřadu chránila ho přede vším omylem, a v soukromém obcování a v životě obyčejném zůstával slabý duchem a nerozhodným, tak že snadno bylo buď potíratí jej, buď pobádati. Jistota, s jakou vystupovali vyslanci Jerusalemsí, přivedla jej do rozpaků; obával se se strany

jejich nějakého zřejmého pohoršení. Z bázně, by jich neurazil, raději se uchýlil do ústraní, odděluje se od pohanův a nejídaje s nimi. Jeho příklad účinkoval na Žido-křesťany. Sám Barnabáš, společník apoštola národů, dal se jím svést.

Z toho, co o tom Pavel v Epištole ku Galatům vypravuje, lze souditi, že se o tomto nepořádku hned nedověděl. Snad byl vzdálen z Antiochie, neb jinými starostmi zabrán a tudíž nemohl v té věci ani nic předvídati, ani jí zabrániti. Než nebezpečenství jako vždy i nyní dodalo mu neobyčejné pevnosti v přesvědčení a přijmělo ho k neodvratnému rozhodnutí. Vida, kam by taková povolnost, takové brzy o tu, brzy o onu stranu se ucházení, „takové pokrytství“ (jak v listě ku Galatům II., 13. píše) vedla, totiž přinutiti věřících z pohanů obrácených k tomu, buď že by zase měli se držeti obyčejů židovských, nebo by žili mimo Církev, to jest činiti z nich rozkolníky, od obecného stolu vyloučené, neprodleně byl rozhodnut až k nejkrajnějšímu boji. „Kephas hoden byl domluvy — praví — proto jsem mu zjevně odpíral“ (Gal. II., 11).¹⁾

„Uzřev já, že sobě nevedou podle Evangelia, řekl jsem Petrovi přede všemi: „Když ty, jsa Žid, po pohansku živ jsi (nedělaje více rozdílu v lidech a pokrmech) a ne po židovsku, kterakže nutíš pohany, aby po židovsku živi byli?“ (Gal. II., 14.).²⁾ Toto ohrazení Pavlovo stačilo, že pokoj opět zjedнан byl.

¹⁾ Někteří učení, jsouce svedeni úctou pro kníže apoštolské, mají za to, že tento Kephas nebyl sv. Petr, ale jen některý uředník. Tato důmněnka má proti sobě nejen veškeré podání církevní, ale i tuto Epištolu, kde Kephas jest osobou znamenitou, „sloupem Církve jako Jakub a Jan (Gal. II., 9.) a Barnabáš, jehož přijměl ku svému mínění, a přece na žádného přede tváří celé obce Antiochenské neútočí, leč na něho. „Petrum sic non reprehendisset Paulus, nisi aliquo modo par esset, quantum ad fidei confessionem“ Summa Theol. St. Thomas.

²⁾ Sv. Petr žádným způsobem nedopustil se omylu v učení; o jeho velepastýřskou neomylnost tu nejde; on se toliko přidržel způsobu, jenž měl nemilé obtíže. Celý ten spor, ať souhrnem ať v jednotlivostech nemá nic na závalu vážnosti ke hlavě Církve, naopak ještě zvyšuje vážnost a moc. Vždyť sv. Pavel veřejně pravil, že se vydal do Jerusa-

Petr a Žido-křesťané hned se přidali k jeho straně. Vidouce se takto odzbrojeny jednomyslností bratrskou, vyslanci Jerusalemsťi neměli více co činiti, než aby se vzdálili a jinam svou nesvornost nesli.

Tato povolnost knížete apoštolského jest posledním projevem z jeho života, o níž Písmo sv. se zmiňuje; jest však i projevem nejslavnějším zároveň. Slyšeti pravdu z úst podřízeného, pokorně ji uznávati bez tajného úmyslu, bez ohledu na sebe a na svou přednost, milovati svého odpůrce co nejněžněji, třebaš byl dosti příkrým, to jest čin, jehož jen nejšlechetnější duše bývají schopny. Pavel sice zvítězil v tomto sporu, stojí výše i správným smýšlením i pevným svým jednáním. Avšak v mravním ohledu vyvýšen tu Petr ještě více, ano dospěl k nejvyšší velikosti, k velikosti duše, jež zapomíná na vše, jen aby uznala a milovala pravdu.

lema, aby se představil Petrovi, neb — jak dí text řecky — aby viděl Petra jako svého představeného. Jestliže mu tuto odporuje, není to proto, by neuznával jeho vážnosti; jeho řeč, dobře-li ji uvážíme, jest spíše chválou, tím vzácnější, čím více platí přímo popřednictví Sv. Stolice.“ Vigouroux, *Les Livres saints et la Critique rationaliste* IV., p. 553.

Kapitola čtvrtá.

Druhá apoštolská cesta sv. Pavla.

Nové hlásání víry v Malé Asii.

Po odchodu vyslanců Jerusalemských zůstavena Antiochie sama sobě a svému vlastnímu směru, jenž hned od počátku vedl ji k ryzímu křesťanství. Tato cesta, po níž až posud jen nesměle kráčela, otvírala se jí do nedozírna daleka, jsouc zbavena všech překážek, správně vyněřena od apoštolův, od samé Církve mateřské. Poslové Blahé zvěsti kráčeli po ní vzletně, neodvisle a úsilovně. Těmto hlasatelům Evangelia stáli v čele Pavel a Barnabáš, k nim družili se Titus, Marek a Silas; „i učili a kázali s mnohými jinými slovo Páně.“ (Sk. XV., 35.). Antiochia, od té chvíle slavnými vzpomínkami tak bohatá, nespátřila nikdy více podobné řady mužův apoštolských jako tenkrát. Pavel, pozoruje tento čilý, až překypující život, domníval se, že jeho přítomnost tu je zbytečnou, poznovu obrátil zrak svůj na křesťanské obce v Malé Asii, jež zůstaly vzdáleny, osamoceny a vší pomoci zbaveny. Od té chvíle, kde je přenechal milosti Kristově (Sk. XIV., 22.) nevěděl, co se stalo s mladými obcemi, jež byly prvotiny jeho díla a předmětem jeho horoucí lásky. I pravil: „Vrátíte se navštívme bratří po všech městech, v kterých jsme kázali slovo Páně, kterak se mají“ (Sk. XV., 36.). Barnabáš schválil tento záměr, ale za podmínkou, by cestovali jako prvněkrát ve společnosti Jana Marka. Pavel se takového návrhu nenadál; i opřel se tomu, připomínaje, jak tento

učedník právě v nejnebezpečnější době opustil je v Pamfilii. Marek nevztáhl ruky k pluhu, leč aby se ohlédal nazpět (Luk. IX., 62.), bylť on jedním z lidí malomyslných, prázden velkodušnosti a obětavosti, o nichž Mistr učil, že jako plod neužitečný mají býti zavrženi. Co také bylo lze očekávati od něho pro Církev Galatské, v nichž on ani nekázal, ani znal jejich ducha a potřeby. A proto Pavel tím horlivěji činil námitky, čím více se obával vlivu, jakýž Marek měl na Barnabáše za jejich prvé společné cesty apoštolské. Ano měl za to, že vliv tento ještě vzrostl, tak že by mohl jeho dílo poškoditi. Jsa odhodlán, tento vliv zlomiti, mluvil otevřeně a beze vší šetrnosti. Tato bezohledná přísnost dojala ovšem Barnabáše. Znaje lépe svého bratrance byl k němu tím shovívavějším, čím vydatnějšího spolupůsobení — a to snad právem — od něho očekával; a proto zastával se ho toutéž úsilovností, jakou Pavel na něho útočil. Jedna i druhá strana na sebe narazily a to tak prudce, že „stala se nesvornost až došlo k roztržce.“ (Sk. XV. 39.). Pavel poznav, že není tu žádné dorozumění možno, a že třeba se rozejíti, jednal podle své obvyklé rozhodnosti, ale se srdcem zdrceným, nebo Barnabáš byl mu od prvopočátku přítelem zvláště milým. On první podal v Jerusalemě ruku Pavlovi nově na víru obrácenému, on jej uvedl k apoštolům, on to byl, jenž z lásky k němu vyhledav ho v Cilicii přivedl do Antiochie, aby jej zasvětil v úřad apoštolský. On, jenž od starších v Antiochii byl postaven jakožto hlava první apoštolské výpravy, ustupoval více do pozadí před svým soudruhem, slepě jej následuje ve všem protivenství a pronásledování; vždyť až do poslední chvíle s pokorou věnoval se dílu společnému. Takové svazky netrhají se bez bolesti. Pavel toho zakusil. Jakkoli v přátelství se osvědčoval apoštol věrným a jemnocitným, bylť přece jen především povahou pevnou, živou, vše nasazuje na to, by jen pravý cíl před sebou viděl a jeho také dosáhl. Povahám takto utuženým mluvit o vyrovnání po dobrém, o prostředcích polovičatých v dobách povážlivých, to by znamenalo, jako natahovati péro až praskne a vydávati se v šanc nezkrotitelnému odporu. Chybou bylo při

Barnabášovi, jenž tak dlouho ovládal Pavla, že ani nepředvídal osudné roztržky, která za podobných okolností nastati musila, ani že ji předejítí nehleděl. Co však se sporné věci týče, totiž zásluhy, jež Markovi příslušela, tu skutky samé dávaly Barnabáši za plnou pravdu: učedník ten, byv znenáhla milostí Boží přetvořen, ač na břehu Pamfylijském se vyhýbal práci a nebezpečí, stal se přece člověkem velkodušným, nezištným a zmužilým. Pavel sám to později spravedlivě uznal, když po desíti letech uzřel Marka, jenž navštěvoval ho v žaláři v Římě, by mu pomáhal a byl mu společníkem. (Filem. 24.). V listě ke Kološským s vděčností jmenuje jej mezi málem těch věrných, „kteří tehda s ním pracovali o království Božím a byli mu ku potěšení.“ (Kol. IV., 10, 11.).

Barnabáš a soudruh jeho, rozšedše se s Pavlem, a nemohouce pomýšletí více na apoštolování v Malé Asii, obrátili se na Cypr, kde Žido-křesťané měli také zapotřebí jejich návštěvy a posílnění u víře. Barnabáš spravoval je tím účinněji, ježto mu všeliká volnost ponechána byla. I pokračoval v hlásání Evangelia, jakož až dosud byl činil, odmítaje všeliké pomoci zbožných žen křesťanských, které ostatní apoštoly doprovázely, pracuje svýma rukama, by v ničem nebyl obcím na obtíž. (I. Kor. IX., 5, 6.) Laskavá jeho slova těšila, povzbuzovala duše, které přehorlivé úsilí Pavlovo snad by bylo skormoutilo. Na Cypru zřídil četné obce křesťanské, které sjednotivše se, tvořily časem svým slavnou Církev. Jak některé legendy za to mají, apoštol věren jsa své otčině ¹⁾ přišel na Cypr, aby tam umřel a když ve vidění zjeveno bylo místo, kde potom byl pochován, nalezen jest maje na prsou Evangelium sv. Matouše, které byl vlastnoručně přepsal. ²⁾

Ačkoli poslední skutky Barnabášovy nevycházejí příliš

¹⁾ „Tak Josef, kterýž měl od apoštolů příjmi Barnabáš (což se vykládá Syn utěšení) z pokolení levitského, rodem z Cypru.“ (Skutk. IV., 36.)

²⁾ Acta apost. apocrypha. Tischendorf 1851. 64—74. Assemani. Bibl. Orient. II., 81.

stkvěle na jevo, přece zase jeho vyučování, jak se zdá, požívalo veliké pověsti, neboť stalo se ku konci prvního století, že jakýsi křesťan z Alexandrie, uveřejňuje výklad textu Písma sv. domníval se, že nemůže lépe potvrditi jej jakožto pravý, leč připisuje ho tomuto apoštolu.¹⁾

Jeho zbožná lest dosáhla úspěchu; staří učitelé, zvláště Otcové Alexandrinští, uznávali tento list za pravý²⁾ bezpochyby proto, že se v něm nalezali tu a tam kázání Barnabášova.³⁾ V nahromaděných výkladech allegorických, jimiž přeplněna jest tato epištola, neprávě apoštolu Barnabášovi připisovaná, lze přece pozorovati jádro pravého učení, jež jí dodávalo takové vážnosti. Někdy jsou to myšlenky, ano i výrazy Pavlovy, jež si Barnabáš osvojuje. „Vše jest v Ježíši a skrze Ježíše . . . (Epist. Barnabae. XII., 7. srov. Řím. XI. 36). Skrze odpuštění hříchů a naději v Pána jsme obnoveni a nově stvořeni; Bůh v pravdě přebývá v nás. On tam prokuje, tam bytuje a toto obydlí, tento svatý chrám zasvěcený Pánu jest naše srdce.“ (sr. II. Kor. V., 17. — Efes.

¹⁾ Allegorické výklady Písma, jež v sobě chová tato epištola, jakož i úcta, jakéž požívala u křesťanů Alexandrinských, naznačují, že zhotovena jest jedním z nich ku konci prvního století dle některých jako dle Wieslera, Riggenbacha a j. ku konci prvního století, anebo dle jiných (Hefele, Volkmar, Graetz a j.) teprve na začátku II století.

²⁾ Ačkoliv starší věk jednomyslně připouští pravost této epištoly, většina novějších kritikův upírá jí toho, a sice právem, neboť nelze za to míti, že by některý apoštol, a to společník Pavlův, tak chybně byl mluvil o zákonu židovském. Podle něho úmluva Boha s lidem israelským, byvši bezprostředně od nich porušena, neměla více žádné platnosti, následovně všechna přikázání o obětích, o postu, o obřízce, o svěcení soboty, o nečistých a čistých pokrmech nebyla nikdy závazná; povinnost Israelitů k nim záležela jen v tom, že se tato přikázání vykládají jen ve smyslu duchovním. Kromě tohoto rozhodného důkazu uvádí Hefele proti pravosti této epištoly ještě jiných sedm. Patres apost. 14. Cf. Hilgenfeld Die apost. Väter. Müller. Erklärung des Barnabas-briefes

³⁾ Neostýcháme se uváděti tuto důmněnku, jakkoli novou a libovolnou se zdáti může, protože jde z ní na jevo způsobem dosti hodnověrným, jak pravost této epištoly, novějšími kritiky zavržena, byla bez odporu uznávána ve starém věku.

II., 10. IV., 24. — I. Kor. III., 16., 17.). Píši vám s velikou sprostností, abyste mne slyšeli, mne, smetí lásky vaší.“ (sr. I. Kor. IV. 13).

Avšak více, nežli vliv Pavlův, jest to dobrota, jsouc rozhodným znakem povahy Barnabášovy, jež se opět a opět objevuje v tomto malém pojednání, pronikajíc je ve všech jednotlivých částech, a klidným a jemným světlem je osvěcujíc. „Synové radosti, rozumějte, že dobrý Pán vše nám napřed zjevil . . . Málo slovy ukáži vám, jak byste se radovali v nynějším čase . . . Buďte dobří, pokojni . . . Píše vám mám jedinou starost, abych duše vaše naplnil radostí. Pozdravení vám, synové pokoje a lásky. Žijte v radosti srdce.“ (Funk. Epištola Barn. VII.; XIX., 4.; XXI., 9.; I., 6.) Takové bývalo asi kázání Barnabášovo; i ponechávaje Pavlovi učení o hlubokých tajemstvích, spokojoval se s tím, že kázal Evangelium po stránce jeho milostné, poukazuje k blaženosti ve věčném milování.

Lépe jest nám známo apoštolování Markovo, tovaryše Barnabášova. Brzy jej spatříme, an dlí u Pavla uvězněného v Římě; až do té doby dvě stránky tvoří jeho životopis, totiž: že kázal v Egyptě a že kázání Petrova sepsal v druhém Evangelii. Opírajíce se o Eusebia, položili jsme tyto dvě události před dobu sněmu Jerusalemského; většina novějších kritiků posunují sepsání toho Evangelia asi o deset let „na dobu, kde Petr a Pavel kázali v Římě“ (Irenej adv. haer. III., 1.). Volba mezi těmito dvěma míněními nemá veliké důležitosti, neboť nahlédneme-li do tohoto životopisu, není tu nižádné změny a Marek jeví se tu tak, jak jsme jej vylíčili: samolibý od přirozenosti, nepoddajný k poslušnosti, nesmělý, by Pavla následoval v jeho odvážných záměrech; ze záliby připojoval se raději k lidem dobrým, jako k Barnabášovi a Petrovi, nežli k lidem rázným; nicméně v obcování s těmito šlechtnými muži dospěl k tomu, že si zamiloval apoštola národův a stal se jedním z jeho nejvěrnějších učedníků.

Pavel pro své tělesné neduhy a také proto, že mu bylo nemilo, musil-li o samotě žít a trpět, nemohl se odhodlati, by vydal se na cestu bez společníka. Při volbě, kterého by měl

s sebou vzíti, rychle se rozhodl; vzal Silu, vyslance z Jerusalema, jenž vše opustil a jeho se přidržel. Učedník tento měl povahu jako prorok: byl šlechetným, velkodušným, prázdným vší úzkostlivosti, pokud se týče obyčejů židovských; jsa, jako Marek, členem Církve mateřské, požíval takové lásky a vážnosti, že mohl svědčiti o tom, jak Pavel v Jerusalemě uznán byl za apoštola pohanů. S těmito oprávněnými nároky spojoval Silas zvláštní výsadu, jež důležitou hrála úlohu v odvážném podniku, k jakémuž jej vázalo kázání Evangelia, bylť on totiž, jako Pavel, občanem římským,¹⁾ a my brzy uvidíme, an se dovolává tohoto práva před svými nepřátely. Bratří Antiošští se shromáždili slávce odchod těchto dvou apoštolů; jako při prvním poslání konány byly modlitby za ně, „odkudž pak poručení byli milosti Boží.“ (Sk. XV., 40).

Pavel a Silas s počátku navštívili obce křesťanské, zřízené na pobřeží Syrském a v údolí Orontském; vstoupajíce k severu přešli hranici tak zvané „Brány Syrské“ (nyní průsmyk Peylanský) dlouhý průsmyk, který zvýší tří tisíc stop prorývá pohoří Amanské a dosahuje Syrie na planině Cilické. Cesta, kterou kráčeli apoštolé, sestupuje k zálivu Issuskému; města: Issus, Alexandria, obojí upomínka to na dobytí území macedonského, Mopsueste, Adana byla všechna městy velikými, jež měli na cestě do Tarsu.²⁾ Zajisté ve všech těchto městech našli věřící, neboť v tomto kraji Cilicie to bylo, kde Pavel jak z Tarsu tak z Antochie³⁾ rozvínoval svou činnost apoštolskou. Tyto obce křesťanské, sousedící s Církvemi Syrskými, měly mezi sebou přátelské styky, byly téhož smýšlení i totéž učení vyznávaly.

¹⁾ Latinský název „Silvanus“, který mu sv. Pavel dává v prvních Epištolách (II. Thes. I., 1.; II. Kor. I., 19.) zdá se naznačovati, že tento učedník již žil v říši římské; možno, že se i tam narodil.

²⁾ Mimo dobu svého dětství, ztráveného v Tarsu, bydlel Pavel v Syrii a Cilicii, když tři léta před svým obrácením byl nucen opustiti Jerusalema (Gal. I., 21.; Sk. IX., 30). V Tarsu vyhledal jej Barnabáš a přivedl do Antiochie. (Sk. XI., 25.)

³⁾ Pavel kázal třikráte nejen v Antiochii, ale i v okolních krajích. (Sk. XI., 25.; XII. 24.; XIV. 27.)

Když horlitéle pro obřízku znepokojovali Antiochie, zmocnil se též nepokoj obcí Cilických a tak je pobouřil, že Církev mateřská jim dopsala týmž časem, jako obcím Syrským, chtěc je poučiti i zjednati pokoj. Pavlovi dostalo se radosti, že sám mohl nésti po celé Cilicii list apoštolský, jenž potvrzoval jeho učení. Bylo to vítězstvím jeho kázání, ale dle jeho mínění bylo to též osvobození duší a jejich čistější a něžnější spojení s Kristem Ježíšem. Přesvědčiv se, že jeho rodiště, Tarsus, a ostatní obce sousední jsou utvrzeny ve víře, kráčel dále k Církvím Galatským vydav se na cestu skrze průsmyk Taurský.

Dlouhý ten řetěz, dělící jižní pobřeží Maloasijské od vysočiny nitrostřední, znal již dobře apoštol; dvakráte překročil jej na své prvé cestě. Ale Taurus v Pamfylíi nemá nic podobného s divokými strmými horami v Cilicii. Dlouhá hluboká cesta, která skrze něj vede, jest velikou prorvou tohoto pohoří, jíž staří dali jméno „Pylů nebo Bran cilických, nyní Gulck-Boghaz zvaných.¹⁾

Vyjdeme-li z Tarsu, vede tato silnice podél Cydnu uprostřed lesnatých návrší; brzy však výšiny stávají se holými a boky své těsněji a těsněji k sobě zbližující, při tom stále se vyvýšující tvoří tak úzký průsmyk, že se mohl v čas války uzavíratí branami. Cesta, jsouc takto vtěsnána mezi dvě obrovské stěny, podél nichž tekou horské bystřiny, rozšiřuje se teprve na temeni samého Tauru,²⁾ odkud jedna její větev vstoupá severně k Tyanu druhá sklánějíc se k západu, dostihuje Derbe, Lystry a Ikonía.

¹⁾ R. 1838. Ibrahim-Paša, vítěz Nizibský, silně opevnil Gulck-Boghaz, by jej uzavřel turecké armádě; mimo to všechny stezky, vedoucí po svahu, byly uměle učiněny neschůdnými; celý Taurus přeměněn v nedobytnou tvrz. Nad cestou, která vede dovnitř, dobře lze rozeznati zbytky staré silnice tesané ve skále od Assyřanů nebo Peršanů; v nejúžší části toho průsmyku jsou viděti trosky oltáře a dvou votivních desek, jejichž nápisy jsou vymazány, i stupně schodiště, nad nímž byly brány, jež se v čas války uzavíraly.

²⁾ Vlastní průsmyk se končí 4000 stop nad hladinou mořskou na malé pláni zšíří 1500 m. Odtud stoupá silnice skrze nové průsmyky až ku vrcholu Taurskému, odkud znenáhla vychází na velikou pláň Lykaonskou.

Tento průsmyk, jeden z nejhroznějších v zemích hornatých, spojuje Malou Asii a skrze ni Evropu se Syrií, proto také býval po všecky doby velmi oblíbeným průchodištěm. Kyros, Alexandr, Římané, Sarraceni, Křižáci,¹⁾ jedni po druhých tu procházeli. Jest pravdě podobno, že za vlády římské zde, jako všude jinde, ruka legií římských cestu upravila, neboť Cicero rozbil svůj hlavní stan na vysočině při východišti z průsmyku, by mohl jedním rázem i chrániti svou provincii Cilicii i udržeti Kapadocii. (Cic. Ep. ad Att. V., 20.)

Po čtyř- až pěti hodinové cestě skrze tyto krajiny přišli oba apoštolé pěšky z Karadaghu do samého středu křesťanských obcí v Lykaonii. I našli je v míru, velmi horlivé a co do počtu rozmnožené. Věřící plni jsouce radosti, že opět uzřeli velikého apoštola, ani nepozorovali, že mezi nimi není Barnabáše, snad proto, že Pavel na své první apoštolské cestě tak vynikal a na sebe poutal pozornost, že slovem i vážností vše naplňoval; proto také věřící výhradně jen na něho vzpomínali, jen proto za šťastny se majíce, že ho opět viděti a slyšeti mohou.

První svou péči věnoval městu Derbe, potom přišel do Lystry, kde mu nebe uštědřilo pomocníka, bez něhož jeho milující duše nemohla se obejiti, přítele věrného, který od této chvíle jej podporoval v pracích jeho apoštolských a v nich šířiti dle slov mudrcových „balsám života a nesmrtelnosti“ (Ecc. VI, 16). Na první cestě Pavlově viděli jsme v jednom židovském domě v Lystře ctihodnou matronu Lois, její dceru Euniku a chlapečka Timothea. (Kap. II.) Obě ty ženy byly horlivé Israelitky, Pavel chválí jejich upřímnou víru a jejich horlivost směřující k tomu, by vyučily Timothea Písmům svatým. (II. Tim. I., 5; III., 15). Nicméně držely se i obyčejů židovských jako všude, kde Židé žili v rozptýlení, přihlížejíce však více k duchu než k literě, shovívajíce i v těch kusech, které v Judsku považovány byly za svaté a nedotknutelné, totiž co se týče záповědi smíšených man-

¹⁾ Křižáci byli strašlivým tím průsmykem tak překvapeni, že mu dali jméno „Brána Jidášova“.

želství a obrízky. Eunika provdala se za pohana ¹⁾ a tak dalece mu shovávala, že nedala svého synáčka ani obřezati. Pavel na své prvé cestě apoštolské neměl velké práce, by získal srdce takto již připravená, obrátil na víru obě židovky a pokřtil Timothea.²⁾ Odcházaje dal jej v ochranu těmto nábožným ženám, jež tak dobře poznávaly ducha Zákona, klada jim na srdce, by měly péči o to, aby zárodek vložený do srdce dítěte se zúrodněval a rozvínoval k životu Kristovu. A nyní při svém návratu shledal dílo své ukončené a Timothea jakožto člověka dokonalého v míru plnosti věku Kristova (Efes. IV., 13) milého zajisté i skrze milost Boží, i přirozenou povahou. Tu také vzniklo v srdci apoštolově přání, by ho měl za společníka v pracích svých; než přece neuskutečnil přání svého dříve, dokud by neotázal se po mínění Církvi, v jejichž středu Timotheus vyrostl. Nejsa spokojen s dobrým svěděctvím, jež vydali o mladistvém učedníku bratří v Lystře, chtěl také poznati mínění věřících v Ikoniu (Sk. XVI., 2). Všickni jednomyslně chválili Timothea. Tedy Pavel již neváhal; učinil Timothea nejen společníkem prací svých, nýbrž od té chvíle povýšil ho skrze svátost svěcení kněžstva na důstojnost pastýře církevního.³⁾ Učedník tento, ačkoli mlád, přece byl rovněž pevným sám u víře, jakož i odhodlán

¹⁾ Z toho, že Skutkové Apošt. i Epištoly nezmiňují se o otci Timotheově, lze míti za to, že tento pohan zemřel, když syn jeho byl ještě ve věku dětském.

Odkud pocházela židovka, kterou otec jeho pojal za manželku? Snad z osady, kterou před třemi stoletími Antioch převedl do Frigie (Jos. Star. XII. III. 4) anebo snad z rodin kočovných, v národě židovském tak četných, které za obchodem světem se potulující na takových místech rády se usazovaly, jež byly jim příznivy.

²⁾ Pavel, nazýváje ho „svým milým synem u víře“ (I. Tim. I, 2) dokazuje, že ho sám vyučil víře křesťanské.

³⁾ Sv. Pavel jemu svěřil — dí sv. Jan Zlatoústý — veškeru správu a úřad kazatelský, ač byl ještě dosti mlád, tak že se stal jedním rázem i učedníkem i mistrem, ježto jeho horlivost nahrazovala, co mu na věku scházelo. Mínění sv. Jana bylo, že Timotheus stal se biskupem ihned jakmile přijal obřízku. I obecné mínění nese se k tomu, že tímž časem byl ordinován. (Tillemont. Hist. eccl. I., II.)

k posvátnému boji za víru; jeho vyznání víry, které učinil před mnohými svědky, bylo obdivu hodné (II. Tim. VI., 12); proroci v Lykaonii, osvěceni jsouce s hůry, ustanovili jej pro úřad kněžský. (I. Tim. I., 18 — IV., 14). Pavel tedy se všemi kněžími, jež Barnabáš i on byli při svém prvním apoštolování posvětili, vzkládali ruce na syna Euničina (I. Tim. IV., 14 — II. Tim. I., 6). Milost Boží vylita byla v ten den tak stkvělým způsobem, že toho apoštol nikdy nezapomněl; v posledních okamžicích svého života mluvil o tom ještě jako o ohni, který ztrávil v jeho učedníku „ducha bázně“, jenž byl v Starém Zákoně, a nezanechal v něm, leč ducha Ježíšova „ducha moci, milování a moudrosti.“ (II. Tim. I. 6. 7).

Ačkoli Pavel se z toho nemálo radoval, vida, an Timotheus osvobozen jest od přísného Zákona židovského, nic méně nepřestával míti obavy, by z toho nepošly vážné potíže. Timotheus, nejsa obřezán, již z té příčiny nesměl ani mluvit v synagogách ani obcovati s bratry Israelskými. Záměr však apoštolův byl, by kázal dříve Židům, potom pohanům. V té příčině učinil tedy rychlé rozhodnutí. „Pojav tedy Timothea obřezal jej pro Židy, kteříž byli v těch místech neboť věděli všickni, že otec jeho byl pohan.“ (Sk. XVI., 3.) Jakož však apoštol rozhodně se tomu opíral, aby Titus podrobil se tomuto předpisu Mojžíšskému, maje takovou povolnost za vítězství pro neústupné Židy, kteří na tom stáli, tak v tomto nynějším případě osvědčil se sám zase dosti povolným. Zevnější obřad neměl proň veliké váhy, čeho však za žádnou cenu nepřipouštěl, bylo, že týž obřad neměl považován býti za potřebný k spasení dle vlastních slov: „Obřízka nic není a neobřízka nic není, ale zachovávání přikázání Božích.“ (I. Kor. VII., 19).

Nyní mohl tedy Timotheus, nemaje žádné výčitky od Židů se obávati, svého mistra následovati na všechna místa a sloužiti jemu v kázání Evangelia „jako syn slouží otci.“ (Fil. II, 22), bylť jemu od této chvíle nejmilejším a nejvěrnějším společníkem. Jejich povahy se srovnávaly, jakkoli byly rozdílny. V pravdě Timotheus nepouštěl se do díla, jako Pavel, přirozenou prudkostí; bylť povahou slabý (I. Tim.

V., 23), slzám a živým dojmům náchylný (II. Tim. 2., 4), do půtek se pouštěl jen s jakousi ošklivostí, z rozmyslu trval v bázlivém ústraní. (I. Tim. IV., 12. 16. — V. 20. 21. — VI., 11. 14. — II. Tim. II., 1—7), avšak jestliže jeho duši scházel vzlet, bylať nicméně pína upřímnosti a nezištnosti dokonalé. Právě tato otevřenost a šlechtnost byla příčinou, že Timotheus sblížil se tak úzce s apoštolem. „Žádného nemám — ubezpečuje sv. Pavel — kterýž by byl se mnou tak jedné mysli, jednoho srdce a jedné duše.“ (Fil. II., 20). A tato upřímná, oběma tak vzácná shoda byla příčinou, že mužný duch apoštolův sdílel s duší Timotheovou onu sílu, nalézající se jak v jeho myšlénkách, tak i v jeho náukách, a jako náhradou nacházel zase ve svém mladém bratru onu něžnou přichylnost, jíž i nejvážnější veleduchové mají zapotřebí. Na rozdíl od apoštolů, jež následovaly a jim přísluhovaly sestry, nepřipouštěl Pavel ku své společnosti, leč bratry (I., Kor. IX., 5. 6). Nebe poprálo mu v jednom z nich duši čistou, vznešenou, způsobitou, by k nejvyšším cílům se povznášela a je tak dokonale si osvojovala, že mistr její viděl v ní sebe sama „svou vlastní duši“ jak praví. (Fil. II., 20).

Ovšem ne tak pro dary ducha byl Timotheus Pavlovi milým, jako spíše pro něžnost srdce. Ve svých bolestných nemocech, ve zkouškách všeho druhu, jež provázely jeho úřad, vyhledával apoštol, jsa již vysílen, nějaké opory. Tu byl Timotheus vždy pohotově, by s mistrem vše sdílel, jeho těšil a jemu všecek se věnoval. Zůstal při něm skoro po celou druhou cestu apoštolskou, následoval jej do Efesu, Jerusalema a Říma. Ale také náklonnost apoštola ku společníku v jeho pracích zůstala až do poslední chvíle jeho života tatáž, jaká byla s počátku; láska to byla, láska otcova ku svému milému synu. Timotheus nebyl již mlád, když apoštol, blízek jsa smrti, psal mu druhý list, avšak před očima otcovými syn nestárnul; Pavel k němu mluví tak, jako při svém odchodu z Lystry.

Není příčiny, proč bychom neměli míti za to, že Timotheus byl obřezán a vysvěcen v Ikoniu, neboť jsme viděli,

že Pavel nehodlal jej k sobě připojiti prve, než by se poradil s věřícími této obce křesťanské. (Sk. XVI., 2.). Apoštol se právě nacházel ve středu Církvi, které byl na své první apoštolské cestě zřídil; navštívil je všecky od Derbe až do Antiochie Pisidské. „A když chodili po městech, odevzdali jim k ostříhání ustanovení, kteráž byla zřízena od apoštolů a starších v Jerusalemě. A tak se Církve utvrzovaly ve víře a rozmáhaly se počtem na každý den“ (Sk. XVI., 4. 5). A ukončiv utvrzení jejich, pomýšlel na nové výboje.

Severně od Ikonía rozprostírá se poušť střední Anatolie, širé pustiny a na nich tu a tam rybníky a potoky se slannými vodami. Tato krajina úplně pustá, neměla žádných cest a obyvatelstva málo. Cestovatelé, kteří cestovali z Lykaonie, vyhybali se jí. Aby dorazili do Galatie a Bithynie, vedla je cesta údolím plným čerstvých vod, jež se rozprostírá mezi Sultan-Daghem a Emir-Daghem. Laodicea (nyní Ladik); Philomelium (Ak-Sher) Synnada (Eski-Karahissar) bývaly jindy zastávky na této cestě. Tato část střední vysočiny, jako veškerá Malá Asie, byla obydlena rozličnými plemeny; Frygové tam nejčtetnější dali jim jméno povšechné.¹⁾ Příchozí z Thrakie²⁾ usadili se v těchto místech v dobách pradávných, mnohem dříve, jak se za to má, nežli Egypťané v údolí Nílském.³⁾ Bydleli tam pokojně a oddávající se orbě byli proti cizině uzavřeni.

Jejich náboženství docela jednoduché záleželo v uctívání Sabazia a Kybely, kterážto božstva podobala se těm, jež uctívána byla na pobřežích Syrských.⁴⁾

¹⁾ Nebylo římské provincie jménem Frygie, až teprve za Diocleciana, když Asie byla rozdělena na sedm malých provincií. (Marquardt. Rom. Staatsverwaltung p. 347.) V době, kterou se zabýváme, rozumí se Frygií západní část Malé Asie. Toto území, jehož hranice těžko jest určití, tvořilo část rozličných provincií římských.

²⁾ Strabo VIII. III., 3. 2. — X. 16—19. Herodot VII, 73).

³⁾ Herodot II., 2. — Pausanias I. XIV., 2. — Claudius II., 251 až 254¹⁾.

⁴⁾ Když Řekové počali provozovati obchod v této krajině, bylo jim dosti za těžko, by u svých bůžků tvarem i vlastnostmi tak významných našli nějaké obdoby s těmito bohy asiatskými. Nic méně dosti

Tyrský Baal, Kananejský Moloch nelišily se od frygijského Sabazia; Sidonská Astarta, Babylonská Baaltis, Askalonská Urania měly cosi podobného s Kybelou „Velikou Mátí Frygijskou.“ Na tato dvě božstva, jedno mužského rodu a druhé rodu ženského, obmezen byl Olymp asijský. Pučení zárodků ve veškeré přírodě, plození člověka zvlášť bylo před jejich očima nejstkvělejším zjevem božské moci, již zbožňovali jakožto sílu zúrodnující v Sabaziovi, a zúrodněnou v Kybele: z toho povstal také onen ráz rozkošnictví v obřadech Frygijských, jsa napodobováním božstva, jemuž se klaněli.

K rozpustilým těmto obřadům připojovány byly i krvavé obyčeje, zvláště v krajinách, kde vrch mělo uctívání ženského božstva. Muži ve svém šílenství tak daleko dospěli, že sebe sami až mrzačili, a celé tlupy kněží takto zohavených obklopovali chrámy své bohyně. Řídkou jsouc v Syrii, byla tato výstřednost obyčejnou u Frygů, kde ctili Kybelu jakožto nejpřednější bohyni. Pavel seznal tento surový kult na své první cestě, neboť Antiochie Pisidská měla svatyni této veliké bohyně a veliký sbor jejího kněžstva. A přece nebylo mu překážkou z tak hnusné pověry vyprostiti duše a získati je Kristu. I ve Frygii se mu to podařilo. Hrubý tento národ zemědělný měl mravy sprostné, život jeho byl přímý a jinak počestný, byl náchylen k úctě bohů, jež všude viděl přítomné a tvořící. Apoštolování Pavlovo jistě se zde dařilo, neboť několik let později vrátil se do této krajiny, by navštívil Církev zde zřízené. (Sk. XVIII., 23).

Cesty Frygijské vedly na rozličných místech do zemi Galatské. ¹⁾ Apoštolové tam vnikli, jsouce bezpochyby přivá-

důvtipně objevili jakousi podobnost mezi Sabaziem a Jovišem anebo Bakchem. Avšak Veliká Mátí, nejsouc nikterak zosobněna, bezdětná, představující pouze zúrodnění přírody, neposkytovala žádné podoby s některou řeckou bohyní Olympskou, jež všechny byly po většině podobny lidem.

¹⁾ Dle mapy Petingrovy vedla silnice římská, po níž naši apoštolé již dříve šli, z Filomelia do Synnady (25 mil) potom do Docymy (13 mil) a Doryty (13 mil). Z toho města obrátila se silnice Galatská k východu; na ní nacházela se města v dáli 11 mil Midejum a ještě 11 mil dále Trikomia, nejzazší místo Frygijské na hranicích Galatských.

beni zvláštností, jež poskytovala tato provincie Gallů na Východě roztroušených. Po tři celá století zachovala tato krajina též ráz, bylo to 279 let př Kr, když tlupy čeledě keltické, vytištěny byvše z Řecka, uchýlily se do Malé Asie, kde se rozložily. Tito kočovníci, nazýváni od starých Galaty nebo Gally, zůstávali z počátku pohromadě v pohyblivých tlupách, jež se srážely a odrážely jako vlny, rozšiřující postrach svého jména až do Syrie; ale zadržáni byvše u měst ionských, obydlených obyvatelstvem bohatým a vzdělaným, a poraženi byvše r. 230 od Attala, krále Pergamského, uchýlili se na severovýchod Frygie, do hornaté krajiny, krásnými údolínami prorvané. Zde, dle obvyčeje svého plemene, rozložili se podle čeledí¹⁾, žijíce v poměru spolkovém, později tvo-

¹⁾ Čeledí bylo počtem tré: na jihu Tolistobové s hlavním městem Pessinontem; na východ k pomezí Pontskému Trokmové, jejichž hlavní město bylo Tavium; mezi oběma Tektosagové s hlavním střediskem Ancyrou. Původně byli tito kmenové rozděleni na čtvero území, majíce v čele pohlavára občanského a vojenského. Poslanci těchto čtvrtnictví tvořili sněm, který spravoval některé záležitosti celého národa. Jeho název „*ἐσφυαίνετον*“ (Strabo XII. V. 1) z keltického „drv“ (dub) a „named“ (chrám) připomíná shromáždění druidská, konaná pod velikými duby v Gallii, jež byly zároveň chrámem i místem, kde sněm se konal. Znenáhla zmenšován počet čtvrtníkův a v době Pompejově byla nejvyšší moc vložena do rukou Dejotara, čtvrtníka Tobolistského (Strabo XII., V. 1. — Florus IV., 2. 5.) Amyntas, který byl tajemníkem Dejotarovým následoval ho v úřadě (Dio Cassius XLIX., 32; L., 13; LI., 2. 7). Když Amyntas úkladně sešel se světa r. 25 před Kristem stala se Galatie provincií římskou od praetora spravovanou. (Marquardt. Röm. Staatsverwaltung I., p. 358 a n.)

Armenové Angorští lišili se od Armenů Cařihradských větší upřímností, povahou hovornou a veselou, nestraníce se tak cizinců. Také zevnější ráz byl rozdílný: v hlavním městě Galatském většina Armenek neměla hnědé pleti, hrubých rysů a příliš zakulatělé tváře, jak pozorovati lze u žen hajkanských v Turecku; mnohé mají vlasy světlé, oči modré, obličej kulatý, tvář orientální. P. Perrot se táže, zdali nelze tu spatřovati u Armenek Angorských jakysi ráz smíšený, pocházející dílem od Gallův, „bývalých Franků“ jak praví Armenové. Též Mohamedáné Galatští, kteří platí za nejkrásnější a nejvíce společenský kmen v Anatolii, mají prý něco krve Galské v žilách svých. (Reclus. Přední Asie 574).

říce samostatné království až do doby, kde Řím je pod jeho své přivedl. Za doby Pavlovy byla Galatie již jen provincií římskou, propretorem spravovanou (Lit. Liv. XXXVIII., 16). Než, ač vláda byla římská, přece vše ostatní jako: náboženství, mravy, život soukromý zůstaly tak, jako před tím bývaly. Galatové tu převládali, jsouce znali podle modrých očí a světlých vlasů, jako mívali Keltové, i podle nářečí, v němž o čtyři století později sv. Jeronym poznal ještě řeč Galskou. (Jer. in Epis. ad Gal. I. II. praef.). Povaha jejich zachovala rovněž ráz téhož plemene, jež starý věk takto líčil: měli živou mysl, po novotách se shánějící, jak k rychlým dojmům tak i brzkému zapomenutí náchylnou, byli nad míru prudci při prvním roznětu, ale neměli vytrvalosti, při nejmenším nezdaru byli ochabli, lehkomyšní, velice pohybliví a náchylní k hádkám, i k zradě.¹⁾

K tomuto jádru keltickému přidružili se Frygové, starší obyvatelé země, jež vpád galatský sice zaplavil, ale nezničil, potom osadníci přišli z Říma, z Řecka a z krajin sousedních. Zvláště pak Židé byli u nich u veliké vážnosti pro přízeň, jakéž požívali u císaře; milosti a výsady, jakýchž jim vnucoval Řím, s pýchou na světlo vynášeli v Ankyře, dávše je vyryti na stěny chrámu Augustova²⁾

Spoléhající na tuto ochranu plným proudem sem přicházeli Israelité, jsouce vábeni bohatstvím země. V pravdě Galatie nebyla v nejmenším jako vysočiny Lykaonské a Frygijské, onou uzavřenou nádržkou, v níž vlny pouště tvořily jen solná jezera; křivotoké řeky, Halys a Sangarius, rozprostírají tam svá ramena a objímají ji při pobřeží Černého moře. Půda jest bohatá, ponebí zdravé, údolí úrodná; údolí An-

¹⁾ Na počátku boje jsou více než muži — praví Titus Livius — ku konci méně než ženy (X., 28. Caesar de Bello gal. II., 1; III. 10; IV., 5.).

²⁾ Josef Star. žid. XVI. VI., 2. Závěť Augustova, v kteréž tento císař označil všecku slávu svého panování, byla napsána v chrámě v Ankyře. Původní latinský text napsán na vnitřní stěně svatyně a řecký překlad na zdi zevnitřní. Mimo tuto závěť chovány v chrámě dekrety císařské, pokud se týkaly provincií Asijských a jmenovitě Židů.

gorské dává plodiny známé po celé Malé Asii; nesčíslná hejna hedvábnosrstných koz pase se na horách. (Müller. Geogr. II. str. 251). Za vlády římské bezpečné silnice protínaly zemi, vedouce z Hellespontu do Armenie. Židé zajisté neobmeškali příležitosti, by si nepovšimli postavení tak výhodného, a jako všude jinde i zde jejich sbornice, označující cestu Pavlovu vábily je do velikých měst, do Ankyry, hlavního města krajiny, do Pessinonty, jednoho z nejhlavnějších středíšť obchodních, do Tavia, kde se důležité silnice sbíhaly. (Strabo XII., V., 3).

Apoštolé našli zde pohanství pod rozličnými způsoby, jež mu vládcové země, jeden po druhém, vtiskovali. Ankyra (Angora) měla chrám Augustův, nejmladšího sice boha, ale ze všech panovníka největšího; Tavium mělo řeckého Joviše (Strabo XII., V., 2). Pessinonta své pravé náboženství krajinské: černý kámen s nebe spadlý, představující Kybelu, byl ctěn jménem „Agdistis“¹⁾; s ní spojován starý kult Frygijský, obřad surový, rozkošnické orgie při zvuku cymbalů; za kněze měli fanatické kleštěnce, těšící se z velikých příjmův a z moci knížecí. Mezi tímto náboženstvím Asijským a náboženstvím Galským, mezi jeho druidy a krvavými oběťmi bylo mnoho podobného. Tudíž Galaté neb Gallové zaměňovali znenáhla své náboženství s náboženstvím v zemi panujícím, až konečně neměli jiného než toto. Když konsul Manlius vpadl do krajiny této, přišli k němu vyslanci, byli to Gallové, oblečení ve své posvátné hávy; jsouce kněží bohyně Kybely projevovali ve svých barbarských písních, že bohyně, přecházejíc k Římanům, podává jim zemi. (Polybius XXII., 20. — Tit. Liv. XXXVIII., 18). Od Tauru až po břehy Černého Moře, po celé rozsáhlé střední vysočině „Veliká Máti“ vládla jako neobmezená panovnice. Ona tedy to byla, nad níž Pavel měl zvítěziti, ona, jejíž smrtelné ovoce vypočítával obyvatelům této krajiny výrazem, jakž v listě ke Galatům píše, (Gal. V., 19—21) „skutkové těla, jež jsou smilství, ne-

¹⁾ Jméno Galské přineseno sem od kněží, znamená v řeči Bithynské zmrzačení, jakéž na sobě činili.

čistota, nestydatost, chlípnost, cizoložství, modloslužba, čarování, nepřátelství, sváry, nenávisti, hněvy, vády, různice, roty, závisti, vraždy, opilství, žraní a těm podobné věci, o kterých vám předpovídám, jakož jsem prve pravil, že kdo takové věci činí, království Božího nedojdou.“ Neznámeť ovšem jmén křesťanských obcí, kterým se dostalo apoštolského slova za jeho apoštolování v Galatii a ve Frygii. Pavel je bezpochyby zřizoval dle vzorů obcí Lykaonských, na sobě nezávislých, každá pro sebe sborem starších spravovaných. Všecky dohromady tvořily Církev Galatské, jež brzy Židé, držíce se přísně předpisů Mojžíšských budou znepokojovati a jimž apoštol psáti bude jednu z nejdůtklivějších ze svých Epištol.

Opouštěje Galatii měl Pavel za účel, aby zanesl Evangelium do úrodných údolí, jež Kaystr a Meandr zvlažují. Tam bylo hlavním městem město Efesus, jiná pak četně obydlená města byla v těch údolích rozseta jako: Smyrna, Pergame, Sardes, Filadelfie, Kolossa, Laodicea, Hierapolis, Tralles, Milet. Veškera Malá Asie neměla živější krajiny; byla to Ionie z dob heroických, Lydie, která v dobách pozdějších svou vládu na celý půlostrov rozprostřela. Asi od dvou století Římané z ní učinili svou provincii Asijskou¹⁾ a udržovali tam vše v pořádku a blahobytu, totiž umění, školy, obchod a důležité čtvrtě židovské. Pavel, váben jsa skupením těchto měst kvetoucích a téměř se dotýkajících, vyšel z Galatie a obrátil se k nim, když Duch svatý jej zadržel, zabráňuje mu, by hlásal slovo Boží v Asii. Jakkoli proslulými mělo býti sedmero Církví této země, hodina ještě neudeřila, by hlásáno jim bylo Evangelium.

Bylo to právě na hranicích Mysie, když apoštolé uslyšeli tento rozkaz, na oněch horách, odkud se prýští řeky

¹⁾ Tato provincie obsahovala Frygii, Myssii, Karii a Lydii (Cicero pro Flacco 27). V Novém Zákoně znamená to jméno onu krajinu, jež ohraničena jest na sever Kaikem, na jih Meandrem; na východ zaujímá zemi Meonijskou s hlavním městem Thyatires a krajinu „spálenou“ tak nazvanou od sopečných hor a podzemních žárů, jež v ní řádily.

Hermus a Rhyndakus,¹⁾ z nichž prvá ústí v zálivu Smyrnském, druhá v moři Černém. Se strany těchto řek směrem na sever dlouhý hřeben hory Olympu ukazoval jim Bithynii, provincii sice méně bohatou, nežli provincie Asijská, avšak přece také kvetoucí a nad to i k veliké slávě v Církvi Boží určenou, by v ní konány byly první církevní sněmy totiž Nicejský a Chalcedonský.

Pavel a jeho soudruzi strojili se vejíti do této krajiny, ale Duch Páně znovu se jim zjevil a jíti tam zakázal. Když takto cesty na sever a na jih byly jim uzavřeny, nezbývalo nic jiného, nežli proniknouti směrem rovným skrze Mysii. Tato hornatá, řídko obydlená krajina dlouho jich nezdržovala; brzy ocitli se u pobřeží Trojského, sestupující ku patě hory Idy, prošli polní krajinou, kde ležela Troja, zvláště říčními řekami Simoidem a Skamandrem; místo to proslulé slavnými upomínkami, ale tyto neměly již té moci, by nadšením naplnily východňany k nim se blížící. Trosky této bývalé slávy nepoutaly k sobě ani na okamžik jejich zraků, neboť desatero věků přešlo nad rozbořeným Illiem a pochovalo je v zapomenutí. Pavel zamířil přímo k přístavu Trojskému, ležícímu asi hodinu cesty nedaleko místa, kde se vchází do úžiny Dardanellské.

Úplný název města Alexandria-Troja připomíná, že od místodržitelů Alexandrových byla založena na památku²⁾ zbožné úcty, jakouž jejich pán prokazoval této půdě posvátné. Vskutku nikde jinde nepodával se veliký dobyvatel živějšímu nadšení náboženskému, jako tuto. Nejsa spokojen, že tu uctíval nejmenší stopy slavné minulosti, že přinášel oběti hrdinám Trojským, vzal i jejich zbraně, by táhl s nimi na Východ a jimi si ho podmanil. (Diodor XVII., 17, 18.)

¹⁾ Vycházejí z Angory a chtějí dospěti do provincie Asijské, byl Pavel nucen přejíti Sangarius v okolí Kiutayi, jež jest za našich dnů nejživější zastávkou na této cestě. Něco málo na západ, blíže Aezani nacházel se již na pomezí provincie Asijské, od Bithynie a Mysie na místě, kde se dělí řeky, plynoucí na sever k Černému moři a na západ k Archipelagu.

²⁾ Založena Antigonem, dokončena Lysimachem.

Nemenší uctivost měli později Římané, synové Eneašovi, pro tuto krajinu, již měli za svou kolébku. Cesar pomýšlel na to, by do Troje přeložil sídlo císařské. (Sueton. Cesar 79. — Strabo XIII., I., 27); Augustus učinil z ní osadu, požívající všecy výsady práva Italského.

Za této všemocné přízně rostlo město den ode dne, a nabylo také důležitosti, že Pavel zvolil je později za obvyklou zastávku na apoštolských cestách svých. Přece však, když tu poprvé meškal, neměl v úmyslu, kázati jemu Evangelium, přišel sem jen proto, by dostihl moře, jsa pobádán Duchem Božím obrátiti se k zemím západním.

Za tehdejší doby dvě země zaujímaly veškeré mysl, byly to Řecko a Řím. Ale na Řecko nepomýšlel dlouho náš apoštol, nejso příliš dojat jeho uměleckými a básnickými divy, aniž dobře zpraven o jeho mudrctví, jež znal toliko prostřednictvím Stoiků Tarsenských. O Římu však měl veliké ponětí; ¹⁾ obdivoval se jeho hrdému a odvážnému duchu, jenž rovněž byl tak trpělivý, jako prudký, vášnivě horující pro svobodu a zároveň pořádku milovný, k zákonu a věcem posvátným uctivý; nad to překvapovaly ho jeho vojenská kázeň, vlastenectví a opovrhování smrtí.²⁾

Není pochyby, že od té doby bylo tajným přáním ctižádosti apoštolovy, by kázati mohl Římu. Šest let později, píše věřícím tohoto města, praví: „Od mnoha již let měl jsem žádost přijíti k vám“ (Řím. XV., 24.) a jinde: „Nechcť pak, bratři, abyste nevěděli, že jsem častokráte uložil, přijíti k vám.“ (Řím. I., 13.) Jak často si toho přával! Ale toto vábné a mocné přání zdržováno Duchem Ježíšovým. Řím byl údělem Petrovým; Pavel neměl tam přijíti, leč až

¹⁾ Jakkoli apoštol kázal Evangelium jen v Syrii a v Malé Asii, přece nepřestával na svých apoštolských cestách býti ve styku s Řeky a Římany. Poznalť je v Jerusalemě, v Antiochii, na Cypru a v četných osadách římských, jimiž procházel.

²⁾ Často uvidíme apoštola, an, chtěje dáti svým myšlénkám větší barvitosti a plného názoru, vyjímá obrazy své ze výcviku a výzbroje legií římských. Řím. XIII., 11—13; II. Kor. VI., 7; I. Thess. V. 5—8; Ef. VI., 10—17; II. Kor. X., 3—6.

v posledních dobách svého života, by se tam spojil s hlavou Církve a posvětil jednotu katolickou, zakládaje v Římě sídlo Petrovo a Pavlovo, ale sídlo Pavla podrobeného Petrovi.

Dni, v kterých meškal v Troji, byli pro něho dnové, jež trávil v úkrytu a v nerozhodnosti. Srdce jeho klonilo se k Italii, ale otálel, nenalezaje žádné rady u svých soudruhů, kteří zvykli byli spíše jeho následovati, nežli mu cestu ukazovati. Jakou volbu tu měl činiti, kterou voliti z lodí k vyzdvižení kotví hotových, které z námořníků všech národů: Syřanů, Italů. Řeků sem přibylých, krojem se lišících, ale přece rovněž všech jemu cizích?

Vidění, jež měl apoštol v noci, zbavilo ho vší pochybnosti: „Muž jakýsi z Macedonie se mu zjevil prose ho: „Přiď do Macedonie a pomoz nám.“ „Ihned — dodává svatý text — hleděli jsme přijíti do Macedonie, nemajíce nejmenší pochybnosti, že nás povolal Bůh, bychom tam kázali Evangelium.“ (Sk. XVI., 9., 10.)

Zde ponejprv objevuje se spisovatel Skutkův Apoštolských jakožto svědek toho, co vypravuje, a připojuje se k společníkům Pavlovým.¹⁾

Byl pohanem (Kol. IV., 12—15). rodem z Antiochie (Eus. His. eccl. III., 4. — S. Jeron. de Vir. illust. 7) svého povolání lékařem (Kol. IV., 14) jménem Lukanus neboli Lukáš. Lékaři ve starém věku, jsouce otroky na svobodu propuštěnými nebo již stavu svobodného, bývali z pravidla učeni. Také Lukáš nabyt takového vzdělání, jak toho jeho spisy dosvědčují; psalť řečtinou mnohem přesnější, než ostatní apoštolé a spisoval své spisy s mnohem větším uměním a správnější methodou, než oni. Z jeho dokonalých vědomostí o plavbě a ze znalosti cest mořských lze souditi, že vyko-

¹⁾ Jeden rukopis z V. století obsahuje v XI. kapitole následující čtení: „V těch pak dnech přišli proroci z Jerusaléma do Antiochie. Zde bylo četné shromáždění a když jsme se sjednotili, jakýs muž z nich, jménem Agabus povstav atd.“ Podle této varianty sv. Lukáš, sám jsa toho vypravovatelem, byl toho času již mezi věřícími; ale toto čtení, jsouc podáno v jediném rukopise Bezově, nenalezlo víry, ježto se má za to, že to jest jen výrazem mínění jednotlivého.

nával své lékařské umění ve městech námořských, snad i na palubě některé lodi.

Časté churavění Pavlovo, některý těžký případ jeho nemoci byly bezpochyby příčinou, že tyto dvě duše se spolčily. Dojat byv kázáním apoštolovým lékař Trojský obrátil se ku Kristu a zároveň oddal se kázání Evangelia.

Pro tuto ochotu a obětavost byl Pavlovi skoro tak milým jako Timotheus. Jako tento i Lukáš přidržel se mistra, sdíleje s ním i nejtěžší práce, jsa s ním i tenkrát, když při ostrově Maltě tonul, i když v Cesarei a v Římě vězněn byl. „Lukáš jediný je se mnou“ (II., Tim IV., 11) psal Pavel v té chvíli, kdy ho všickni opustili. Než přece Lukáš méně než Timotheus podlehl vlivu apoštolovu; ač byl jeho obdivovatelem, ač se mu neobmezeně obětoval, přece podržel svou přirozeně klidnou, jemnou povahu slovem i duchem umírněnou. Bouře, jakých s Pavlem zakoušel, nerušily nikdy v něm pravé míry a klidné mysli; nepozbyv ničeho z této duševní rovnováhy stal se Evangelistou i dějepisem nejhrodivějším. Ve svém vypravování líčí nám povahu Východňanů se všemi náhle proměnlivými a prudkými vášněmi, ale přece strízlivě, pevně a jistě. Nebe samo tak ustanovilo, by nám podán byl dvojí obraz povstávající Církve: první nakreslen Pavlem v jeho Epištolách, obraz plný bouří a horoucích zápasů, druhý líčen rukou klidnou a položen do onoho mírného světla, jakéž přísluší vypravovateli dějepisci. S Lukášem duch řecký vnikl do díla Pavlova; uložil v ně krásy Východu neznámé, krásy, kterými oplývaly libé břehy, k nimž právě pluli apoštolé, totiž: soulad, půvab, jasnost a zřetelnost.

Kapitola pátá.

Druhá apoštolská cesta.

Macedonie.

I. F i l i p p y.

Lehynký větrík vanul od jihu¹⁾ právě téhož dne, kdy Pavel a jeho soudruzi vstoupili v Troadě na loď. Byl to vítr nejpriznivější, jehož síla v této části Archipelagu přemáhá i rychlý proud přicházející od Dardanel mezi Asií a ostrovem Tenedem.

Loď, na které se nacházeli apoštolé, plujíc touto úžinou proti vodě,²⁾ objela ústí Hellespontu, potom východně pobřeží Imbroské; odtud obrátivši se k severo-západu vypustila kotvy, by přenocovala bezpečně při ostrově Samothracii. Ostrov tento nemá totiž žádného přístavu, ale jeho hory, co do výše rovnajíce se hoře Athou, poskytují dobrý úkryt proti jižním větrům; zakotvení jest zde výborné a to ve vodě klidně.

Žádný Řek neplul touto stranou, by nevzdal úctu vrcholům, odkud Neptun pozoroval boje Trojské (Homer. Illiad. XIII., 10.—15.), aby neopomenul vzniknutí do dubových

¹⁾ Z výrazu „přišli jsme přímým během na ostrov Samothracii“ (Sk. XVI., 11). lze za to míti, že apoštolé, daouce se k severu pluli větrem zpátečním a cestou nejkratší; přepluliť cestu ve dvou dnech, která při méně příznivém větru vyžadovala pěti dnů. (Sk. XX., 6.)

²⁾ Veliké hlubiny činí plavbu v této části mezi ostrovy Lemnem a Tenedem poněkud nejistou.

lesů horských, by se tam účastnil tajemných obřadů Samothrackých, z celého starověku nejméně nám známých.

Co byli, odkud přišli Kabiři, bohové těchto krajin? Nikdo toho neví, ale poněvadž se mělo za to, kdo jednou zasvěcen byl v tuto tajemnou bohopoctu, že prý jest jist před všelikým nebezpečenstvím, proto se tam lidé odevšud sbíhali: Eleusis byla nejvíce navštěvována. (Pauly's Real-Encyclopädie.)

Zdali pak i apoštol a jeho soudruzi znali velikou uctivost, již měli pohané k tomuto posvátnému ostrovu? Pochybujeme. Pavel, jako Židé vůbec, málo se staral o mythologii, z níž toliko přiučoval se na každém místě těm věcem, které mohly mu užitečny býti při jeho kázání. Také neztrávil tu, než jednu noc nevystoupiv ani na břeh; tajemné obřady a Kabiřové zůstali mu cizími.

Jakmile na druhý den nastalo svítání a lodníci rozprostřeli plachty směrem k Macedonii, vydali se apoštolé na cestu, kam je volal Duch Boží. Den cesty stačil, by od Samothracie vpluli do chobotu Thasoaského a vešli do Neapole.¹⁾

Poloha tohoto přístavu na východní straně chobotu není příliš přízniva: není tu suchého přístaviště, rejda sice vhodná k dobrému zakotvení, ale jihozápadní větrové tak do ní burácejí, že při vysokém moři bývá nutno, ji opustiti a uchýliti se na bezpečné místo ostrova Thasa. Jakkoli tato přístavní stanice byla dosti vadná, nicméně bývala čteně navštěvována,

¹⁾ Silnice Egnatijská byla tak zvána od Egnatie, přístavu v Apulii, kde ústila cesta Appiova. (Pauly's Real-Encyclopädie.) Pokračování silnice na východ po břehu obráceném proti moři Adriatickému dostalo se jména cesty Egnatijské od tohoto města italského. Vycházejíc z Dyrrachia a Apollonie vedla skrze Epirus až do Thessaloniky, potom skrze Macedonii a Thracii končila v Byzanciu.

Nyní Kavala jest dosti důležité skladiště turecké. Cousinery (Voyage de Macédonie II. p. 116.) má za to, že Néapolis leželo tři míle odtud jihozápadně v Eski-Kavala, kde jest dobrý a prostranný přístav; ale tato domněnka má proti sobě rozměry, označené na mapách cestovních mezi Filippami a Neapolí, dále nápisy, staré trosky nalezené v Kavale, a vzdálenost Eski-Kavaly od cesty Egnatijské. (Lewin. Life of S. Paul. I. p. 201 note 22. — de Via Egnatia II. p. 12. — Henzey. Mission de Macédonie p. 11.)

poněvadž silnice Egnatijská tam vedla podél moře. Když Římané razili tuto cestu skrze Macedonii, zřídili ji za hlavní silnici, která Dyrrachium spojovala s Východem, a za mořem Adriatickým Egnatii, Brundusium a veškerou Itálii. Místo, by tuto cestu konali po celé její délce, dávali se cestovatelé cestou nejkratší k pobřeží Asijskému vstupující na loď v Neapoli.

Město Neapolis nezdálo se býti Pavlovi příliš rozdílné od Troady; i zde byl týž shon Řeků, Východňanů, ziskuchtivých kupců, ve všech skladištích moře Středozevního jen se hemžících. I nezdáli se mu tu býti oním lidem Macedonským, jež nebeské vidění mu vykazalo za jeho vlastní působiště. A proto ustanovil se na tom, že půjde do Filipp¹⁾, města to znamenitého, od moře řetězem Pangeským sice odlehlého, jež přece bylo jednou z důležitých zastávek na silnici Egnatijské. I vstoupali tedy apoštolé podél svahu této silnice v hrubé skále nad Neapolí ražené a při východu z průsmyku, jež hluboce protíná hřeben horský, spatřili v nedozírné dáli čarokrásnou pláň Filippskou.²⁾ Před očima apoštolů tam za bažinami na úpatí Pangeském, rozkládalo se město severně na pahrbku předhoří tvořícím.³⁾

Jsouc rozsáhlé a tehdáž kvetoucí, pokrývalo celé návrší, potom sestupujíc na poledním svahu rozkládalo se kolem dokola v planině. Silnice Egnatijská protínajíc tuto část města rozdělovala je na město dolní, kde bylo forum a čtvrtě obydlené, a na město horní, kde se nacházela akropole neboli hrad, divadlo

¹⁾ Z polohy města Filipp zůstaly jen trosky. I turecká vesnice téhož jména Filibedjik zmizela.

²⁾ Vzdálenost z Neapoli do Filipp obnáší tři až čtyři míle. (Henzey. Mission de Macédoine p. 19.)

³⁾ Hromada nevysokých hor se táhne v před na způsob klínu do té pláně právě proti hoře Pangeské. Na temeni příkrého pahrbku, tvořícího ostrou hranu toho klínu, vyzdvihují se na předhoří trosky věží, označující z daleka polohu starého města. Ve vzdálenosti devíti kilometrů leží toto předhoří Filippské od posledních výběžků Pangeských; avšak prostora mezi oběma jest skoro veskrze zamezena močálovitým jezerem, jehož důležitost zeměpisnou nelze náležitě poznati z map. (Henzey. Mission de Macédoine. 33, 34.)

a chrámy rozličným bohům zasvěcené. (Henzey-Mission de Macédoine. 67.—90.)

Původ svůj děkuje město báním je obklopujícím, jež ve starém věku měly báječnou pověst (Strabo VII., 24. — Herodot VI., 46. 47.; V., 23., 126. — Thukydides I., 100. — Diodor XVI. 3.) zlato vydobyté motykou tak prý tam rostlo znovu jako tráva posekaná na polích. Takové bohaté prameny k těžení zajisté neušly ziskuchtivosti králů Macedonských. Filip, otec Alexandrův, zavedl tam dolování a by město bylo chráněno, povýšil je na pevnost, jež nazval jménem svým. (Diodor Sicil. XVI., 8.) Osazení římské dodalo této vojenské posádce ještě čilejšího života. Octavius dobře poznal její důležitost, když do těchto míst se vydal, aby tu u Filipp dobyl stkvělého vítězství. Stav se pánem veškeré říše vyslal sem osadníky, a chtěje jim zabezpečiti přízeň svou, udělil jim právo italské (Dio Cass. LI., 4.). Zbytky strany Antoniovy, staří vojáci, občané italští byli to, již přistěhovavše se na pomezí Macedonie a Thracie přinesli s sebou dobré vlastnosti, jako poctivost, strízlivost a přísnost života, jež ještě tenkrát panovaly v legiích a leženích starého Latia. Na tyto vzdálené břehy přinesli také venkovská božstva starého Říma; bůh Sylvan měl zde svůj sbor, jenž obstarával bohopoctu a skládal se z členů, jejichž jména nacházíme ve Skutcích Apoštolských a v Epištolách jako Krescenc, Sekundus, Trofimus, Aristobulus, Pudens, Urbanus, Klemens. Nově přibylí sem bohové nahradili staré bohy této krajiny a tak stalo se, že při chrámech jejich nacházíme svatyně Minervy, Diany, Merkura, Herkula a Mena asijského. Právě ve Filippách poznáváme lépe, než kdekoli jinde, podrobnosti této lidové bohopocty, neboť pozůstalé stopy její nacházejí se v městě horním.

Mramorové skály protínaly zde půdu, činíce ji na mnohých místech neobydlitelnou. Z mnohých takových balvanů tesány byly podobizny bohů; jiné byly vyhloubány jako výklenky, by se tam sošky postaviti mohly, nebo byly pokryty vypuklinami a rozličnými nápisy. Procházíme-li toto podivné museum bohů Filippských, jest nám patrné, že, ač osadníci římsí

Augustem sem uvedení zde panovali, přece tu také pozůstávalo jádro obyvatelstva Macedonského.

Ostatně žádné jiné plémě nebylo způsobilejší, by se sloučilo s Římany: s obou stran shledáváme téhož důvtipného ducha, tytéž mravy; na obou stranách byli to lidé orbu a pastvu dobytka provozující, hrubí sice, ale počestní, jejichž poctivost byla příslovím; byli hrdí ale ve slovu stálí, milovali pořádek a vážili si vrchnosti, jež je kolem sebe shromáždila jako nepřemožitelný šik vojenský. Jako Řím, ale dávno před ním, i oni podmanili svět, nikoliv, že jej zaplavili množstvím lidu ujařmeného jako králové Assyřtí a Egyptští, nýbrž jen několika pluky, v nichž však panovala kázeň, umění válečné a statečnost. Jako Řím i oni opovrhovali svými řeckými sousedy; jako onen a snad ještě více zachovávali vážnost k rodině a uctivost k ženám. Z nápisů Macedonských lze poznati, že u nich matka a nevěsta byly mnohem více chovány v uctivosti, nežli matrony římské. Tu žena byla považována za paní domu, požívajíc práva vlastnictví; po ní, jako jinde po otci, nazýváno potomstvo; ano často i veřejné pomníky stavěny jí ke cti.

Práce polní, již se zaměstnávala většina Macedoňanů, vzdalovala je měst porušených, a odtud jde částečně na jevo, proč zachovali své přesné mravy; než i o tom nelze pochybovati, že také náboženství k tomu přispívalo. Sousední Thracie zachovávala ve svých tajemstvích Dionisových vznešené nauky Orfeovy. Ve chrámech Macedonských, kde se ctíl Sabazins¹⁾, bylo slýchati podobné zpěvy, jakýmž se u prvých křesťanův obdivujeme, a kde nesmrtelnost duše a budoucí život obestřeny byly neodolatelným kouzlem, v němž jevil se Bůh jakožto bytost jediná, sama od sebe žijící, jen duchům viditelná, která veškeren svět naplňuje přítomností

¹⁾ Sabazins, ctěný v Tracii a Frygii, byl bohem východním, podobným jako: Attis, Mithra, Korybus; Řekové jej spodobňovali brzy s Diem, brzy s Korybem. Jeho pocta v Thracii měla mnoho podoby s tajemstvími Orfeovými, v nichž vznešené nauky o nesmrtelnosti a o životě budoucím zasvěcencům se přednášely. (Henzey. *Miss. de Macéd.* 28—30. — Strabo X., III., 15, 16. — Makrobius. *Saturn* I., 18.

svou. Kouzlem těchto zpěvů povznášela a očišťovala se duše žen, jež bývají tak schopny zbožného nadšení. Právě mezi těmito našel Pavel své první a nejmilejší novověrce.

Přece však nebylo bez obtíží, raziti si cestu na tomto novém tak mnohoslibném poli, neboť ve Filippách nebylo obcí židovských tak zřízených jako ve městech, jimž až dosud Pavel kázal; nebylo tu sbornice, kde by mohl stýkati se se svými krajany a setkávati se s proselyty z pohanů. Apoštolé čekali na první sobotu, nepochybující, že v ten den naleznou přece několik Židů shromážděných. Vskutku ve městech, kde Židé žili v tak malém počtu, že neměli ani vlastní svatyně, přece měli vždy aspoň nějaké místo, kde shromažďovali se k modlitbě. Takové modlitebnice, nazývány řecky „proseuche“, bývaly místa jednoduše ohrazená, buď některá zahrada, nebo i pole, často bez přístřeší, ale na blízku moře nebo řeky za příčinou obmýváním. (Filo. Leg. ad. Caium 23. — in Flac. 14. — S. Epif. Haeres LXXXI. — Josef. Ant. jud. XIV. X. 23). Modlitebnice ve Filippách stála na západní straně města na břehu Gangitském.¹⁾ Přicházelo se tam po silnici Egnatijské, po luzích tenkrát bujně zelených, neboť zřídla, prýstící se na sousedních horách zvlažovaly tuto pláň nyní vyschlou a holou. Vrby a platany tam rozkládaly příjemný stín, růže stolisté, pocházející z Pange²⁾, rostly uprostřed bohatých zahrad zelinářských. Jsouc vroubena zahradami tvořila tato římská silnice nejpříjemnější procházku ve Filippách; silnice vedla do těch míst, kde před sto lety Octavius porazil na březích Gangitských pluky Brutovy: vítězný sloup připomínal zde tento slavný čin zbraní římských.

A zde u tohoto pomníku měli Židé svou modlitebnu.

¹⁾ Kolem Filipp bylo mnoho zřidel (Henzey st. 52); odtud jejich staré jméno řecké „Krénides“ (= zřídla); jiných vod tu nebylo, kromě jedné, která se mohla jmenovati řekou (Sk. XVI., 13), byl to „Gangas neboli Gangites“ (nyní: Burnabaši). Řeka vyprýštíje na horách, jež obklopují údolí Dramské, teče na západ od Filipp a ztrácí se na jižní straně této planiny, v močálech, jež zvlažují severní část Pangeskou.

²⁾ (Theophrast IV., 19.; VI., 6. — Causae plant. IV., 14. — Plinin, Hist. nat. XXI., 10).

Pavel a jeho soudruzi nenalezli tam z mužů ani živé duše; jen některé ženy se tam modlily. Apoštol se posadil a rozmlouvaje s nimi hlásal jim o Ježíši Vykupiteli. Ženy jej blahovonně přijaly; zvlášť jedna z nich vyznamenávala se horlivostí víry své. Byla cizinka, rodem pohanka, ale „bojící se Boha“, náležela totiž k oné třídě proselytů, kteří, nezachovávající veškerého Zákona, drželi z něho jen podstatné učení klaníce se Hospodinu (Sk. XVI., 14.). Jmenovali ji Lydií, protože pocházela z Thyatir v Lydii. Měla obchod s barevnými látkami, pro něž její rodná země požívala veliké pověsti. (Homer. Iliad. IV. 141. — Strabo. XIII., IV 14. — Claudian. Únos Proserpiny I., 270), hlavně však se šarlatem, látkou to drahocennou; obchod ten vyžadoval velikého jmění. „Lydia nás poslouchala — dí sv. Lukáš — jejížto srdce otevřel Pán, že pozorna byla na to, co se od Pavla mluvilo. Když pak pokřtěna byla i dům její, prosila nás, řkouc: „Poněvadž jste mne soudili věrnou býti Pánu, vejdětež do domu mého a zůstávejte tu. I přinutila nás tam vejíti.“ (Sk. XVI., 14, 15).

Bylo to pro Lydii ctí neobyčejnou, že apoštolé přijali její pohostinství, ježto Pavel nikde nepřivolil, aby byl živen na útraty věřících. Že pak apoštol tak úzkostlivě dbalý své neodvislosti, přece dal této ženě takovou známku důvěry, třeba vysvětliti si jen z toho, že Pavel, hned od prvního okamžiku ji ctil jako duši velikou, šlechetnou, oddanou víře pevné a ve všem všudy osvědčené. A to bylo příčinou, že Pavel jen napolo přijímal pomoc, kterou mu poskytovaly Macedoňanky, požívající ve svém společenském postavení svobody a uctivosti, jakéž dobrý mrav jejich vlasti jim ponechával.

Rozdílné od žen židovských a syrských, které jsouce odkázány na život domácí, víru svou jen v úzkém kruhu rodinném a v domě svých přítelkyň na jevo dávaly, byly ženy Macedonské, které žijíce více na veřejnosti také dle toho si vedly a své city zcela nenuceně projevovaly. Právě ony to byly jež horlivě se přičiňovaly o rozšiřování Evangelia, chtějíce se státi prvotinami křesťanek na Západě, které

svou účinnou věrou a rozvážnou horlivostí, svou jemnocitnou a nadšenou láskou až na naše dny zůstaly tím, čím byly z počátku ve Filippách, rozsévatelkami Blahé zvěsti.

Největšího vlivu mezi těmito horlivými křesťankami měla Lydia; avšak, když její dům stal se svatyní ve Filippách, tu brzy naplněn byl jinými ženami, které Pavel získal pro víru v modlitebně, tak že vespolek se předstihovaly v horlivosti; dvě pak zvláště to byly, Evodia a Syntycha, jež velmi účinně pracovaly o Evangeliu. (Filip. IV., 2.) K těmto prvním výbojům přibyli brzy šlechtní a mocní mužové, jako Epafrodit, jehož Pavel nazývá svým „bratrem pomocníkem a spolubojovníkem“ (Fil. II., 25); Kliment a jiní ještě, kteří mu pomáhali v jeho apoštolském úřadě. (Fil. IV., 3.) Tito novověrci tak úplně se mu oddávali, že apoštol maje jejich vytrvalost ve víře zabezpečenu, míní, že „jména jejich jsou v knize života“ (Fil. IV., 3). Ti, kdož byli rodilí Macedoňané, měli upřímnou věrnost již vrozenou; ostatní pak Řím vychoval po svém způsobu, byťi muži poctiví, ve všem, co podnikali, dokonali. Ani otroci ani na svobodu propuštění nescházeli mezi nimi, poněvadž Církev ve Filippách byla, jako každá obec křesťanská, všem, i těm nejnižším otevřena; než přece se zdá, že osoby svobodné měly v ní převahu a poněkud na tom, že jsou osadníky římskými, si zakládaly. Těmto bezpochyby platí slova sv. apoštola: „Ale naše obcování v nebesích jest, odkud i Spasitele očekáváme, Pána Ježíše Krista.“ (Fil. III., 20). Takto obec Filippská, skládající se po většině z údů, již buď jménem nebo postavením svým se vyznamenávali, vyvíjela se tak pokojně, jakž apoštol nebyl nikdy a nikde zakusil; Židé, jsouce v menšině, ničeho se tu neodvažovali. Pronásledování, které všude jinde od Židů vycházelo, nepropuklo zde, až teprve po dlouhém čase a pouze náhodou, také nestalo se to pro víru, nýbrž toliko pro pouhé poškození hmotných prospěchů některých pohanů.

Ač dům Lydiin byl bydlíštěm Pavlovým a bezpochyby zároveň také svatyní, kde chléb posvátný se lámal, přece apoštolé nepřestávali navštěvovati modlitebnu a hlásati tam Pána Ježíše. Na cestě, která vedla k této modlitebně, bydlela

mládá otrokyně, mající věštího ducha Pythonova. Takové věstkyně, po většině dovedné břichomluvkyně, mívaly mnoho přívrženců, a následek toho byl, že byly-li ve stavu otrockém, obohacovaly tím své pány. Lze souditi, že zmíněná věstkyně ve Filippách měla znamenité vlastnosti, neboť mnozí pohané se spolčili, by ji pro sebe získali a takto společně využítkovali jejího smutného řemesla. Buď že byla židovkou, nebo že jí zvědavost lákala k modlitebně, poslouchala tam apoštoly, a pak k svým nadšeným věštbám přidávala droby pravdy křesťanské, které byla nasbírala. Sv. Lukáš o tom praví: „Stalo se pak, když jsme šli k modlitebně, že nějaká děvečka, mající věštího ducha, potkala se s námi. I jdouc za Pavlem a za námi volala, řkouc: „Tito lidé jsou služebníci Boha nejvyššího, kteříž zvěstují vám cestu spasení.“ (Sk. XVI, 16—17.) A to činila po mnoho dní. Jakkoli tento její průvod nebyl nám vhod, přece Pavel z počátku ho trpěl, a potom obávaje se, by toto provolávání posedlé nebylo na ujmu Evangelii, obrátiv se k ní pravil k duchu zlému, jenž s ní lomcoval: „Přikazuji tobě ve jménu Ježíše Krista, bys vyšel od ní.“ (Sk. XVI, 18.) I v téže chvíli věstkyně, když vyšel z ní duch zlý, našla klid jsouc jeho prostá, ale také od té chvíle přestala věstiti, což jí dříve tolik zisku přinášelo. Než páni její, vidouce změnu, která se s ní stala, spozorovali brzy, že odešla jim všecka naděje zisku. Ve svém hněvu uchopivše Pavla a Silu, původce toho uzdravení, vedli je na náměstí k úřadům městským. By žádali odškodnění z příčiny, že tímto vymítnutím zlého ducha otrokyně jejich na ceně valně ztratila, zdálo se jim býti přece jen požadavkem nemístným; žalobníci ani na to nemysleli, ale hledíce pomstu svou jiným dovedným způsobem ukojiti, obžalovali apoštoly, že káží novou víru. Římané všeliké novověrství měli za zločin a těžce jej trestali vyhnanstvím pro rody šlechtické, smrtí pro třídy z lidu. Ovšem se neužívalo tohoto zákona v provinciích, jimž ponechána úplná svoboda náboženství.

Než Filippy nebyly městem obyčejným: jsouc osadou, požívající práva italského se řídilo ve všem podle hlavního

města, majíc zároveň tutéž vládní formu, totéž zákonodárství.¹⁾

Výpovědi žalobců učinily nemalý dojem na soudní úředníky. Práviliť: „Tito lidé, jsouce Židé, bouří naše město a zvěstují obyčej, kteréhož nám nesluší ani přijmouti, ani zachovávat, poněvadž jsme Římané.“ (Sk. XVI, 20, 21.) „Židé jsou,“ pravili opět, připomínajíce jménem tímto, že toto plemeno právě vypovězeno bylo z Říma (Ediktem Klaudiovým r. 52.) a tudíž nezasluhuje žádného ohledu.

Pohled na oba cizince, násilně přivlečené před soud, stížnosti pánů oné věstkyně přivábily množství zahálečů, kteří naplňovali náměstí;²⁾ všacka tato luza sem přichvátala. Tím soudcové pomateni jsouce a domnívajíce se, že mají před sebou dva potulné a pobuřující Židy, nepopřáli si ani času, by vyšetřili veškerou záležitost a o ní se poučili; tedy by tomu co nejrychleji učinili konec, rozkázali je mrskati. Na náměstí byl kůl zasazen pro vykonávání tohoto trestu; liktorové k němu přivedli apoštoly a strbnuvše s nich šaty a přivázavše je nahé ke dřevu do krve je zranili metlami. (Aulo-Gelle. X., 3. — Tit. Liv. II., 5; VIII., 32). Krev, řinoucí se před očima lidu, přece ho neupokojila; oba soudcové, by mu dali nové zadostučinění, rozkázali, by ti dva Židé vsazení byli do žaláře a přísně střeženi. Žalářník vykonávaje daný mu rozkaz, uvrhl oba zajatce do nejhlubšího

¹⁾ Město Filippy mělo podle samého Říma svou kurii neboli senat, jenž ustanovoval zákony městské; spravedlnost svěřena byla dvěma úředníkům na rok voleným, tak zvaným „duumviri“ neboli kommisse z dvou členů sestavené, již měli kolem sebe tak jako konsulové v Římě liktory. Napisy zmiňují se též o edilech (Henzey str. 71) a o censoru. Výraz „duumvir“ je přeložen v řečtině „σπαρτηγός“ t. j. praetor. Název „praetor“ byl původně jen pro úředníky v Římě, ale poznenáhlu „duumvirové“ v osadách přisvojili si tento titul; za časů Ciceronových chlubili se tímto nárokem. (De leg. Agr. lib. II., 34.)

²⁾ Právě v dolejší části jižně od silnice Egnatijské bylo náměstí, kde Pavel a Silas byli mrskáni. Čtyři mohutné pilíře, které podnes se nacházejí poblíž brány východní, poukazují snad na toto místo. (Lewin. Life of. s. Paul I., 1, str. 211. — Henzey str. 87—90.)

žaláře, sevřev nohy jejich kládou; ¹⁾ byl to jakýsi pranýř, jenž se mohl nositi a v němž údy sevřeny byly.

Obžaloba, odsouzení a výkon trestu, vše to se dalo tak náhle, bouřlivě a s takým křikem, že ani Pavel ani Silas nemohli přijíti k slovu. Tiše snášeli bičování, ano i hrdě, živě cítíce nespravedlnost takové pohany, ale šťastni jsouce, že mohli trpěti pro Ježíše Krista. A právě žalářem ještě více zvýšena byla jejich posvátná radost. O půlnoci apoštolé, ač byli naskrze krví zbroceni, počali se modliti a zapěli písně ku chvále Boží. Ostatní vězňové slyšeli jejich zpěvy, vycházející z hloubi žaláře, když tu „najednou stalo se veliké zemětřesení, tak že pohnuli se základové žaláře; a hned se vsecky dvěře otevřely, a všech okovy spadly.“ (Sk. XVI., 26.) Tedy procitiv strážný žaláře spěšně přiběhl a vida dvěře otevřeny, domníval se, že všickni vězňové utekli; byl všecek zoufalý, neboť byl za ně odpovědným. I vytrhl meč, chtěl se zabíti, když tu Pavel vzkřikl hlasem velikým: „Nečiň sobě nic zlého, však jsme tu všickni.“ Strážný požádav světla spěchal do žalářů, kde vše našel, jak Pavel byl pověděl: dvěře byly otevřeny, vězňové sice bez pout, ale všickni tu přítomni a velice užasnuti. Jedině apoštolé byli klidni, nemajíce bázně na zemi, která právě se byla otrásla, a viděvše potmě všecko, co se přihodilo ve vězení, i zoufalost žaláříkovu. Muž tento, ustrnut jsa nad takovým zázrakem, padl všecek se na těle třesa k nohám vězňů, s nimiž u večer tak tvrdě nakládal.

Slova věstkyně přišla až k jeho uším; věděl dobře, že ona tyto lidi nazývala „služebníky Boha Nejvyššího“ a jejich kázání „cestou spasení“. Řekl tedy k nim: „Páni, co mám činiti, abych, byl spasen?“ A oni řekli: „Věř v Pána Ježíše a budeš spasen, ty i dům tvůj.“ (Sk. XVI., 30, 31.)

Tato poslední slova platila veškeré rodině žaláříkově, jež byla přichvátala k otci a poslouchala, když Pavel a Silas

²⁾ Kláda neboli skřípec byla někdy železná, ale obyčejně dřevěná. Mívala někdy pět děr, by hlavu ruce a nohy sevřela najednou. (Euseb. Hist. eccl. VI., 30.)

jí hlásal slovo Boží. V horlivém kázání zapomněli apoštolé svého smutného stavu, v němž se nacházeli od té doby, co byli bičováni; avšak rozedrané jejich šatstvo, stopy od ran metlami posud krvácející byly spozorovány od novověřících a proto nedopustili, aby apoštolé déle kázali.

Uvnitř žaláře byla studnice; rány jejich tam byly vymyty, a „pokřtěn jest hned žalárník a všecka čeleď jeho,“ praví Skutkové Apoštolští. (Sk. XVI, 33.). Milost Boží dotkla se těchto duší a proměnila je, nezanechávajíc v nich, leč radost, že stali se křesťany. Na to pak apoštolé uvedeni byvše do domu žalárníkova posadili se na pohovky, stůl byl prostřen k hodování a všecek dům radoval se, že uvěřil v Pána. Byl to ještě blažený čas, kde hody prvních křesťanů končily se přijímáním nejsvětější Svátosti. I lze též právem souditi, že hostina u žalárníka ve Filippách byly podobné hody lásky, při nichž Pavel lámal posvátný chléb a podával novým bratřím tělo Páně.

Noc, v žaláři samém tak šťastně ukončená, nezůstala bez mrzutosti pro oba soudce. Když o tom přemýšleli, co se stalo, zdálo se jim potrestání cizinců, kteří nebyli řádně vyšetřeni a souzeni, plno nebezpečí, kdyby tyto jejich oběti dovolávaly se vlády římské v Makedonii; s druhé strany Lydie a její společníci u víře jistě nepřestávali na tom, by proti takovému jednání se neohražovali, dávajíce na jevo svou nevůli. Proto soudcové, jsouce v nepokoji a přejíce si, co nejdříve zhostiti se této nemilé záležitosti poslali k žalárníkovi hned časně z rána biřiče s rozkazem, by propustil vězně. Pln jsa radosti přiběhl tento k Pavlovi, řka: „Úředníci poslali, abyste byli propuštěni; protože nyní vyjdouce jděte v pokoji.“ (Sk. XVI, 36.) Biřicové šli se žalárníkem; tu Pavel, obrátiv se k nim, pravil: „Jakže? Zmrskavše nás veřejně neodsouzené vsadili nás do žaláře, nás, lidi Římany, a nyní nás tajně vyhánějí? Ne tak, ale nechať přijdou.“ Tato vážná odpověď, byvši hned donesena soudcům, přivedla je úplně do rozpaků. Zákon Valeriův a Porciův skutečně zapovídal mrskati metlami měšťany římské (Cicero, in Verrem II, V., 62. — Tit. Liv. X., 9.) a v tomto případě přestou-

pení zákona, již samo o sobě dosti těžké, bylo pravým zločinem, protože nebylo tu ani vyšetřování ani souzení. Když tedy cizinci, zakládající si na svém stavu, dovolávali se z urážky jim učiněné majestatu jména „Říman,“ tu bylo se nejen samého vladaře obávati, ale i všech osadníků Filippských, kteří tolik na svém titulu „měšťan římský“ si zakládali. Soudcové, třesouce se nyní před svými oběťmi, byli povolni ke všem požadavkům; přišli k apoštolům, žádající je za odpuštění pohany jim učiněné a se vší počestností vyvedše je ze žaláře prosili je v dobrotě, by opustili město a nezavdali příčiny k novým nepokojům. Pavel ihned dobře pochopil výhodné okolnosti, vždyť příliš velká a stkvělá pověst právě se o něm rozšířila tak, že za dobré uznal, ve svém kázání více nepokračovati, by nepopudil a nerozdvojil města. Naopak odejde-li, zvláště po zadostučinění, kterého se mu právě dostalo, zůstane jméno křesťanů ve cti a Církev Filippská bude míti úctu lidu a tajný vděk úředníků zabezpečeny. Pročež přislíbil, že odejde a to za podmínky, že se to stane důstojně, podle jeho libosti a v úplné svobodě.

Tedy Pavel, vyšed ze žaláře odebral se se Silou do domu Lydiina; zde spatřil všecky bratry a potěšil je. Jak mu bylo obyčejem, zřídil tu obec křesťanskou, již ovšem měl opustiti, pročež vyvolil přednosty, kteří by ji řídili. Zdaž tu učinil rozdíl mezi hodnostmi církevními, zdali totiž ustanovil jáhny a biskupy, které později pozdravovati bude ve svém listě k Filippským? (Fil. I., 1; II., 25.)

Nedomníváme se, že tak učinil. Tyto stupně hierarchické se vyvinuly toliko znenáhla, ovšem v této Církvi mnohem rychleji, než kdekoli jinde, ježto Římané i Macedoňané uvykli jak ve vojště tak při vládě uznávati a podříditi se moci správně zřízené. Bezpochyby se tedy Pavel spokojil tím, že zřídil toliko sbor starších, mezi nimiž zůstavil Timothea a Lukáše, onoho jen na několik měsíců, tohoto na delší dobu, neboť pět let uplyne, než zase uvidíme Lukáše a Pavla pohromadě. Tím, že apoštol zbavil se svých dvou společníků, dal jen na jevo, jak vřele miloval Filippany, ještě více než své milé Galaty, (Fil. IV., 1.) neboť láska oněch, ne méně vroucí,

než těchto, slibovala větší stálosti; a v pravdě zůstali povždy „jeho radostí a korunou jeho“; ze žaláře v Římě chválil je, že „byli vždycky poslušni“ (Fil. II., 12.) a že „jej podporovali v jeho potřebách“ (Fil. IV., 15, 17) se šlechetností, již nebylo rovno; pročez jedno z nejposlednějších přání jeho bylo, přijíti opět mezi ně a tam očekávati příští Páně. (I, 23—27.)

II. Soluň (Thessalonika).

Pavel a Silas vydávající se na cestu silnicí Egnatijskou zamířili k Amfipoli. Za jeden den cesty dorazili tam skrze úrodná pole, vodou živou svažovaná. Ačkoli Filippy, zvláště co se staly osadou římskou, nepřestávaly se zvětšovati, přece Amfipolis zůstala hlavním městem této části Macedonie.¹⁾ Jsouc zbudováno na půlostrově, jež tvoří Strymon, jednu míli od jeho ústí vzdálené, bylo toto město uzlem četných silnic, které odtud vycházejí do nitrozemí.²⁾ Důležitost této polohy přijmela Atheňany, by tam založili osadu; od té doby zůstalo město městem řeckým i co do ducha i co do plemene. Pavel a Silas se tam ani nezdrželi.

Silnice Egnatijská, vycházejíc z Amfipoli, vedla podél zálivu řeky Strymonu, z počátku při patě horstva, břeh mořský vroubícího, v dalším toku svém vine se lesy a pastvinami. Potom zanechavši moře protíná půlostrov Chalcidik a řine se v hloub údolín, jež oddělují tento půlostrov od hor na pevnině. Úvoz, údolí Arthuské, otvírá tuto dlouhou prorvu. Euripid měl tam svůj hrob pod duby a platany. (Plutarch. Lykurgus 21. — Plinius Hist. nat. XXXI., 19.) Za ní pro-

¹⁾ Totiž hlavním městem Macedonie. I přes tento zvučný název přece jen Filippy, stavše se osadou římskou, zastiňovaly Amfipoli a byly považovány za město hlavní dle výslovného výroku Skutků Apoštolských (XVI., 12, kde se nazývají prvním městem té části Macedonie.

²⁾ Jezero Cercinitis (nyní Tahenos) rozprostírá se na severozápad tohoto města zdělí 12 mil, jsouc na sever obklopeno horami; proto všechny silnice vedly k jihu jezera k Amfipoli, jež obdrželo od této polohy své původní jméno „Ἐγνατία ὁδός“ devíti cest. Jedna z nich byla silnice Egnatijská.

dlužují se dvě jezera v úzkou vodní pánev, jež vroubí hory olivami pokryté; ručeje do ní tekoucí osvěžují na březích stálou zeleň a mnohé huštiny. Apollonie, druhá stanice našich apoštolů, ležela v této krajině jezerní. Také zde se nezdržel Pavel jako před tím v Amfipoli, bezpochyby z téže příčiny, totiž že tam nebylo synů Israelských a obyvatelstvo bylo veskrze řecké. Škola židovská byla v Thessalonice (Soluni) dí Skutkové Apoštolští; tam zamířili apoštolé.

Od města samého dělilo je již jen návrší, jež na západ uzavírá bařinatá pánev Migdonská. Jakmile překročili tuto výšinu, spatřili na straně polední sněžky Olympské; na západ pláně, jež svlažuje řeka Vardar; Thessalonika ležela před nimi zcela severně od zálivu před větry mořskými chráněného stráněmi poloostrova Chalcidského. Pavel upíral své zraky jen k tomuto městu, chtěje z něho učiniti středisko křesťanství. A v skutku v celém Řecku, vyjímaje Korint, nebylo přístavu vhodněji ležícího, jak tuto; bylo tu bezpečné zakotvování, rejda pokojná jako nějaké jezero, údoliny, z nichž vycházejí cesty do Epiru a Horní Macedonie. Tato poloha, jež za našich dnů poskytuje Soluni neočekávaného blahobytu,¹⁾ byla již tenkrát velice přízniva obchodu. Z Italie a ze zemí evropských přicházeli sem silnicí Egnatijskou kupci, vojáci, přednostové a vyslanci z Říma, by mohli se dostat do krajin asijských. Thessalonika, ležící ve středu tohoto cestovního ruchu a poskytující zároveň nejlepší přístav na celém pobřeží, stala se nejvíce navštěvovaným místem obchodním veškerého Archipelagu.²⁾ Lodě ze všech končin

¹⁾ Soluň neměla tenkrát té důležitosti, jako nyní, kde dráhy železné k ní přivádějí veliký příliv ze Západu a z Východu; nic méně již tenkrát silnice Egnatijská spojovala ji na východě s Thracií a Byzancem, na západ s Epirem, Dyrrachiem a Brundusiem.

²⁾ Soluň byla dlouhý čas jen malé město, jménem Thermae (lázně) od teplých zdrojů a slaných vod ve blízkém okolí se nalézajících. Kassander, jeden z vojevůdců Alexandrových, jsa udiven výhodami tohoto zálivu, přesídlil tam obyvatelstvo sousedních měst dav jí jméno po své manželce Thessalnice, dceři Filippa Macedonského (Strabo. Excerpt. ex lib. I., VII, 21). Nyní jest nazvána zkráceným jménem Solonika, Soluň

světa ji opouštěly každým dnem, odvážejíce daleko bohatý náklad a nové věci na březích Macedonských nasbírané. Tímto čilým obchodem bylo možno, že Evangelium byvši hlásáno v Soluni, mohlo se rychle rozšířiti po celé pánvi moře Středozevního. Vždyť vidíme apoštola píšícího několik měsíců po svém odchodu, Thessalonickým takto: „Nebo od vás rozhlásila se řeč Páně netoliko v Macedonii a Acháji, ale i po všelikém místě.“ (I. Thes. I., 8.)

Avšak obchod námořní netvořil vešken život Thessalonický; veliká část obyvatelstva zabývala se průmyslem a zvláště tkaním látek; jako až do dnes, i tenkrátě dělány tam vlněné pestrobarevné koberce a i hrubší látky z kozí srsti. A právě mezi tímto lidem řemeslným mělo Evangelium nalézati nejvíce přívrženců. To předvídal Pavel, seznáv pracovitý život a vážného a předloženého ducha těchto řemeslníků. Proto bylo mu první starostí, by se mezi nimi usídlil. Naleznuv obydlí u jakéhosi Žida, jménem Jasona, jal se hned dnem i nocí tkáti, by dobýval si vezdejšího chleba a žádného ničím neobtěžoval. (I. Thess. II., 9.) Když nadešla sobota, odebral se do synagogy, rozmlouvaje tam s bratry Israelskými. I v Thessalonice, jako všude, kde Židé bydleli rozptýleni, leželo jim na srdci království Messiášské; i zde očekávali, že bude slavné, vítězné, a že ctitelům Hospodinovým propůjčí panství nad celým světem. Pavel se snažil, by jim vymluvil tak marné očekávání. Na základě Písma, jež jim vykládal, dovozoval, co bylo předpověděno, že Kristus bude trpěti, potom že vstane z mrtvých. Toto proroctví se vyplnilo na Ježíši, jenž byl v Jerusalemě ukřižován a vzkříšen. „Ježíš Kristus — tak zakončil Pavel řeč svou — jest onen Messiáš, kteréhož zvěstuji vám.“ (Sk. XVII., 3.)

Než po tři soboty pokoušel se beze všeho výsledku apoštol, by tyto pravdy učinil Židům pochopitelnými, byliť tvrdošíjní, zavrhujíce Spasitele chudého, poníženého, v opovržení umírajícího. „Jen někteří z nich uvěřili a připojili se

druhým hlavním městem evropského Turecka, zachovávajíc posud stopy dlouhé a slavné minulosti své, totiž ohromné trosky, slavobrány a zbytky římských, byzantských a benatských chrámů.

k Pavlovi a Silovi. (Sk. XVII., 4.) Za to však Blahá Zvěst nacházela ozvěnu v srdcích proselytů. Mnoho žen z předních rodin, navštěvujících synagogu, oddaly se Kristu; podobně i z Řeků přijavších náboženství Mojžíšské a sloužících Bohu množství nemalé.

Církev Soluňská skládala se takto skoro zúplna ze samých pohanů, jimž Pavel, opustiv své tvrdošijné krajany, zcela se věnoval. Veliká většina těchto nově na víru obrácených, vyjímajíc některé šlechtické paní, byli řemeslníci. Apoštol je vyučoval, ne již v synagoze, jak byl činil po tři prvé týdny, ale v jejich středu samém, chodě do domů soukromých a hlavně do domu Jasonova, kde bydlel. Tam vzdáleni jsouce hluku a života pouličního, shromažďovali se a Pavel i při práci mluvil jim o Ježíši. První jeho list k Soluňanům dává nám ponětí o takovém kázání v rodinách, kde Pavel, sedě mezi nimi „jako otec uprostřed synů svých,“ napomínal své soudruhy téhož řemesla, jako on byl, „těše je a zapřisáhaje, by chválili hodně Boha, kterýž povolal je do svého království a slávy.“ (I. Thes. I., 11. 12.) Nedávaje ani z daleka průchodu své prudké povaze, neměl apoštol při přetvořování jejich srdcí žádné jiné péče, leč by se jim ukázal příjemným, klidným a stále trpělivým, hledě takto svým vlastním příkladem býti jim jako matka nebo „jako chůva, když chová děti své.“ (I. Thes. II., 7.) Laskavost každého velikého ducha mívá do sebe půvab, jenž zdá se býti skoro příkazem. Avšak laskavost Pavlova, nadšena jsonc horlivostí těch duší, čerpala z vlastní síly kouzla neodolatelná tak, že nikde jinde nedobývala pohnutlivějších vítězství, jako v Soluni. Jeho slovo bylo přijato ne již „jako slovo lidské, ale jako slovo samého Boha“ (I. Thes. II., 13.); působíc takové přeměny duší tolik ctností v nich vzbudilo, že zázraky, skrze něž se tenkrát ukázala plnost Ducha Svatého (I. Thes. I., 5.) jevily se u věřících, jako proroctví, dary jazykův a zázrakův.

Obec z pohanů se skládající, v níž Bůh tak patrná činil zjevení, nejevila ovšem takového zájmu pro knihy Mojžíšské, jako synové Israelští. Pročež Pavel jen málo a po řídku užíval výroků Starého Zákona, jinak v jeho kázáních tak

hojně se vyskytujících. Vykládal jim novou víru, povinnosti křesťanského života, „příkázání Pána Ježíše.“ (I. Thes. IV. 2.) „Tať jest zajisté vůle Boží --- pravil jim — posvěcení vaše, abyste se zdržovali smilstva . . . nebo nepovolal vás Bůh k nečistotě, ale k posvěcení. A protož kdo tím pohrdá, ne člověkem pohrdá, ale Bohem, kterýž vám dal i Ducha Svatého. O lásce pak bratrské není potřeba psáti vám, neboť vy sami jste se od Boha naučili, abyste se respolek milovali. Avšak to i činíte ke všem bratřím ve vsí Macedonii. Prosíme pak vás, bratři, abyste se v tom víc a více rozhojňovali.“ (I. Thes. IV., 3—10.)

Z těchto mravoučných kázání provívalo tajemství, které velice zajímalo ducha Soluňských, totiž ukončení věků Třetí Evangelium, v němž sv. Lukáš sebral Blahou Zvěst, již jeho mistr hlásal, ukazuje nám, v jakém smyslu apoštol pojímal toto ukončení času: „A budou znamení na slunci, na měsíci i na hvězdách, a na zemi soužení národů pro bouři hluku mořského a vlnobití, tak že schnouti budou lidé pro strach a pro očekávání těch věcí, které přijdou na všecken svět, neboť moci nebeské hýbatí se budou. A tehdaž uzří Syna člověka, an se béře v oblaci s mocí velikou a velebností. Když pak se toto počne díti, pohleďte a pozdvihněte hlav svých, neb se přiblížilo vykoupení vaše. Amen pravím vám, že nepomine pokolení toto, až se všecky ty věci stanou.“ (Luk. XXI., 25—32.)

Dojem, jaký tato poslední slova zanechala v srdcích, byl, jakoby již konečná zkáza brzy nastati měla. Dojem ten byl tím mocnější, čím víc i pohanský svět zmítán byl strachem podobným. Vláda Klaudiova chýlila se ku konci; císařství, zbaveno jsouc vsí vážnosti pro nerozumné kousky Kaligulovy, upadlo v ruce porušených žen. Messalina zahynula, ale Agrippina jako všemocná paní ovládala svým slabým manželem, Neronem, z kterého vše dle své libosti udělala. Řím, onen Řím, jakým býval za Augusta a Tiberia, zdál se mu upadati v hanbu; neblahé předzvěsti se množily. Neobyčejná hvězda se objevila, krev deštila; lidé i zvířata přicházela hrůzně zpotvořena na svět, pomník Drusův byl bleskem

poražen a chrám Joviše Vítězitele sám od sebe se otevřel; vše to nahánělo ohromný postrach. (Tacit. Annal. XII., 64. — Sveton. Claudius 43—46. — Dio Cass. LX., 34. 35.)

Tento postrach rychle se šířil z Italie podél silnice Egnatijské; v Soluni bylo vše nad tím v nemalém pohnutí, a to jak ve shromážděních pohanských, tak i ve sborech křesťanův. Tito, obracejíce se na Pavla, tázali se: „Nejsou to znamení předchozí? Není-li to docela již sám den zkázy?“ Apoštol neměl za odpověď jiného slova, leč slovo Mistrovo: „O tom pak dni a hodině ni žádný neví, ani andělé nebeští, jedině sám Otec“ (Mat XXIV., 36.) „Den Páně pak přijde jako zloděj v noci; nebo když budou říkati: Pokoj jest a bezpečnost, tedy rychle přijde na ně zahynutí, jako bolest na ženu těhotnou, a neutekou.“ (I. Thes. V, 2. 3.) Z toho dovozoval apoštol, že není jinak než ponechat Bohu tajemství budoucnosti a „snažiti se pokojni býti, a svou práci konati, a rukama svýma pracovati, aby poctivě chodili před světem a cizího nic nepotřebovali.“ (I. Thes. IV., 11.)

Než v této věci s těží jen mohl je přivést k poslušnosti; jsouce plni nové víry a naděje, že svět brzo pomine, oddávali se křesťanští řemeslníci již jen liknavě svému řemeslu, jež je živilo. Nadarmo apoštol, sám dávaje jim dobrý příklad, dnem i nocí pracoval; nechť k činnému životu, lenost stala se hlavní vadou této obce křesťanské a zplodila v ní nouzi a nedostatek.

Na štěstí bylo město Filippy na blízku, Lydie a zámožnější křesťané této Církve znali smutný stav, do něhož upadli bratři v Soluni; po dvakráte poslali apoštolu bohaté almužny, jež on přijal a jen pro ně upustil od své přísné zásady, ničím nebýti povinen věřícím. Osm let později vydal jim svědectví důvěry v jeho celém životě jedině: „Žádná jiná Církev neudělila mi na vydání, než vy sami.“ (Fil. IV., 15.)

Apoštol byl z celé duše oddán této obci křesťanských řemeslníků, když tu pojednou byl jí odňat pronásledováním náhle propuklým. Židé vidouce, aný vznešené paní a množství proselytův opouštěly synagogu, snažili se co nejrychleji odstraniti ony dva cizince, kteří byli původci takového zlo-

rádu. Několik slov, týkajících se tehdejší politiky, poskytovalo jim vítanou k tomu příležitost. Když při smrti Klaudiově trůn císařský se bořil, jsa vydán pletichám žen, každý reptal, řka: „K čemu je dobré císařství?“ Pavel odpověděl, hledě povýšiti mysl svých bratří vzhůru nad tento pomíjející svět, řka k nim: „Ježíš Kristus jest vaším pravým králem.“ Tímto slovem dána Židům do rukou nebezpečná zbraň. I schválně rozšiřovali je mezi zahálčivým lidem na místech veřejných, líčíce jim tyto nově příchozí jako buřiče a spiklence. A luza, jsouc vždy hotova ku bouření, ochotně je následovala. S její pomocí Židé udeřili na dům Jasonův, slídíce po apoštolích, by je vydali lidu. Pavel i Silas tam nebyli; na místo nich jali Jasona a některé bratry tam právě se nacházející a předvedli je před knížata města.¹⁾ (Sk. XXVII., 6).

Veškeré obyvatelstvo, kudy se ubírali, bylo vzhůru a nebylo slyšeti, leč veliký křik: „Tito jsou, kteří bouří veškeré město, hle přivedli jsme je sem. Jason je přijal k sobě, a všichni se bouří proti ustanovením císařským, pravíce býti králem jiného, než císaře, totiž Ježíše.“ (Sk. XVII., 6. 7.). To byla strašná obžaloba v době, kde jediné slovo, jediný posun proti vladaři, jediné opomenutí patřičné úcty bylo zločinem největším.²⁾

A v pravdě tak krutý zákon o Veličenstvu od doby Ti-

¹⁾ Tento název „πολιτάρχας“, jenž se nachází ve Skutcích Apošt. není znám v literatuře klasické, ale nalézá se na nápisech Soluňských. Na vítězném sloupu, vyzdviženém na památku vítězství krále Filippa, čteme jména politarchův, kteří vládli toho času, kdy slavobrána byla stavěna. V nejnovějším čase byl vítězný oblouk sice zbořen, ale trosky jeho byly umístěny v Britském museu, na nichž mimo zmíněný nápis jest ještě jiných pět nápisů, kterými se politarchové připomínají.

²⁾ Zákon XII tabul přesně stanovil zločin velezrady, jenž byl apoštolům prisuzován: Kdokoli ponouká nepřítele proti republice nebo vydá některého občana nepříteli, trestán buď smrtí.“ (Digest. XLVIII. 4. 3) Ale od doby Cesarovy Zákony Juliovy pojímaly tento zločin víc a více ve smyslu širším (ibid. 4., 5. — Tacit. Annal. I., 74.) Zločin uražení Veličenstva — dí Tacit — byl tenkrát jako doplňkem každé obžaloby. (Annal. III., 38.)

beriovy nevykonával se rovnou měrou v provinciích jako ve středu císařství; nanejmé Soluň, jsouc městem svobodným, zachovávala v této příčině jakousi neodvislost, majíc své vlastní zákonodárství, svá vládnoucí knížata, jimž uloženo bylo starati se o správu obecní a o spravedlnost, než přece jen požívala takové výsady toliko z dobré vůle Říma; měla-li ji podržeti na dále, tu bylo potřebí užívati jí opatrně, především dbáti o to, by pořádek a pokoj byl zachován. To v době, kde vše kvasilo ve veškeré říši, vyciňovali úředníci živěji, než kdykoli jindy. Není divu, že byli rozčileni, vidouce veškeré město vzhůru a tak křiklavou obžalobu vznesenou před jejich soud. A poněvadž císařský místodržitel neb vladař Macedonský byl právě tehda přítomen v Soluni, tím zvýšeny jejich obavy, i hleděli býti tím opatrnější. Nevědouce, co souditi o této rozepři Židův a křesťanův, avšak nemajíce před sebou těch pravých obžalovaných, nýbrž jejich hostitele na místě oněch chycené a sem přivedené, nechtěli hned v té věci rozhodnouti. Aby upokojili lid, přinutili Jasona a jeho přátele, by složili náležitou zástavu a potom je propustili, odloživše soud, ale neurčivše dne stání.

Tento odklad nezažehnal nebezpečí hrozící apoštolům; obec křesťanská je přinutila, by opustili město. Dle všeho lze souditi, že Pavel a Silas se tomu vzpírali, bojíce se, by pomsta Židův neobrátila se proti Jasonovi, jenž byl zodpovědným za své hosty; než bratři nepřipustili, by takto vydávali svůj život v šanc; „v noci — dí Skutkové Apoštolští — vyvedli je z města, by se vydali na cestu do Beree.“ (Sk. XVII., 10.)

Obava Pavlova, kterou měl o své milé novověrce, byla až příliš opodstatněna. O několik měsíců později psal jim: „Vy zajisté, bratři, učinění jste následovníci Církví Božích, kteréž v Židovstvu jsou v Kristu Ježíši; neboť jste i vy tytéž věci trpěli od svých spoluobytelů, jako i oni od Židů.“ (I. Thes. II., 14.) Ovšem nic nenasvědčuje tomu, že to přišlo až ke krveprolití jako v Jerusalemě (Sk. VIII., 3. — XII., 2. — XXVI., 10.), bezpochyby spokojili se, že zabráváno bylo jmění a drancováno v domech věřících (Žid. X., 34.) a či-

něno jim pohanění. Přes to přece nenávisť k nim nebyla méně urputnou; kdykoli se činí zmínka o Soluni, vždy shledáváme tuto obec „v protivenství a v soužení“ (II. Thes. I., 4.). Po pěti letech, když se tam vrátil apoštol, vzbudil týž hněv proti sobě, jak za svého prvního tam pobytu: „Nebo když jsme přišli do Macedonie — píše Korintánům — žádného odpočinutí nemělo tělo naše, ale všeliké soužení trpěli jsme, zevnitř boje, vnitř strachy.“ (II. Kor. VII., 5.) Avšak tyto útlaky neměly žádného jiného výsledku, leč že v Církvi Soluňské tím větší horlivost se vzbuzovala; jako Církev Filippskou nazýval Pavel i Církev Soluňskou „svou radostí a korunou slávy“ (I. Thes. II., 10. Fil. IV., 1) a povolal z ní spolupracovníky, jmenovitě Sekunda, jednoho ze společníků na své poslední cestě, Aristarcha, který jej následoval do Říma a sdílel s ním okovy. (Sk. XX., 4. — II. Kol IV., 10. — Filem. 24.)

Berea,¹⁾ kam se utekli apoštolé, byla jedním z nejbezpečnějších útulků Macedonských.²⁾ Vzdálena jsouc od silnice Egnatijské, na níž se soustřeďoval veškerý ruch z provincie, byla neodvislou, osamocenou, ale přece zámožnou, neboť Židé, hrnouce se jen tam, kde bylo bohatství, byli tam tak četní, že mohli míti svou synagogu. Město děkovalo svou důležitostí poloze, jež až podnes z ní činí jedno z nejpůvabnějších míst Rumelie. Jsouc stavěno na posledních svazích Olympských panuje nad širými pláněmi, zvlažovanými řekami Vardarem a Indje-Karasuem; platany zastiňují její zahrady a čerstvé vody proudí ulicemi Židé Berejští byli šlechtetnější než Židé Soluňští (Sk. XVII., 11.), otevřeliť Pavlovi sbornici poslouchající jeho slovo horlivě a blahovonně; každodenně probírali se v Písmech, shledávající z nich, že pravdou jsou slova, jež Pavel jim kázal.

¹⁾ Berea má své jméno od svého zakladatele Pherca, což v prostém nářečí Macedonském znělo Berea. Původní jméno oživilo v názvu za doby nynější, jsouc zvané Kara-Pheria.

²⁾ Pison, prefekt Macedonský, byv nucen schovati se, vyšel, jako sv. Pavel, v noci ze Soluně „a vplížil se do odlehlého města Beree“. (Cicero in Pison. 36.)

Mnoho z nich uvěřilo v Ježíše; zvláště mezi ženami byly četné a obdiv vzbuzující případy, kde se stalo takové na víru obrácení: nejvznešenější paní přijímaly víru a jejich příklad následovalo veliké množství pohanů. (Sk. XVII., 12.) Všickni tito nově na víru obrácení byli Řekové; nic ve Skutcích Apoštolských nenasvědčuje tomu, že by bývali prose-lyté, z toho lze souditi, že Pavel neobmezoval svá kázání pouze na sbornici židovskou, nýbrž že kázal i mezi pohany, čině na této roli velmi bohatou žeň. Jakkoli toto jeho účinkování v Berei bylo potěšitelné, přece nemohl apoštol zapomenouti na Soluň; dvakráte chtěl se tam vrátiti (I. Thes II., 18.). ale zprávy, jež obdržel z tohoto města, poukazyvaly k tomu, že tamější obec židovská je posud ve své nenávisti proti němu zatvrzelá, tak že Pavel byl nucen od svého úmyslu odstoupiti. (Sk. XVII., 13.), ano naopak brzy spozoroval, že bouře se valí naň i v jeho úkrytu. Židé Soluňští, dozvěděvše se, že by i v Berei kázáno bylo od Pavla slovo Boží, přišli sem a vše nasadili, by jej odtud vyhnali. ale nepochodili dobře u svých krajanů ve městě usedlých; tito počestní lidé zůstali tak, jakými se hned z počátku ukázali, shovívavými, uctivými, spíše blahovonnějšími nežli nepřátelskými. Vyslanci Soluňští, nemajíce žádné naděje, že by je získali pro záměry své, obrátili se k chátře lidu pobuřující ji.

Tím větší z toho Pavlovi hrozilo nebezpečí, poněvadž tentokrát vzbouření jen proti němu samému se stalo; pročez pospíšili si bratří, by jej z města vyvedli. Apoštol odešel, zanechav tu Silu a Timothea, který brzy za ním přišel. Ostatně neodcházel samotén, věřící Berejští ho doprovázeli, jsouce mu průvodci na jeho cestě a v této smutné době jemu pomáhající.

Malý ten průvod řídil své kroky k pobřeží. Pavel nedoufal více, že by mu popřáno bylo v Macedonii pokoje a svobody, ježto všechny obce židovské této krajiny, jsouce pobouřeny velkou synagogou Soluňskou ohrožovaly jeho apoštolování. Nadarmo přijala jej obec Berejská tak uctivě, jeho nepřátelé dovedli i tam jej stíhati. Nezbyval mu tedy žádný

jiný prostředek, by ušel pomstě jejich, nežli vydati se na moře. Pavel vyhledal nejbližšího přístavu, dle pravděpodobnosti byl to přístav Direm.¹⁾ Právě jedna loď rozprostírala plachty, by plula do Athen, apoštol vstoupil na ni, taktéž i bratři Berejští, chtějící sdíleti s ním jeho osudy. Bezpochyby smutek ho pojal, když se odtud vzdaloval, než přece s sebou od břehů Macedonských nesl dobré naděje. Nikde posud, ani v Syrii ani v Malé Asii nenašel srdcí, jež by byly tak otevřeny Evangeliu, a jež by, přijavše je myslí tak šlechetnou, pevněji v něm setrvali, jako tuto. Osadníci a vojíní Filippští, řemeslníci Soluňští, Židé a Řekové Berejští, veliké množství žen a to i z nejvyšších tříd, všickni jsouce spojeni věrou živou, tvořili v Církvi Macedonské jak mohutný tak i rozsáhlý základ: i mohltě spadnouti příval, přijíti řeky rozvodněné, váti větrové a obořiti se naň; nic není s to, by jej vyvrátilo, neboť založen jest na skále. (Mat. VII., 24.)

¹⁾ Byl to nejbližší přístav od Beree, kam došel cestou málo navštěvovanou. Vzdálenost těchto dvou měst obnášela, dle cestopisu Antoninova, 17 mil.

Kapitola šestá.

Druhá apoštolská cesta sv. Pavla.

A t h e n y.

Pavel ubíral se touž cestou, kterou nyní plují lodě ze Soluně do Athen; málo které pouštějí se na širé moře u ostrova Eubejského; většinou plují v rameni křivolakého moře, jež dělí tento ostrov od pevniny. Plavba trvá tři až čtyři dni a pluje se podél pobřeží Thessalského, podél hor Olympa, Ossy a Peliona, při vstupu do průplavu Eubejského podél Thermopyl, a při východu z něho podél polí Marathonských. Sunium, jsouc ověčeno bílými sloupy, věští, že na blízku se nachází týmě Attiky; námořníci pak, obepluvše toto předhoří, plují na sever do zálivu Eginského k Salamině a k Piraeu. Tyto vody, jindy tak oživené, pokud ještě Atheny svým loďstvem pokrývaly moře, neměly za doby Pavlovy oné čilosti více. Nejlepší přístavy tohoto pobřeží: Megara, Egina, Falera, Munychie i sám Piraeus byly již jen chudými městečky, nemajíce žádného důležitého obchodu. (Cic. ad Fam. IV., 5.). Jedině Korint ještě se držel. V nitrozemí byla táž pustota: nejúrodnější kraje byly opuštěny: Argos, Théby staly se prostými vesnicemi, jejich chrámy se bořily z nedostatku peněz na jejich opravu (Pausanias II. XVIII., 3. — Strabo VIII., VIII.. 1; IX., 11. 5.) Dle úsudku Polybiova vešken Pelopones neměl více ceny, než 6 000 talentů. (Durny. Hist, de Rom. díl III., str. 28.)

Takové spustošení bylo dílem Římanů, kteří jako dravci vrhli se na tuto krajinu a veškeré bohatství její vyčerpali.

Venkov, stížen daněmi, pozbyl svého obyvatelstva; Akarnanie, Etolie, Arkadie neposkytovaly zrakům, leč nesmírné úhory, kde se jen porůznu potuloval dobytek. Jediným prostředkem, by se předešlo obecné zkáze, bylo, zakoupil-li si kdo název občana římského, jsa tím osvobozen od daní, tížících veškeru zemi; boháči neopomijeli tak činiti, ale tím jen se rozmáhala bída obecného lidu, neboť platy, jež jindy platili bohatí, připadly potom na ostatní lid. V tak zoufalém stavu se nacházející lid obecný strádal a poznenáhla mizel tou měrou, jakou polnosti a města se stávaly prázdnými.

Jen Atheny přežily tento úpadek; ony jediny a Korint zasluhovaly jméno měst, avšak přece nebyly to Atheny jako za doby Themistokleovy a Perikleovy, jsouce tehdy nazývány „královnou Hellady“. Válkou Peloponeskou zbaveny jsouce své nadvlády, upadly se vši země pod jeho Macedonie, dvě století později pod jeho římské.¹⁾ Od té doby veškeré úsilí tohoto města, by ušlo převaze Macedonie, nebylo leč nepřetržitá řada samých přepočtův a neúspěchů. Přidalo se ku straně Pompejově, ale jen proto, by spatřilo vítězství Cesarovo; bojujíc za svobodu s Kassiem a Brutem, bylo, jako tito, poraženo; stálo při Antoniovi u Actia a bylo zároveň s ním uvedeno v záhubu²⁾ Jeho jediným štěstím v tom přívalu nehod bylo, že žádná z nich nebyla pro ně smrtelnou. Jen Sulla zacházel s ním bez milosrdenství,³⁾ ostatní vítězové vždy ho šetřili již pro jeho slavné jméno a pro divy umění, jejichž tvořilo svatyni. Za doby císařské bylo městem svobodným,⁴⁾ jsouc podrobena vladaři v Achaji, za-

¹⁾ Pád Korintu r. 146 přivodil úplné podrobení Řecka. Odtud Macedonie tvořila provincii pod svým jménem, kdežto vlastní Řecko pozbylo jména Hellady, stavši se provincií římskou, jménem Achaja, jejíž hranice byly asi takové, jako nynějšího Řecka.

²⁾ Leake. Topogr. Athens. p. 15.)

³⁾ Appian. Bell. Mithrid. 38. — Plutarch. Sulla 11. — Velleias. Paternulus II., 23.

⁴⁾ Strabo, IX I., 20. — Cicero in Pison. 16. — Dio Chryst. Or. XXXI.

chovávajíc své zákony, svou správní radu, svůj Areopag, svých šest set eupatridů, neboli volených náčelníků, a svůj lid. Jeho obyvatelstvo bylo četné, vzdělané a čilé ne sice v obchodě, který všechen soustředěn byl v Korintě, a v politice tak, jako bývalo za doby neodvislosti, nýbrž zanášelo se vědami a uměním, od nichž žilo. Do škol Athenských posud ještě se hrnulo žactvo, především z Říma. Málo jest mužů, kteří získali si jména v literatuře latinské a kteří by nebyli pobyli v Athenách; Atticus, Cicero, Varro, Ovid, Horac, Vergil tam se odebrali, by nabyli vzdělání. Antonius učinil je svým oblíbeným sídlem,¹⁾ Kassius a Brutus²⁾ strávili tam poslední dny svého života; Cesar, Pompejus, Augustus a jeho miláckové okrášlili je jako o závod.³⁾ Míti v uctivosti město Mus bylo pro Římana čestnou povinností; viděti je a obdivovati se mu pro každého krasoducha přáním největším.

Tato četná návštěva dodávala Athenám vzezření města studentů, kteří neznali jiného života, než své školy. Příliv jejich za časů Pavlových byl tak veliký, jako nikdy před tím, ale opravdovosti ve studiích ubývalo. Krasořečnění řečníků, tělocvik, jízda na koni, zápasy a závody zaměstnávaly zámožnou mládež, jež sem přicházela, by zde volně žila a se učila, jak by se jiným líbila.⁴⁾ Nadarmo bys byl tehda hledal učitelů, jakých v předešlém století poslouchal Cicero a Cesar, jako byli: peripatetik Krattipp, akademik Theomnest, Philo Lariský, Antioch Askalonský, Plato, Aristoteles. Vysoké učení filosofie nemělo již ani vykládajících učitelů, ani posluchačů. Nikdy před tím nezažily Atheny podobné suchoparnosti; o padesáte let později stávaly se zase úrodnějšími. V polovici prvního století znáti jest takový úpadek, jakýž jen jediným jest v dějinách.⁵⁾

¹⁾ Appian. De Ball. Civ. 5 7. — Plutarch. Anton. 33. 34.

²⁾ Plutarch. Brutus 24.

³⁾ Leake. Topogr. Athen 15, 16.

⁴⁾ Cicero ad Att. XII, 32 ad Fam. XII., 16; XVI, 21; — Lucian. Nigrinus. 13., Mortuor. Dialogi XX., 5. — Philostrat Apoll. IV., 17.

⁵⁾ Od doby císaře Nervy, zvláště za Hadriana, jehož byly městem oblíbeným, a po něm za Antoninů.

Lesk slávy, jímž se stkvěly vědy latinské, byl hlavní toho příčinou. Řím stal se pojednou ohniskem života vědeckého; jako dříve Řecko, měl nyní Řím své básníky, dějepisce a řečníky; veleduchové byli mu vítanými a od něho odměňováni. Přicházeli tam ze všech zemí: z Alexandrie, z Rhodu, z Tarsu, z Gallie a Hispanie.

Přitahuje k sobě lidi duchaplné, stával se Řím ve vědách a umění tím, čím byl také ve vládě, totiž pánem světa, jež si tvořil dle svého vzoru, jemuž vštěpoval své jemné způsoby, své myšlenky, i svou filosofii: samy Atheny neubránily se docela tomuto všemocnému vlivu. Stoikové a Epikurejci byli nad jiné ctěnými mistry v Římě; Skutkové Apoštolští nám ukazují, že podobné přízně požívali i v Athenách, kde jedini byli ve vážnosti a také své školy měli.

Tehdejší město Atheny, od starobylého města duchem i životem tak rozdílné, podrželo přece zevnějšek, jaký mělo dříve za nejslavnější doby své. Pustošení Sullovo, kořistění vladařů římských padla jen malá část soch, obrazův a děl uměleckých za oběť; veliká většina jeho znamenitostí zůstala nedotknuta z úcty, jmenovitě jeho Akropolis. Pavel v ní našel v téže slávě, jako za doby Perikleovy vše, co jen náboženský duch Řecka byl v mysli pojal nejkrásnějšího a co ve skutečnosti vyvedl nejdokonalejšího.

Tato strmá skála, kolébka a útulek Atheňanů nezachovala ze svého původního určení, leč jen jméno Akropolis = město horní. Veškeré jeho obyvatelstvo zmizelo a jeho cyklopské hradby, určené k obraně, chovaly v sobě toliko chrámy, zasvěcené vesměs bohyni Palladě Atheně, božské panně, pošlé z nebeského etheru od nejvyššího boha Dia.

Svatyně na temeni hory směstnané, posvěcovaly slavná vítězství, jež Atheňané děkovali přízni své bohyně. Chrám Vítězství byl otevřen a choval v sobě vzpomínky na Salaminu a Marathon, na onu dlouhou dobu vítězoslávy a nadvlády nad veškerým světem; v spanilém stánku Erechteion zvaném, byl olivový strom, na povel bohyně ze země vyrostlý, nade vše nejvzácnější to dar, jenž jsa pak po veškeré Attice a Helladě pěstován kamenitou půdou měnil v úrodné zahrady

ovocné. Avšak toliko v Parthenonu objevovala se Athena ve své pravé velikosti. Tento chrám, jak tomu již jméno nasvědčuje, byl zasvěcen Panně. Pallas Athena tam vládla v plném lesku a kráse, povýšena jsouc nade všecky nízké vášně, jež jinde na bohy povýšovali Afrodita a Dionysios. Co bohyně Athena stavěla před oči svých zbožňovatelů, byl právě její vtělený veleduch, vykouzlující svým dechem tolik divů v Athénách a především podivuhodnou sochu samé bohyně. V pravdě Fídias vytesal jen ještě jediné dílo podobné dokonalosti, totiž sochu Joviše Olympského, jenž ve chrámě Olympském nenašel toho, co sochu Atheny nad slonovou kost bělejší tak nevyrovnatelným ozářovalo leskem, totiž schránku tak důstojnou, jako byl Parthenon ¹⁾

Ač chrám ten všecek leží v troskách, přece půvab, soulad, jednoduchá velebnost, jemnost a lesk mramoru ještě dodnes jsou veledílem stavitelským.

Zdaž Pavel byl dojat pohledem na tyto krásy, s nimiž nikde nic soupeřiti nemůže, zdali pochopil jejich výtečnou dokonalost? Pochybujeme. Z jeho naskrze židovského vychování, z jeho záliby ve věcech, týkajících se Východu, jenž neměl smyslu pro jemnocit řecký, a ze vznešných myšlének, veškeru mysl apoštolovu zajímajících, lze souditi, že neviděl v Parthenonu, leč proklaté poblouzení ducha lidského, jenž sebe sama zbožňuje na místě Boha, Stvořitele svého. Pod stkvoucím zevnějškem objevil Pavel tutéž hlubokou zatemnělost duševní, jako u ostatních pohanů, tudíž neschopnost, by duch jejich sám od sebe zbavil se hříchů. „Řekové hledají — praví apoštol — na nás moudrosti, my pak kážeme Krista ukřižovaného, Židům zajisté pohoršení, pohanům pak

¹⁾ Mimo Minervu Fidiášovu, jež se nacházela v Parthénonu, byla mohutná socha bohyně postavena na vrcholku tak vysoká, jak dí Pausanias, že, jakmile plavci obepluli předkoří Sunium, hned od moře spatřili hrot jejího kopí a chochol její přilbice. (Paus. I. XXVIII., 1.) Nesčíslné množství jiných soch zaujímal vešken volný prostor na temeni Akropole tak, že s těží lze si představit, jak takové množství, podle popisu starších spisovatelů, mohlo pojati tak úzké prostranství. Vešken vrcholek byl v pravdě dle slov sv. Pavla poset modlami.

bláznovství . . . jenž však jest síla a moudrost Boží těm, kteří povoláni jsou, ať Řekové, ať Židé, neboť co jest mdlého Božího, silnější jest, než lidé.“ (I. Kor. I., 22—25.).

Že takto Pavel pohrdal moudrostí řeckou, splodivší největší myslitele světa, bylo až příliš ospravedlněno tím, že cit náboženský byl v Athenách zneuctěn. Vše, co krásného tam vymyšleno, konečně cílilo jen k nejhrubšímu modlářství. Na rozdíl od Východu a zejména od Egypta, který chtěje lépe uctívati božstvo, obklopoval je tajemstvím, zbožňujíc pod rouškou symbolů, stínem zahalených, vytvořovalo si Řecko bohy svým způsobem, podle křehkých vlastností lidských; nazývajíce je nesmrtelnými, podrobovalo je téměř nehodám, téměř vášním, jak jsou u lidí, nikoliv však na příklad ctnosti, ano mnozí z nich zosobňovaly i zločiny. Ovšem jest též na pravdě, že zároveň smyslně představovalo si některé ctnosti, stavíc oltáře Milosrdenství a Skromnosti, než tato úcta nebyla leč pouze na zevnějšek okázalá, nemajíc žádného vlivu na mravy. Jedině někteří mudrci tušili a zvěštovali svým žákům Boha jediného, nekonečného, neměnitelného, nejvyšší dokonalého; ale ostatní lid pospíchal ku svým modlům, v Athenách tak četným, že snadněji bylo — jak dí Petronius — nalézt tam boha, než člověka.

Jméno Atheny vzbuzovalo u Pavla veliké očekávání, avšak byl v něm sklamán, vida takové množství soch, chrámův a oltářů, vesměs modloslužbě zasvěcených. I rozhorlil se v srdci svým takovou měrou, že spěšně procházel městem a tato trpkost tím více se zvyšovala, že nemohl srdce, jí naplněné, vylíti. K tomu přibyla ještě okolnost, že ponejprv od počátku svého apoštolování nacházel se bez soudruha, a tuto samotu činil mu jeho chorobný stav a potřeba, by mohl s někým své srdce sdíleti, nad míru traplivou. Hned od svého příchodu cíť se tu cizincem a jako ztraceným v tomto novém mu světě, poručil věřícím Berejským při svém loučení, by mu co nejdříve poslali Timothea a Silu. (Sk. XVII., 15.) Než toliko Timotheus přišel k němu.¹⁾ Silas

¹⁾ Dle prvního listu sv. Pavla k Soluňanům (I. Thes. III., 1—5) není pochybnosti, že Timotheus přišel do Athen a brzy zase byl poslán

pak měl to za nemožné, aby v takovém útisku zůstavil novověrce samým sobě, Vskutku Timotheus přinesl s sebou smutné zprávy; zuřivost Židů proti Církvi Soluňské byla tak hroznou, jako byla hned prvního dne. Pavel, jsa osočován a hledán ve všech židovských obcích Macedonských, nesměl býti tak pošetilým, by se tam sám odvážil a přece nemohl to snést přes srdce, by zůstavil tyto obce zcela opuštěny, bez vůdce a bez pomoci. „Pročež nemoha se déle zdržeti, raději zůstal samotén, jakkoli bolestná byla proň samota a poslal jim Timothea, aby potvrdil a napomenul u víře obec Soluňskou.“ (I. Thes. III., 2.)

V Athenách prozatím apoštol nic jiného nečinil, než že v tichosti procházel město, jsa zdrcen tíhou svého snažení. Tu pojednou nadešla chvíle, by kázal „bláznovství kříže“ lidu, jenž nad svou moudrostí sám byl nanejvýš zblázněný. Nejprve odebral se do synagogy a kázal tam Židům i proselytům, ale, jak se zdá, bez velikého úspěchu, protož hned obrátil se k pravým Atheňanům, pohanům tohoto města, vyvoliv veřejné náměstí za místo ku kázání nejvhodnější.

Atheny měly rozličná místa, kde se lidé shromažďovali. Přece však nejhlavnějším dostaveníčkem zahálečů bylo prostranství západně od Akropole. Jméno „Agora“ tolik jako veřejné náměstí, bylo dáno zajisté tomuto místu, že jsouc dosti prostranné a volné, tvořilo u paty hořejšího města tržiště původních Athen, ale poznenáhla se pokrývalo stavbami tvoříc tenkrát nejživější čtvrt celého města a zároveň uměleckými díly nejbohatší. Všickni bohové Olympští měli tam své svatyně, slavní Řekové, ano i cizinci své sochy jako příkladně vedle Harmodia a Aristogitona Lykurg, Demosthen a Pindar. Pavel zde našel sochu Žida v hávu kněžském oblečeného, byl to sám velekněz, Hyrkan, přítel Athenám zcela oddaný. (Josef. Ant. jud. XIV., VIII, 17.); o něco dále

od Pavla do Soluně. Jiné hypotese nemají místa, jak tomu nasvědčují slova: „líbilo se nám, abychom sami zůstali v Athenách“ (I. Thes. III, 1.) z čeho souditi jest, že apoštol, poslav Timothea do Soluně, zůstal v Athenách samotén; dále z toho jde, že Silas nepřišel do Athen a že Pavla zastihl teprve později v Korintě zároveň s Timotheem.

sochu kněžny židovské, krásné Bereniky, před níž o několik let později uvidíme Pavla okovy spoutaného. (Sk. XXV., 23.). Tyto pomníky, postaveny tu a tam uprostřed krámů, budov a křivolakých ulic dodávaly Agoře vzezření orientalského bazaru. Nepravidelné jejich nahromadění naplnilo poznenáhla veškeré údolí, jež uzavírají na jiho-západ města nejznamenitější budovy sousední, jako Akropolis, Areopag, Pnyx a Museum; následkem toho bylo potřeba, by veřejné tržiště nemajíc již více místa, přeloženo bylo na planinu severně od Akropole. Nová Agora se tam rozprostírala za doby Pavlovy rovněž tak navštěvována, jako onano starobylá, jsouc také tak okrášlena pomníky. Sloupová síň Atheny Archegety byla právě té doby vystavěna nákladem Cesarovým a Augustovým; za něco málo času po spustošení od Sully, Andronikus Cyrrhestes postavil hodiny na Věž Větrovou, právě prý na tom místě, kde Sokrates vyučoval mládež. (Lewin, *The Life and Epistles of St. Paul* t. I p. 252.).

Na první pohled zdálo se, že obě Agory tvoří jen jednu nepřetržitou řadu samých trhů na nejrozmanitější zboží, jako trh květinový, ovocný, rybí, pak trh s otroky, knihami a šatstvem; v pravdě bylo to středisko veškerého politického, literárního a světáckého života v Athenách. Měšťané a cizinci, třeba jen na jeden den do města přichozí, travívali tu vešker čas, nemajíce nic jiného na starosti, leč by se dozvěděli nebo sami roznášeli nějakou novinku. Seděti na Agoře, rozmlouvati, pozorovati kolemjdoucí, jich se tázati: Co nového? to bývalo od časů Demosthenových a Thukydidových nejmilejším zaměstnáním Atheňanů. Chtěl-li Pavel, ač zevnějškem i mluvou byl cizincem, býti zastaven a otázan, neměl nic jiného co činiti, než procházeti se na náměstí veřejném. Každého dne tam chodíval, káže Evangelium, ale neměl úspěchu u lidu spíše lehkomyšlného, než zvědavého. Vždyť ten lid na vlastní oči viděl již tolik bláhových snilků, že i nyní nebylo mu „slovo kříže“ leč o jedno bláznovství více, jež mu sloužilo ku posměchu. Než přese všechno přece byli tam lidé, u nichž vážnou a vroucí opravdovostí svou zjednal si apoštol úctu a obdiv: byli to

mudrci, Stoikové a Epikurejci. Tito mívali na samé Agoře střeďiště svých shromáždění, sloupovou síň s nástěnnými malbami, tak zvanou „Stoa-Poecile“, odkudž i jejich jméno pochází.¹⁾ Tuto nebo na některém jiném místě na tržišti shromáždili se okolo Pavla, poslouchajíce ho. Apoštol kázal jim o Pánu Ježíši, ale maje ohled na jejich vysokomyslného ducha, nemluvil k nim mnoho o Jeho ponížení jako spíše o Jeho slavném vzkříšení. Toto slovo „Vzkříšení“ (Anastasis), byvši apoštolem do popředí postaveno, a oslnou slávy ozářeno, bylo od nich pojato jako jméno nějaké bohyně, které jim Pavel doporučoval k uctívání tak jako samého Ježíše. (S. Chrysost. in Acta Apost. Hom. XXXVIII, 18.) I poznávali v tom dvojici božstva, již snivý Orient si byl vymyslíl. Tedy někteří pravili: „I co chce tento plískač pověděti?“ Jiní pak: „Zdá se býti zvěstovatel nových bohů.“ (Sk. XVII, 18). Nic méně z této polou hrubé slupky vylouplo se jádro zdravé, myšlénka původní, činící veliký dojem na vážn. myslitele. Posluchači Pavlovi přijméli jej, by šel do Areopagu a tam o věci zevrubněji se vyjádřil: „Můžeme-li věděti — pravili — jaké jest to nové učení, které vypravuješ? Nebo nové jakési věci vkládáš v uši naše, pročez chceme věděti, co by to bylo.“ (Sk. XVII, 19 20.)

Apoštol vyplnil jejich přání, jsa šťasten že vzdálen jsa hluku, jaký panoval na Agoře, může kázati o Ježíši před nejpřednějším shromážděním v Athenách. Vskutku Areopag posud nic nebyl ztratil na své byvalé vážnosti, ano za panství římského přibývalo mu úcty a práv. Jsa postaven nad ostatními úřady městskými, tvořil jakousi zvláštní radu, nejvyšší soud, jenž přísný dozor měl nad zákony, mravy, výchovou, i nad úředníky.²⁾ Zvláště záležitosti náboženské, udržování chrámu v stavu náležitém, a dozor nad ustanovenou bohoslužbou spadaly v jeho obor.³⁾ Z tohoto tedy ohledu měl krok, k němuž přinutíli Pavla. velikou důležitost, ježto všickni

¹⁾ Demosthenes, (I. Philip. 10. — Thukyðides III., 38.)

²⁾ Lucian. Bis accusatus 18. — Tacit. Ann. II., 55.

³⁾ Isocrates. Areop. 29, 30. — Lysias. Pro sacra alea 25, 29.

Atheňané měli ve veliké uctivosti radu, v níž zasedali nej-přednější měšťané, politikové, řečníci a mudrci.¹⁾

Apoštol kráčel po mramorovém schodišti, jež z Agory vedlo na týmě návrší taktéž Areopagem zvaného. Soud zasadal na místě, kde dle pověsti bohové se byli shromáždili, by soudili Marta.²⁾ Od té doby prý nepřestávaly se tu konati soudy. Z počátku souzeni tu jen vrahové;³⁾ Solon rozšířil právomoc soudců na všechny zločiny, povýšiv je takto na stupeň nejvyšší důstojnosti.⁴⁾

Viděli jsme, že Areopag udržel se přes všechny převraty, jež stihly Atheny. V době Augustově, tak jako za první doby sedávali areopagité na stupních do skály vytesaných;⁵⁾ dva kameny byly položeny před soudci, zasvěceny jsouce jeden bohyni Mstitelkyni zločinů, druhý Přestoupení zákona. Žalobce vstoupil na první kámen, obžalovaný na druhý.⁶⁾ Před líčená potmě, ježto soud zasadal v noci, aby viděl — dí Lucian — ne řečníka, nýbrž to, co mluvil.⁷⁾ Na svahu hory bděly Furie⁸⁾ ve své svatyni, jsouce vždy hotovy vrhnouti se na vinníka a bez milosrdenství ho pronásledovati.

Dle vši pravděpodobnosti nebylo Pavlovi činiti s tímto zařízením soudním, neboť vstupoval do Areopagu svobodně, za bílého dne, nikoliv aby byl souzen, anobrž by vykládal tam o své víře, maje v úmyslu získati jí především areopagity, jejichž hlas by pak přivolal ostatní lid. Zasedání noční bylo by ho méně pohnulo, ale divadlo, které se mu stavělo před oči nezůstalo bez dojmu na něho: kolem sebe viděl výkvět města Athen, ano celého Řecka, u nohou zase nád-

¹⁾ Demosth. Contra Aristocr. 65. — Plutarch. Solon 19.

²⁾ Pausanias LXXVIII 5. Odtud pochází jméno tohoto vršku: ὁ Ἀρειος πύργος = Areova neboli Martova hora.

³⁾ Pausanias IV. V, 2.

⁴⁾ Demosth. Contra Aristocr. 22. — contra Neacr. 80—8.

⁵⁾ Pollux VIII., 118.

⁶⁾ Pausanias I. XXVIII., 5

⁷⁾ Lucian, Hermot 64. — de Domo 18. Podáváme tyto podrobnosti dle Luciana nikoliv s plnou jistotou, ježto původnost jejich nevylučuje veškeré pochybnosti. Daremberg. Dictionnaire des Antiquités. Areopagus.

⁸⁾ Řec. Erinye = Vzteklice, bohyně trestu, msty a muk.

herné město a jeho pomníky, sloupořadí a chrámy; velebnější nade všechny ostatní byl to Parthénon, vyzdvihující se právě před jeho tváří trůn lidské moudrosti a to v lesku zraky oslepujícím. Nikde jinde pohanství neukazovalo se jemu způsobem tak svůdným, jako tuto. Apoštol ani jediného pohledu mu nevěnoval; všechny jeho myšlenky tíhly jen k duším, všechny upomínky jen k Ježíši ukřižovanému. Jeho mysl naskrze se zanášela jediné jeho svatým úkolem: procházeje město spozoroval předmět, jenž dle jeho soudu dobře by mu posloužil k tomuto úkolu. Atheňané, jako Římané, hojíce se, by žádného boha neurazili, stavěli po městě tu a tam bezejmenné oltáře s tímto jednoduchým nápisem: „Neznámým bohům.“¹⁾

Pavel užil tohoto nápisu ze úvodní text, jímž by se zamlouval shromážděným posluchačům.

„Muži Athenští — pravil — vidím vás býti ve všem téměř pověřivými. Nebo procházeje ulicemi a vida modly vaše nalezl jsem oltář, na němž napsáno jest: Neznámému bohu. Protož co vy ctíte neznajíce, to já zvěstuji vám.“

„Bůh, kterýž učinil svět i všechno, což jest na něm, ten jsa pánem nebe i země, nebydlí v chrámech rukou udělaných aniž bývá ctěn lidskýma rukama. jakoby něčeho potřeboval, ježto on dává všechněm život, i dýchání, i všechno; a učinil z jednoho všechno pokolení lidské, aby přebývalo na vší tváři země, vyměřiv uložené časy a meze přebývání jejich, aby hledali Boha, zda by snad se ho domakali, neb ho našli, ačkoli není daleko od jednoho každého z nás. Nebo v něm živi jsme, i lýbáme se a trváme, jakož i někteří

¹⁾ Jeden takový oltář nacházel se ve Faleře (Pausanias I. I., 4.). Jestliže apoštol přistál v tomto přístavě, byl tento oltář prvním předmětem, jenž se mu stavěl před oči. I jinde mluveno často o bozích neznámých. Filostrates Vita Apost. VI. III., 5. — Lucian. Philopatris 9, 20. — Nápis oltáře nebyl týž, jak Pavel ho uvedl, totiž: „Neznámému bohu,“ nýbrž: „Bohům Asie a Evropy, bohům neznámým a cizím.“ Ježto však Pavel neměl potřebí více bohův, toliko jen jednoho, užil počtu jednotného. (Sv. Jeron. in Tit. I., 12.)

z vašich pěvců pravili: „Jeho zajisté i pokolení jsme.“ ¹⁾ „Jsouce tedy pokolení Boží, nemáme se domnívati, že by božstvo zlatu neb stříbru, nebo kamení, řemeslem anebo důmyslem lidským vyrytému, podobno bylo. A zajisté časy té nevědomosti prohlédaje Bůh, nyní zvěstuje lidem, aby všickni všudy pokání činili, protože uložil den, v kterémž souditi bude svět v spravedlnosti skrze muže, kterého zřídil, dávaje víru všem, vzkřísiv ho z mrtvých. (Sk. XVII., 23—31.)

Při těchto slovech byl Pavel v řeči své přerušen smíchem i žertem. Až k tomuto slovu o vzkříšení z mrtvých poslouchali ho, jakkoli řeč jeho se jim zdála tak cizí a skoro barbarská, výroky její těžkopádné a nesnadno pochopitelné; ale novota myšlének, tu a tam šťastná, vhodně užitá místa napínaly jejich pozornost. Když však k nesprávnosti mluvy přidány výroky, jež učenci v pravdě měli za bláhové smyšlenky, totiž o zmrtvých vstání a budoucím soudu, tu byla jejich trpělivost u konce: neviděli v apoštolu leč směšného snílka, ježž obsypali posměchem. Pavel snažil se ve svém kázání pokračovati, většina posluchačů již odcházela, jen někteří blahovonnější mu řekli: „Budeme tě o tom slyšeti po druhé.“ (Sk. XVII., 32.)

Takové přijetí v tak vybraném shromáždění překvapuje, a s těží dá se srovnati s tím, co nás upomíná na starořecké mudrce, kteří po veškerém Východu se sháněli po pravdě příkladně na Sokrata, který naslouchal každé nové pravdě, ať přišla odkudkoli. Příčinu toho hledati jest v okolnosti, že tenkrát Atheny poslouchající Pavla, nebyly již městem, jako za Solona a Perikleá; Pythagoras a Plato měli tam žáků již jen pořádku, kteří blouznili o stěhování se duší o očistbě v Hadu, o znovuzrození v jiném vyšším světě; filosofie řecká svésila dávno svá křídla, ani se nepokoušejíc o smělý vzlet své minulosti, neviděla dále, než na zem a tento život přítomný. Stoikové a Epikurejci, kteří dle Skutků Apoštolských

¹⁾ Tento verš nachází se u cilického básníka Arata, sourodáka apoštolova. (Phenom. 5.) a potom u Cleantha. (Hymnus ad Jupit. 5)

se kupili kolem Pavla, byli též uzavřeni pro svět nadpřirozený.

Co se týká Stoiků, ti uznávali toliko pouhou hmotu, neznajíce jiného boha, než tajemnou sílu, která každému tvorů dává smyslný tvar, jednotu a moc působící. Tato síla v člověku jest duše, ale také tak hmotná jako tělo, které duši sice oživuje, ale od něho se v podstatě neliší, avšak zároveň jím vládne a božským dechem je prochvívá. A tak z této pantheistické nauky osudně plyne sobecké a hrdopysné mravoučení. Stoikové se pyšnil, že žijí toliko z povinnosti; člověk však, dle jejich učení, jsa sám sobě bohem vyplňuje tuto povinnost, když následuje své pudy, svou přirozenou povahu. Jsa úplně svoboděn, a neodvislý, dostačuje také sobě samému, nejso žádnému ničím povinen; pro něho všeliká práce, všecko umění života záleží v tom, by se choval v naprosté lhostejnosti, vzdaluje od sebe vše, co by rušilo jeho klid.¹⁾ Jaká tu protiva mezi touto hrdou moudrostí a Evangeliem, které hlásá pokoru, ukazujíc člověku jeho slabost a hříšnost, učíc ho milosrdenství pro všechny trpící a doporučujíc mu, by prokazoval dobrodiní bez naděje na odplatu!

Podobně jako Stoikové nebyli i Epikurejci schopni, by pochopili tak vznešené myšlenky, jak je hlásal apoštol. I oni znetvořili božstvo, o němž se domnívali, že jest odloučeno od veškerého světa v nadozírné vzdálenosti, nemajíc žádného vlivu na svět, jenž dle nich povstal náhodou. I oni si představovali duši jakožto hmotu, téže podstaty jako tělo, s nímž zároveň ona též umírá. Jejich moralka se na pohled lišila od mravouky Zenonovy, neměli nic jiného za cíl životní, leč vyhledávati rozkoší, ale s opatrností, jež by, sledujíc pudy přirozené, užívala vše, ničeho však nezneužívajíc; vždyť v pravdě každá výstřednost plodí utrpení, porušujíc rovnováhu duševních mohutností, následovně i klid duše, který jest právě největší rozkoší.²⁾

¹⁾ Döllinger Heidenthum und Judenthum V. II. — Pauly Realencyklopädie. Stoicis.

²⁾ Denis. Hist. des idées morales dans l'antiquité t. I., p. 255. — Döllinger. Heidenth. und Judenth. V. II. Epicureismus.

Patrně z toho, že jakkoli obě školy vycházejí od zásad sobě odporujících, přece co do úcty k povinnosti a co do vyhledávání rozkoší, jak Stoikové tak Epikurejci v praktickém životě přicházejí k témuž úsudku, totiž: vše obětovati svému vlastnímu klidu; na obou stranách jest táž snaha, využítkovati vše jen pro sebe, a to jest sobectví pýchy u Stoiků, sobectví rozkoše u Epikurejců.

Křesťanství, jehož Bůh jest láska a jehož hlavním zákonem jest láska k bližnímu, nebylo pro takové mudrce. Pavel to pochopil a opustil shromáždění. Avšak jeho slovo nezůstalo úplně bez užitku. „Někteří pak muži — praví Skutkové — přidržíce se ho, uvěřili, mezi kterýmiž i Dionysios Areopagita a žena jménem Damaris a jiní s nimi“. (Sk. XVII., 34.)

Tak se tu tvoří malá obec, spíše vznešená, než četná, ježto Atheny, slyšíce o Nové zvěsti, nepociťovaly tak živě onoho ruchu, kterýž před tím panoval v městech Macedonských, maje v zápětí tolik na víru obrácení.

Tato lhostejnost k novému učení má částečně původ ve výminečné povaze města samého. Zůstavši ve svém úpadku čilým střediskem věd a umění, vždy se nacházelo ve styku s učiteli, slovitnými mudrci, slýchalo jejich nauky, vynikalo v tom, že dovedlo vystopovati jejich slabé stránky, je v posměch uváděti a pak jich zapomínati, jak mile slyšelo zase jiné novoty. Vždyť Athéňané měli obyčej, že jen na polo, uchem roztržitým poslouchali řečníky, kteří hromadili se v jejich sloupových síních, a to bylo u příčině že také nepoznali hlasu Božího, když Pavel k nim mluvil. A i kdyby byli ho poznali, byla tu nezhoditelná příčina, jež jim překážela uposlechnouti ho, totiž odpor ducha řeckého proti duchu Evangelia. U Řeků bývají vlohy duchovní na úkor vloh srdce. Řek jsa ducha čilého a rozumu snadno chápavého, povznáší se mocným vzletem až k největší výši myšlenek, dokonalé kráse; myšlenka, umění a veškerý zevnější svět podává mu neocenitelných rozkoší; jako motýl poletuje od jedné květiny ke druhé, vyssává z ní sladký med, ale neutkví na žádné, ani se jí zcela oddává. Zvlášť Athéňané

vyhledávající své idealy ve kráse výtvarné, jevíli mnohem více nálady pro tak výtečné rozkoše, než ostatní Řekové. Divy sochařství a malířství, jež o závod vzbuzovaly jejich obdiv, Agora se svým ohromujícím hlukem, jejich nejvyšší dokonalé divadlo, jemuž nikde nebylo rovného, to vše udržovalo je v stálém napjetí a tříbilo jejich vkus dodávajíc jejich vlohám pozorovacím zvláštní jemnosti a dovednosti. Jako oni, nedovedl nikdo jiný okoušeti kouzelného půvabu Grecie, nikdo nemiloval více jejího jasného ponebí, krásné oblohy a onoho osvětlení, jež azurem naplňuje její vody a nacheť i zlatem pokrývá její skály. .Přešťastní synové Erechti — volá Euripides — blažené dítky bohů nesmrtelných, vy chodíte ve vzduchu čistém, plném vlažnosti a světla (Euripides. Medea. X., 824—830). Co divu, že lidé tak šťastně žijící nebyli dle toho, aby dovedli pochopiti blaženosti evangelických. Soudcové, kteří z obžaloby propustili Frynu pro něžnost jejího těla,¹⁾ mudrci, kteří za boha prohlásili muže pro krásu jeho postavy,²⁾ jak ti měli porozuměti tajemství Krista Pána?

Jisto jest, že jejich pověsti jim vypravovaly, bohové že sestoupili na zem, majíce oděv pastýřů, ale byli to bohové vítězoslavní v podobě smrtelné; již jejich chůze je prozrazovala. Bůh posmíváný, bičováný a na kříž přibitý urážel jemnocit athenský, proto jej odmítli s opovržením, a jejich pýcha rovněž jako obyčej o všem se hádati, byly dostatečnou jim příčinou, tak že až pozbyli všeliké víry; jim nešlo o to, by je kdo přesvědčil o pravdě, nýbrž o to, by se jim zalíbil.

Nepěkné byly vlastnosti řecké, ale žádná z nich nebyla Pavlovi více proti mysli než ta, že se jim nedostávalo pravé vážnosti, neboť taková lehkomyšlnost, pokud se oboru myšlenkového týká, vede k ničemné bezstarostnosti, a v praktickém životě zvrhá se ve faleš. Řek obyčejně býval jindy příliš často tím, čím zůstal až podnes, totiž: člověkem uhla-

¹⁾ Aheneum XIII., p. 590. — Alciphron I., 30.

²⁾ „Kdyby se zrodili někteří lidé podobní sochám a obrazům bohův, všickni ostatní by jim přísahali věčnou poslušnost.“ Aristoteles. Polit. II., 15. — Plato. Phaedrus conf. Herodot V., 47., VII., 187.

zeným a obezřelým, ale neupřímným. Duší upřímných a otevřených, jimž především platí Evangelium, bylo jen po skrovnu v tomto národě na pohled ušlechtilém, ale ve skutečnosti podvodném, bezcitném, sobeckém a při tom marlivém. Až posud místa obchodní, mající smíšené obyvatelstvo, poskytovala apoštolu mnohem úrodnější pole, nežli města, jako byly Atheny. Korint, jediné řecké město, které mělo čilý obchod, bylo na blízku, proto Pavel tam zamířil kroky své, nenesa sobě z Athen žádné milé vzpomínky, jediné to, že nyní tím více pohrdal moudrostí světa, čím horlivěji proti ní kladl „slovo kříže.“ (I. Kor. I., 18.)

Kapitola sedmá.

Druhá apoštolská cesta.

Korint.

Cesta po pevnině z Athen do Korinta vede skrze Eleusi a Megaru. Pavel volil bezpochyby cestu po moři mnohem kratší a levnější. Projev chobotem Saronským přistál u Kenchrid, ležících při otvoru krásného údolí, jež protíná úžinu; ve dvou hodinách dorazil do Korinta.

Město Korint, jež i tenkrát se tak jmenovalo, nebylo již oním městem starobylým, jež mívalo kdysi, tak jako Atheny a Sparta, svou šťastnou dobu, dobu to nadvlády nad veškerým Řeckem. Spolek achajský, jenž jí zjednal tuto převahu, sotva přežil dvacet a dvě léta po posledním králi Macedonském. Řím dovedl dobře vyslíditi chvíli, by vymazal poslední stopu řecké neodvislosti: vzbouření, jež vlastenečtí mužové podnikli, zavedlo mu k tomu vhodnou příležitost. Mumius dobyl Korinta r. 146. a zapálil ho, nezůstaviv po něm, leč hromadu sesutin. (Strabo VIII., VI., 22. — Pausanias II., I., 2. — Plutarch. Caesar. 57.) Tyto ssutiny zůstaly spustošeny po celé jedno století, až Caesar tam poslal osadníky italské, by město z nich znovu vyzvedli. Tito nově příchozí, po většině otroci na svobodu propuštění, tvořili obyvatelstvo smíšené, celkem sprosté, ale mající výhodu, že požívajice ochrany se strany Říma bezpečně a bez překážky se v těchto místech usazovali, takže v něco málo letech Korint znovu oživil, zvláště z příčiny, že měl polohu nad jiné prospěšnější. Ležíc na jiho-západ úžiny, na nízké

pláni, podpírá se zadem na horu dva tisíce stop vysokou, jejíž týmě nese na sobě věž ochrannou. Tato výšina, jménem Akrokorint, majíc na temeni dosti velké prostranství, má tak příkré stráně, že hrstka lidí dostačí chrániti města a zameziti vstup do Peloponesu.¹⁾

Město svou polohou tak výhodné, jsouc, za času válek mezi městy řeckými vedených, městem hlavním, pozbylo své důležitosti od doby, kde Řecko žilo pod vládou římskou v míru, to jest, opuštěno. I úmyslem Caesarovým, když město znovu vyzdvihl, nebylo utvořiti z něho stanici vojenskou, jako spíše založiti přístav mezi dvěma díly světa; a nemohl věru lépe voliti. Jsa pánem dvou moří pojímal Korint do svého přístavu Lecheského lodě z Italie a ze Západu, a v přístavu Kenchridském opět lodě z Východu. V pravdě dvě míle cesty dělily město od tohoto přístavu, ale doprava zboží byla urychlena lodicemi s malým nákladem, a ostatně cesta vedena nejuzší částí úžiny dovolovala, že se lodi z jednoho přístavu mohly převážeti do druhého, tak že nebylo potřebí, by náklad dříve byl vyloděn. (Strabo VIII., VI., 22.) Převoz měl i výhodu, že nebylo potřebí objížděti Pelopones, následovně obeplouti předhoří Maleské osudné pověsti. (Strabo III., VI., 20.) Proto volen býval raději převoz od času, jakmile Korint, povstáváje ze svých ssutin, poskytoval bezpečného přechodu úžinou.

Znovuvzkříšení města jakož i rozšíření jeho obchodu bylo rychlé i stkvělé. V několika letech osadníci římsí byli zatopeni přílivem cizinců, jež sem vábila prospěšná poloha Korinta. Židé a Syřané větríce tu dobrý obchod, se všech stran sem se sbíhali. Staří Řekové také se sem vraceli, avšak byli příliš chudi, by zde mohli utvořiti třídu vznešenou. V této směsi námořníků, kupcův, obchodníků, byla moc zůstavena těm, kdož byli nejodvážnější a nejbohatší; smýšlení a mravy nebyly takými jako za starého Řecka, ale bylo to smýšlení a mrav obyvatelstva dobrodružného, jež naplňovalo

¹⁾ Za krále Arata 400 vojáků a 50 psů dostačovalo ochrániti tuto polohu. Plutarch. Aratus XXIV.

povstale město. A ježto takové živly obyčejně se směsují, jedny druhých porušující, není s podivem, že Východ tam zanesl své nestoudné obyčeje, Řím pak své hrubé, nelidské choutky, hry krvavé.

Po všechen čas jméno Korint vzbuzovalo myšlenku nevázanosti; proto stalo se po veškerém světě příslovím přihany. (Hesychius.) Divadlo bylo plno takových rozpustilostí, jakéž jindy panovaly ve svatyni Venušině na Akrokorintě. Jak bajka dí, daroval Helios tuto horu, dobyv ji na Neptunovi, nejnecudnější Venuši, totiž bohyni zvané Pandemos (Pauly. Real Encycl. Corinthiae); na tisíce kněžek jí sloužilo v tomto chrámě (Strabo VIII., VI., 20.) Známa byla jejich dovednost, že každého, kdož se jim oddal, okradly; Lais měla na pohřebišti Korintském podobu lvice, ana drží svou kořist v drápech sežírající ji. (Pausanias II, 2.)

Z tohoto zřídla nemravnosti, uprostřed lidu svými nemsmyslnými rozkošemi pověstného prýštila se porušenost skoro obecná.¹⁾

Když Pavel v listě k Římanům o pohanství kreslil onen pochmurný obraz, v němž všeliké ohavné výstřednosti přicházejí na bílý den (Řím. I. 26—32.), byl to právě Korint, jenž mu tanul na mysli.

V tomto mravním bahnu zůstali Israelité i zde, jako všude, povýšení nad pohany; zachovávající svůj svatý Zákon ušli takové nákaze jen jedině z té příčiny, že, pokud se náboženství týká, vzdalovali se pohanů, ač v obchodě s nimi obcovali. Židovská obec Korintská, četná i mocná, rozmnožovala se tenkrát Židy, ediktem Klaudiovým z Říma vypovězenými a zpět na Východ poslanými. Mezi těmito byli dva Židé, pocházející z Pontu a právě nedávno přibyli z Italie, totiž Aquila a jeho manželka Priscilla: živil se stanařstvím, jako Pavel, a brzo s ním začali obchod. Oba po příkladu mnohých jiných Židů provozovali své řemeslo jako kočovníci. Opustivše Italii přišli do Korinta, a brzy je

¹⁾ Horac I. epist. XVII. 36. — Juvenal Satyr. VIII., 113. — Strabo XII, III, 36. — Aristid. Or. III. p. 39.

uvidíme zase v Efesu, potom opět v Korintě, v Římě (Sk. XVIII., 18, 26. — I. Kor. XVI., 19. — Řím XVI., 3.) a později vydali se do Asie (II. Tim. IV., 19). Z jejich brzkého seznámení se s Pavlem, jako i z toho, že Skutkové Apoštolští se o tom nezmiňují, lze souditi, že již byli křesťany, když se s nimi setkal apoštol Pavel. Jsa šťasten, že již není osamělým v tomto velkém městě, žil hned společně s těmito řemeslníky, bydle u nich a pracuje s nimi. Byt byl chudičký a jejich tkané látky na stany nebyly právě dle toho, by z nich zbohatli. Ačkoli Pavel pracoval dnem i nocí, přece třel největší nouzi, máje hlad a žízeň, snášeje nadávky, jichž pohanská luza neušetřila Židů, leda že bohatství je chránilo. Několik let později připomíná apoštol Korinťanům, v jakém bídém stavu žil tam tenkrát; nikde, vyjma snad v Efesu, nenacházel se apoštol v takovém soužení, jako v Korintě (I. Kor. IV., 11. — 13). Sami Aquila a Priscilla, chtějíce uleviti bídě svého hosta, nemohli přece nic jiného činiti, leč že s ním ji sdíleli a s ním trpěli. Tak strádali společně v úzké dílně, pracujíce zmužile a jsouce příliš hrdi, než aby vztáhli ruky po cizí pomoci. Zdá se, že Priscilla byla duší veškerého domu, pomocnicí a podporovatelkou Pavlovou, ježto ji apoštol ve svých listech vždy jmenuje před Aquilou: „Pozdravte Prisky a Aquily, pomocníků mých v Kristu Ježíši, kteří pro můj život svých hrdel nasadili, jimž ne já sám povděčen jsem, (XVI., 3. — II. Tim.) nýbrž i všechny církve pohanů.“ (Řím. IV., 19.)³⁾ Žádné jiné obci křesťanské, jež podporovaly kázání apoštolova, nedostalo se podobné pochvaly.

Právě tenkrát v těch dnech dovedl Pavel oceniti takové žádných darů přijímati od novověřících, pročez byl nucen

³⁾ Sv. Lukáš jmenuje ji Priscillou, sv. Pavel Priskou. Nacházíme často u latinských spisovatelů rozličné formy jednoho a téhož jména jako: Livia a Livilla, Drusa Drusilla, která přece jen tutéž osobu znamenají. Po chudičkém životě, jak žili v Korintě, nastali patrně Aquilovi a Priscille dnové lepší, jež jim dovolovali štědře podporovati Církev, neboť pět let později otevřeli bratřím v Římě na Aventinu dům dosti prostranný, že jim sloužil za svatyni. (Řím. XVI., 5.)

přátelství. Známo, do jaké míry stával se apoštol váhavým a bázlivým, byv svými neduhy nucen odkázánu býti na ty, kteří okolo něho byli. Byv při svém příchodu do Korinta jat podobnou malomyslností a nepřemožitelnou bázlivostí děkuje jen Priscille a jejímu muži, že nabyl opět síly a doufanlivosti. I jal se kázati v dílně, kde pracoval, potom teprve odvážil se tak činiti veřejně ve shromáždění židovském. Bývalať sobota i ve městech obchodních, jakými byly Soluň a Korint, přesně svěcena; dílny židovské v ten den byly zavírány a Židé chváтали do synagogy. Jak opovržení hodným zdál se býti apoštol mezi svými bohatými a většinou mocnými sourodáky, ale již jeho titul: „Mistr v Israeli“ dovoloval mu, že si dobyl práva míti v synagoze slovo. Maje jedenkrát toto právo zabezpečeno, užíval ho od té chvíle každého téhodne a kázal v plné synagoze „vkládaje mezi to jméno Pána Ježíše a přesvědčuje Židy a Řeky.“ (Sk. XVIII., 4.) Pavel nepokoušel se dokonce k vůli jim svá kázání podávati ve formě didaktické, jak to Řekové rádi mívali; jedině Atheňanům prokázal takovou pozornost, užívaje opatrnosti řečnické, že v popředí kladl ony křesťanské pravdy, jež nejlépe se hodily snahám jejich mudrců. Skromný výsledek tohoto pokusu zbavil ho podobné pečlivosti v Korintě, pravíť věřícím tohoto města: „A já přišed k vám, bratří, nepřišel jsem s vyvýšeností řeči neb moudrosti, nebo nesoudil jsem, že bych co jiného mezi vámi uměl než Ježíše Krista, a to ukřižovaného.“ (I. Kor. II, 1: 2.)

Evangelium, podávané ve formě co možná nejjednodušší, totiž kříž Ježíše Krista, to byla ona víra křesťanská, již hlásal apoštol Korinťanům. Horlivost Pavlova, by rozšířil toto Evangelium, četné zázraky, jež konal na jeho potvrzení, zabezpečily mu nemalou důvěru (I. Kor. II., 4; II. Kor. XII., 11. 12.); pohané i Židé nabývali přesvědčení. (Sk. XVIII., 4.)

Rozmnožení nových na víru obrácení bylo zdržováno poněkud hrdou a stálou umíněností apoštolovou, že nechtěl bez ustání pracovati, po celý týden zanášel se prací tak.

že neměl volného dne mimo sobotu. Avšak bez pochyby i mezi týdnem nezabírala mu práce všeho času, že by nebyl užil slova ku kázání, než z toho měli užitek jen ti, kdož přicházeli do bytu Aquilova.

Pojednou příchod Silův a Timotheův změnil veškerý stav věcí. Přinesli hojné příspěvky od obcí Macedonských, jediných, jejichž pomoci Pavel nezamítal. Jsa od nynějška zbaven všelikých starostí o živobytí a shledávaje nejpevnější podpory ve svých dvou soudruzích, kteří již z Antiochie byli jeho pomocníky v úřadě apoštolském, oddal se nyní Pavel zcela kázání slova Božího, dotíraje horlivě na syny Israelské, a dokazuje jim z Písma, že Ježíš jest Kristus. Než přednostové židovské obce Korintské, velkokupci a bohatí peněžníci nepřipouštěli toho, by kdo rušil jejich náboženský klid. Z počátku sice trpěli toho nově přichozího, nevidouce v něm, leč jednoho z oněch řemeslníků, kteří kázíce, obce židovské obcházeli. Ježto neměli příležitosti vídati a poslouchati ho kromě soboty, neposkytovalo jim jeho kázání, jsouc předmětem pouze jejich zvědavosti, zcela ničeho, co by jich znepokojovalo; když však jej vídali na každý den, takorka na setkání, an se hádá s jejich sourodáky, přiváděje je na svou stranu, tu takové horlivé počínání stávalo se jim velice nepohodlným; i pozdvihli se ve svém shromáždění proti apoštolovi, vášnivě a hlučně mu odporujíce; křikem a rouháním naň se osopili, jakmile ujal se slova. Pavel věděl ze zkušenosti, že židovský fanatism, když byl jedenkrát propukl, tak snadno se neutiší, proto vstoupiv v synagoze naposled na kazatelnu a vytrása e na Israelity prach s roucha svého pravil jim: „Krev vaše na hlavu vaši: já čist jsa, půjdu od této chvíle k pohanům.“ (Sk. XVIII., 6.) A ihned vyšel ze synagogy.

Dům jakéhosi proselyty, jménem Justa, byl na blízku. Pavel všed tam, učinil z něho svatyni Církve Korintské, totiž místo, kde věřící se od té chvíle shromažďovali ku lámání chleba, k modlitbě a k poslouchání slova Božího. Dům tento byl mnohem klidnější nežli dům Aquilův, kde

apoštol bezpochyby i na dále bydlel a pracoval; ¹⁾ i ještě té výhody měl, že byl u samé školy židovské, mohlť tedy snadno přijímati ty, kteří zavrhovali náboženskou vášnivost židovskou. Židé pak nad tím nemálo se mrzeli, vidouce jak mnozí z jejich lidí se berou touto cestou, totiž do domu Justova a mezi nimi i kníže neboli přednosta školy židovské, Krispus s veškerou rodinou svou. Jiní znamenití Korintané ho předešli a podporovali již Pavla v kázání Evangelia, jsouce prvotiny Achaje, jako Štěpán a jeho rodina, pak rodina Fortunatova a Achajikova, kteří sami v službu svatých se zasvětili. (I. Kor. XVI., 15.)

Tito první novověrci, jsouce dosti bohatí, by se mohli zcela dle libosti věnovati dobročinnosti, prokázali Pavlovi takové služby, že několik let později psal Korintánům: „Prosím vás, abyste měli úctu povinnou osobám takovým, i všem, kteří pomocí nebo prací přispívají k dílu Božímu.“ (I. Kor. XVI., 16.) Do počtu těch, kteří tak činili, jako rodina Štěpánova, jmenuje i Kaja, jenž byl mu hostitelem při druhém jeho pobytě v Korintě (Řím. XVI., 23.) Při tomto muži, jako při Krispovi a při rodině Štěpánově učinil apoštol výminku od svého obyčeje, že sám žádného nekřtil, ale tyto jmenované sám osobně obrodil vodou Ducha Svatého. (I. Kor. I., 14.)

Ale i mnozí jiní z Korintských slyšíce Pavla uvěřili a a byli pokřtěni. (Sk. XVIII., 8.) Mezi těmito byla osoba vysoce postavená, Erastus, úředník nad důchody městskými, (Řím. XVI., 23.) dále Tertius, jenž psal list Římanům a jež mu apoštol diktoval, Kvartus, jehož apoštol staví po boku Kajovi a Erastovi; jiní ještě mající jména otroků, jako Fortunatus a Achajikus. Mimo tyto křesťany, jež Pavel zvláště vyznamenává, veliká většina nově na víru obrácených náležela ke třídě chudé a ponížené, jako byli otroci a neduživci

¹⁾ Jakkoli hojny byly almužny obcí Macedonských, dle pravděpodobnosti sotva stačily, by Pavlovi a jeho dvěma pomocníkům v úřadě apoštolském půl druhého léta potřebné výživy poskytovaly.

(I. Kor. VII. 21. — XII., 13. — XI., 30.)¹⁾ Málo bylo učenných, bohatých, lidí urozených a mocných. (I. Kor. I., 26.) Jedině ženy oddavší se Kristu byly jako všude jinde i zde četnější; zdá se, že pocházely ze všech tříd, ze všech pokolení a všelikého věku: Řekyně, Italky, Orientalky, panny, vdovy, matky rodinu mající. Jedna z nich, Chloe, měla velký obchodní dům, služebnictvo chodilo sem a tam mezi Korintem a Efesem obstarávajíc její obchody. (I. Kor. I., 11.) Jiná, Fébe, měla dle vši pravděpodobnosti čest, že nesla list Pavlův Římanům, neboť ji chválí v něm apoštol těmito slovy: „Poručím vám Fébu, sestru naši, kteráž jest v službě u Církve,²⁾ jež jest v Kenchreách, abyste ji přijali ve jménu Páně, jakž sluší na svaté, abyste jí pomocní byli, v čem by koli potřebovala vás; nebo i ona posluhovala mnohým, i také mně.“ (Řím. XVI., 1. 2.) V témž listě pozdravuje Pavel také jiné křesťanky, které byl dříve v Korintě poznal, Marie, Tryfény a Tryfósy. „Pozdravte také — dí — Persidy nejmilejší kteráž mnoho pracovala v Pánu“ (Řím. XVI., 2. 12.)

Hlavní stránka povahy těchto Korintanek byla obětavost a tak vroucí horlivost, že brzy bylo nutno jim zakázati, by nevyučovaly a nekázaly ve shromáždění (I. Kor. XIV., 34. 35.) Z odvahy, s jakou si přivlastňovaly tyto úřady, modlíce se a prorokující s hlavou nepokrytou a obličejem nezastřeným (I. Kor. XI., 4. 15.) lze za to míti, že to byly paní urozené jsouce zvykly v domácnosti své poroučeti. Přes to však nelze pochybovati, že tyto křesťanky po většině náležely k třídám nižším a služebným.

Pavel sáhl ještě hlouběji do života, přijímaje proselyty z nejnižších tříd společenských. Připomínaje věřícím, jak mnoho bylo takových lidí mezi nimi před jejich obrácením na víru, ukazuje nám je ve světle nejsmutnějším, byli to „smil-

¹⁾ Otroků bylo v Korintě veliké množství; čítalo se jich na 460 000. Atheneum. VI, 103.

²⁾ Tu činí se prvá zmínka o zbožných posluhovatelkách, jáhenkách, které vůči ženám křesťanským vykonávaly obřady podobné, jako jahnové ohledně mužů. Uvidíme, jak sv. Pavel ke konci svého života uspořádal tento řád jakožto zbytek tehdejšího církevního zřízení.

níci, modlaři, cizoložníci, lidé hanební, mělcí a nečistí, zloději, lakomci, opilci, zlolající a dráči.“ (I. Kor. VI., 9. 10.). Než v pravdě méně jest se diviti vzpomínce na takovou minulost, nežli tomu, jak hrozné tyto zlořády mohly tu a tam opět vzniknouti v Církvi Korintské, jako: ku př. prznění, smilstvo, ano i obžerství při hodech Božích, při nichž věřící přijímali tělo Páně.“ (I. Kor. V., 1, 9, 11; — XI., 21.).¹⁾

Toto množství nově na víru obrácených, jakkoli zdálo se býti opovržení hodným, znepokojovalo přece knížat židovských již proto, že jich bylo tak velice mnoho a že vroucí byla jejich víra, ale zvlášť proto, že jejich původní víra, kterou vyznávali, byla židovská. Bojíce se, by těmito odpadlími bratry nebyli zneuctěni, pronásledovali je s dvojnásobným vztekem, nad čímž Pavel velice byl zarmoucen dle vlastních jeho slov: „a já v mdlobě, a v bázni, i v strachu mnohém byl jsem u vás.“ (I. Kor. II., 3.) A za těchto vážných nebezpečí, hrozících apoštolu, nadešla právě v tomto okamžiku jedna z nejrozhodnějších chvilí, jakých mu bylo nejednou zakoušeti, a sice chvíle, kde jeho duše, pozbyvši svého nadšení, již již umdlávala. I tázal se sama sebe, zdali by neměl opustiti Korint; neboť až posud všude, v Malé Asii tak i v Macedonii, pronásledování jeho odchodem ne-li ukončeno, aspoň zmírněno bývalo. Tu jedné noci, právě když mnohem živěji zanášel se myšlénkou, má-li jinam nésti Evangelium, ukázal se mu Pán, řka mu: „Neboj se, ale mluv a nemlč, neb já jsem s tebou. Žádný nesáhne na tebe, aby uškodil tobě, neboť mnoho mám lidu v tomto městě.“ (I. Kor. XVIII., 9., 10.) Ihned zmužil se apoštol a nabyl doufanlivosti; jist jsa, že je v tom vůle Boží, pomýšlel jen na hojnou žeň, jež se mu ukazovala v Korintě. „I byl tam rok a šest měsíců, uče slovu Božímu.“ (I. Kor. XVIII., 11.). Ale apoštol neobmezil se toliko na město Korint, Kenchreje a bezpochyby také Argos, kde byly obce židovské, jež přijaly Evan-

¹⁾ Spisovatelé dramatičtí vždy představovali Korintany opilé, tak byla tato nepravost v tom městě zobecněla. *Elim. Variae Historiae* III, 15. — *Atheneum* 438. — IV., 137.

gelium (Řím. XVI, 1. — Philo. Delegatione ad Caium. p. 1031.), tvořice „svaté ve veškeré Achaji“ a „Církve Boží,“ jež apoštol vždy rád chválíval, pokud měl jiskru života v těle.

II. Listy k Soluňanům.

Jakkoli Pavel veliké měl starosti ve svém apoštolském úřadě v Korintě, přece nezapomínal na své milé věřící v Macedonii. Timotheus přinesl odtud šťastné zprávy: věrnost bratrů odporovala neustálému pronásledování, jež tito trpělivě snášeli, pamětlivi jsouce, že tato soužení byla jim předpověděna jakožto údělem křesťanův a zkoušením ve víře (I. Thes. III., 3. 4.). Pomluvy roztrušované proti apoštolu nepřiváděly ho více z míry. Nadarmo ho vinili, že jest podvodníkem, svůdcem žen, jež na víru obracel, lhářem, jenž svádí lidi řečí pochlebnou, hledě ukojiti svou ctižádost a lakomství své. (I. Thes. II., 3. 5.).

Apoštol připomíná, jak mezi nimi žil trudný život, pracuje dnem i nocí rukama svýma, by jen nikoho neobtěžoval, a toto připomenutí v niveč uvedlo všechny tyto utrhačné lži. Jak nemělo býti dojata srdce Pavlovo při pohledu na takovou stálost u víře? I projevuje tudíž svou radost v prvním listě k Soluňanům, který po něm se zachoval.

„Pavel a Silvan a Timotheus Církvi Thessalonických, v Bohu Otci a Pánu Ježíši Kristu. Milost vám a pokoj!

Díky činíme Bohu vždycky ze všech vás, připomínajíce vás na modlitbách svých bez přestání, pamatujíce na skutek víry vaší, a na práci, a lásku, a na stálost naděje v Pána našeho Ježíše Krista, před Bohem a Otcem naším: vědouce bratrů, Bohu milí o vyvolení vašem, nebo Evangelium naše k vám nebylo toliko v řeči, ale i v moci, i v Duchu Svatém, a v plnosti mnohé, jakož víte, jací jsme byli mezi vámi pro vás. A vy učinění jste následovníci naši i Páně, přijavše slovo v mnohém soužení s radostí Ducha Svatého, takže jste učinění příkladem všem věřícím v Macedonii a v Achaji. Nebo od vás rozhlásila se

řeč Páně netoliko v Macedonii a v Achaji, ale i po všelikém místě víra vaše, kteráž jest v Bohu, roznesla se, tak že není nám potřebí o tom nic mluvit. Oniž zajisté sami o nás vypravují, jaký jsme příchod měli k vám, a kterak jste se obrátili k Bohu od model, abyste sloužili Bohu živému a pravému, a očekávali Syna jeho s nebe, kteréhož vzkřísil z mrtvých, Ježíše, kterýž vysvobodil nás od budoucího hněvu.“ (I. Thes. I., 1—10.).

.... „My pak, bratří, zbaveni byvše vás na čas hodiny, tělem, ne srdcem, více jsme chvátali viděti tvář vaši s mnohou radostí; nebo chtěli jsme přijíti k vám, zvláště já Pavel, jednou i po druhé, ale překazil nám to Satan. Nebo která jest naše naděje, nebo radost, nebo koruna slávy? Zdali to nejste vy před Pánem naším Ježíšem Kristem v příští jeho? Neboť vy jste sláva naše i radost. Pročež nemohším se déle zdržeti, líbilo se nám, abychom sami zůstali v Athenách, a poslali jsme Timothea, bratra našeho a služebníka Božího v Evangeliu Kristovu, aby potvrdil vás a napomenul u víře vaší, aby se žádný nepohnul v těchto souženích, nebo sami víte, že k tomu postaveni jsme. Nebo i když jsme u vás byli, předpovídali jsme vám, že budeme soužení trpěti, jakož se také stalo a jak vy sami víte. Protož i já, nemoha se déle zdržeti, poslal jsem, abych zvěděl o víře vaší; aby snad nepokoušel nás ten, kterýž pokouší, a nebyla daremná práce naše. Nyní pak, když přišel Timotheus k nám od vás, a zvěstoval nám víru a lásku vaši, a že nás v dobré paměti máte vždycky, žádající nás viděti, jakož také i my vás: protož potěšení jsme z vás, bratří, ve vši nouzi a soužení našem skrze víru vaši; nebo nyní živi jsme, jestliže vy stojíte v Pánu.

Nebo jakým děkováním z vás můžeme se odměniti Bohu za všecku radost, kterou radujeme se pro vás před Bohem naším, dnem i nocí přesnažně se modlíce, abychom uzřeli tvář vaši a doplnili toho, čeho se nedostává víře vaší? Sám pak Bůh a Otec náš, a Pán náš Ježíš Kristus, zpraviž cestu vaši k nám! Vás pak račiž Pán rozmnožiti a učiniti, aby se rozhojnila láska vaše jedněch k druhým, i ke všechněm,

jako i my k vám; ku potvrzení srdcí našich bez úhony v svatosti před Bohem a Otcem naším, v příchodu Pána našeho Ježíše Krista se všemi svatými jeho“ (I. Thes. II., 17—III., 13.).

A v těchto radostných pochvalách vmíseny jsou některé výčitky, ale tak šetrné, že jsou spíše jen jako dobrá napomenutí. Patrně Timotheus ve své zprávě, jakkoli potěšitelné, nezamlčel, že v některých věcech, jako jsou: čistota mravů, láska bratrská, pilnost v práci poněkud umdlávali, čehož ovšem bylo želeť. Proto bylo důležité, aby jim v té věci uvedl na paměť „příkázání Pána Ježíše.“ Pavel tak učinil podle obyčejné ráznosti své. (I. Thes. IV., 1—11.).

Nejnebezpečnějším úskalím pro Církev Soluňskou bylo, že byli zaslepeni klamným očekáváním brzkého konce světa. Poblouzení to, jež stále nacházíme u prvých pokolení křesťanských, mělo neblahý účinek. Mnozí z věřících měli za svou povinnost neustávati v práci chtějíce co možná nejvíce těžiti hřívnou od Pána jim svěřenou; jiní naopak neviděli v tom, leč že marna jest všeliká omezřelost a všeliká práce, ježto každý den se jim stává dnem před smrtí. Již za svého pobytu v Soluni měl apoštol co bojovati proti takovému pokušení a podařilo se mu, že je přemohl; ale od té doby, co odešel, mnohá úmrtí byla příčinou, že tím mysle věřících uvedeny byly v zmatek. Co se stalo z věřících v Pánu zesnulých? Není-li stav jejich méně šťastnější, nežli stav bratří, kteří žíti budou při příchodu Páně? Bláhové obavy,¹⁾ jež Pavel zapudil, dokazuje jim, jak nenadále vše se naplní v den nejposlednější.

¹⁾ Jde tu o živé, kteří zůstanou na živě až na konec světa, kteří, činíce výjimku od toho, jakž všemu lidstvu uloženo jest „jednou umříti“ (Žid. IX., 27.), náhle objeví se před Pánem. (O tomto výkladu viz Corlay. *Spicilegium Dogmatico-Biblicum* t. I, p. 332—338). Slovy „my, kteří živi budeme až ku příchodu Páně“ neoznačuje apoštol výhradně pokolení, za jeho doby žijícího. Porovnáváje stav, v jakém při obecném soudu budou věřící již dávno zemřelí a lidé, kteří ještě budou na živě, nevyjímá se z těchto posledních, užívaje toho též obrazu mluvnického, jako týž je ve vyznání apoštolském: „jenž přijde soudit živých a mrtvých.“

„Nechceme pak, bratři, abyste nevěděli o těch, kteříž zesnuli, abyste se snad nad nimi nermoutili, jako i jiní, kteříž nemají naděje. Nebo jestliže věříme, že Ježíš umřel a z mrtvých vstal: tak Bůh i ty, kteří skrze Ježíše zesnuli, přivede s ním. Neb toto vám pravíme slovem Páně, že my, kteří živi jsme, kteří ostaveni jsme do příchodu Páně, nepředjdeme těch, kteří zesnuli. Nebo sám Pán s rozkazem a s hlasem archanděla, a s trúbou Boží sestoupí s nebe, a mrtví, kteříž jsou v Kristu, vstanou první. Potom my, kteří živi jsme, kteříž pozůstaveni jsme, spolu s nimi uchvázeni budeme do oblaků vstříc Kristu v povětří, a tak vždycky s Pánem budeme; protož těšte se vespolek těmito slovy.“ (I. Thes. IV., 12—17.).

Apoštol neuchýlil se od této věci, by nepřipomenul Soluňanům, že, jestliže třeba jest stále bdíti okem vzhůru k nebi, přece neúčelné jest hledati tam již napřed dne a hodiny nastávající zkázy, který přijde rychle jako blesk.

„O časích pak a chvílech, bratři, nepotřebujete, abychom vám psali, nebo vy sami výborně víte, že den Páně tak přijde jako zloděj v noci. Nebo když budou říkati: Pokoj jest a bezpečnost! tedy rychle přijde na ně zahynutí, jako bolest na ženu těhotnou, a neutekou. Ale vy, bratři, nejste ve tmě, aby vás ten den jako zloděj zachvátil, nebo vy všichni jste synové světla a synové dne; nejsme synové noci ani temnosti, protož nespíme jako i jiní, ale bdíme a strážliví budme. Nebo kteří spí, v noci spí, a kteříž opilí jsou, v noci opilí jsou. Ale my, kteří jsme synové dne, strážliví budme, oblečení jsouce v pancíř víry, a lásky, a v lebku naděje spasení; nebo nepostavil nás Bůh k hněvu, ale k nabytí spasení skrze Pána našeho Ježíše Krista, kterýž umřel za nás, abychom, buďto že bdíme, buďto že spíme, spolu s ním živi byli.“ (I. Thess. V., 1—10.).

Slova tato, jejichž účelem bylo, upokojiti mysl Soluňanů, měla právě účinek opačný; nebo Pavel sám tu jaksi byl v nejistotě o hodině, kdy svět pomine. Viděl-li v pravdě v božském zjevení řadu událostí, které přivedou konečnou zkázu světa, jedna věc mu unikla, totiž čas, kdy se tak

stane. Že o dni tom nikdo neví, sám Pán Ježíš předpověděl, řka: „O tom pak dni a hodině nižádný neví ani andělé nebeští, jedině sám Otec“ (Mat. XXIV., 36.). By pak pravdivým se osvědčilo slovo toto, měli též apoštolé zůstatí v téže nejistotě, jako jejich učedníci, nevědouce, zdali konec světa nadejde ještě za jejich živobytí, neboli až po smrti.

Událost, o níž většího přesvědčení nabyli, zvýšila ještě více jejich obavy. Jerusalem měl brzy vejítí v zkázu. Pán Ježíš to předpověděl a Duch Svatý jim zjevil, že v této věci slova Páně nutno bráti doslovně. Poněvadž tedy každý Israelita měl za to, že svět nemůže obstáti bez Zákona, bez Chrámu a Svatého města, tu věřící pocházející ze židovstva, ano i proselyté, těmitéž představami nadchnutí věřili, že zkáza Jerusalema bude zároveň zkázou světa. A odtud pocházelo, že nejen v Soluni, ale i ve všech obcích křesťanských bylo obecné mínění, že vše pomine s pokolením právě žijícím.

Snad i apoštolé strhnuti byli tímto míněním? Nemyslíme, že by tomu tak bylo. I přes to, že byli zcela v židovských představách vychováni, přece jednak božské vnuknutí zamezovalo, by něco nepravého o tom předměť hlásali, jednak zvláštní pomoc Duchem Svatým udělena jim, by dobře řídili a poučovali Církev, nedovolovala tomu, by svým bratřím hlásali, že den nejposlednější zastihne je živé. Slovo Spasitelovo „žádný neví o tom dni a hodině“ (Mat. XIII., 32.) samo o sobě vylučuje určité omezení času a proto měli se apoštolé na pozoru, by věřícím nenaznačovaly určité doby, jisté řady let, již svět neměl překročiti. Více, než který koli jiný apoštol, vedl si Pavel ve věci té vždy obezřele. Když ho jeho učedníci prosili, aby jim naznačil čas této veliké zkázy, vždy jim opakoval, jako to právě činí zde v listě k Soluňanům, slovo Mistrovo: „Den Páně přijde jako zloděj“ (Mat. XXIV., 42. 44. — Luk. XII., 39. 40.) to znamená, že hodina ta pro všechny přijde neočekávaně, následovně že tedy všem jest tajna a nejista: jest to tajemstvím Božím.

Ale list Pavlův, byv dychtivě přijat v Soluni, tam přetrásán a všestranně vykládán, rozehrál mysli věřících v té

míře, že v něm předvídali a takřka určitě předpovídali nastávající konec času: jedni spoléhající na své blouznění dovolávali se zvláštních zjevení, druzí rozšiřovali mezi sebou nepravé listy Pavlovy (II. Thes. II., 2.); což však bylo mnohem povážlivější. že mnozí řemeslníci v obci křesťanské použili takových neblahých prorocství k tomu, by tím více se oddávali netečnosti, proti níž Pavel tak přísně horlil. Vyhlášující od té chvíle všelikou práci, všelikou péči o budoucnost za zbytečnou, zanechali svého řemesla a marně trávili čas, stále myslíce na velké věci, které přijíti mají, a vyzvídající znamení, jež jim budou předcházeti. (II. Thes. III., 6—12.). Bylo by veta po Církvi Soluňské, kdyby tato nákaza byla se obecně rozšířila a zahálka obrátila tuto pracovitou obec v pouhou sektu osvícenců, kteří, jsouce bez práce a chleba, byli by živi toliko almužnami bratří svých.

Pavel, dovědév se o politování hodných následcích, jaké věřící Solunští vyvodili z jeho listu, uchopil se péra, by pokáral tyto blouznivce, připomínaje jim, že práce jest nej-přednější povinností života křesťanského: „Slyšeli jsme zajisté, že někteří mezi vámi chodí nepokojně, nic nepracujíce, ale všetečné věci činíce. Protož těm, kteří takoví jsou, prikazujeme a prosíme pro Pána Ježíše Krista, aby pokojně pracujíce svůj chléb jedli.“ (II. Thes. III., 11. 12.). Ostatně apoštol, chtěje tyto zbloudilce přivést na cestu pravou, neměl jiného potřebí, leč by jim na mysl uvedl ona napomenutí a ony příklady, jež jim dával za svého pobytu v Soluni, neboť již tehda pozoruje v této řemeslné třídě jakousi náklonnost k zahálce, pečoval o to, by „nejedl darmo chléb od někoho, nýbrž v práci a ondání, ve dne i v noci pracoval, by žádného neobtěžoval.“ (II. Thes. III., 8.). Nečinil tak zajisté, že by snad zapomněl svého práva žíti z Evangelia, ale proto, by sloužil za příklad svým soudruhům v práci, chtěje zároveň dodati váhy slovu často opakovanému: „Kdo nechce pracovati, ať nejí“ (II. Thes. III., 9. 10.). Leč budou-li jen tato napomínání dostatečna, by zažehnal jimi zlo? Pavel o tom pochyboval, nebo pro případ, že by

jim odpírali, připojil prostředek neobyčejné přísnosti, totiž vyhrožoval kletbou, nebo li vyobcováním z Církve, z jehož nařízením se zde poprvé shledáváme: „Pak-li kdo neuposlechne slova našeho, toho poznamenejte a nemějte žádného obcování s ním.“ (II. Thes. III., 14.). Než obávaje se, by tohoto trestu se neužívalo bez míry, hned připojuje: „avšak nemějte ho za nepřítele, ale trescete ho jako bratra.“ (II. Thes. III., 15.).

Pavel nepřestal na těchto napomínáních, ale vrátil se k poučování, jakáž jim byl dal ve příčině konce času, ukazuje jim, že mají v sobě i něco hrozného, ale zároveň i potěšitelného. Základem jeho poučování o věci této, byl jak pro něho tak pro ostatní apoštoly obraz samým Pánem Ježíšem o zkáze světa nakreslený. Této kresbě a celému její provedení popřáli jsme místa v knize naší v „Životě Spasitele Pána našeho Ježíše Krista,¹⁾ nic méně přece jest potřebí, bychom tuto z něho znovu nakreslili stručný náčrt na důkaz, jak určitě ve věci této držel se Pavel řeči Evangelia. Připomeňme si, co bylo již řečeno, že konec veškerého světa a konec židovstva, události to, které za podobných okolností nastati měly, jsou spolu obsaženy v proroctví Páně. V Evangeliu sv. Matouše a v Evangeliu sv. Marka jsou podrobnosti těchto událostí takou měrou sloučeny, že s těží jen lze jednu událost od druhé přesně rozeznati. Opak nalézáme u Pavla, jenž se vynasnažoval, by podal vyličení jejich podle pořádku samým Mistrem naznačeného. Odtud se vysvětluje, že v Evangeliu sv. Lukáše, v němž umístnil proroctví Páně, shledáváme přesnější líčení obou událostí. Napřed podává líčení zkázy města Jerusáléma a znamení ji předcházející, a sice: pronásledování Církve od židovských škol a úřadů, vojny v celé říši, zemětřesení, mor a hlad, znamení na nebi, vojsko pohanské, jež obklopí Svaté město a porubá veškeré obyvatelstvo, „dokudž se nenaplní časové národů.“ (Luk. XXI. 8—24.). Na druhém místě líčení zkázy světa, jež provázena bude ještě hroznějšími znameními, avšak

¹⁾ Vie de N. S. Jésus-Christ. livre VI., chap. III.

jež přijde náhle „jako osidlo na všecky, kteří obývají na svrchu vsí země“ (Luk. XXI., 36).

Jak dlouho budou trvati „tito časové národů“, kteří dělí obě zkázy od sebe? Snad jen několik let, neboť za nedlouho let „bude Evangelium hlásáno všem národům“ (Mar. XIII., 10.). Aneb snad poslední období od zkázy Jerusalema až do zkázy světa bude obsahovati mnohá století? To Pavlovi jako všem jeho bratřím v úřadě apoštolském nebylo známo. Obmezoval se tedy pouze na to, že připomínal, jestliže druhá událost stane se náhle jako blesk, první událost naopak bude míti předchozí znamení, která ještě se ani neobjevila. Dvě z těchto předpověděných znamení jsou zvlášť v tomto druhém listě k Soluňanům vyznačena: odpadnutí od víry a objevení se „člověka hříchu, syna ztracení“ (II. Thes. II., 3. 4.), prznitele chrámu.

Ono odpadnutí od víry bylo bludařství Gnostiků, jež za nedlouho zaplavilo veškeru Církev. Žádné jiné z pronásledování od Mistra předpověděných neznepokojovalo apoštolů více, jako toto porušení duší, které se sice za doby Pavlovy ještě nebylo objevilo, neboť zrno koukole hozené do země Šimonem Kouzelníkem toliko zde onde teprve potaji klíčilo.

Co se týká onoho „člověka hříchu“, třeba ho nebyl Spasitel jmenoval, přece předpověděl apoštolům „že uzří ohavnost spustošení, kteráž předpověděna jest od Daniele proroka“ (Mat. XXIV., 15.). Toto starodávné proroctví nedosáhlo svého úplného vyplnění v Antiochiově, jenž spustošil svatyni Jerusalemskou; ještě jiná zneuctění měla následovati a jedno z nich zarmucovalo právě žijící pokolení. Kdo asi bude původcem takového zneuctění Boha? Pavel toho neznal: co jedině říci mohl, bylo, že se objeví jako „člověk hříchu, syn ztracení“, jenž se zprotiví všemu, co svaté jest, „tak že se posadí v chrámů Božích a ukazovati se bude, jakoby byl Bůh“ (II. Thes. II., 4.), neb že bude — jak Církev jej brzy bude nazývati — Messiáš Satanův, falešný Kristus, Antikrist. (I. Jan II., 18. 24. — IV., 3. — II. Jan I., 7.).

Několik let před tím mělo se za to, že toto proroctví

chýlí se k vyplnění. Kaligula, dospěv až k šílenství, že se dal uctívati jako bůh, všude na místě jiných bohův stavěl oltáře ku poctě své a také dal rozkaz, by v chrámě Jerusalemském postaven byl jeho obraz. Smrt však předešla toto rouhavé počínání korunovaného blázna, ale u Israelitů zůstalo trvalou domněnkou, že předpověděné spustošení přijde od některého římského císaře za boha se vyhlašujícího. Od Klaudia právě tou dobou panujícího nebylo nic takového se obávati; tento slabomyslný, bázlivý, nerozhodný vladař sestárl konečně mezi ženštinami a mezi otroky na svobodu propuštěnými, nejsa schopen ani velikých zločinův ani velikých ctností. To jediné, co z cizoty mu trpěti bylo, byla bohopocta Druidův a to ještě z příčin politických. Ostatně všude ve všech dobytých provinciích byli domácí bohové v úctě chováni. „Jest spravedливо — psal Klaudius Židům — aby každý žil podle náboženství své země“ (Jos. XX., 1. 2.). Než jeho panování chýlilo se ku konci; Agrippina, panovnice nad císařem a císařstvím, pokoušela se již o vraždu, předvídajíc chvíle, kde Klaudius učiní místo Neronovi. Jest otázka, zdali snad Pavel v prorockém osvětlení tušil život nového císaře? Tomu nic nenasvědčuje z řeči, co pravil o „člověku hříchu“ a nižádná známka nesrovnává se se zločiny, jimiž na zlou paměť svou proslul nástupce Klaudiův. Patrně vše, co o něm věděl apoštol, bylo, že bude hrozným bezbožcem, nepřítelem jména křesťanského, od něho že vyjde rozkaz, by obklíčen a zničen byl Jerusalema: a to byla znamení antikristova. Až do jaké míry naplní Nero úlohy tohoto člověka? Bude-li snad jen jeho předchůdcem? Nemoha nic určitého v této věci pověděti spokojil se Pavel tím, že připomíná Soluňanům, co jim byl projevil o nejpоследnějším útoku Satanášovu, o člověku rouhači, v němž na konci věků vtěleny budou všechny pekelné mocnosti a svádění ke hříchu.

„Prosímeť pak vás, bratři, skrze příští Pána našeho Ježíše Krista, a naše shromáždění k němu, abyste nedali brzo sebou hnouti od svého smyslu, ani se dali buď skrze ducha, nebo skrze řeč, anebo skrze list, jako od nás po-

slaný, děsiti, jakoby již nastával den Páně. Nesvodiž vás nikdo ničádným způsobem; neboť nenastane den Páně, leč prve přijde odstoupení, a zjeven bude člověk hříchů, syn zatracení, jenž se protiví a povyšuje nade všecko, což slove Bůh, anebo čemu se děje pocta, tak že se posadí v chrámě Božím, a ukazovati se bude, jakoby byl Bůh. Což se nepamatujete, že jsem to vám pravil, když jsem ještě u vás byl? A nyní co ho mešká, víte, aby zjeven byl časem svým. Nebo již působí tajemství u pravosti; toliko aby kdo drží nyní, držel, dokavadž nebude z prostředku vyvržen. A tehdaž bude zjeven ten nešlechtník, kteréhož Pán Ježíš zabije Duchem úst svých, a zkazí ho jasností příští svého; kteréhož příští jest podle působení satanova ve vsí moci i divy, i lživými zázraky, a se všelikým podvodem nepravosti, při těch, kteříž zhynou; protože nepřijali lásku pravdy, aby spaseni byli. Proto jim pošle Bůh působení bludů, aby věřili lži, aby odsouzeni byli všickni, kteříž neuvěřili pravdě, ale povolili nepravosti.“ (II. Thes II., 1—11.).

Tato stránka zůstane jedna z nejtajemnějších celého Písma, neboť k tomu, že apoštol byl v nejistotě o konci věků, druží se i okolnost, že z úmyslu mluví tajemně slovy nejasnými připomínaje, co v Macedonii zcela zřejmě byl pověděl. V této obezřelosti nevidíme, leč že se obával, by v případě, že by jeho list dostal se do rukou nevěřících, nebyl snad příčinou nových pronásledování Církve, nikoliv od Židů, jimž dovedl apoštol čeliti, ale od úřadů císařských až posud shovívavých, s nimiž nebylo radno se znepřáteliti. Patrně Pavel ve svých řečech v Soluni poukazoval na Řím a zbožňované císaře, jak veliké nebezpečí v nich hrozí Církvi. Klaudius sám bránil tomu, že nepravost v tajnosti držená nepřišla na jevo; ale po něm bude všeho se obávati. Kdyby tedy Pavel byl v listě svém učinil taková zjevení, jako ústně v Soluni, bylo by se to vladařům římským zdálo vzpourou a ozbrojili by své rámě proti křesťanům. By vyhnul se tomuto nebezpečí, mluví apoštol v listě svém z úmyslu slovy tajemnými. Nebo tenkrát v těch dobách spravována byla Církev tajnou kázní, která jí bude ochranou v čas proná-

sledování, ale také, chovajíc svůj vnitřní život a své učení v tajnosti, temnými učiní mnohé stránky, pokud se týkají dějin její kolébky. Proto apoštol v tomto listu mezi jiným pravil: „Modlete se, bratři, abychom vysvobozeni byli od nezbedných a zlých lidí“ (II. Thes. III., 2.) Mínil tím Židy v Korintě a káral jejich nenávist proti Evangeliiu. V listě předešlém vtiskl jim na čelo znamení ještě hanebnější, řka: „Oni zabili Pána Ježíše i proroky, i nám se protivili, a Bohu se nelíbí a všem lidem jsou odporní. bráníce nám kázati pohanům, by spaseni byli, tak aby vždy doplňovali hříchy své. Hněv Boží přišel na ně a zůstane až do konce.“ (I. Thes. II., 15. 16.). Seneka nazývá Židy plemenem zločinným¹⁾ a Tacit vytýká jim, že nenávidí veškerého pokolení lidského,²⁾ nevyjadřují se přísněji, nežli to činí zde apoštol.

Dle těchto výlevů hněvu lze pochopiti, jak veliká pronásledování činěna Pavlovi v době, kde psal tyto listy.³⁾

Po celého půldruhého léta neutuchla a stále trvala, ač nepřišlo to zde jako jinde, tak daleko, že by se byli dovolávali moci římské. Vládu v Korintě měl v rukou prokonsul, jenž spravoval římskou provincii Achajskou.⁴⁾ Židé dobře věděli, že úředník, který tenkrát zastával tento úřad, jest příliš spravedlivým nebo jejich národu nepřátelským, než by mohli doufati, že budou ho moci obelstít. Proto ničeho nepodnikali za jeho správy, ale první jejich péčí bylo, jak mile složen bude s úřadu, by vyzkoumali povahu jeho nástupce.

¹⁾ S. Augustin: de civitate Dei VII., 36.

²⁾ Tacit. Hist. V., 2. 5.

³⁾ Tyto dva listy byly psány v Korintě ke konci dvou let, které tam ztrávil apoštol. Přítomnost Silvana, (I. Thes. I., 1. — II. Thes. I., 1.) jehož nevidíme více u apoštola po jeho pobytu v Achaji, obsah listů porovnán se Skutky apoštolskými nenechávají nás v nejmenší pochybnosti o tomto datu.

⁴⁾ Za času Augusta byla Achaja (jejíž rozsáhlost byla asi tak veliká jako nynější Řecko) odvislou od senátu, jsouc spravována prokonsulem (Dio Cass. XI., 24). Za Tiberia přešla do pravomocnosti samého císaře a měla za správce propretory (Tacit. Annal. I., 76.). Za Klaudia opět navracena byvši senátu stala se provincií prokonsulární. (Suet. Claud. 25.).

Nový prokonsul Markus Annaeus Novatus pocházel z rodu ve vědách proslulého. Jsa bratrem Seneky, strýcem Lukana, byl za vlastního přijat od řečníka Junia Galliona, jehož jméno pak nosil. Byl prý jedním z nejznamenitějších lidí učených svého věku,¹⁾ znaje dobře literaturu jakož i vědy přírodní; byl šlechtného ducha, dvornosti dokonalé a proto rád vídán v literárních kruzích stoupenců Senekových; nazývali jej „jemným Gallionem“. Dle takové pověsti soudili Židé, že snadno opanují nově přibylého prokonsula, jenž z neznalosti poměrův a z mírumilovnosti, získá pro sebe mocnou stranu jejich a ponechá jim na vůli, by sami svého krajana soudili a takto na něm se pomstili.

Jsouce plni takových nadějí odvážili se až k násilí, a uchopivše Pavla přivedli ho před soud. Sosthén, přednosta synagogy, byl jim v čele. I pravili: „Tento člověk svádí lid, aby ctili Boha jinak, než psáno jest v Zákoně.“ V tomto hnusném osočování jeví se pravý fanatism židovský, jenž nemaje dosti na tom, že zneuznal rozkolníka, zbavil ho i všech výsad a záruk, jichž požíval každý Israelita, vyhostili jej z ochrany zákona. Byloť o Židech smutné mínění mezi stoupenci Senekovými; domníváno se o nich, že v otázkách náboženských jsou zaslepení vášnivci, kteří jsou schopni všech tajných úkladův a zlomyslných pomluv. Když tedy Pavel ujal se slova ku své obraně, přerušil jej Gallion, řka k Židům: „Kdyby se jednalo o něco nepravého neb o nějaký zločin, slušně bych vás vyslyšel, ale že jsou to hádky o slovu a o jmenech, a o zákonu vašem, vy sami vizte, já nechci toho soudcem býti.“ (Sk. XVIII., 14. 15.).

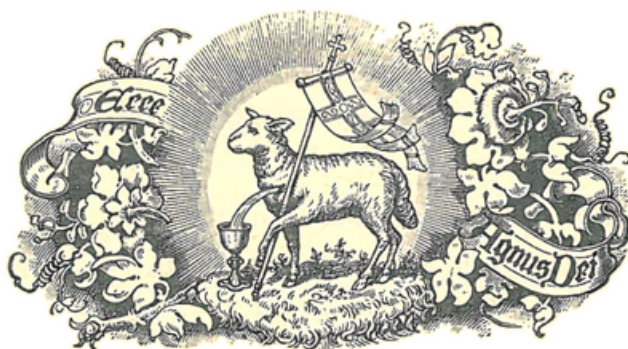
I nenadáli se Židé takového odepření spravedlnosti, domnívajíce se, že tu stojí jako dříve před Pilatem, s nímž by dlouho se mohli smlouvati, až jim povolí, ale tuto shledali úředníka řádného, pevného, k tomu i zevnějšku uhlazeného, který jedním mžikem prohlédl jejich černý záměr, s úsměvem na rtech odešel. Pomatení jsouce a nemohouce

¹⁾ Seneka. Ep. CIV. Consul. ad Helvium 16 Quaest. natur. IV. — Tacit. Annal. VI., 3.; XV., 73.; XVI., 17 — Dio Cass. LX., 35. — Bratr jeho věnoval mu své knihy „O zlosti a o blaženém životě.“

se nikterak vpraviti v tak bídný nezdar, setrvali dále před soudnou stolicí. Gallion rozkázal je odehnati. Tento rozkaz byl znamením velkého vzbouření.

Jako všude, tak i v Korintě byli Židé od lidu nenáviděni, nemajíce mimo moc římskou nikde žádné záštity. Lid stojící okolo soudní síně, vida biřice, ani odhánějí Židy, vrhl se na Sosthena, knížete školy, a bil jej v samé soudní síni těžkými ranami a Gallion nic toho nedbal, stavě se, jakoby ničeho neviděl, načež dal všecken ten lid ven vyhnati.

Jest v povaze židovské, že Žid, byl-li zbit, z hrdosti přechází k poníženosti. Židé Korintští, rozmrzelí jsouce po nějaký čas ničeho více nepodnikali, chovajíce se pokojně. Toho použil Pavel, by prodlel ještě některou dobu ve středu Achaje, pracuje ještě vydatněji, než kdykoli jindy. A právě v této chvíli vše podporovalo jeho horlivost, ježto jednak shovívavost prokonsulova byla mu zajištěna, jednak poslední události, vrhající světlo na malou obec křesťanskou, byly u příčině, že všickni ti, kdož měli Židy v nenávisti, přidali se k němu.

Kapitola osmá.

Život a bohoslužba v prvotní Církvi.

V prvotní době jeví se nám Církev v takovém zřízení, jež nemohlo na delší dobu obstáti. Jsouc obmezena na Jerusalem žila tam, jako nyní u nás, po způsobu některého řádu řeholního: věřící měli všecky věci pospolu, trvali na modlitbách, a večer po skončených hodech lásky konána tajemná oběť, při níž lámán byl chléb života a rozdáván věřícím. Sen, o němž snili Esseni na poušti, totiž zdokonalení náboženství Mojžíšského, uskutečněn ve Svatém městě od prvních křesťanů. Pozorujeme-li, s jakou přízní se k nim měli Fariseové, nelze o tom pochybovati, že apoštolé i věřící snášeli z počátku jho Zákona i se všemi nadbytečnými obyčeji, jež Spasitel vyhlásil za břemena těžká a nesnesitelná (Mat. XXIII., 4.). Horlivost novověrců přesahovala meze, ježto příkazy platící lidu, ježž zhusta toliko bázeň udržuje v pořádku, neslušely lidem osvobozeným skrze Pána Ježíše. Neužitečnost takových obyčejů v Zákoně přikázaných stala se tím citelnější, když Církev, vybočivši z mezí Judska, po celém světě se rozšířila. Jako za vůdcovství Petrova, jenž poučen byl zjevením v městě Joppe, tak zvláště za vedení Pavlova, jenž výhradně se věnoval pohanům, zevnější útvar Církve pozměnil se průběhem onoho čtvrt století, jehož dějiny jsme právě vypravovali.

Některé význačné stránky v tomto vypravování poukazyvaly na tuto změnu; ale nadešla chvíle, aby podán byl

o tom souhrnný obraz, ježto chtějící doplniti tento nástin máme po ruce podrobnosti, jež poskytl nám sv. Pavel o zřízení Církve Korintské, k čemuž možno připojiti známky z téhož věku zachované pozdějšími spisovateli. Nejdůležitější z těchto svědectví obsaženy jsou v jednom řeckém rukopise nově objeveném a nazvaném „Učení apoštolské.“¹⁾

Dílko to jest první knihou křesťanskou, kterou kromě Písem svatých²⁾ máme; bylo sepsáno dle mínění jedněch v době, kdy sv. Pavel psal Korintšanům, a dle pravděpodobnějšího mínění jiných teprve ke konci prvního století (od 80—100 r.).³⁾ Staví se nám tu před oči Církev Syrská neboli Palestinská ve svém vnitřním životě, ve svém učení, ve své bohoslužbě a v obyčejích náboženských. Pozměny v těchto vzdálených krajinách, kde vliv židovstva převládal, dávaly se mnohem zdlouhavěji nežli v ostatních provinciích císařských. Jak se zdá, nebyly tam obce křesťanské dlouho pozměněny, průběhem asi třiceti let, a my je vidíme v „Učení“ skoro tak, jak je zřídili apoštolé a zvláště sv. Jakub. Skutečně byla v nich již ustanovena hierarchie neboli církevní vláda, biskupové a jáhnové jeví se v téže hodnosti jako učitelé a proroci; ovšem tito mají pro sebe ještě mocný vliv, že Duch Svatý mluví skrze jejich ústa, jako za dnů, když sv. Pavel zakládal Církev Korintskou

Viditelný vliv Ducha Svatého jevíci se ve veškerém křesťanství byl rozpoznávacím znamením doby, jíž se právě zanášíme a která zaujímá čas od rozdělení apoštolův až do posledních let svatých Petra a Pavla. Utěšitel Pánem Ježíšem zaslíbený jevil svou moc v každém náboženském shromáždění skrze všeliké zázraky, jaké jsou: proroctví, dar jazyků, zázračné uzdravování nemocných. Tyto nadpřirozené milosti rozhojňovaly se, nikoliv toliko mimořádně, nýbrž denně a

¹⁾ Tento vzácný rukopis byl nalezen r. 1873 v bibliotece Cařihradské od metropolitův Bryeuna.

²⁾ Epištola Barnabašova, která platila za nejstarší památku Otců apoštolských, jest pozdější, než Učení apoštolské, neboť táž epištola cituje z něho již úryvky.

³⁾ Funk. Doctrina XII. Apostolorum, Prolegomena XXXI.

stále, jsouce většině věřících, ne-li věřícím všem udělované. Bylo to doslovné naplnění slibu Spasitelova: „Tato pak znamení následovati budou ty, kteříž uvěří: budou ve jménu mém zlé duchy vymítati, novými jazyky mluvití, hady bráti, a jestliže by co jedovatého pili, neuškodí jim, na nemocné budou ruce vzkládati a nemocní budou uzdraveni. (Mar. XVI., 17. 18.).

Ještě jiný, pro spásu duší mnohem důležitější dar byl jim přislíben, totiž: „Duch Otec, jenž mluví v nich“ (Mat. X., 20.). „A já prositi budu Otce a jiného Utěšitele dá vám, aby s vámi zůstával na věky, Ducha pravdy, jehož svět nemůže přijíti. nebo nevidí ho, aniž ho zná; ale vy ho poznáte, neb u vás zůstane, a bude ve vás Tenť vás naučí všelike pravdě a budoucí věci oznámí vám“ (Jan XIV., 17 18. 26.; XVI., 12.).

Hlavní účinek tohoto zaslíbení bylo přehojné osvícení udělené každé Církvi, tak že jevíly se v ní pravidlem úkazy, jež spatřujeme v životě Svatých toliko výjimkou, totiž: nenadálá osvícení, vytržení ducha, nadšení, rozeznávání duchů, dar vidění do budoucnosti a dar čísti v srdcích myšlení. Takový stav duševní, jakkoli byl velmi zhusta, nepostrádal nikterak rázu nadpřirozeného; nadšenci nepovznášeli se k němu dle své libosti. ale jediné vůlí Ducha Svatého, jenž v nich působil, by mluvili a jednali. (I. Kor. XII., 11. — Ef. IV., 7.). Jediná výsada, všem tehdejším křesťanům obecná záležela v tom, že vyšší pravdy mnohem snáze poznávali, nežli v dobách následujících, a že snáze je vykládali a s jinými sdělovali, než jak se stává obyčejně. Každý věřící, muž anebo žena, osvobozený neb otrok, obdařen jsa tímto darem poznání viděl v něm svědectví o pravdě své víry; ve světě pohanském, kde vše hynulo a mřelo, cítil se křesťan „živým mezi mrtvými“ (Řím. VI., 12.).

Jakýs ustálený běh pravidelného života, naprostá podřízenost mocnostem a úřadům nebyla možná v obcích křesťanských na tak dlouho, pokud tyto nadpřirozené dary v takové hojnosti se udělovaly. V skutku Duch Svatý „vanoucí tam, kde chce“ uděloval všem bez rozdílu milosti umění,

radý a správy života; a tak se stávalo, že v náboženských shromážděních, kde každý úd jsa pojat nenadálým nadšením mohl se povznést na místo nejpřednější, kázaly a zastávaly úřad učitelský nebo liturgické obřady osoby, které za našich dnů vyhrazeny jsou toliko správcům duchovním. Než moc svěcení kněžstva, lámání chleba, biřmování byla výhradně zůstavena sboru kněžskému, jež apoštolé zřizovali ve všech obcích křesťanských; i není pochybnosti, že „starší“ nebyli představenými v bohoslužbě, nýbrž nemajíce tu neobmezeného práva ponechávali věřícím velikou neodvislost. Vidíme, jak sv. Pavel deset let později čile se zanášel s uspořádáním správy církevní, a přece neměl žádné jiné péče, leč by řídil příboj milostí, jenž plným proudem se hrnul, a učinil jakýsi pořádek v rozhojňování darův a naznačil, které by byly nejužitečnější pro blaho obecné.

Není úlohy choulostivější nežli dobře pochopiti a oceniti tyto nadpřirozené účiny tak tajemné jako božský dech, z něhož se vyronily. Sv. Pavel pozměňuje své mínění, kdykoli se pokouší o roztržidění jejich, ovšem více co do pravého pojmenování nežli co do obsahu myšlenky, neboť v jeho rozličném vypočítávání stupnice hodnoty jednotlivým darům přiřknuté se nemění. Na prvním stupni jsou dary duchovní, a sice: úřad apoštolský vyhrazený dvanácti apoštolům; potom „úřad evangelistů“ vykonávaný od missionářů, kteří donášeli Blahou Zvěst z jedné krajiny do druhé, jako apoštolé zakládající nové Církev; dále úřad „proroků a učitelů“ majících dar vyučovati a těšiti; dále „řeč moudrosti“ jímž skrze moudré vývody a nepřemožitelné důvody vykládána pravda Boží; „řeč umění“ nebo dar nazírání, jímž pochopena bývá pravda v rozjímání a v nadšení lásky; „víra“ tak silná, že hory přenáší; dále za těmito velikými milostmi přicházejí dary: „řízení“, „rozeznávání duchů“, rozličnost jazykův a jejich vykládání, dar „divů činění“ a zázračného „uzdravování.“ (I. Kor. XII., 8—10 — Ef. IV., 11).

Nade vše hlavní péči apoštolovou bylo, by udržel pořádek a jednotu v shromážděních, v nichž věřící osvědčovali

dary rozdělené jednomu každému z nich. (I Kor. XII., 4—14., 27. 28.).

„Rozliční pak jsou darové, ale tentýž Duch; a rozličná jsou posluhování, ale tentýž Pán; a rozličná jsou působení, ale tentýž Bůh, kterýž působí všecko ve všech. Jednomu pak každému dáno bývá zjevení Ducha k užitku. Někomu zajisté dána bývá skrze Ducha řeč moudrosti, jinému pak řeč umění podle téhož Ducha; jinému víra skrze téhož Ducha, jinému dar uzdravování skrze jednoho Ducha; někomu divů činění, jinému prorokování, jinému rozeznávání duchů, jinému rozličnost jazyků, jinému vykládání řeči; ale vše to působí jeden a týž Duch, jenž rozděluje jednomu každému jak chce. Nebo jako tělo jedno jest a mnoho údů má, všickni pak údové těla, ačkoli jich mnoho jest, přece jen jedno tělo jsou: tak i Kristus. Nebo zajisté skrze jednoho Ducha my všickni v jedno tělo pokřtěni jsme, buďto Židé buďto pohané, buďto služebníci neb osvobození; a všickni jsme jedním Duchem napojeni, nebo ani tělo není jeden úd, nýbrž mnoho údů Vy pak jste tělo Kristovo, a údové z údu; a některé zajisté postavil Bůh v Církvi nejprv apoštoly, druhé proroky, třetí učitele; potom moci, potom ty, kteříž mají dar uzdravování, pomáhání, rozličnost jazykův a vykládání řečí.“ (I. Kor. 1—14.; 27. 28.)

V tomto roztrždění nadpřirozených darů přihlížel apoštol zvlášť k úřadu prorockému a daru jazyků; k onomu proto, že v něm spatřoval zárodek budoucí určité vlády církevní, k tomuto, že předvídaje nebezpečí v něm spočívající hleděl za každou cenu je předejít.

Abychom měli dobré ponětí o pojmu „proroci“, o nichž v Novém Zákoně tak často se mluví, třeba jest vyrozumívati tímto slovem, což i jeho původní význam značí, člověka, který mluví ve jménu jiného, hlavně ve jménu Božím a označuje jeho vůli. V Delfách, v Dodoně měli věštcí své „proroky“, kteří vykládali tajemné věštby. Sedmdesáte učených, kteří překládali Starý Zákon, nemajíce jiného výrazu, který by lépe převedl hebrejské slovo „nabi“ to jest „prorok Hebreův“ přijali je do svého překladu; odkud přešlo do mluvy

sv. Pavla a křesťanův a podrželo tam tentýž význam. Než víme dobře, co byli onino „nabi“ v Starém Zákoně, nikoliv proroci ve vlastním slova smyslu, nýbrž lidoví kazatelé, vyslanci Boží, kteří kárali krále i lid; bezpochyby také budoucí věci předpovídali, když jim byly zjeveny, než přece nezanášeli se tak proroctvími, jako tím, by založili království spravedlnosti v Israeli, obnovili přesné mravy, povzbuzovali lidi, zachovávali a očišťovali bohoslužbu Jehovy.

Od doby Davidovy až do zajetí průběhem pěti století nepřestávali proroci opakovati tato napomínání všemožným způsobem: zpěvy, allegoriemi, výtkami, klatbami, zkrátka skutkem i slovem. Byli slyšáni a jejich přispěním víra v jediného Boha a úcta ctnosti zakořenila se u národa hrubého a k modloslužbě náchylného. Malachiáš okolo r. 420 př. Kr. posadil korunu na hlavu božských proroctví, a pak po čtyři století hlas proroků nedal se více slyšeti, ale jejich mravní dílo bylo založeno a trvalo; ve školách Zákoníků pokračováno v jejich učení až do dne, kdy duch prorocký vyliť byl na povstávající Církev a to hojněji, než kdy jindy.

Úkol těchto nových proroků nelišil se značně od úkolu starozákonných nabiů. Hlavním úřadem jejich nebylo prorokovati, nýbrž mluvit ve jménu Božím ku „vzdělání, i napomínání, i potěšení“ (I. Kor. XIV., 3. 24. 25.), potom posuzovali své posluchače, přesvědčovali je o pravdě a zjevovali tajnosti srdce jejich; duch jejich zanáší se více přítomností, nežli budoucností a vnímá z nich přehojné osvícení: takový jest v podstatných stránkách úřad prorocký. S ním bývala obyčejně spojena přednost povahy poněkud tajemnější, dar jazyků, velmi rozšířený za doby apoštolské, však od toho času docela vymizelý tak, že s těží možno říci něco jistého, v čem vlastně záležel.¹⁾

¹⁾ Pozůstane dar tento i v druhém století. Sv. Irenej toho dosvědčuje: „Slyšíme mnohé bratry v Církvi, již mají dar proroctví a mluví pomocí Ducha Svatého všemi jazyky. (Ad. Heraes. VI., 6.) Od té doby však nečiní se o tom zmínka. Sv. Jan Zlatoústý dosvědčuje, že od dávného času přestal se tento dar jevit, a následkem toho že těžko jest, učiniti sobě o tom pojem zcela určitý.

Tento div Pánem Ježíšem předpověděný (Mar. XVI., 17.) naplněn jest ponejprv, když Utěšitel, Duch Svatý, sestoupil na apoštoly v domě, kde byli shromážděni; od té doby obnovoval se, netoliko při každém křtu, ale obecně, kdykoli apoštolé skládajíce ruce na novokřtěnce udělovali jim plnost darův a milostí. Někdy, jako v Cesarei, některé duše zvlášť vyvolené pod vlivem čisté lásky byly přeměněny Bohem samým a Duchem Svatým naplněny; prve nežli nějaký zevnější obřad nad nimi byl vykonán „slyšeli je, ani mluví jazyky a velebí Boha“ (Sk. X., 46.) ale obyčejně stávalo se tak, jak nám to vyličují Skutkové Apoštolští o Efesu: katechumeni byli ve jménu Pána Ježíše pokřtěni, potom apoštolé vzkládali na ně ruce; pak „Duch Svatý přišel na ně, a mluvili jazyky a prorokovali“ (Sk. XIX., 5. 6.). Vzkládání rukou, jako při biřmování, jak se původně udělovalo, vštěpovalo pokřtěné duši dokonalost nadpřirozeného života a z této plnosti milostí pocházely zázraky, jimiž zvlášť slynul první věk křesťanský.

Úžas a obdiv, do jakého tyto nadpřirozené zjevy uváděly pohany, jsou důkazem, do jaké míry mají se míti za zázraky. Jak se zdá, byly tyto zjevy jakési vytržení duše, v němž věřící naplnění Duchem Božím na jevo dávali city své slovy, jež nepocházely z jejich řeči obyčejné.²⁾ O Letnicích viděli jsme apoštoly, ani mluví jazyky cizími, srozumitelnými těm, kdož je poslouchali, a není pochybnosti, že i potom častěji používali toho darův v zemích, jejichž řeči neznali. Avšak dar jazyků, jež sv. Pavel má za nižší, než ostatní, liší se značně od tohoto daru, o němž právě byla řeč, a zůstává

²⁾ Kdož mluvili pod vlivem daru jazyků, nacházeli se ve stavu nadšení a u vytržení duševním, tak, že přerušeno bylo jejich vlastní myšlení a mluvení. Stav ten jevil se u nich v osvědčování důků, v písniích a v modlitbách; nebylo jim zůstaveno na vůli, voliti si řeč, kterou by chtěli, ale jakási vnitřní síla je nutila mluvit v jazyku určitém, jim docela cizím. Arciť měli do jakési míry vědomí o obsahu toho, co mluvili, jaksi všeobecný pomysl, avšak obyčejně s velikou obtíží nebo vůbec nebyli s to, by opakovali řeči ty mluvou vlastní. Döllinger. Das Christenthum u. die Kirche.

nejtajemnějším zjevem doby apoštolské. Velmi často věřící, kteří byli jím obdařeni, užívali výrazů, jimž nikdo nerozuměl, a jejichž význam oni sami jen matně dovedli rozřešiti. V tomto případě duše se modlila, srdce cítilo se spojeno s Bohem citem víry, vděčnosti a lásky, ale duch zůstával v temnotě, nejsa si, více nebo méně, vědom své činnosti. Jakkoli podivný zdá se býti stav tento, sv. Pavel o něm svědčí, říká: „Ten, kdož užívá jazyka (a nerozumí mu) modlí se srdcem, ale jeho mysl jest bez užitku“ (I. Kor. XIV., 14.) „nebo kdo mluví jazykem, nemluví lidem, ale Bohu, nebo žádný neposlouchá, duch pak mluví tajemství“ (I. Kor. XIV., 2.).

Nikdo jiný nemohl lépe mluvit o těchto výkonech Ducha Božího, jako on, neboť on více než všickni ostatní měl tento dar jazyků (I. Kor. XIV., 18.) a není pochybnosti, že to bylo účinkem milosti, jíž „vtržen byl do ráje a slyšel tajná slova, kterýchž nelze člověku mluvit“ (II. Kor. XII., 4). Podobně i sv. Jan, když „byl u vytržení ducha v den Páně a slyšel za sebou hlas veliký jako hlas trouby“ (Zj. I. 10.). „I slyšel jsem hlas s nebe jako hlas vod mnohých a jako hlas hromu velikého a hlas, kterýž jsem slyšel, byl jako hlas od harfeníků, kteříž hrají na harfy své a zpívali píseň novou před trůnem . . . a žádný nemohl se naučiti té písni, jedině těch sto čtyřicetí a čtyři tisíce, kteříž jsou koupeni ze země.“ (Zj. XIV., 2. 3.)

Vytržení, do jakého dar jazyků přiváděl prvé věřící, zajisté měl jakousi podobnost s vytržením těchto dvou apoštolů; není pochyby, jistě se takoví nadšenci nacházeli v stavu, jakoby byli bez sebe, neboť svědkové podobných projevů měli je za blázny a vínem opilé (I. Kor. XIV., 23. — Sk. II., 14. 15.)¹⁾ Co tedy souditi o těchto zjevech, ne-li že

¹⁾ Sv. Pavel naráží bez pochyby na tyto úkazy, když napomíná Efeských, aby neznali jiného opojení, leč nadšení od Ducha Božího: „A neopíjejte se vínem, v němž jest chlípnost, ale naplnění buďte Duchem Svatým, mluvíce vespolek v žalmech a chválách a v písničkách duchovních, zpívající a plesající v srdcích svých Pánu.“ Ef. V., 18. 19.

to byl stav, do jakéhož nadšení někdy přivádí duše? Mezi námi jedině Svatí chovají v sobě plnost Ducha Svatého, kterýž na počátku Církve rozléval se na všechny věřící; jedině Svatí pociťují zvláštní toho účinky, jež bývaly tehdáž obyčejnými ve shromážděních křesťanských. Abychom vysvětlili ten nejtajemnější z těchto zjevů, totiž onen stav, kde duše se modlí, zpívá Pánu, ale mysl nemá obyčejné moci na slova pronášená, zdaž nebude nejlépe, když v něm poznáme, že modlitby nadšené jsou jedním z nejlepších prostředků spojení duše s Bohem? Vlastní povahou tohoto stavu jest, že v něm výkony rozumu zdají se býti přerušeny, a že duše již nerozumuje, ježto předmětem jejího pojmání nejsou některé určité pojmy, ale povšechná pravda, do níž se ponořuje jako do oblaku, do hloubí oslňujícího světla. V mlčení, bez myšlení (slovo to sv. Terezie) člověk rozjímající má toliko jediný projev ducha, úplné totiž odevzdání vůle své Bohu, a úkony duše v jeho nitru jsou tak hluboké, tak jemné, že si jich není ani vědom; zdá se mu, jakoby spal klidem božským.

Po všechny věky učitelé duchovního života, uznávající podobný stav duševní, bděli také, by ho nebylo zle užíváno; známo na příklad z XVII. století, s jakou přísností v učení a v kázání plnil Bossuet ve věci té povinnost svou. Sv. Pavel naznačil cestu v listech ke Korintánům, uznáváje pozdvižení mysle v modlitbě, ale nedopouštěl, by se v něm hledala cesta všem obecná. Dar jazykův i s projevem vytržení duše zdál se mu ze všech darů nejméně užitečným, jmenovitě nižší, nežli dar vyučovati obce křesťanské. Vida, že tenkrát proroci byli obyčejně osoby, jimž toto vyučování náleželo, přikazoval jim, by byli spíše učiteli, nežli divotvorci; chtěl, by z celé duše jednali dle vůle Boží, jsouce způsobili, by dobře poznávali a vykládali, čemu ústně vyučovali, slovem, by „i duchové proroctví byli poddáni prorokům.“ (I. Kor. XIV., 32.).

Velmi cenný dar byl také dar čísti v srdcích. Kdyby nějaký pohan,* psal sv. Pavel Korintánům, vešel do vašeho shromáždění právě v okamžiku, kde všickni mluví rozličnými

jazyky, měl by vás za blázny. Kdyby naopak se nacházel mezi proroky, kteří tajnosti jeho srdce, hříchy skryté by odhalili, „on padne na tvář vyznávati bude, že jistě jest Bůh ve vás“ (I. Kôr. XIV., 25.).

Takto zajisté pochopujeme, proč tak mnohá na víru obrácení stávala se nenadále v Církvích křesťanských, kde denně udávaly se tyto zjevy neobyčejné, ale snadno se také domyslíme, do jaké míry mohl v nich vzniknouti z toho nepořádek. Pavel nepřestával je řídit, dávaje jim následující pravidla. V každém shromáždění dva neb nejvíce tři věřící, mající dar jazyků, nechť mluví jeden po druhém, a jeden ať vykládá, co oni mluvili. Pakliže by nikdo v té Církvi neměl daru vykládání, ten, který jest nadšen, ať mlčí a mluví sám s Bohem. Totéž platí ohledně proroků, dva neb tři ať mluví a ostatní nechť rozsuzují. Jestliže by v čase, co některý prorok mluví, měl někdo jiný důležitější zjevení, ať povstane a první ať povolí mu slovo. (I. Kor. XIV., 27—30.)

Láska, pokora a povolnost, jichž vyžadovalo zachovávání těchto pravidel, jistě nechyběly v bratrstvech křesťanských, ježto duchovní dary rychle proměňovaly srdce; než přece někdy mravní povznešení nesouhlasilo se stavem nadpřirozeným, do něhož novověrci nenadále byli uvedeni. Odkud ty protivy, jež sv. Pavel znamená v Církvi Korintské. Její věřící „učiněni byli v Kristu bohatí ve všem, v každém slovu a ve všelikém umění, tak že žádného nedostatku neměli v žádné milosti“ (I. Kor. I., 5. 6.) a nic méně vznikly mezi nimi hrozné vady slabosti a marnivosti lidské: mnozí dbali více své slávy, nežli obecného blaha, proto dary, jichž vyhledávali, nebyly vždy ty nejužitečnější, ale takové, jež nejvíce přinášely slávy. Ctižádostí žen vzrůstal nepořádek: vedle proroků povstávaly prorokyně; prorokyně Řekyně, jsouce povahy živé a horlivé braly do slova rovnost hlásanou od apoštola: „Tu již není muž není žena mezi vámi; neboť všickni vy jedno jste v Kristu Ježíši“ (Gal. III., 28.). Proto nebály se příti se slovem i umem s muži ve shromážděních, mluvíce veřejně a s hlavou nepokrytou, což pokládáno za volnost tím urážlivější, ježto v těchže shromážděních mužové,

zachovávající obyčej židovský a římský, modlili se, majíce čelo zastřené.

Pavel nespokojil se pouze, že káral tyto zlořády, nýbrž vzal si záminku, by veřejné modlení i způsobem zevnějším uspořádal, tak jak od oné doby byl zachováván. Židé si zahalovali obličej z úcty před Bohem, dávající tím na jevo, že nehodni jsou patřiti na Boha; a Římané z pověry, by v čas oběti některý nehodný kněz nepřišel jim na oči nebo nedotekl se jejich uší.¹⁾ Ale u Řeků byl obyčej opačný, že modlili se s nepokrytou hlavou. (Macrobius I. Saturn. VIII.) Pavel dává tomuto zvyku přednost proto, že čelo jest nejčelnější úd těla, na němž se jaksi duše odráží. „Muž — praví v listě ke Korintánům, — jsa obrazem Božím a slávou jeho nesmí pokrývati hlavu, když se modlí, slušno jest, by to, co je v něm nejvznešenějšího, bylo zjevno a chválilo Pána. Ženě však sluší, by se modlila, zastřena jsouc, v poddanosti a tiché pokoře, k níž sama přirozenost ji nabádá. To bylo jedním z řídkých případů, kde se apoštol přizpůsobil obřadu židovskému a jej také schválil, maje ve vážnosti práce, která asi od dvaceti let dle vzoru obcí židovských poznenáhlu připravovala bohoslužbu a správu církevní.

Ukázali jsme již, jak tímto vzorem bratrstva křesťanská byla zřízena:²⁾ v čele jim byl sbor starších, někde jen jeden hlavní dozorce; tito přednostové vykonávali úřady kněžské, méně úřady správy se týkající, kdežto vlastní pravomoc zůstávala v rukou dvanácti apoštolů, jimž jedině náleželo, by řídili obec věřících, z nichž všickni byli nadáni více méně mimořádnými milostmi. Apoštolé nemohli ovšem často navštěvovati Církve zřízené, někdy dokonce ani k nim již nepřišli, ale věřící byli s nimi ve spojení skrze ústní podání, jež jim zanechali; a byla-li některá záležitost velmi důležitá, brali věřící i ve vzdálenosti od nich rady, což bylo usnadněno i tím, že bylo mnoho evangelistů, prorokův a učitelů, kteří po příkladu židovských missionářů nezůstávali v jedné

¹⁾ Marquardt. Röm. Staatsverwaltung. III., str. 171.

²⁾ V díle nazvaném „Svatý Petr“ kap. XI.

určité obci, ale putoval od města k městu hlásající slovo Páně a učení apoštolské, vyučující, těšící a udržující mezi jednotlivými Církvemi jednotu víry a lásky.

A jako správa církevní, tak i bohoslužba křesťanská pocházela ze synagog, od nichž se věřící odloučili. Kromě liturgie v chrámě Jerusalemském, jejíž obřady se konaly toliko na hoře Moriah, měli synové Israelští v každé synagoze bohoslužbu dobře zřízenou. Nebylo tam však obětí krvavých, ani obětí květín, plodin a vonného kadidla, bohoslužba obmezovala se na zpěvy, modlitby, čtení Písem a kázání, jejichž pořádek a text byl pečlivě ustanoven a tentýž ve všech obcích židovských. I křesťané z počátku ve svých shromážděních pokračovali v tom, co konávali společně se syny Israelskými; ale poznenáhla svobodný duch Nového Zákona je nabádal, by v obřadech židovských podnikli změny, jež tuto poznati sluší.

Synagogy mimo žalmy neměly jiných zpěvů. Valná část těchto písní v naší liturgii jest dokladem, že také první křesťané jich stále a obecně užívali. Brzy k nim však připojily nové písně, pravé to výrazy jejich víry. „Slovo Kristovo, pravil apoštol, přebývejž ve vás hojně a naplňž vás moudrostí; poučujte se, napomínajíce sami sebe žalmy, zpěvy a písničkami duchovními. s milostí zpívajíce v srdcích svých Bohu.“ (Kol. V., 16.) ¹⁾

Žádný z těchto prvních zpěvů křesťanských nezachoval se nám až na naše doby; možná přece, že dva nebo tři rythmické verše sv. Pavla jsou úryvky z nich vyňaté:

„Vstaň, který spíš:

a povstaň z mrtvých,

a osvíti tebe Kristus. (Ef. III., 14.) ²⁾

¹⁾ Jest za těžko přesný rozdíl ustanoviti v těchto třech výrazech. Pravdě nejpodobnější jest, že „žalm“ znamená žalmy hebrejské; „hymny, neb zpěvy“ chvalozpěvy, v nichž Bůh byl chválen a opěván (S Jeronym. O slovech k Ef. V., 19. — S. Řehoř Nycejský. O Žlm. III. — S. Augustin. O Žalmu LXXII., 1.; CXLVIII., 14.). „Ody čili písničky duchovní“ o předmětech křesťanských, jichž hlavní a bezprostřední obsah nebyl chvála Boží

²⁾ V těchto verších jest upomínka na Isaiáše, ale novou a naskrze

A jinde:

„A zjevné jest veliké tajemství pobožnosti,
kteréž zjeveno jest v těle,
a ospravedlněno jest v Duchu,
ukázalo se andělům,
kázáno jest národům,
a uvěřeno jest na světě,
přijato jest v slávě“ (I. Tim. III., 16.).

- Zpěvy tyto, byvše z počátku zpívány v domích soukromých, vnikaly pomalu do shromáždění bohoslužebných, kde se směšovaly se žaltářem židovským. Řád židovský určoval, které zpěvy mají býti zpívány v rozličných dobách bohoslužby; pravdě podobno jest, že křesťané nedali se tím dlouho obmezovati, ale že brzy ze sbírky posvátné vybrali si dle své vůle písně pro sebe, jinak nelze tu žádné porovnání učiniti mezi písněmi, jichž užívala prvotní Církev, a písněmi, jichž užívala synagoga.

Podobně měla se věc i s modlitbami v obřadní knize židovské označenými. Slova „Slyš Israeli“, jimiž se počínala bohoslužba, nevyjadřovala tak pozdvižení duše, jako spíše vyznání pravověrnosti židovské, navyklé opakování několika veršů z Bible. V době, kde mnozí věřící se odloučili od synagogy, lze si představit, že tento obřad již ze zvyku zachováván byl i ve svatyni křesťanské. Ale brzy „Duch milosti a modlitby“ zmocniv se nových bratrstev, rozlival v nich plným proudem lásku; Duch vyvolení, Duch Syna ozýval se v duších hlasem: „Otče, Otče!“ (Gal. IV, 5. 6.) Bylo to úpění nevyslovitelné, sám hlas Ježíše „se slzami a velikým křikem prosícího“ (Žid. V., 7.); modlitba, již učil sám Spasitel „Otče náš“ přirozeně brzy ozývala se ve všech

křesťanskou formou provedena: „Vstaň, osvět se, nebo přišlo světlo a sláva Hospodinova na tebe vzejde.“ (Is. LX., 1) — Chválozpěvy Zachariášův, Panny Marie, a Simeonův, zachované v evangeliu sv Lukáše, zpěv díkyčinění věřících v Jerusalemě (Sk. IV., 21—30.) provívají rovněž slovy z Písem svatých.

ústech a Shema židovské „Slyš, Israeli!“ vytrácelo se pomalu za takového nadšení, a stalo se neužitečným, zapomenutým.

Díkučinění, jež následovalo tato úvodní slova bohoslužby v synagogách, mělo do sebe ráz veliké zbožnosti; podobně způsob žehnání přešel do naší liturgie; i myšlenky, ano i některé výrazy posud v ní zůstaly.

„Požehnán buď Pane Bože náš, Bože otců našich Abrahama, Isaka a Jakuba! Velký Bože, všemohoucí, strašný. Bože nejvyšší, jenž uděluješ dobrodiní a milosti . . . který posíláš Vykupitele dětem dětí, by velebily jméno tvé a zjevovaly lásku tvou! ¹⁾“

„Ty jsi na věky nejnemocnější, Pane . . . skrze veliké milosrdenství křísíš mrtvé, podporuješ slabé, uzdravuješ nemocné, vysvobozuješ zajaté, věrně plníš slib těm, kteří spí v prachu. Kdo jest tak všemocný jako ty, Pane, kdo tobě jest roven? Požehnán buď, Pane, který křísíš mrtvé!“

Ty jsi svatý, svaté jest jméno Tvé a všichni Svatí tebe velebí . . . Požehnán buď, Pane svatý!

Posvěť se jméno tvé jako v nebi tak i na zemi . . . ať druh druhu opět a opět volá: Svatý, svatý, svatý jest Pán, Bůh zástupů, plna jest země velebnosti tvé!“ ²⁾

Díkučinění, jimiž oplývají listy sv. Pavla, jméno „Eucharistie“ dané nejsvětějšímu obřadu našemu, jsou dokladem, jaký vliv měly tyto pěkné modlitby na ustanovení pobožnosti křesťanské.

I jiné obyčeje v naší liturgii mají rovněž původ svůj v obyčejích židovských, jako: modlitba ve jménu všech shromážděných konaná od kněze, k níž shromáždění přidává „Amen“, „Alleluja“, nebo některé kratičké prosby; také

¹⁾ Takových díkučinění bylo počtem osmnácte, odkud jejich jméno „Shemoné Esre“. Ono, co tuto udáno, bylo v obyčeji za času Páně a apoštolů. Kitto Cyklopaedia. Synagoga.

²⁾ Toto díkučinění nazváno „haluscha“ nastoupilo ve veřejné bohoslužbě na místě prvního, jež se odříkávalo v modlitbách soukromých.

držení těla zachováno při modlitbě: modlíme se stojíce, s pozdvíženými rameny, roztaženými rukama. Patrný jest vliv židovský v těchto od nich odvozených úkonech, ale zároveň poznati lze, jak neodvisle Církev přijímala tyto obřady; všechny podrobnosti farisejské byly zamítnuty, toliko obřadům, které se srovnávaly s novou vírou, popřáno místa i ve svatyních křesťanských.

Hlavně byla to část, jež určena byla k poučení věřících, v němž předmět volen svobodně. Poučování takové, jež následovalo po modlitbách, záleželo v čtení Zákona a Proroků, k nimž přidán výklad. Čtení úryvků z Písma na počátku Mše svaté a jiných bohoslužebných obřadů, kázání, jež mezi tím konáno, jest též zbytkem bohoslužby židovské, ale i zde, jako jinde, Duch Svatý obnovuje vše svým dechem. Když v synagogách se četl Zákon, dbáno toliko o to, by se z něho i ty nejmenší příkazy v paměť vštěpovaly a za tím účelem četl se celý v jistém období.¹⁾

Také jejich výklady o Prorocích byly úzkoprsé; hledali v nich toliko preludy o svém blahu a o své plemenné velikosti. Docela v jiném smyslu stavěl se před oči křesťanů předmět Písma, Ježíš to předobrazný, připravovaný, předpověděný lidstvu; vše, co k tomuto cíli směřovalo, bylo dáno do popředí, ostatní věci ponechány v pozadí. Proto povstal nový výběr četby z posvátných knih, výběr ovšem z počátku volen dle nadšení okamžitého, jenž teprve později byl zcela ustálen.

Ostatně hlavním předmětem vyučování v Církvi nebyl Zákon Starý, nýbrž život a slovo Pána Ježíše, neboli „Evan-gelium“ ve vlastním smyslu, jež apoštolé každé obci od nich založené zanechali. Pěstovati tyto upomínky, a o nich roz-jímati bylo nejmilejší starostí nových křesťanů. V době, o které právě pojednáváme, k náukám Spasitelovým přistou-

¹⁾ Jisto jest, že za času Páně a apoštolů se četl Zákon, rozdělený na 153 částí „Sedarim“ nebo „Parescheot“ zvané, v celosti celá tři leta. Později byly ty části rozmnoženy takovým způsobem, že čtení Zákona mohlo býti ukončeno za jeden rok.

pilo jiné zjevení. Míjíme tím epištoly apoštolské, z nichž první psány byly z Korinta.¹⁾

Židovské osady totiž od doby svého rozptýlení mezi národy udržovaly úzké spojení vzhledem víry a svých nadějí, tak že často listy mezi sebou vyměňovaly; obchodní styky mezi obcemi židovskými všech krajin toto dopisování jen podporovaly; při tom mívaly některé synagogy vlastní posly, jmenovitě velerada Jerusalemská, jejich moc se vztahovala na všecken svět židovský.

Tento obyčej tak vhodný, by se jím zachovávala jednota myslí, přešel též v mrav a obyčej křesťanský; neshledáváno v tom nic kromobyčejného, když zprávy ty vycházely od věřících neb od jejich správců duchovních; avšak zcela jiná důležitost připisována listům od apoštolů psaným. Apoštolé neměli sobě rovných v Církvi, jejich slovo mělo se za slovo Duchem Božím nadchnuté a za takové též přijímáno. Věřící poslouchali je tak, jako vypravování evangelické; bylo-li psáno, chovali jej s velikou zbožností, by je opět a opět čítali a o něm rozjímali. Sv. Pavel užíval tohoto mocného prostředku více, než který koli jiný apoštol. Jest snadno, podle důležitosti, jakou měly jeho listy v očích obcí křesťanských, vystihnouti dojem, jež učinily na horlivost křesťanů ve Filippách a v Soluni. Přijaty byvše jako poselství s hůry byly zkoumány, vykládány, a den co den v radu brány jakožto pravidlo pro veškeré jednání; ale nezůstávaly jen v úzkém kruhu lidu, jemuž byly poslány, ale byly posílány jiným obcím v prepisech, které se chovaly jako posvátný poklad v archivech a v jistých dnech byly veřejně čítány. Pavel sám doporučoval věřícím, aby jich v tomto dvojím směru užívali (I. Thes. V., 27. — Kol. IV., 16.) a tím je také kladl na roveň vedle Písem Duchem Svatým

¹⁾ Epištoly sv. Pavla, sebrané bez rozdílu na čas jejich složení, rozříděny jsou dle vážnosti Církví, kterým je psal apoštol a zvláště podle důležitosti jejich. V tomto ohledu list k Římanům zaujímá prvé místo ve většině sbírek učiněných „protože v sobě chová všeliké učení a určité a četné o věrouce pojednání.“ Theodoret Praef. in Epist. Pauli.

nadchnutých, zabezpečiv jim místo, jež od té doby zaujímají v naší liturgii.

Že se tyto listy připojily k čítací knize židovské, jakož to, že ku zpěvům a modlitbám mnohé nové přidány byly, nepozměnilo podstatně bohoslužby křesťanské od synagogy přijaté. Jinak ovšem měla se věc, pokud se týče lámání chleba od Pána ustanoveného; tento nový obřad poznenáhla počal převládati a nade všechny ostatní vynikati.

V Korintě byl, jako jsme viděli v Jerusalemě, hodem posvátným „večeří Páně“ (I. Kor. XI., 20.). Na památku oné noci, kde Svátost oltářní byla ustanovena, slavili ji po slunce západu při mnohých světlech. (Skut. XX., 8.) Místem, kde se shromažďovali, byla obyčejně vysoká síň, tvořící nejvyšší patro domu. Hodovníci se položili na pohovkách (po způsobu římském) a obřad počal večeří, jíž dáno jméno „agape“ hod lásky. V Jerusalemě byla jídla společná, za účelem, by tajemné toto hodování stalo se dokonalým výrazem lásky křesťanské. Kdežto však ve spolcích řeckých panoval obyčej, že každý člen při společném hodu jedl, co si přinesl, zachovávali křesťané Korintští také tento obyčej, než bylo to na ujmu jednoty a slušnosti, neboť brzy se v to vetřely pohoršlivé zlořády (I. Kor. XI., 17.), jež jen urychlily dobu, kde hody lásky byly odloučeny od Večeře Páně a potom znenáhla z bohoslužby křesťanské zmizely.

Když bratrská večeře byla u konce, pozdravovali se hodovníci posvátným políbením „políbením pokoje a lásky“ (I. Kor. XVI., 20.). Kdož pak měli svědomí obtížené hříchem, zpovídali se, potom všickni povstavše, jednomyslně účastnili se požehnání, jež jeden z kněží pronášel nad chlebem, vínem a vodou, jež před ním na stole postaveny byly. Modlitby při Svátosti Oltářní zachované v „Učení apoštolském“ dávají nám ponětí o těchto modlitbách, jimiž Bůh se vzýval, aby ty dary požehnal, a jež kněz sloužící mši bez přípravy volně pronášel:

Nad kalichem: „Díky vzdáváme tobě, Otče náš, za svatou révu Davida, služebníka tvého, již dal jsi nám poznati skrze Ježíše, služebníka tvého. Sláva tobě na věky!

„Nad chlebem: Děkujeme tobě, Otče náš, za život a učení, jež jsi nám dal poznati skrze Ježíše, služebníka tvého. Sláva tobě na věky! Jako kousky tohoto chleba roztroušené po horách se spojily v jeden celek, tak Církev tvá se shromažďuje od končin země v království tvém, neboť tvá jest sláva a moc skrze Ježíše Krista na věky.“

Kněz takto se modlil a díky vzdával tak dlouho, jak mohl, lid pak odpovídal, volaje: Amen. Posvěcení, jež následovalo, dalo se určitými slovy, od prvopočátku ustálenými. Bez pochyby jsou to slova, jež připomíná sv. Pavel Korintským:

„Pán Ježíš v tu noc, v kterou zrazen byl, vzal chléb a díky učiniv lámal, a řekl: Toto jest tělo mé, kteréž za vás vydáno bude: to číňte na mou památku. Tak vzal i kalich, když povečeřel, řka: Tento kalich jest nová smlouva v mé krvi, to číňte, kolikrátkoli píti budete, na mou památku.“ (I. Kor. XI., 23—25.)

Chleby, najednou v celku posvěcené, připomínaly přítomným, že „jeden chléb, jedno tělo mnozí jsme, všickni, kteříž jednoho chleba účastni jsme“ (I. Kor. 7., 17.). Pak se rozlámaly ku přijímání, každý věřící přijal svůj díl a nepřítomným posílána byla jejich část po jáhnech. (S. Justin. Apol. I. 47.).

Novým díkučiněním zakončeno přijímání, obřad to výhradně křesťanský, kteréž díkučinění podobno bylo tomu, jež nalazáme v „Účení apoštolském“:

„Když jste byli nasyceni, číňte díky takto: Děkujeme tobě, Otče svatý, pro tvé svaté jméno, jež jsi usídlil v srdcích našich, za tvé učení, víru a nesmrtelnost, které jsi nám zjevil skrze Krista, služebníka svého. Sláva tobě na věky! Pane všemocný, ty jsi vše stvořil pro slávu jména svého, tys dal lidem pokrm a nápoj, aby se z něho radovali a tobě děkovali; ale nám jsi dal pokrm a nápoj duchovní a život věčný skrze služebníka svého. Především činíme díky, protože jsi mocný. Sláva tobě na věky! Rozpomeň se, Pane, na svou Církev a zbav ji všeho zlého, a uděl ji dokonalou lásku svou. Shromáždíš ji ode čtyř větrů, tuto Církev zasvěcenou pro

tvé království, kteréž jsi jí připravil; neboť tvá jest moc a sláva na věky věkův! Přijď milost tvá a svět ten ať pomine! Hosana synu Davidovu! Kdo svatý jest, přiblíž se; kdo není, čiň pokání! Marantha (Pán přichází.) Amen.“

Učení přidává „Nechte proroky činiti díky, jak jim bude libo.“ A to právě byla chvíle, kde nadšení, oddávající se vytržení mysle, četli v srdcích, mluvili, zpívali Bohu v tajemných jazycích, činili zázraky, jež na víru obracely nevěřící, kteří byli toho svědkové.

Takové projevy Ducha svatého dály se obyčejně po přijímání; později stávaly se již řídčeji v době, kterou se zanášíme, neboť v ní lámání chleba přestalo býti, jako za prvních dob, obřadem, jenž se konal po každé večeři. Život v roztroušených obcích židovských i křesťanských byl příliš čilý, by se v nich udržely pobožnosti tak četné, jako v Jerusalemě. Většina věřících po příkladu svých židovských bratří spokojila se tím, že světili sobotu, a tak, jako tito, aspoň v první době třikráte za den, ráno o deváté hodině, odpoledne o třetí hodině a večer po slunce západu shromáždili se k modlení. První z těchto shromáždění bylo u Židů hlavním a obsahovalo veškeré části bohoslužby: modlitby, zpěv, čtení Písem, kázání. Naopak pro křesťany stalo se shromáždění večerní přirozeně nejdůležitějším, neboť v něm konána tajemná večeře. Když pak znenáhla modlitby a kázání, předcházející Svátost oltářní dlouho trvaly, nebo pozdě začaly, byla večeře Páně slavena až po půl noci (Sk. XX., 7.—11.) někdy se i prodloužila až do úsvitu.

Den po sobotě, první v témdni, stal se takto vlastně dnem zasvěceným bohoslužbě křesťanské a obdržel jméno od večeře Páně „den Páně“. V době, kdy sv. Pavel psal Korintanům, byla tato změna již ustálena. (I. Kor. XVI., 3. Sk. XX., 7.). ¹⁾

¹⁾ Obřad na Bílou sobotu a ve svatvečer Svatodušní zachoval nám v části, která předchází žehnání křestní vody, památku starobylých svatvečerů, jež první křesťané slavili před nedělí v prvních křesťanských stoletích — Totéž může se říci o pořadu čtení, odpovědí a modliteb, jimiž počíná Mše v sobotu v Suchých dnech neboli kvatemburu
Svatý Pavel.

Mnozí ovšem z úcty pro Synagogu zachovávali klid sobotní, ale pravý den sváteční pro křesťany byl den po sobotě, a o několik let později stál sv. apoštol na tom, aby pohané nedbali více soboty. (Kol. II., 16.)

Hlavním obřadem od Mojžíše přikázaným, pokud se této věci týče, nebyla bohoslužba, jež se v sobotu konala, ale klid a odpočinutí ode vsí práce. Známo, jakou váhu kladli zákonníci židovští na tento posvátný klid: učinili z něho břemeno tak těžké, že Spasitel je prohlásil za nesnesitelné. Slovem svým horlil proti této přemrštěnosti, a příkladem svrhl jho poroby, rka: „Sobota pro člověka učiněna jest a ne člověk pro sobotu“ (Mar II., 27.), chtěje tím naznačiti, že dán jest klid proto, aby člověk odevzdal se Bohu a přemítal o jeho svatém Zákonu. Tak také Pavel řídil se jen svým Mistrem: chtěl osvoboditi Církev ode všech předpisů farisejských. V horlivosti své zdá se, že ani neobmýšlel v den Páně ustanoviti přikázání Mojžíšovo: „Žádného díla nebudeš dělati v den ten.“ (Ex. XX., 10.) Tato záměna provedla se sama od sebe a poznenáhlu, tou měrou, jakou ubývalo židokřesťanů věrně se držících předpisův o sobotě. Den Páně, neděle, věnován jedině bohoslužbě a posvátnému klidu, ale v duchu nového svobodného zákona nezakazováno žádného díla, jež náleželo k potřebám životním, k lásce křesťanské a slávě Boží.

Mimo sobotu slavívali nábožní Židé ještě dva dny v témdni, pondělí a čtvrtek modlitbou a čtením Zákona a hlavně postem. (Luk. XVIII, 12.) ¹⁾

I také tento obyčej podrželi křesťané, kladouce na místo postních dnů židovských středu a pátek na památku utrpení Páně. Tak se též věc měla se dvěma velikými svátky židovskými, Velikonocemi a Letnicemi; podrželi je, ale zaměnili předmět svěcení: Velikonoc stala se slavností Vzkříšení Páně

Tato Mše jest vskutku ranní Mši nedělní.“ Duchesne. Origines. O bohoslužbě křesťanské. VIII., str. 219.

¹⁾ Tyto posty nebyly závazny. Esdreáš prý je ustanovil na památku na Mojžíše, vstoupivšího na horu Sinai, aby obdržel přikázání, den pátý a sestoupil dne druhého v témdni. Baba kama fol. 82.

a Letnice slavností Seslání Ducha Svatého, jenž započal na světě království Pánem Ježíšem přislíbené.

Takto se nám jeví ve velkých obrysech zřízení bohoslužby nové víry. Za svatyni jim sloužil příbytek některého z bratrů, obyčejně, jak jsme viděli, prostranná síň umístěna v nejvyšším patře starobylých domů. Věřící se tam shromažďovali tak, jako Židé v synagogách, neboť nacházeli tam ještě živějšího půvabu, nežli v těchto, totiž svatostánek, který oživoval Bůh ve Svátosti oltářní přítomný, soudní stolicí, kde každý přečin byl urovnán, středisko dobročinné a milé společnosti, z níž vyloučenu býti mělo se za trest nejhroznější.

V radách, jakými se končí list k Soloňanům, ukazuje nám sv. Pavel tento křesťanský život ve skutečnosti: v čele stáli pastýři duchovní pevného ducha a plni obětavosti; byl-li mír porušen, což ovšem velmi zřídka se stávalo, tu byla to láska křesťanská, která dovedla povznášeti pokleslého, přispívati malomyslným a slabým, trpěliva jsouc ke všem, neodplacujíc zlé zlým, a se všemi lidmi bez rozdílu dobře smýšlejíc; duše věřících neustále se obracely k Bohu, díkůčinění zaznívalo ze všech úst, všude znamenati byl půvab ctnosti, všude panoval jas nevyrovnatelné radosti. Slovo od pohanů při pohledu na takové bratrství pronesené, jest jim spravedlivou pochvalou a zároveň důkazem, jak na ně vše to účinkovalo, slovo: „Vizte, jak se vespolek milují“ (Tertullian, Apolog. XXXIX.).

Kapitola devátá.

Třetí apoštolská cesta.

E f e s u s.

Skoro dvě léta uplynula, co sv. Pavel přišel do Korinta. Poznenáhla množství lidu, které mu Bůh přislíbil v tomto městě (Sk. XVIII., 10.) bylo obráceno na víru. Žila tam pevně zřízená Církev, jsouc shovívavostí Říma a jeho ochranou v dobách útisku dobře zabezpečena; byliť Židé v té věci zkušeni. Znamenal tedy apoštol, že nadešla chvíle, by tuto žeň, již od nynějška nehrozilo žádné nebezpečí, ponechal Prozřetelnosti Boží a jinde nové brázdy orati počal. Než v celém řídce obydleném Řecku mimo Atheny a Korint žádné jiné město ho nevábito. Jen tam v dáli, na půdě Italské spatřoval živá střediska říše císařské, ale než se rozhodl k oné cestě apoštolské, chtěl ještě navštívit Jerusalema a Církve v Judsku.

Od tří let byl od nich odloučen, nevěda, jaké následky mělo ustanovení sněmu apoštolského, ani jak sobě vedli tamější židokřesťané. Jejich pikle v Antiochii, co Pavel odtud odešel, svědčily, že odůvodněna jest jeho nedůvěra; proto ustanovil se na tom, by se osobně přesvědčil o stavu jejich, a za tím účelem navštívil Svaté město o svátku židovském, právě se blížícím. (Gal. II., 11.—15.) ¹⁾

¹⁾ Cesty po moři počínaly se za staré doby konati teprve v březnu (Cesar de bello Gall. IV., 36. — V., 23. — Sk. XXVII., 9., 12.). Není

By svůj odchod mohl odůvodniti a zároveň nemohl ho odvolati, učinil slib naziratu, jímž se zavázal, přinést oběť v den této slavnosti. Podobné sliby činili často zbožní Židé, vyváznuvše z těžké nemoci nebo z velikých soužení. (Jos. Bel. jud. II., XV., 1.); i nebezpečností, jemuž právě ušel Pavel, zavdalo zcela přirozeně podnět, by takto svou vděčnost projevil. Vykonal tedy tento náboženský úkon dle předpisů židovských, nařizujících, aby ten, kdo slib učinil, zdržoval se vína po třicet dnů, a potom by dal si oholiti hlavu. Nazir, jenž až do vyplnění slibu dlel mimo Svaté město, uschovával ustřižené vlasy až do času, kdy přišel do Jerusalema. Po sedmi dnech očišťování ostříhal se poznovu a vrhl všechny ty vlasy na oheň předepsaných obětí. (Mishna Nazir. II, 3.).

Když se ukončil měsíc naziratu Pavlova právě, kdy měl odejíti, rozloučil se s bratřími a odebral se do Kenchrij, aby si tam dal hlavu oholiti (Sk. XVIII., 18.)¹⁾; odtud měl sednouti na loď, aby se plavil na Východ. Křesťané tohoto přístavu přijali jej s velikou úctou a nábožná žena jménem Fébe, jež se věnovala službám Církve, tak pečlivě a laskavě jej ošetřovala, že po celý život svůj na to vděčně pamatoval. (Řím. XVI. 1., 2.) Též Akvila a Priscilla sedli na tutéž loď, jež apoštola unášela k Efesu, neboť jejich obchodu nevalně

pravdě podobno, že by Pavel, odcházeje z Korinta, byl měl dosti času přijíti do Jerusalema na Velikonoce; slavnost, v které zamýšlel dorazit do Svatého města, byla buď Letnice nebo slavnost Stánků, nejvíce však se pravdě podobá, že to byla slavnost prvnější.

¹⁾ Jsou vykladatelé Písma, kterým není po chuti myšlénka, že by Pavel byl dobrovolně z vlastního popudu se podrobil tomuto obyčeji židovskému, připisující výraz „oholiv si hlavu“, „Akvilovi“, kteréžto slovo předchází, a majíce za to, že tento muž to byl, který učinil slib, o němž se Skutkové zmiňují. Jejich mínění nelze připustiti, poněvadž přechodník táhne se k podmětu věty a tím je Pavel sám. Slíbiti Bohu nějaký dobrý skutek, buď aby kdo vzýval jeho milost anebo děkoval za obdržená dobrodiní, jest jistě úkonem čistě náboženským a není, proč by se ho měl Pavel zdržovati; také nic nového o této věci nebylo zjeveno Duchem nové úmluvy, proto apoštol pokračoval v tomto obyčeji po způsobu židovském, jako naziřové Starého zákona.

se dařilo v Korintě, což z toho souditi lze, že Pavel, jejich spolupracovník, za posledních dnů svého u nich pobytu byl živ u veliké nouzi.

Efesus, od dávných dob proslulý výrobou stanů ¹⁾ zdál se býti mnohem příznivější jejich průmyslu; a též odchod apoštolův přijměl je k tomu, by se s ním vydali do tohoto města.

Zde tedy měl je Pavel opustiti, ale přece ztrávil s nimi ještě několik dnů, protože loď se dlouho zdržovala při ná-
břeží Efesském, ponechávajíc Pavlovi dosti času, že mohl jíti do synagogy. Pln jsa Krista, mluvil o něm svým bratřím Israel-
ským s tak vřelou láskou, že hluboce jich to dojímalo. Všichni ho prosili, by u nich déle zůstal, ale tentokráte nesvolil. „Jest nutno, pravil jim, bych slavil nejbližší slavnost v Je-
rusalemě. Navrátím se k vám, bude-li v tom vůle Boží.“ Z Efesu bral se po moři a přišed do Cesaree vstoupil do Jerusalema a pozdraviv tam Církev sestoupil do Antiochie, kde pobyl nějaký čas. (Sk. XVIII. 21., 22.).

Z tohoto kratičkého vypravování snadno lze míti za to, že se v Jerusalemě nedostalo Pavlovi přijetí příliš laskavého. Stav Církve matiční nebyl právě dle toho, by dlouho se tam zdržel. Shledal ji totiž takovou, jako byla po sněmu apo-
štolském, náchylnou k ústupkům, od apoštolů předepsaným, a sice jen do té míry, pokud v nich viděla pouze shovívavost k pohanům a proto měla to za čest, ano i za povinnost přísně zachovávatí předpisy Mojžišské. Co její horlivci nepochodili v Antiochii, uzavřela se sama do sebe, žijíc v úzkých mezích těchto obyčejů životem sice zbožným, ale chladným a ne-
úrodným. Pavel poznal, že jeho cesty apoštolské, jeho volný vzlet daný Evangelium v Malé Asii a v Řecku odstrašoval tyto svatoušky do staré úmluvy tak zaryté. Nedávaje na jevo ani nejmenší známky svého zklamání, měl o to péči, by chválu vzdal jejich shromáždění; potom vykonav ve chrámě

¹⁾ Tak veliká byla jeho pověst, že Alcibiades se domníval, že jeho nábytku něco schází, pokud neviděl tu také stan Efeský. Plutarch.

oběti nazireům předešlé, ihned se vydal na cestu do Antiochie.

Bylo to pro něho tak, jako ze stínu chabé a zastřené víry přejíti do radostného světla Evangelia, nebo žádná jiná Církev nestkvěla se jeho paprsky více, jako Církev v Antiochii. Křesťanům tamějším, aspoň většině, nezáleželo docela na tom, zdali pokrok jejich víry líbí se Synagoze nebo ne. Jak sám sv. Petr doznal, jenž tuto Církev založil, byl přece jen Pavel vlastním jejich apoštolem „apoštolem pohanů“. Po tři léta žili jen z jeho upomínek, z jeho učení; i není divu, že veliká byla jejich radost, když jej opět spatřili a slyšeli jeho vypravování o vítězstvích Evangelia a o nových pravdách, které mu byly zjeveny po čas jeho apoštolování.

Pavel neodepřel jim potěchy, již měli z jeho přítomnosti, a prodloužil ji co nejdéle mohl, oddávaje se úřadu apoštolskému, neboť nikde nebylo potřebí úřadu činnějšího jako ve velikých městech obchodních, kde plavba a karavany z nitrozemí přiváděly přítok cizinců stále se obnovující. Právě v takových městech v Macedonii a v Řecku nejdéle kázal a také v nich nejhlavnější Církve zřídil. Soluň a Korint zůstávaly tam plamennými ohnisky, z nichž první zář křesťanství se rozlévala na Západ. Antiochie zase to byla, jež zářila Syrii a krajinám nejzazšího Východu. I bylo potřebí také takového ohniska pro Malou Asii. Hned na první pohled spatřil Pavel, že Efesus je městem bohatým, obchodním, lidnatým jako Antiochie a Korint, ano, že by mnohem více, než tato města, hodil se za střed mezi Východem a Západem. Ustanovil se tedy na tom, že ponese tam víru, a vydal se na třetí apoštolskou cestu, přibрав dle svého obyčeje několik učedníků.

Silvana není již spatřiti u něho; patrně vysoká hodnost, již zaujímal v Církvi Jerusalemské (Sk. XV., 22.) a poměry, jež tam našel, zdržely ho v tomto městě,¹⁾ ale na místě jeho vzal s sebou Pavel učené společníky Timothea, Erasta

¹⁾ Od této doby vidíme jej, an se připojil k Petrovi; on nesl církvím asijským list, jež hlava apoštolů psala z Říma (I. Pet. V., 12.).

z Korinta a Macedoňany Kaja a Aristarcha, kteří jej sledovali věrně do Efesu. (Sk. XIX., 22., 29. — I. Kor. IV., 17. — XVI., 10.) Všichni bezpochyby přišli s ním z Achaje do Jerusalema a provázeli jej po výšinách Maloasijských.¹⁾ A zdali tak bylo i s Titem? Pavel ho brzy doporučí Korinťanům jakožto „tovaryše svého a mezi nimi pomocníka“. (II. Kor. VIII., 23.) Jestliže z těchto slov vysvítá, že Titus hlásal víru v Korintě zároveň s apoštolem, pak přirozeně lze souditi, že také on, odcházeje s ním z tohoto města jako jeho společník, jej doprovázel do Jerusalema, potom do Galacie,²⁾ a taktéž šel s ním do Efesu.

Tato malá společnost brala se cestou, po níž cestovali Pavel a Silvan na předešlé apoštolské cestě. Když od břehů Cilických průsmekem Taurským vstoupili na střední vysočiny Maloasijské, navštívil Pavel křesťanské obce v Lykaonii, Derbe, v Lystře a Ikoniu, potom obce Galatské a Frygijské; chodil od města k městu pořadem napřed ustanoveným, posilňuje učedníky.

Této opětne návštěvy bylo potřebí pro upevnění víry, neboť některá místa z Epištoly o něco později Galatům poslané nasvědčují, že koukol počínal již pučeti za této poslední návštěvy. Mluvíť tam apoštol o evangeliu, jež se liší od Evangelia Kristova a jež Galatane usilovali za pravé uznati. (Gal. I., 9.) Židokřesťané Jerusalemsí, kteří za ne dlouho znepokojovali tyto Církev, posud se tam neukázali, ale Židé v téže krajině žijící, již se o to postarali, by tam naseli koukole pochybování, dožadující se věřících, jakým právem porušují Zákon Mojžíšský.

¹⁾ Pokud se Kaja a Aristarcha týká, nazývají je Skutkové „tovaryše cesty Pavlovy“ (Sk. XIX., 29.) a ze všeho lze souditi, že věc se má tak i s Erastem, rodilým z Korinta (Řím. XVI., 23.) a s Timotheem, jenž apoštola všude doprovázel.

²⁾ Pavel ve svém listě ke Galatům mluví o Titovi jako o osobě jim známé. Nemohli ho tedy viděti ve společnosti apoštolově, leč na jeho třetí cestě apoštolské, neboť na předešlých cestách neměl Pavel kromě Silvana a Timothea jiných společníků, když kázal těmto krajinám (Sk. XV., 40. — XVI. 1., 2., 3.).

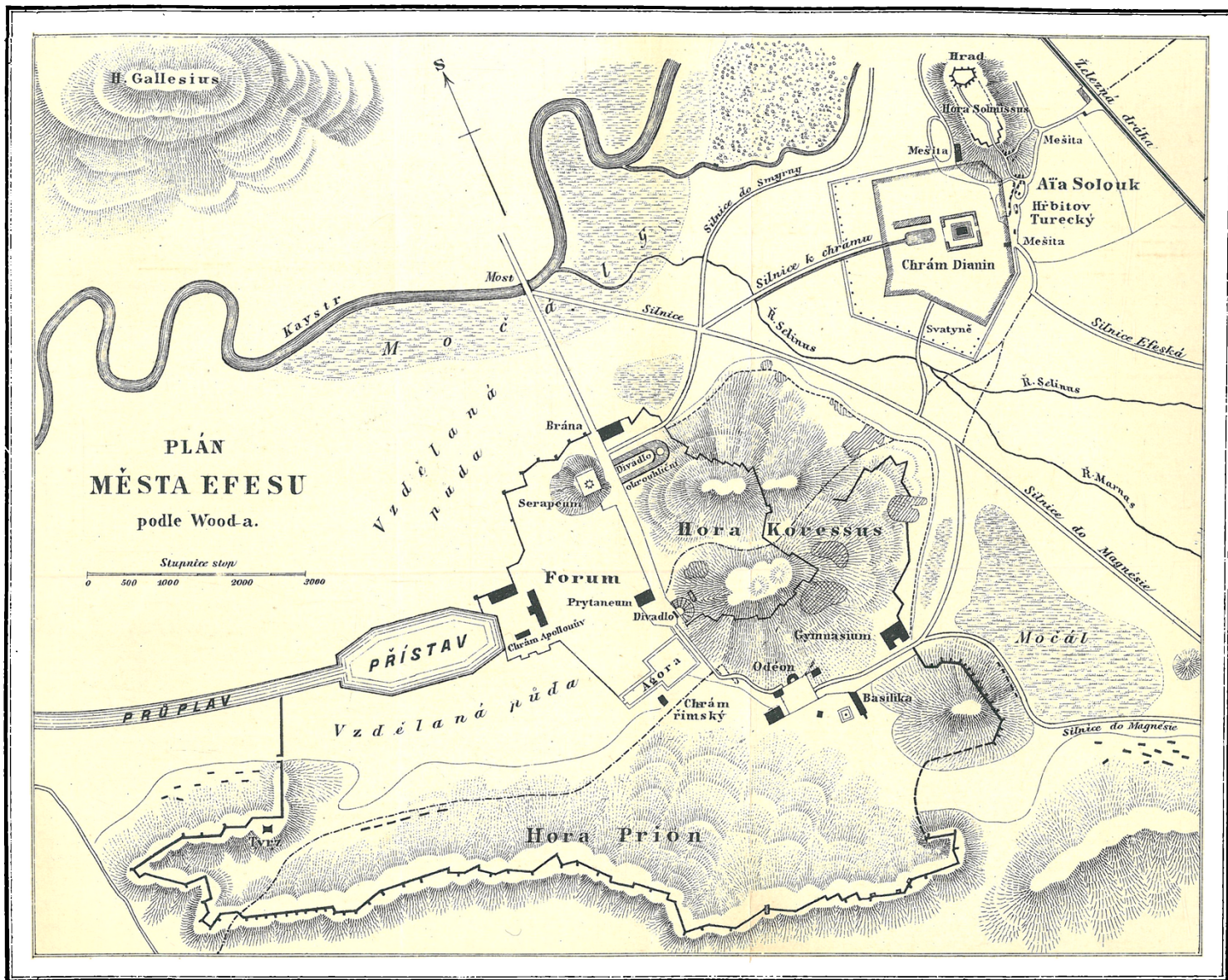
Pevnou rukou zažehnal Pavel zlo, metaje klatbu na ty falešné učitele, kteří byli příčinou takových zlořádů, (Gal. I., 9.) a pozdvihuje mysle zbloudilých s takou silou, že mnozí po dlouhý čas byli tím dojati, neboť tři léta později ještě si do nich stěžoval apoštol: „Což tedy učiněn jsem vaším nepřitelem pravdu vám pravě?“ (Gal. IV., 16.). Ale takové výtky se dostavily teprve po odchodu apoštolovu, když však byl přítomen, tu všickni byli horliví v dobrém.“ (Gal. IV., 18.) Svým kázáním ovládal apoštol všecky mysle; jeho velikomyslnost, jeho něžná láska pronikala všechna srdce; zapomínali na jeho trpká pokárání, vidouce jen pravdu, která již líčila Jerusalemem jakožto město postavené na hoře (Gal. IV., 20.), národ Židovský jako lid Boží (Gal. VI., 16.) a Krista tak, jako by byl jeho kříž postaven před očima jejich. (Gal. III., 1.)

Tyto křesťanské obce, jsouce nestálého, ale jinak prostomyslného a přímého ducha brzy se upokojily a ku přesné víře navrátily. Pavel je napotom chválil, že „poslušní byli pravdy a v nadšené horlivosti jako o závod běželi“. (Gal. V., 7.) I použil této vhodné nálady mysli, by učinil sbírku pro Církev Jerusalemskou, a brzy uvidíme, že takové sbírky v duchu a z rozkazu apoštolova konané dosáhly značné důležitosti. (I. Kor. XVI., 1.)

Pavel vyšel z Frygie na táž místa, kde před dvěma léty Duch Páně mu zabránil jíti do provincie Asijské. Ježto mu nyní nic nestálo v cestě, by se vydal do této krásné a lidnaté krajiny, mohltě uskutečniti svůj úmysl, který byl pojal jda do Efesu, by tam kázal Evangelium. Sopky tvořící na západ hranici Frygie, rozprostírají na stranu k Archipelagu své horské odnože, jejich středem tekou řeky Hermus a Meandr. ¹⁾ Právě tímto údolím vedla hlavní silnice se střední vysočiny do Efesu. Jak se zdá, neobrátil se Pavel na jih, by se vydal na tuto silnici. ²⁾

¹⁾ První ústí do moře v zálivu Smyrnském, druhá blíže Mileta.

²⁾ Řeč sv. Pavla v listě ke Korintánům potvrzuje toto mínění. neboť apoštol tu dává zřejmě na srozuměnou, že nikdy nenavštívil města Kolossy, kterýmžto městem vedla tato silnice.

Od hranic Frygijských byla přímá cesta podle toku Herma skrze Synadu a Sardy, potom bylo překročiti řetěz horský dělicí Hermus od Kaystra a sestoupiti do vedlejší kotliny, kterou zvlažuje tato malá říčka

V ní zaujímá Efesus nejkrásnější údolí směrem od břehů Jonských, onu „prerii Asijskou“, již Homer opěval. (Homer, Iliad. II., 461.) Řeka Kaystr vycházejíc na východ z jedné rokliny zvlažuje ji, tvoříc dlouhé záhyby a v okolí se rozlévající po kyprých bažinách, obydlených labutěmi, jichž bělost byla pověstnou.¹⁾ Vyjma západní stranu, kde se leskne hladina Archipelagu, obklopují tuto pláň hory se svými vrcholy, jež směle do výše se pnou, a z dále jako modravé vlny se houpají v jasném obzoru.²⁾

Město Efesus vypínalo se mezi Kaystrem a jižním řetězem horským, Prionem, částečně ležíc na svazích tohoto horstva, částečně na vrchu Koressu, od tohoto horstva odděleného, avšak rozprostírajíc se i po pláni tahnoucí se od paty hory až k bažinatému jezeru, jež sloužilo za přístav městský.³⁾

V těchto místech, vlastním to středu města, nacházely se nejhlavnější budovy, v nichž se obyvatelé skromazďovali, jako tržiště, cirkus, divadlo,⁴⁾ jež na bocích Koressa na vy-

¹⁾ Homer. Iliad. II., 459. — Virgil Aeneid. VII., 699.

²⁾ Tato pláň není příliš rozsáhlá (asi dvě míle zdělí a jednu míli zšíří) jest na severu uzavřena horským řetězem Gallesia; na jihu horstvem Priona, a na východ horou Paktyem. Okrouhlý vršek Koressus ční o samotě v popředí před Prionem. Údolí je dělicí jest již pojato v obvodu města Efesu. Na severovýchod od Koressa vyzdvihuje se jiná výšina oddělená od hor pláň objímajících; jest to Aïa-Soluk, kde jsou veliké zříceniny mohamedánského města, jež stávalo na místě města starého, a chudá vesnice, železniční stanice Efesská na dráze ze Smyrny do Aidina.

³⁾ Falkener. Efesus. p. 119., 149. — Guhl. Efesiaca.

⁴⁾ Toto divadlo, jedno z rozsáhlejších, jež Řekové vystavěli, zabíralo do sebe 37.600 diváků (Falkener. Efes. p. 102.) dle jiných jen 24.500 (Wood. Discoveries at Ephesus p. 68.). Schody v polokruhu tesané v Koressu, lze ještě viděti; jeviště se nacházelo na pláni u paty této hory.

tesané terase stupňovitě se rozkládaly. Dole pod těmito budovami vládl čilý obchodní život města, neboť tržiště Efeské bylo jedno z nejživějších na světě a jeho přístav, ačkoli se znenáhla bahnem zanášel, přece byl nejpřístupnější a nejrozsáhlejší na pobřeží Asijském. Přicházeli tam z Italie, z Řecka a ze všech stran Středozemního moře kupčit s karavanami z Východu.

Když sv. Jan na ostrově Patmu popisoval bohatství nahromaděné ve velikých městech římského císařství ¹⁾, vzpomněl si na sklady Efeské, v nichž více, než kde jinde, viděl, an se tam přiváželo „zboží zlata a stříbra, a drahého kamení, i perel, i kmentu, i nachu, hedvábí a šarlatu, všelikeho dřeva vonného, i všech nádob ze slonové kosti i všelikeho nádobí ze dřeva vzácného, i z mědi, ze železa a mramoru, i skořice i vonných věcí, kadidla, vonného oleje, masti, vína, i nejbělejší mouky, i dobytka, ovcí, i koní, i vozů, i otroků i duší lidských.“ (Zj. XVIII., 12.—14.)

Jakkoli tento nesmírný obchod veliké důležitosti dodával městu Efesu, přece jeho sláva pocházela odjinud, totiž od pocty bohyně Diany Artemidy, pro niž se stálo jedním z nejposvátnějších míst pohanstva. Chrám bohyně nalézal se mimo město na úpatí vrchu, za nynější doby Aia Soluk nazvaného.²⁾ Nebyla to ovšem ona starobylá svatyně spálená

¹⁾ Babylonem, jehož bohatství tímto názvem popisuje, není tak míněno město Řím, jako spíše bohyně Říma se svým císařstvím a se svými velkolepými městy obchodními, jež tvořila její slávu a bohatství. Zkáza této panovnice světa měla v zápětí zkázu provincií a měst námořních, s nimiž vedla obchod. Sv. Jan míní spíše tato města ležící ve středu nitrozemí, nežli Řím: „A všickni správci lodí, ti, kteří se po moři plaví, i lodníci, kteří na moři pracují, stáli z daleka a křičeli vidouce kouř zapálení jeho a řkouce: Běda, běda, to velké město, v němžto zbohatli všickni, kteříž měli lodí na moři z drahých věcí jeho, nebo jedné hodiny zpustošeno jest“ (Zj. XVIII., 17.—19.).

²⁾ Místo, na němž stával chrám, bylo v době novější odkryto p. Wood-em a popis, jak o něm učinil Plinius (Hist. nat. XXXVI., 21.) mohl na základě četných dokladů uznán býti pravdivým. (Wood. Efes. p. 267.)

Herostratem, ale nadherná, památná budova, na jejím místě postavena. ¹⁾

Po celých dvě stě dvacet let veškerá Asie přispívala na výlohy znova zbudování chrámu, ženy na to vynakládaly své klenoty (Plinius XXXVI., 21.). Takovou štědrostí zrodilo se dílo, jež právem počítáno mezi sedm divů světa (Philo. De septem orbis spectaculis ¹⁾), neboť pravé divy slohu stavitelského byly tam nahromaděny; chodba sloupová, jejíž jeden každý ze sto dvaceti sedmi sloupů jsa na způsob ionský přelíbezně tesán, byl darem královským; brány té svatyně byly ze dřeva cypřišového, jejichž veřeje byly tak mohutné, že — jak se praví — jen sama bohyně je mohla na jejich místo postaviti; schodiště vedoucí až ke štítu bylo uroběno z jediného kusu vinného keře Cyperského. K těmto přepodivným dílům přidalo umění své nejkrásnější dary; Polyklet, Praxiteles, Fidiáš vytvořili tam skupiny práce vypuklé; Apelles podal své mistrovské dílo, podobiznu Alexandra, držícího blesk v ruce (Plin. XXXIV., 19.; XXXV., 36.).

Bohyně sama, k jejíž slávě se tyto všechny počty dály, spočívala v úkrytu jedné menší budovy, závojem nachovým jsouc zastřena. Řekové, jsouce uvykli na svou Dianu lovkyni, plnou svěží lehké chůze a krátkým rouchem oděnou, nepochopovali již tohoto tajemství, neboť Artemida Efesská představovala se jejím zrakům jako nějaká obluda. Spodní část té modly až po pás tvořil nemotorný podstavec popsaný nápisy kouzelnými, poprsí bylo jako hromada samých prsou; toliko hlava věžovitou korunou ověncená a rámě spočívající na dvou palicích měly podobu lidskou. Pravilo se o ní, že s nebe spadla, ve skutečnosti však nebyla, leč jednou z hrubých model, které naplňovaly svatyně Asijské, tak, jako jsme viděli v Pafu kužel, znak Afrodity, v Pessinontě černý kámen představující Kybelu. (Kap. IV. t. díla.)

Necudná počta této modle vzdávaná prozrazovala ještě více, nežli socha její, že jest původu východního. Její kněží

¹⁾ Podle Plinia shořel chrám tento po sedmkrátě. (Hist. nat. XVI., 79.).

byli bídní kleštěnci, kolem nichž se hemžil celý roj kněží a otrokyň zasvěcených chrámu a žijících z jeho bohatství. (Strabo XIV., I., 20., 23. — Tacit ann. III., 61.) Tento nestoudný sbor, stroje slavnost na slavnost, potřestil celé město samými průvody bacchanálními, jež přiváděly s sebou ty nejhorší prostopášnosti. (Philostrat. Vita Apol. IV., 2.). Jak svůdná to příležitost k výstřednostem v tak velkém městě přístavním kde množství cizinců stále a odevšad sem přicházejících bylo stálou potravou těmto prostopášnostem.

Mnoho lidí bez domova se tu pobudujících mělo v nich účastenství, neboť chrám Artemidin, maje v prostoru šesti set stop právo ochranné, byl stálým lákadlem pro všechny zlosyny z celého okolí (Strabo XIV., I., 23.). Blahobyť v tomto ovzduší velmi rychle se zmahající, vydržoval celé společnosti pro přepych a zábavu; hudebníci, tanečníci, herci, nevěstky naplňovali město svými výstřednostmi. Ač mravy byly méně křiklavé, než v Korintě, nebyly přec o nic lepší, lahodnost ponebí závodila s bohatstvím země, aby je pokazila. Netřeba dodávati, že žádné vážnější učení nemělo místa u duchů tak pokažených: Efesus to byl, jenž propůjčil svého jména nejnestoudnějším plodům literatury milostných románů.¹⁾

Město tak živé a bohaté bylo zcela dle toho, by k sobě tábilo syny Israelské. (Josef Ant. jud. XIV., X., 4.—25. — Philo Leg. 840.). Bylť pro svou obchodní dovednost, pro přesné mravy a jednotu svého plemene vysoce povýšení nad obyvatelstvo životem i původem svým pochybné, mezi nímž žili. Dosáhli brzy veliké vážnosti a dovedli si získati zde, jako jinde, úcty, ve všem spolehajíce se na ochranu římskou. Bylť také vskutku Efesus, jsa hlavním městem provincie Asijské, sídlem prokonsula a úřadů římských; měl sice samosprávu, ale za poručnictví těchto úřadů a za tou podmínkou, že jí nezneužije. Židé více, než všichni ostatní obyvatelé dovedli ve svůj prospěch využítkovati jejich spravedlnosti, z pravidla sice přísné, ale i nestranné.

¹⁾ O tuto pověstnou slávu dělil se Efesus se sousedním Miletom. (Ovid. Trist. II., 413.).

Daleko široko sluli Židé Efesští svým blahobytem. Vždyť jsme viděli Akvilu a Priscillu, ani přišli z Korinta, by se k nim přidružili. Touž dobou ještě jiný Žid, jménem Apollo, mluvíval k lidu na nábřežích Efesských. Pocházeje z Alexandrie, nabyt tam ve školách ¹⁾ znalost Písem, a vyznamenával se též, že s velikým rozmyslem a neobyčejnou u Rabbinů výmluvností dovedl je vykládati (Sk. XV., 24.—25.). Jeho horlivá víra byla příčinou, že se odvrátil od zaměstnání hmotného, s nímž většina jeho sourodáků čile se zabývala; stav se missionářem, putoval od města k městu hlásaje Boha a jeho svaté slovo. Učedníci Janovi, kteří se s ním potkali na jeho cestách, dali mu na vědomí, že jejich mistr, poznáv Messiaše na březích Jordanských, vyznal jej přede vším lidem Israelským. Tito soudruzi Předchůdce Páně, byvše bezpochyby při jeho smrti rozprášení, sledovali jen po zdáleči a nedokonale kázání Pána Ježíše. Oni to byli, kteří Apollonovi ukázali „cestu Páně“ (Sk. XVIII., 26.), avšak toliko jen v hlavních rysech, neboť v mnohých věcech jejich učení bylo neúplné jmenovitě o křtu, ježto neznali leč křtu Janova.

Avšak Apollo neunavně se snažil o to, by sobě i z těchto neúplných rysů utvořil patřičného ponětí o křesťanství. Viděl v něm Messiaše chudého, poníženého, zneuctěného, jenž svým utrpením a smrtí svou spasil lidstvo. Poznal dobře prorocství Isaiašovo o Beránku Božím, jenž snímá hříchy světa (Sk. LIII. — Jan I., 20., 35.) poznal též, že i jiná prorocství se naplnila ve skutečích, jež nejvíce pohoršovaly jeho bratry Israelské.

Hluboká a rozsáhlá učenost Apollonova byla příčinou, že snadno dovedl porovnávatí místa z Písma, jedno z druhého, vysvětlovatí a rozmnožovatí tyto vědomosti podáním a vý-

¹⁾ Philo, vrstevník jeho, vyšel také z nich, jenž pro půvabný sloh a vznešené myšlenky upomíná na Platona. Platilo o něm u Řeků pořekadlo: ἡ Πλάτων φιλονωτίζει ἡ Φίλων πλατωνίζει (S. Jeron. De vir. illus. XI.). Ač Apollo nedosáhl takové dokonalosti, přece lahodnost a bohatost myšlének, jimiž vynikal, dodávaly mu vážnosti u neučených bratrů, kteří kolem něho byli.

kladem rabbinů. A tak se stalo, že u tohoto zákonníka, jenž byl jen na polo křesťanem, více duchem a žádostí, nežli věděním, učinila milost Boží zázrak, že „vroucím duchem učil pilně těm věcem, kteréž jsou Ježíšovy“ (Sk. XVIII., 25.).

Apollo shledal, že synagoga Efeská je ochotna ho poslechnouti, ježto Pavel, bera se tímto městem první sítě víry tam zasil, a jednak, že Akvila a Priscilla, ač byli zcela zabráni do práce pro nalahavé potřeby životní, neustávali přece sdíleti víru svou s těmi, kteří s nimi mluvili. Tento malý sbor věřících, nemaje ještě žádného zevnějšího svazku, bydlel společně se Židy Efeskými a navštěvoval jejich svatyni. I stalo se jednou, že Apollo objevil se na kazatelně v synagoze. Učenec Alexandrinský mluvil tam odvážně, „učil cestě Páně tak, jak ji byl znal Jan Křtitel, jak Ježíš sám ji ukazoval na počátku svého úřadu, když ještě jeho kázání bylo pouhou ozvěnou hlasu jeho Předchůdce: „Čiňte pokání, neb se přiblížilo království Boží.“ (Mat. IV., 17. — Mat. I., 15.).

Veliká byla radost Akvily a Priscilly, když slyšeli toho mistra kázati Židům, ale neménší bylo též jejich podivení, že v kázání shledali toliko nástín své víry. Nejvznešenější pravdy křesťanské — jak se zdálo — byly mu neznámy; jediný obřad, k němuž vybízel své posluchače, byl křest Janův, křest vody na znamení pokání. I dostihli Apollona, když vycházel ze synagogy a vzavše ho k sobě, „vykládali mu pilněji cesty Páně.“ (Sk. XVIII., 26.).

Vyučování těchto dvou řemeslníků neobsahovalo toliko ústního výkladu Evangelia, jak vštípeno bylo v paměti všech věřících, nýbrž i učení, jež jim Pavel po dvě léta vykládal v jejich dílně v Korintě. Apollo v tom našel veškeré zjevení tehda v Církvi známé, ovšem beze všeho výkladu, bez souvislého odůvodnění, toliko v rouchu lidovém, v němž je odívala mluva jeho hostitelů. I bylo mu to pobídkou, že sobě přál navštívit Církev Korintskou od samého Pavla vyučenou a promlouvati s jejími pastýři duchovními, jež apoštol sám ku kazatelskému úřadu vycvičil. Akvila a Priscilla utvrzovali jej v tomto předsevzetí. Zakládajíce si na výmluvnosti Apol-

lonově a na jeho umění, že veškeré Písmo dovedl vztahovati na Krista, byli šťastni, že mohli pochlubiti se tímto vítězstvím u Církvi Achajských a jim poskytnouti také pomoc podobnou. Skromné bratrstvo Efesské dopsalo věřícím Korintským, obsypávajíc nového křesťana samou chválou a prosíc, by ho laskavě přijali. ¹⁾

Byla to šťastná myšlenka, nebo, co Pavel odešel z Korinta, obnovila synagoga své útoky na Církev, „ale skrze milost Boží prospěl Apollo těm, kteří uvěřili.“ (Sk. XVIII., 27.).

Touž také dobou přišel Pavel do Efesu. První jeho starostí bylo, by vyhledal Akvily a Priscilly; shledal, že se usídlili ve čtvrti řemeslnické, jak se zdá, v chudém to předměstí ležícím mezi horou Koressem a pahrbkem Aïa-Solukem; křesťanské svatyně na tomto místě nahromaděné do svědčují skutečně, že tam bývala první bydliště věřících, též ono, kde Pavel po dobu dvou let přebýval. (Euseb. His. ecol. III., 39. — V. 27.). Druhý apoštol, sv. Jan Evangelista, též tam dokončí za nedlouho poslední dny svého života. Jeho hrob ode všeho křesťanstva uctíváný propůjčil tomuto vršku, v němž bylo vyhloubáno jméno učedníka miláčka, svatého Bohoslovce (znamená: Agios Theologos = Aïa Soluk) jak jej staří nazývali. Křesťané Efesští usazovali se kolem tohoto hrobu, neboť staré město pozbývalo obyvatelstva tou měrou, jakou jeho přístav bahnem se naplňující proměňoval se v močál. Znenáhla okolí tohoto moru stávalo se prázdné; obydlí, divadla, chrámy se opouštěly; mramorové památky, stávající se lupem cizích rukou, sloužily k okrase Cařihradu, Pisy a měst saracenských. Všecky nakažlivé nemoci povstale od zimnice, na pláni té panující, přežila jediná čtvrt, Aïa-Soluk, dosti znamenitá ještě za první doby panství tureckého, ale nyní jest sešlou, chudobnou vesnicí, jediný to zbytek

¹⁾ Bedův kodex podává následující čtení, zajímavý to komentář k textu Písma: „Někteří Korintané jsouce právě v Efesu přítomni slyšeli Apollona a vybídli ho, by s nimi šel. Když on byl přivolil, psali Efesští učedníkům Korintským, by ho laskavě přijali. Když se pak vydal do Achaje, prospěl tam velice Církvi.“

velikého města Efesu v těchto spustošených místech posud se nacházející.

Pavel vešel do domu svých hostitelů, by tam pracoval, jako všude jinde dělával. Vlastníma rukama pracoval, aby si vydělal, čeho mu bylo potřebí, a by své soudruhy podporoval. (Sk. XX., 39.) Bohužel zde ještě méně než v Korintě i při neunavné práci průmysl stanařský nevynášel tolik, by je vytrhl z chudoby. Ke konci svého pobytu v Efesu svěřil Pavel bídu svou Korinťanům, píše jim: „Až do této hodiny i lačníme, i žízníme, i nazi jsme, i poličkování býváme, ani jistého místa nemáme, zlořečí nám, protivenství trpíme, rouhají se nám; jako smetí tohoto světa učinění jsme a jako povrhel u všech až dosavád.“ (I. Kor. IV., 11.—13.) Tak neutěšeného stavu a to za času apoštolování, jež přece mělo neobyčejně veliký úspěch, nelze vysvětliti, leč tím, že apoštol pro sebe ničeho nepřijímal od novověřících. Na pobřeží Miletském uváděl to na pamět starším Efesským: „Stříbra a zlata, neb roucha nežádal jsem od žádného, jako sami víte, ale na to čeho bylo potřebí mně i těm, kteří se mnou jsou, podávaly ruce tyto“ (Sk. XX., 33., 34.).

Tato nezištnost ozářovala Pavla mravní velikostí, skoro nadlidskou a nepochopitelnou synům Israelským, kteří vůbec byli ziskuchtiví a sobeční. Jakmile přišel do Efesu, hned opanoval jejich mysli, nemaje tu, jako jinde, potřebí, by se jim dříve ohlásil, chtěje k nim promluvit. Zpráva o Messiaši, již tehda jim učiněná, když apoštol jen mimochodem šel skrze Efesus, slib, že brzy k nim se vrátí a hlásati bude Novou Zvěst kázání Apollonova, pojednávající o témže předmětu, vše to mocně probouzelo mysli Efesských. „Pavel tedy všed do školy židovské, mluvil k nim svobodně a odvážně po tři měsíce, hádaje se a přesvědčuje o království Božím.“ (Sk. XIX., 8.).

První, kterého pro víru získal, byl Žid, jménem Epenet, ježž brzy uvidíme v Římě, kde Pavel ho pozdraví jakožto „svého miláčka a prvotiny Asie v Kristu,“ (Řím. XVI., 5.).

Zároveň tou dobou, co Pavel tam počal kázati, převzal také vedení této malé obce, jež se byla před jeho příchodem

dem utvořila v Efesu. Ačkoli její členové dávali si jméno „učedníků“ (Sk. XIX., 1.) a také za takové jmíni byli, přece toto jádro nastávající Církve nepodobalo se skoro v ničem Církvím od apoštolů zřízeným. Neměli ani pastýřů duchovních, ani pravidelného vyučování; víra v Krista ovšem spojovala duše v jednotu mysli, ale Evangelium znali toliko nedostatečně. O tom se přesvědčil apoštol hned v prvních dnech. Někteří z novověrců vzbudili jeho pozornost, patrně svým přísným a samotářským životem; ¹⁾ žádný paprsek čisté radosti u křesťanů obyčejné nezdál se je osvětlovati. I tázal se jich Pavel: „Zdaliž uvěřivše přijali jste Ducha Svatého?“ Oni odpověděli: „Ba ani jsme neslyšeli, že Duch Svatý jest.“ „V kom tedy jste pokřtěni?“ A oni řekli: „Křtem Janovým.“ I řekl Pavel: „Jan křtil lid křtem pokání, řka, aby v toho, kterýž měl po něm přijíti. věřili, to jest, v Ježíše.“ „To uslyševše, pokřtěni jsou ve jménu Pána Ježíše, a když na ně Pavel vzkládal ruce, přišel na ně Duch Svatý a mluvili jazyky a prorokovali“ (Sk. XIX., 1.—6.).

Sv. Lukáš dodává k tomu ve Skutcích Apoštolských: „Bylo pak všech okolo dvanácti mužů“ (Sk. XIX., 7.), číslo to důležité pro nastávající obec křesťanskou. Ať jejich víra pocházela od Apollona, nebo od některého učedníka Janova, ²⁾ jisto jest, že učenec alexandrinský je znal. Proč tedy tento učitel, poznáv sám celé Evangelium, také jich o něm nepoučil? Jak, jsouce s Akvilou a Priscillou, přece zůstávali

¹⁾ Nevědomost těchto učedníků lze vysvětliti z jejich osamělého života, řídili se příkladem Jana Křtitele postice a modlíce se a pracující o samotě jako Therapeuti Egyptští nebo Esseni Palestínští.

²⁾ Efesus nebyl jediným městem židovským Israelitů mezi národy rozptýlených, kde byli učedníci Janovi. Kázání Předchůdce Páně dosáhla takového věhlasu, že mnozí Israelité, přišedše do Jerusalema na poutě výroční vraceli se domů přesvědčení jsouce, že Jan jest Messiasem. Tato víra trvala ještě za doby, kde psány byly t. zv. „Uznání“ (Recognitiones I., 54., 60.) okolo r. 200 po Kr., ano trvá posud v podivné sektě křesťanů Janových, řečených Sabejských, která nyní obsahuje toliko asi na tisíc vyznavačů, bydlících v několika vsích na jihu blíže Bagdadu. (D. Chroolson. Die Sabier und der Sabismus. — Siouffi. Etudes sur la religion des Soubhas ou Sabéens).

jen na polo křesťany, majíce se nicméně za učedníky Janovy a na základě tohoto názvu podepsavše list, jenž doporučoval Appolona Korintanům? Tento zjev jest jeden z nejtemnějších ve Skutcích Apoštolských; jest to dokladem, že se Evangelium, vyjmouc kázání apoštolské, rozšiřovalo toliko slabými paprsky, neb nahodilými jen okolnostmi. Pravidelné a úspěšné vyučování a spravování Církví dalo se jen v těch obcích, kteréž zřídili a je pod svou pravomocností drželi apoštolé.

Pavel tedy byl ihned přinucen, by obec Efesskou také tímto způsobem zřídil.

Ovšem přirozená potřeba kázala, by jeho poměr k synagoze, za prvních dnů tak nenucený a přátelský, byl pozměněn. Někteří Židé totiž přijali novou víru, jiní zase „zatvrdivše se, neuvěřili, mluvíce zle o cestě Páně před množstvím.“ (Sk. XIX., 19.). Byla to mocná strana židovská, knížata a učitelé, proto Pavel, maje jejich vliv za nebezpečný pro Evangelium, „odstoupiv od nich, oddělil učedníky.“ Ale přece neopomenul je poučovati, ač mnoho za to trpěl. Obraz, jehož užívá, by vyličil Korintanům tyto boje, ukazuje k tomu, jak byly prudké: „Bojoval jsem proti šelmám v Efesu“ (I. Kor. XV., 32.). Takto pravil, přirovnáváje osud svůj k osudu odsouzenců, ¹⁾ které viděl, ani v divadle předhazování byli lvům. Trudná zajisté byla to doba, plná zkoušení, doba tří měsíců, jež ubíhaly, než dokonce přetrhl všechny svazky se synagogou. Tím časem byl Pavel podroben soudu židovskému, jeho zákonům i trestům; možno, že některé z bičování, o nichž o dvě léta později zmiňoval se ke Korintanům, bylo tehda na něm vykonáno (II. Kor. XI., 34.). Jeho stav stal se teprve snesitelnějším, když zřeknuv se výsad svého plemene postavil se pod pravomoc městskou. Vyvážnuv takto z pravomoci obce židovské, hleděl se vy-

¹⁾ Trest k smrti odsouzených, náleželi-li k nižší třídě, byl, že umírali v cirku od zubů šelem, anebo v divadle v některém krvavém jednání. Herec, hraje svou úlohu opravdově, býval před očima diváků mučen, rozsápán, upálen. (Paul. Sentent. V., XXIX., 1.).

zouti též z její přísnosti zákonné; než tím přece nebyl méně vysazen pronásledování od těch vášnivců, kteří ho měli za odpadlíka. Po celá dvě léta stálé úklady a protivenství stihaly jeho kroky zuřivou nenávistí, jež mu vynutila slzy s očí a ze srdce tento povzdech: „Život můj není nic jiného, než smrt na každý den.“ (I. Kor. XV., 31.).

Potěchou však bylo apoštolu, že jeho obec křesťanská i při tom ustavičném příboji samých útoků, nepřestávala se stále rozmáhati. Jsouc již příliš četnou, by se vměstnala v jediném domě, shromažďovala se na místě, jež se nazývalo „škola Tyrannova“; bylo to jméno některého mudrce nebo řečníka. Buď že tato osobnost náležela mezi křesťany, buď že jim jen tuto školu pronajala, jisto jest, že tato síň stala se křesťanskou svatyní v Efesu: „Mluvil na každý den ve škole nějakého Tyranna. A to se dalo po dvě léta, tak že všichni, kteří byli v Asii, slyšeli slovo Páně, Židé i pohané.“ (Sk. XIX., 9., 10.). Nejsa spokojen s tímto veřejným apoštolováním chodil po domích navštěvuje ty, jichž se dotklo slovo Páně; a i v tomto soukromém vyučování osvědčoval tutéž sílu slova a činu, jako v kázání veřejném. Dvojí starost, již starším Efeským byl připomněl, ležela mu na srdci: předně by dobře upozornil novověřící na přísnost Evangelia „ničeho neopomínaje z toho, co by jim bylo užitečno,“ ani pokání, ani víry v kříž Pána Ježíše; ale tím pevnější rukou je vedl po této drsné cestě, napomínaje jich, by stále zraky své upírali na přísné povinnosti, jež jim opět a opět živě kladl na srdce, a za tím účelem nešetřil ani napomínání ani pokárání. Než vždy přece pevná ruka apoštolova byla také něžnou rukou mateřskou, jakž jim připomíná, řka: „Protož bděte majíce v paměti, že jsem po tři léta nepřestával dnem i nocí, s pláčem napomínati jednoho každého z vás.“ (Sk. XX., 31.) A tento pláč, jenž tak dojemně se zračil na mužném a přísném jeho obličejí, vítězil nad jejich vzdorovitostí.

Nebe samo podporovalo tyto těžké práce Pavlovy, propůjčujíc mu více, než kdy jindy, moc zázračnou. Skrze jeho ruce dály se neobyčejné činy; i bez jeho vědomí síla Boží vycházela od něho. Nic však nedojímalo jeho posluchačů

více, než když jej viděli, an káže jim, horlivě tkal hrubá plátna; často se stávalo, že brali si šátky, kterými si utíral pot s čela, a zástěry, ¹⁾ kterými si opásával bedra. Tyto látky, jimiž dotknuto bylo tělo Pavlovo, stávaly se zázračnými; kladli je na nemocné a nemoce od nich odstupovaly, i zlí duchové vycházeli. (Sk. XIX., 11., 12.).

Výsledek těchto zázraků byl tím větší, čím oblíbenější zábavou bylo Efesským kouzelnictví a tajemnůstkářství. V žádném jiném městě, co jich apoštol posud navštívil, neměla pověra větší moci, jako v Efesu. Duchaplní lidé, nemající škol a nenalézající vážného učení, oddávali se nejnesmyslnějším hříčkám, zaklínání, vyvolávání duchů, stínův a pekelných mocností. Zaklínací říkadla, pomocí jejichž provozovali takové čarodějství, byla po celém světě známa. ²⁾ Ač slova jejich byla nesrozumitelná, ³⁾ byla přece uměním, jež mělo své učitele, svou metodu, svůj postup, vše dopodrobna popsané a v celých sbírkách zaznamenané. Tyto čarodějné knihy byly velmi čítány a vyhledávány, ač jich, zvlášť obsahovaly-li tajemné předpisy, bylo lze dostati jen za cenu velikou.

Město takovému divotvorství oddané, bylo přirozeně útulkem všech, kdož se tím živili: hvězdářů, věstců, kouzelníků. Mezi těmito podvodníky nalezalo se touž dobou sedm Židů, synů nejvyššího kněze ⁴⁾ jménem Sceva, kteří dělali z toho řemeslo, že zlé duchy vymítali. Mínění, jímž lid ďáblům připisoval všeliký neduh na těle nebo na duši, bylo u Židů velmi rozšířeno, proto vymýšleli všelijaká pověrečná kouzla,

¹⁾ První „sudaria“ znamená plátěný šat k utírání potu; druhé „semicinctium“ byla zástěra, kterou si při práci řemeslníci vázali kolem pasu. (Isidor Sevil. Etymolog. XIX. cap. XXIII.) Obojí bývalo z plátna.

²⁾ Koruna, pás, nohy Diany Efesské byly popsány samými říkadly čarodějnými. (Eustathius ad Odys. XIX., 217.) Nosívali je na způsob skapulířů a odřikávali je jako nejmocnější kouzla. (Plutarch Quaest. Conv. VII., V., 4.).

³⁾ Kliment Alexandrinský udává jedno takové říkadlo: Astein, Kataskin, lix, tetras, damnamenens, aisia. Pythagorejčík Androcydes je přeložil takto: temnost, světlo, země, rok, slunce, pravda (Klim. Alex. Stromat. V., 8.).

⁴⁾ To jest jednoho z předních třídy kněžské.

jimiž je zažehnávali a zvláštní zažehnávači to provozovali nejen v území židovském, ale i mezi rozptýlenými soukmenovci sem a tam se potulující po obcích židovských. (Jos. Ant., VIII., II., 5.).

Ježto však toto kouzelnictví nebylo tak hrubé jako u pohanů, nemělo také takového úspěchu, proto synové Scevovi, jsouce svědky zázraků Pavlových, hleděli je nápodobiti, vzývajíce při svých zaklínáních dle jeho příkladu jméno Spasitelovo. I zkoušeli to na jednom velmi zlém duchu. Když tento vešel do příbytku jistého člověka, jehož posedl, pravili mu: „Zaklínáme tě skrze Ježíše, kteréhož káže Pavel“ Zlý duch jim odpověděl: „Ježíše znám a o Pavlovi vím; ale kdo jste vy?“ A hned vrhl se na dva z těch zažehnávačův a zmocniv se jich tak je ztýral, že nazí a zranění utekli z domu toho.

Pověst o této příhodě záhy se roznesla v Efesu, Židé i Řekové o ní věděli. Případla bázeň na ně všecky a jméno Spasitelovo bylo velebeno. V tomto všeobecném rozruchu přišla podivná věc na jevo, Pavlovi a jeho spolutovaryšům v úřadě apoštolském dosud neznámá: mnozí totiž z těch, kteří uvěřili, nezanechali kouzel. Poučení byvše nezdařeným pokusem synů Scevových, přišli do shromáždění bratří, vyznávající se z činů svých. Radostná pověst nad jejich obrácením dostala se až k uším nejhlavnějších podporovatelů těchto zaklínání. Mnozí přinesli čarodějné knihy a veřejně je spálili. Když tak viděli, jak plameny sežírají rukopisy, za něž Efesští mnoho zlata navázili, připadlo jim na mysl, aby spočítali cenu takové oběti; shledáno pak, že cena dostupovala až do padesáti tisíců stříbrných mincí: „Tak silně rostlo slovo Boží a zmocňovalo se.“ (Sk. XIX., 13.—20.).

Kapitola desátá.

Třetí apoštolská cesta.

Církve provincie Asijské.

Žádné z měst, v nichž Pavel až dosud kázal, neposkytovalo mu takých výhod pro rozšíření Evangelia, jako Efesus. Antiochie, Soluň, Korint byly místa ku hlásání slova Paně ku podivu se hodící, nebo obchodní ruch a příliv cizinců dodával slovu Páně sice slávy téměř obecné, ale okolí těchto velikých měst přístavních nemělo ani života ani důležitosti. Horní Syrie tvořila mezi mořem Cyperským a pouští jen úzký pruh, pohraniční mez říše císařské, ¹⁾ bedlivě jsouc čtyřmi legiemi strážena.

Sedmnácte toliko měst mělo účastenství v slavnostech veškerou Syrii v Antiochii konaných, kde se obyvatelstvo celé provincie soustřeďovalo. Totéž platí o městě Soluni. Jeho přístav, v němž se končila silnice Egnatijská, činil je jedním ze středisek nejvíce navštěvovaných při moři Středozemním, ale kolem něho byla Macedonie, (Tacit. Annal. I. 70. 80.; V., 10. — Sueton. Claudius 125. Dio Cass. LX., 24.) provincie nevelikého prostoru, kde nebylo velikých měst. Thesalie, která neměla mnoho obyvatelstva, a na polo pustý Epirus, kde nezbylo nic než vesnice a staré sbořené domy. (Strabo VII VII., 9.) Co pak se Korinta týče, viděli jsme,

¹⁾ Byla to skutečně jediná čára, kde východní hranice římského císařství dosahovala až k říši Parthské; všude jinde je dělily země lenní.

jaké trosky jej obklopovaly: žádná jiná krajina v celém císařství nebyla více zpustošena. „Ve veškerém Řecku, dí Plutarch, nenašel bys ani tří tisíců mužů k vojně schopných“ (Plutarch. De Defectu oracul. VIII.).

Jinak věc se měla s Efesem: soupeříc v bohatství s velikými tržními městy, kde Pavel založil nejhlavnější Církve, mělo toto město nad nimi výhodu, že bylo hlavním městem provincie ze všech ostatních provincií nejlidnatější. Čítalo se tam až na pět set měst (Jos. Bell. jud. II. XVI., 4.) po většině tak bohatých, jako jejich metropole, s níž čilý obchod provozovaly. Tím se stalo, že bylo dle obrazového rčení Pavlova „širokými dveřmi ve světě pohanském“ (I. Kor. XVI., 9). Po dvě léta hlasatelé Evangelia, od apoštola vyučení, vycházeli odtud plni jsoouce horlivosti v rozšiřování slova Páně, „tak že všickni, kteříž přebývali v Asii, slyšeli je, Židé i pohané.“ (Sk XIX. 10.) Jest otázka, zdali byly veliké Církve, jež později tam shledal sv. Jan, ve Smyrně, v Pergamu, v Thyatiře, v Sardách a Filadelfii (Zj. I., 11), již tehda založeny? Nevíme nic jistého o tom ale z vypravování Skutků Apoštolských nelze pochybovati, že jen krátká doba postačila k rozšíření víry v celé té krajině.¹⁾ Abychom oceniti mohli důležitost tak krásného vítězství, jest záhodno připomenouti si rozsáhlost a prostředky zámožnosti, jimiž vládla tato krajina.

Srdcem římské provincie Asijské byla starobylá Jonie, Řecko Homerovo, Thaleovo, Pythagorovo, Heraklitovo a Herodotovo. Plémě a duch její pocházeli od Hellenův, vše stkvělo se, nejsouc sice tak nahromaděno jako na protějším břehu evropském, ale roztroušeno v četných střeďích měst Pergama, Smyrny, Efesu, Mileta, Halikarnassa, Chia, Lesba. Tentýž větérek, vanoucí na obou březích, povznesl tam filosofii, umění a básnictví na výši, jaké duch lidský nikde jinde nedosáhl; totéž slunce ji osvětlovalo zlatem a nacheť odívajíc skaliny Attické a teplým světlem svlažujíc bujně

¹⁾ Dočítáme se tam o Demetriovi, který učinil proti Pavlovi vzbouření, že pravil k vzbouřencům: „Vidíte a slyšíte, že tento Pavel netoliko v Efesu, ale téměř po vsi Asii, přemlouvaje odvrátil mnohý zástup.“ (Sk. XIX., 26.)

rostlinstvo Jonské. Právě tato úrodnost půdy jest to, již se asijské Řecko liší od evropského. Údolí, rozprostírajíce svou síť po celé krajině, byla vším bohatě až k nadbytku požeňná; půda jejich svlažována čerstvými vodami, vydávala stonásobný užitek, bohatstvím kovův oplývá; plodiny, jež plodí nitrozemí asijské, tvoří a udržují četné závody průmyslové; v blízkém Archipelagu zemědělství a obchod nacházejí tisícerého odbytu

Země tak bohaté bývají návnadou všem sousedům. Králové lydijští uchvátili Řekům Jonii, ale jen proto, by ji zase postoupili Peršanům. Z rukou těchto přešla opět na následníky Alexandrovy, na Antigona, Lysimacha, Seleuka, na krále Pergamské, z nichž poslední, Attala Filometor odkázal všecko panství Římanům. Úrodnost této krajiny udržela se přese všechny tyto převraty, ani pod žezlem římským jí nebylo. Kdežto v Epiru, v Řecku a na ostrovech výboj římský zanechal spustošení, v Jonii nezměnilo se nic leč jen panství. Ježto změna ta udála se beze všeho násilí, byla země ušetřena břemen všelikých vojenských posádek; římské legie jen procházely skrze ni; také jen něco málo osad bylo založeno; kdežto v krajinách odbojných úmyslně byly rozmnožovány, zdály se býti zbytečnými u národa po všechny doby na cizí jeho uvyklého. Římané spokojili se pouze tím, že pro snadnější výběr daní rozdělili pět set měst této země na čtyřicet a čtyři okresy. Římský vladař se svými úředníky zvolil za sídlo své Efesus, vše ostatní šlo svým během jako před tím, ovšem s větší bezpečností, a následovně i s novým rozkvětem. Za doby Pavlovy byla Jonie obydlenější a živější, než kdykoli jindy. Přístavy pobřežní, Smyrna, Efesus a Milet byly přeplněny zbožím a drahocennými plody z Východu přiváženými; vnitrozemí bylo rovněž tak bohaté. Od výšin Frygijských až k Archipelagu ve všech údolích jedno město na druhé téměř se těsnalo, soupeřice jako závodem o bohatství. Broncové a hlíněné nádoby, práce ze železa ciselovaného a ze vzácného mramoru, koberce, látky miletské, a pestře barvené, tisíce drahocenných předmětů se rozváželo z těchto přístavů na prodej po všech tržištích, nejvíce do

Říma. Tento obchod spojený s vydatným zemědělstvím plodil po celé zemi blahobyť a veškeré příjemnosti života. Řemeslníci tu tvořili velké společnosti úzce spojené a často dosti mocné, že mohli podnikati veřejné práce a stavěti památné budovy. Kromě těchto výkvět měšťanů dovedl hojně užívati svého bohatství; záliba ve vědách a uměních byla u nich obecná, spojena se štědrostí královskou. Zámožné rodiny jako o závod okrášlovaly město nádhernými chrámy, sloupovými síněmi, divadly, jejichž trosky až podnes krásné slouží k okrase té krajiny. Právě město mělo nahrazovati vše ostatní lidem, kteří nebyli zvykli na rozsáhlou vlast, jsouce po celá století pod cizí vládou postaveni. Řím přál těmto snahám, jimž děkoval za tak pokojné panování, za tak bohatou provincii. Proto mírně zacházel s touto dobytou državou, ponechávaje skoro všem městům jejich svobody a samosprávu obecnou. Na vzájem těšil se za to oddanosti a vážnosti, jež skoro stávaly se až pochlebností.

Kterak tedy na takové půdě uprostřed trní, jež znamená v podobenství Spasitelově péče a starosti tohoto světa (Mat. XIII., 21.) mohlo klíčiti símě Evangelia, kdežto toto božské símě z pravidla rostlo jen na půdě chudé, v dusném a nevlídném ponebí? Rychlé na víru obrácení Jonie nebylo žádnou výjimkou od tohoto pravidla, jímž vynikalo křesťanství. Zde, jako všude jinde, nepoutalo slovo spásy lidí šťastných a učených, ¹⁾ ale sestoupilo do srdcí lidí z nižších tříd, u nichž právě Blahá Zvěst docházela nejlepšího přijetí. Apoštol to naznačil obrazem, jež o obecném stavu této Církve nakreslil ke konci svého pobytu v Efesu: „Co jest u světa bláznivé, vyvolil Bůh, aby zahanbil moudré; a co jest u světa mdlé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné a neurozené světa, a potupení vyvolil Bůh, a to co není, aby to, co jest, zkazil.

¹⁾ Učených lidí bylo dosti v této zemi. Ačkoli provincie asijská nepožívala, co se škol týče, také pověsti jako Rhodus, Taurus, Atheny nebo Alexandrie, přece nepostrádá ústředních učilišť. Mnohá z jejích měst vysílala do Říma řečníky a učence. Jeden z nejoblíbenějších učitelů Augustových, Apollodor, pocházel z Pergama. (Strab. XIII. IV., 3.)

aby se nechlubil žádný člověk před obličejem jeho.“ (I. Kor. I, 27.—29).

Že v Jonii lid z nižších tříd rád přijímal křesťanství, pocházelo z těchže příčin, jež měly za výsledek mnohá na víru obrácení v tak velikých městech, jakými byly Antiochia a Korint. Čím větší tam panoval přepych a nerovnost majetku, tím ponížující byla bída chudých, tím citelnější opuštenost a malomocnost slabých. Lidem takovým ze všeho pozemského blaha vyděděným bylo Evangelium útěchou neočekávanou, povznešením z bídy, vykoupením. Nezištnost Pavlova ještě více rozmáhala jeho vliv. Nic, a to zvlášť v zemi bohaté není s to, aby v zlou pověst uvedlo a ochromilo úřad apoštolský, jako ziskuchtivost toho, kdož ten úřad koná; již pouhá zdánlivost ziskuchtivosti, nemístné požadování peněz dostačují, by tomuto svatému úřadu byly na úkor. Všelike takové podezírání předešel Pavel svým skromným a pracovitým životem, odmítaje, jak jsme viděli, všecky, i ty nejspravedlivější podpory svých novověrců. Vycházel z Efesu pln jsa šlechetných citů, jež ho pronikaly, když Korinťanům psal tato mužná slova: „Nehledám, co jest vašeho, ale vás, aniž pak mají synové rodičům poklady shromážďovati, ale rodičové synům. Jáť pak velmi rád náklad učiním, i sám sebe vynaložím za duše vaše, ačkoli, an velmi vás miluji, málo jsem milován.“ (II. Kor. XII., 14., 15.)

Apoštol, jsa na stálou práci odkázán, by jen si zachoval svou neodvislost, neměl ani kdy, by v době celých dvou let mohl vybrati se z Efesu; než zdali mu bylo tehda něčeho potřebí, když veškerá provincie asijská mu přicházela v ústřety? Škola Tyrannova, dílna Akvilova, domy novověrců, ulice, náměstí v městě, vše mu poskytovalo dosti volného místa k hlásání Evangelia. I ti, jež získal Kristu, stávali se taktéž hlasateli Slova Božího, a navráťvše se do svých měst, vyučovali tam obyvatele. Tito hlasatelé byli příčinou, že „veškerá Asie slyšela slovo Páně“ (Sk. XIX., 10.). ¹⁾

¹⁾ Spojení těchto hlasatelů s apoštolem bylo tak úzké, že tento vším právem mohl míti za to, jakoby veškerá Asie byla bývala jevištěm jeho působení. (II. Kor. I., 8.; Řím. XVI., 5.) V listě psaném z Efesu

Římská provincie tímto jménem (Asie) za času sv. Lukáše označovaná, neobmezovala se toliko na vlastní Jonii, totiž na ony tři kotliny řek Meandra, Kaystra a Herma, ale obsahovala Mysii až po horu Olympskou, Lydii, Karii a část Frygie. ¹⁾ V četných městech těchto zemí zakládány obce křesťanské, s počátku malé sice počtem údův, ale za to horlivé, činné a následovně schopné rozšíření, a sice tak rychlého, že podobného není v celé říši římské. Padesát let později Plinius Mladší, ujav se vlády v sousední provincii, Bythinii, shledal pohanství již v úpadku, chrámy byly opuštěny, slavnosti od dávné doby nekonány, kněží přestali prodávati maso obětní, jehož také nikdo nekupoval (Plin. Epist. X., 97.).

Téměř veškerá ta země stala se křesťanskou, a to nejen města, ale i městysy a veškerý venkov. Lidé, byvše tázání, od které doby jsou křesťany, odpověděli, že od více než dvaceti let přestali býti pohany. Z těchto udajů, vytknutých v jednom úředním spisu, lze předpokládati, že nová víra hned od počátku rozsáhlé kořeny zapustila v těchto krajinách, a že záhy pronikla do všech tříd společenských bez rozdílu věku, pohlaví a postavení. Než tento všeobecný ruch, jímž se dalo obrácení na víru křesťanskou, přiveden dle vši pravděpodobnosti k místu teprve po smrti apoštolově, neboť jeho první kázání, jak jsme viděli, získala též v Efesu, jako i jinde, jen lidí skromných a ponížených.

Nejbohatší žeň se klidila tenkrát směrem k Frygii. Pavel na předešlé cestě apoštolské kázal Evangelium větší části tohoto kraje, totiž té, jež leží na vysočinách; potom na této nové cestě navštívil tam obce křesťanské, poučiv a utvrdiv je ve víře prve než sestoupil k břehům Joniským. Připustíme-li tyto dvě domněnky, jde z toho na jevo, že jeho apoštolování se nerozšiřovalo na města Frygijská náležející k římské provincii asijské, jmenovitě na ta, která,

Korinfanům pozdravuje je jménem všech církví asijských. (I. Kor. XVI., 19.)

¹⁾ Marquardt. Röm. Staatsver. I. p. 333.)

ležela v nejvyšší kotlině Meandru a Herma. Víra se k nim dostala skrze jeho učedníky, když apoštol meškal v Efesu, a hned zastkvěla se neobyčejnou září na jednom místě této krajiny, totiž v údolí Lycském. Tři města tam vynikala, která slavnými zůstanou v dějinách církevních: Kolossa, Laodicea, Hieropolis. List Pavlův, svědčící obyvatelům prvního z těchto měst zevrubněji nás seznámil s jménem toho města, ač za té doby bylo z nich nejnepatrnější. Strabo mluví o tom městě jako o městě malém. (Strabo XII., VIII., 13.). Jeho důležitost spočívala v minulosti, v době, kde jsouc velkým městem Frygijským sloužilo za zastávku vojskům Xerxovým na jeho výpravě do Řecka (Herod. VII., 30.). Xenofon je ještě viděl lidnaté a květoucím (Xenof. Anab. I., II, 6.). Jeho poloha na úpatí Kadma, jehož jeden přechod uzavírá silnice z Východu k Archipelagu, která vedla městem, jeho starodávná sláva, vše zdálo se, že mu navždy zabezpečuje budoucnost. Avšak poznenáhla Hieropolis a Laodicea, ležící čtyři míle nížeji v údolí v samé blízkosti Meandra, obrátily k sobě všecken proud životní. Úpadek Kolossy, již za doby apoštolů dosti citelný, byl tak úplný, že vše tam zhynulo, i trosky i vzpomínky na ni; za našich dnů toliko kusy zbytků jejich byly nalezeny na březích řeky skrze ni tekoucí. (Hamilton, Beckerches in Asia Minor.) ¹⁾ Ze zvláštní okolnosti zaznamenané od Herodota přece snad lze určitě naznačiti polohu města: za jeho doby totiž řeka Lykus zmizela v propasti blíže města a objevila se teprve v dále pěti stadií (čtvrt míle) od něho. (Herod. VII., 39.). Nikde v těchto místech není stopy takového podzemního řečiště, všude řeka teče volně po vrchu. Příčinou této změny jsou zřídla, která vše v kámen proměňují a na sterých místech vyprýšťují na březích Lycských, neustále takto povrch jejich měníce. ²⁾

¹⁾ Trosky města nacházejí se na levém břehu Lyckém, jeho pohřebiště na břehu pravém.

²⁾ Staří dovedli těžiti z majetku řekou Lykem se v půdu skalnatou proměňujícího. Strabo zmiňuje se o průplavech v pohyblivé a v kamenné řečiště přetvořené půdě, vyhloubaných vodou, jež potom byla v jinou stranu odváděna. (Strabo XIII., IV., 14.) — Tyto prameny

Jejich podivuhodná vlastnost jeví se v celém údolí, hlavně však u Hieropoli.

Město ležící na pravém břehu Lycském proti Laodicei a proti sněžkám Kadmejským vyvýšuje se na svazích hory na široké terasse ve výši tří set stop nad údolím. A podnes tam tekou zřídla skameňující a sice v takovém množství, že veškera půda jest obložena vrstvou, jako by byla kamenými trámy pokryta; ale právě na stupních skalnaté rampy objevují se skameněliny v největší kráse.

Kamenné vodopády vrhají se v pláň, zde v širokém proudu, tam v tenounkých pramencích. Jejich tuhé vlny každým pohybem svým berou na se přerozmanité útvary: tu tvoří dlouhé vysuté oblouky, tam vyhloubená koryta se širokými stěnami, jinde zase vypadají jako krajky nejjemněji paličkované; nikde jinde voda, pohrávajíc si, nerozkládá více bohatství a rozmanitosti. Řekl bys, že to vodopád náhle zastavený, zachycený jeho vlny ztuhly právě v okamžiku, když chtěly vysoko vytrysknouti. Jedině velebný šum vodopádů schází k pravé illusi skutečných vod, za to však světlý lesk zbarvuje tyto bílé krápníky nachem a blankytem; proto pohled na Hieropoli za čistého vzduchu a při slunci Východním takřka oslepuje. Ode dávna toto město poutalo k sobě množství navštěvovatelů, snad méně za příčinou kouzelného lesku tohoto vodstva, jako spíše pro jeho léčivé vlastnosti. V městě bylo pino teplých pramenů (Strabo XIII., IV., 11.) u nichž vyhledáváno zdraví. Nápis na zdivu zbořeném, posud čitelný, dosvědčuje, že nemocní ve své naději na uzdravení nebyvali vždy zklamáni: „Požehnána buď nejkrásnější půdo rozsáhlé Asie, město zlaté, město svaté, božská vílo, nic není rovného tvým studnicím, slávě tvé“ (Boeckh. Corp. Inscript. 3909.).

Avšak Hieropolis přece ustoupila převaze města Laodicee, oné soupeřkyně, na protějším břehu Lycském ležící. Veliké

neztratily ničeho ze své vlastnosti, až podnes vody řeky Ak-Su (starý Lykus) mění vše v kámen, co v nich se nalezá, jako květiny a stromy. Na březích jejich kola mlýnská pokrývají se rychle kamenným obalem.

bohatství bylo tam nahromaděno, a rychle vzrůstalo, neboť v této straně Frygie prostředky zámožnosti byly v nadbytku; úrodné planiny, krásné vlněné látky, barviny v celém světě známé byly tam v hojnosti. Voda tamější dodávala látkám na chovům a šarlachovým nátěru nejstkvělejšího (Strabo XIII., IV., 14.). Třpytící se černě, pro kterou Laodicea požívala velké pověsti, snadno se docílilo, protože pastviny v okolí se rozkládající již přirozeným způsobem účinkovaly na vlnu ovčí. Takové prostředky, jichž snadno bylo využítovati, opatřovaly Laodiceu bohatstvím a následovně i přepychem knížecím. Obyvatelé její okrášlovali město, slavnými pomníky a děly uměleckými o přítrž je obohacující. Panství římské místo, by zadrželo jeho pokrok a rozkvět, ještě nového vzletu mu propůjčilo. S počátku, když Římané tuto zemi obsadili, byla Kybira, staré město Frygijské, ustanovena hlavním městem tohoto kraje, ale prokonsulové brzy poznali, že Laodicea jest vlastní metropolí; i zvolili ji za sídlo své zeměsprávy a umístnili tam soudní dvůr; jim jest děkovati, že Laodicea, nestala se toliko hlavním městem veškeré krajiny, ale i politickým střediskem dvaceti pěti měst tohoto kraje, diecesi Kybirsou (Plinius Hist. nat. V., 29. — Cicero ad Attic. V., 21.).

Tak vypadalo údolí na řece Lyku za času, kdy tam bylo hlásáno Evangelium. Pavel ve svém listě ke Kološským zřejmě svědčí, že hlásání slova Božího nebylo tam jeho dílem, protože Kolossa a Laodicea nikdy ho nespatriily (Kol. II., 1.), připomíná „dne, kde ponejprv uslyšel o jejich víře v Krista Ježíše a o lásce, kterouž měli ke všem svatým“ (Kol. I., 4., 9.). Slovo Evangelia, „kteréž po všem světě jest a užitek nese“, přišlo také k vám a „roste mezi vámi od toho dne, v kterémž jste slyšeli a poznali milost Boží v pravdě“. (Kol. I., 4.—6.) „Jakož jste se naučili — píše apoštol v témže listě — od Epafra, nejmilejšího spoluslužebníka našeho, kterýž jest věrný k vám služebník Krista Ježíše pro spásu duší našich, a který oznámil nám lásku vaši v Duchu“ (Kol. I., 7., 8.).

Město na břehu Lycském bylo s Efesem ve stálém styku.

V Efesu slyšel Epafras kázati Pavla ve škole Tyrannově, odkud se víra rozšířila po veškeré Asii, jak Skutkové ukazují. (Sk. XIX., 9., 10., 20.). Tento muž, získán byv Kristu, nekázal toliko ve svém rodišti, Kolosse, ale i ve veškerém údolí. Horliví spolupracovníci brzy se k němu přidružili. V Laodicei Nymfus shromažďoval bratry ve svém domě. (Kol. IV., 15.) Filemon, bohatý Kološan, podobně si vedl, jsa podporován manželkou svou, Appiou. Archip, přítel nebo příbuzný Filemonův, účastnil se rovněž kázání Evangelia (Fil. I., 2.). Než Epafras, maje vyšší nad nimi postavení, rozšířil činnost svou na všechny křesťanské obce Lycské. „Služebník Krista Ježíše — píše sv. apoštol — jenž jest vždycky pečlivý o vás na modlitbách, abyste stáli dokonalí a plní ve vsí vůli Boží. Nebo svědectví jemu vzdávám, že má mnoho práce o vás i o ty, kteříž jsou v Laodicei a kteří v Hieropoli.“ (Kol. IV., 12., 13.) Z těchto slov apoštolských nelze připustiti pochybnost, že by Epafras nevykonával jakéhos úřadu podobného biskupu nad touto krajinou, již on první hlásal Evangelium.

Tato činná horlivost duchovní, jeho důstojnost apoštolem posvěcená přece nebyla s to, by zabránila, aby nerostl koukol mezi pšenicí. Sotva že Pavel se vzdálil od břehův Asijských, již pučelo tam bludařství plno východních preludův a zvyků židovských. Tato směs svědčí o tom, že působili tam bydlící synové Israelští mezi nově na víru obrácenými; ovšem nepřekvapí to nikoho, kdož pováží, že krajina ta byla až přeplněna obcemi židovskými. V Laodicei samé bydlelo jen na jedenácte tisíc odrostlých nepočítaje žen, dětí a služebníků; město Apamea Kibotos mělo pětkráte tolik. (Lightfoot. Kolos p. 20.) ¹⁾ Ostatně viděli jsme v Damašku a v Antiochii Syrské,

¹⁾ Lightfoot, aby ustanovil tuto číslici, dovolává se roční daně chrámové zabrané Flakem ve městech Laodicei a Apamei. Archa, jejíž jméno je spojeno s jménem Apamea a která nalezá se na mincích tohoto města, jest, jak se zdá, obraz biblický. Mince Apamejské, ražené za času Severa a Macrina, vykazují skutečně archu s jménem Noe, na jejíž střeše sedí pták; jiný letí k ní, drže v zobáku ratolest olivovou; muž a žena stojí venku, majíce ruce pozdviženy

jakou půdu vlastně poskytovaly obce židovské Evangeliiu; z toho můžeme souditi, že sítě Blahé Zvěsti v obcích Frygijských rychle pučelo.

Než bylo by to nadsazováním, kdybychom jedině této okolnosti připisovali rychlé na víru obrácení této zemi. Pohané v tomto kraji byli téhož plemene jako Frygové bydlící na výšinách. Jestliže obchod s asijským Řeckem byl u příčině, že pozbývali drsnosti svého plemene, zachovali též jeho dobré vlastnosti, totiž: poctivost, vážnost života, ducha náboženského. Křesťanství v mnohých stránkách zamlouvalo jejich citům, proto bylo u nich, možno-li, ještě ochotněji přijato, než u synův Israelských. Tak se stalo, že obcím Frygijským dostalo se od těchto novověrců z pohanstva obrácených — znaku oné přísnosti, jíž se přede všemi ostatními vyznamenávali, ale také později tam vzniklého bludařství plného zasmušilosti a divokého vzezření. V tom zvláště bylo citelně znáti vliv pohanství Frygijského.

Bludařství Gnostiků přizpůsobujíc se obřadům a tajemstvím staré bohoocty, brzy tam k platnosti přivede nejbláhovější představu, uctívání hada, jehož za jedno měli se Synem Božím. ¹⁾ Montan a jeho věstkyně obnoví tam rozrozpoutání vášní u Gallů o jejich slavnostech Kybeliných a Attyových obyčejně projevovaných. ²⁾

k nebi, jakoby se modlili. Narážka tato na vypravování mojžíšské jest samozřejmá, svědčíc o vlivu, jakýž měli v těchto místech Židé. (Ekkel. Doct. Num. Vet. III. p. 132.—139. — Madden Num. Chronicle. VI. p. 173.)

¹⁾ O povaze gnosticismu bude zevrubně pojednáno v životopise sv. Pavla za posledních jeho dnů. Jejich myšlenky nekonečně se obměňující, mají svůj společný základ v představě Boha jako nějaké odtažité myšlenky, jako bytosti nevýslovné, nepřístupné, která nestvořila zevnějšího světa a nemá naň žádného vlivu leda prostřednictvím nižších bytostí, jedna z druhé vycházejících.

²⁾ Obřady a tajemství Frygijské byly většinou obraženy v nesmyslných obřadech a blouznivých myšlenkách, jejichž hrozný obsah utvořil gnosticismus Ofitů, tak nazvaných podle hada, jehož uctívali. Zevrubné zprávy zaznamenané od Hippolyta (Haer. V., 7.) nepřipouštějí o tom nejmenší pochybnosti.

Tyto náboženské projevy, hrubé a smyslné zároveň, povstávaly ve Frygii samy od sebe a zdá se, že zplodily se z její přepodivné půdy, jež jest zasmušile smutná na vysočinách, na svazích horských od slunce spálena a podzemními plameny neustále otrásána.³⁾

Jestliže tedy křesťanství z ohledů, jež jsme právě vyznačili, zamlouvalo se této krajině, tak s druhé strany ji odpuzovalo pod rouchem, jímž Pavel odíval své dogmatické a duchovní učení. Bohosloví apoštolovo nebylo podle toho, by k sobě vábilo takové lidi, jako byli Frygieové. Ač od prvních učedníků bylo zbožně přijato, nebylo přece nikdy oblíbeno, ani dobře pochopeno od lidu obecného, jenž z něho ani za mák nepodržel.

Než byli bychom na omylu, kdybychom spatřovali v tom veškeré kázání Pavlovo; jemu jako ostatním apoštolům bylo věcí podstatnou hlásati lidu řeči a činy Mistrový, ústní to Evangelium, jež neustále vykládal svým katechumenům. Toto ústní Evangelium bylo to právě, jež Epafras slyšel v Efesu a pak je rozšiřoval v obcích Lycských. Slovo Páně, ať svým tajemným hlubokým smyslem, ať jasným významem poskytovalo této pravzácné potravě. Představy o životě, o slávě, pravdě a světle, mihající se v jejich snech, stávaly se tělem a krví v Pánu Ježíši, jenž byl skutečnou osobou Božskou. Sv. Jan ve svých listech mluví zcela mluvou provincie Asijské, kde měl posledně své sídlo a svou diecesi; v listech těch setkáváme se s duchovní prací tehdejších lidí a tehdejší doby podanou myšlenkami křesťanskými; jest snadno dosvědčiti, do jaké míry se forma těchto listů liší od slohu Pavlova v jeho Epištolách.

Neprávem se z tohoto rozdílu vidí jakási známka o tom, že prý byly rozdíly v první době církevní. Že prý Pavel nepřizpůsobil svého ducha, své mluvy a svého učení duchovní náladě Řekův Asijských a následovně, že jeho listy i jeho

³⁾ Název sekty Frygijské sloužil za starého věku obecně k označení sekty Montanistické. Kliment Alex. Strom. VII., 17. — Euseb. Hist. eccl. IV., 27). 4. Strabo.

jméno nebyly tam tak slavný, jako jméno a listy sv. Jana, jenž byl v těch krajinách jeho následníkem. Připouštíme sice, avšak souditi z toho, že tam víra sv. Pavlem hlásaná ustoupila učení opačnému, jest nadsazováním, jež vyvracují skutečné události. ¹⁾

Oba apoštolové, které někteří historikové rádi by uvedli ve spor s Pavlem, totiž Petr a Jan „podali mu v Jerusalemě pravice své k tovaryšství“ (Gal. II, 9.), vydávajíce jeho dílu v Církvi Asijské svědectví, že k němu přistupují. O tom není pochybnosti hledíc k Petrovi, neboť jeho list, který psal obcím křesťanským v této krajině, jest takřka jen opakováním nauk i samých slov Pavlových. Taktéž se věc má se svatým Janem; jeho souhlas s apoštolem národů jest samozřejmý; kdož jen uváží, nikoliv zevní formu, ale vnitřní obsah spisů Janových, najde tam tytéž myšlenky, tytéž zásady, ale podané Janem ve výrazech tajemných, u lidu v Asii oblíbených; odtud vysvětluje se větší a napohled výhradní přízeň, v jakéž měly Církve Asijské učení tohoto apoštola.

Přes to však Pavel neupadl v zapomenutí, aniž snad byl odstrčen do pozadí, jak se za to má. Jestliže Papias Hieropolský, ²⁾ zanášejí se sbírkou spisů evangelických, nečiní zmínky o listech Pavlových, jisto jest, že současný biskup Smyrnenský, sv. Polykarp, je znal ³⁾ a sv. Irenej, jeho žák, jmenuje je skoro všechny.

¹⁾ Viz Bauer. Christliche Kirche der drei ersten Jahrhunderte. Schwegler. Nachapostolisches Zeitalter. Obsahem těchto teorií školy v Tubinkách je, že Církev Asijská po smrti Pavlově přešla zase k židovství. Sv. Filip a Papias, tato chloubu církve Hieropolské, Meliton, rovněž slovný muž církve Sardské, byli židokřesťané. Ani Papias, ani Polykrat Efesský necitují Pavla, tak prý úcta a vážnost Janova vše k sobě připoutala a Jan platil u těchto církví za velikého kněze židovského. (Renan. Sv. Pavel str. 360—370).

²⁾ Dílo o pěti svazcích, jimž děkuje svůj věhlas, má název: Výklad slov Páně.

³⁾ Jeho list k Filippanům obsahuje mnoho výpisků z epištol Pavlových a jmenuje zvláště a výslovně jeho epištolu k Filippanům „Ani já — praví — ani kdo z těch, kteří mi jsou rovni, nemůže dosíci moudrosti blahoslaveného a slovného Pavla; za jeho pobytu mezi

Na konci druhého století bylo tedy učení apoštolo-
 v živé paměti a za božské považováno rovněž tak jako učení
 Janovo. Menší přízeň, již mu osvědčoval obecný lid věřící,
 nebyl v ničem na ujmu jeho vlivu, který měl u lidí třídy
 vznešené, u pastýřů duchovních a u učitelů církevních. Učení
 to poznenáhla přetvořilo jejich ducha, dodávajíc jim oné
 dogmatické síly, jež se jeví v zápasech proti bludům IV. a
 V. století. Všeobecné sněmy církevní, jež odsuzující tyto bludy
 prohlásily Vtělení Syna Božího za učení Církve, byly konány
 v těchto krajinách. Známo jest, jaké vážnosti požívaly tu
 listy Pavlovy. Císař Konstantin jim vůči Otcům Nicejským
 přikládal takové váhy jako Evangeliu a Prorokům. V Efesu,
 v samém středu zemi, jež se nám líčí jako nepřátelské apo-
 štolu národů, nemělo menší váhy. Sv. Cyrill, duše sněmu
 v tomto městě shromážděného proti Nestorianům, dovolává
 se Pavla mnohem více, nežli svatých spisovatelů nazýváje jej
 „mužem, v němž mluví Bůh, a vykládačem svatých tajemství“
 (Cyrill. Alex. Explicatio duodecim Capitem LXXVI. p. 297).

námi hlásal tehdejšímu lidu slovo pravdy jak s dokonalostí, tak i s pe-
 vností; a když se od vás vzdálil, psal vám listy, v něž potřebí jen na-
 hlednouti, bychom ve víře byli povzbuzeni.“ Sv. Polykarp Epist. III.

Kapitola jedenáctá.

Třetí apoštolská cesta.

Nepokoje v Církvi Korintské.

Úspěchy víry v Asii nezaměstnávaly apoštola tak, aby byl neměl ohledů, leč jedině na tuto provincii. „Péče o všechny Církve“ (II. Kor. XI., 28) od něho zřízené ležela mu na srdci tak živě jako péče matky vzdálené od dítek svých. V Efesu vyhledával zprávy o nich mnohem snáze, než kdekoli jinde, ježto z Řecka, z Macedonie, z Východu cesty po zemi a po moři křížovaly se v tomto místě. Avšak právě protější břeh to byl, na nějž upíraly se zraky jeho s velikým nepokojem: Korint, nejkrásnější z jeho výbojů, podléhal hroznému krizi.

Viděli jsme, z jakých vrstev vůbec pocházeli věřící tohoto města; z obecného lidu, z otrokův a většina z pohanů. Víra je zasvětila Kristu, ale nevykořenila v nich, co leželo v jejich přirozenosti, ani pudů plamenných, ani náklonností, k nimž starý zvyk je poháněl. Zůstali čím byli: Řeky duchem i srdcem, to jest: lehkovážnými, marnivými, zvědavými, pyšnými krásou smyslnou, uměním, výmluvností, náchylnými k piklům a odbojům. Příchod Appollonův byl pro ně úskalím. Tento novověrec, který jako všichni Alexandrinští učenci znal se ve vyšším přemýšlení, brzy dovedl nedostatečných poučení od Akvily a Priscilly mu poskytnutých doplniti, přivlastniv si zásobu zjevených pravd, jež Pavel byl svěřil starším obce Korintské, a ježto s velkou znalostí Písem spo-

joval neobyčejnou výmluvnost slova, netrvalo dlouho, že nabyl veliké vážnosti u věřících. Takto vše oprávněovalo doporučení v jeho prospěch od bratří Efeských učiněné, i předvedli ho před obličej Židů, kteří po odchodu Pavlově vypínali hlavy a rozličnými námitkami na novou víru útočili. Apollo, spolehaje se sám na sebe, čelil proti nim a „náramně přemáhal Židy, zjevně dokazuje z Písem, že Ježíš je Kristus,“ „a tak prospěl skrze milost Boží mnoho těm, kteříž uvěřili.“ (Sk. XVIII., 27, 28.)

Přes to přese všechno jeho slovo nepřinášelo stejného ovoce, když vyhýbaje se sporným otázkám, vykládal své mínění o pravdách křesťanských. V pravdě nic nebylo vznešenějšího než jeho učení, avšak on nerozeznával dosti přesně, co by vhod bylo jeho posluchačům. Pavel, jenž mnohem dovedněji uměl zacházeti s lidmi, hned vycítil slabé stránky svých novověrcův a následovně nepodával jim leč „mléko jako dětem,“ (I. Kor. 14, 2.) totiž začátky víry. Apollo neměl této opatrnosti; kázal jako učenec, jako myslitel, obraceje pozornost více na vznešenost učení, nežli na jeho vliv na život mravný. Zjevené pravdy Pavlovi slušící, jeho vysoká bohoslovecká věda ho svedly. Mluvil o nich všem bez rozdílu, nepozoruje, zdali ti lidé posud tělesní jsou také schopni pokrmu, který jim podával.

Nebezpečí z jeho kázání pocházející, záhy se objevilo. Bylo ovšem přijato s pravým nadšením, neboť Řekové v něm nalezali vše, co je vábilo úprkem do škol řečnických, totiž vysoké přemýšlení ozdobené půvabem formy a výmluvně vykládané. (I. Kor. I., 1, 4.) Apollo bezpochyby připojil k němu zajímavou novotu, allegorický výklad posvátných knih tak, jak to činívali učenci Alexandrinští. Jaká to protiva mezi tímto stkvělým lícem a mezi drsným rubem, jakýmž Pavel hlásal Evangelium „káže Krista ukřižovaného, Židům zajisté pohoršení, pohanům pak bláznovství.“ (I. Kor. 1, 23). V očích lehkovážných a povrchních křesťanů neplatil již nikdo více, než Apollo; Pavel podle jejich mínění byl jim člověkem hrubým, co do ducha i mravů nevzdělaným; řeč jeho potupná (II. Kor. X, 10). Taková řeč až do srdce urážela vě-

řící, kteří milovali apoštola, v blahé památce zachovávající jeho víru, jeho velkodušnost, jeho horlivost pro Krista. I postavili se proti těm, kteří ho ponížovali a hlasitě volali: „My jsme Pavlovi.“ „A my Apollonovi,“ odpovídali novotáři a tak z té i oné strany počaly půtky a rozepře. Apollo proti své vůli stal se hlavou strany nové; veletok, jež sám neprozřetelně uvedl v proud, unášel ho dále. Nadarmo se snažil zjednatí pokoj; duch odporu, vášnivá záliba, dělení se ve strauny soupeřné, byly zastaralým neduhem u Řeků; každá záminka zdála se jim býti dobrou k rozepři a jejich důvtip tak jako jejich dějiny nejsou tvořeny leč samými sváry. Apollo byl příliš povzneseného ducha, než by měl potřebí takových piklů. Hněvaje se, že se jeho jména zneužívalo, všemožně se opíral proti tomu, ale brzy pozbyv náležité rozvahy, znechutil si Korint a odešel do Efesu ku Pavlovi.

Jeho odchodem zlořád jen ještě více se zhoršil, ponechávaje odbojným stranám volnou dráhu. Israelité však měli z toho prospěch. Apollo svou znalostí Písem zjednával si úctu u všech, kdož byli Židé ať plemenem, ať smýšlením. Když však Apollo odešel, strana židovská vztýčila hlavu s odvahou, kterou nově příchozí poháněli až k výstřednosti. Mezi východňany každým dnem do přístavů Korintských přibylými, byli mnozí žido-křesťané, jež jsme viděli v Antiochii, kteří nadarmo útočili na apoštola národů. Tito rozkolníci, nad svým nezdarem rozmrzeli jsouce, pomýšleli na pomstu. Používajíce nepřítomnosti Pavlovy pomlouvali jeho osobu i jeho dílo. Dle jejich mínění byli pravými apoštoly jen oněch Dvanácte, které sám Pán Ježíš učinil svědky svého života i svého učení. Pavel neplatil u nich za apoštola; neviděl ani neslyšel Pána; co se týká jeho vidění, není žádného podvodníka, který by jich neuváděl. Nadarmo prý se jimi chlubil při každé příležitosti: slova, hrozby nebyly u něho nic jiného, než pouhá chloubá; neopovažoval se nikdy hroziti, ani směle poroučeti jako Jakub a Petr; ostatně prý sám dobře si vědom byl svého malého práva na nároky apoštola, takže nikdy nebylo znamenati, že by

si v platnost uváděl výhradu úřadu apoštolského a že by byl živ na útraty obce, nebo že by přijímal služby věřících nebo žen nábožných. (II. Kor. XI., 5. — I. Kor. 18. 19. — IX., 1—6.)

Takým způsobem vše, ano i hrdinská nezištnost Pavlova stávala se zbraní v rukou jemu nepřátelských. Touto zbraní pak doráželi naň tím větší smělostí, čím více se chlubili, že jsou doporučení od Církve mateřské, nesouce jménem jejím listy schvalující. (II. Kor. III., 1—3). Poněvadž pak Jakub byl méně znám v těchto obcích vzdálených než Petr, kníže apoštolské, proto ho vyslanci žido křesťanští vyhlásili za svou hlavu. A tak tedy vedrali se ve vřavou směr, kde se všech stran kříž na kříž ozývaly se vyzývavé výkřiky: „My jsme Apollonovi, my Pavlovi“ s novým válečným pokřikem „My jsme Petrovi,“ a „já jsem Kristův“ přidává smutně Pavel, když zvěst o těchto různých dostala se k němu. (I. Kor. I., 11. 12.).

Církev Korintská nadpřirozenou silou životní unikala až posud zhoubným vlivům, jimiž na ni působilo pohanství, z něhož skoro všechna pocházela. Ale ztrativši jednotu, mír a lásku křesťanskou, jakéž panovaly v ní za prvních dob, ztratila i svou sílu; nečistý vzduch jejž tak dlouho dýchala, znovu oživil v jejím lůně živě klíčící zárodky mravní porušenosti. A skutečně u mnohých nově na víru obrácených zbyla ještě jako strašlivý kvas nákaza špatných mravů, třeba jejich nečistota křtem svatým byla obmyta. Sotva že uzavírání sňatku po způsobu křesťanském bylo se ujalo v srdcích jejich, přece tam nemělo vlády bez milosti Boží; pakli jí dost málo ubývalo, hned se vše zhoršilo. Tak se věc měla i se zdrženlivostí; zvyklí jsouce v pohanství, že provinění proti této povinnosti měli za dovolené nebo lhostejné, mnozí novověrci i v křesťanství vedli svůj starý, nezřízený život.

Týž zmatek panoval v myslích, jako v srdcích. Vše, co Korint měl učencův a mudrcův ve smyslu světském: sofisté, řečníci, vychovatelé, všickni měli kázání Pavlovo a jeho krví zbroceného a ukřižovaného Krista za bláznovství. Na neštěstí byli novověrci útoky těchto lidí tím více zvikláni u víře,

když nebylo apoštola nebo slavného učitele v jejich středu, který je ve víře utvrzoval. Apollo odešel, Korint jakož i většina obcí křesťanských, neměl ještě biskupa, ani pastýřů duchovních ve vlastním smyslu toho slova, kteří by měli povinnost povstati, mluvit, zápasiti ve jménu obce, a proti bludu stavěti podání apoštolské

Byl-li nedostatek hierarchického zřízení na škodu obhajování víry, byl ještě více na úkor dobrému řádu ve shromážděních. Ukázali jsme jinde (Kap. VIII.) jak vypadala tato shromáždění za času, kde vylití darů Ducha Svatého až překypovalo. V bratrstvech, kde panovala pokorná a rozumná láska, prorocství, zázraky, dar jazyků, vše to bylo podnětem ku povznešení mysli; a tak také bylo s počátku v Korintě; ale od doby, kde marnivost, duch strannický a svárlivý vetřely se do Církve, i samy dary Boží zavdávaly příčiny k výstupům nejuražlivějším. Pozorováno, jak nadšení druh na druhu žárlí, o výbornosti svých darů se hádají, na dary nebeské útočí. (I. Kor. XII. XIV.) Ženy se pletly do těchto žárlivých rozmíšek; jsouce zvykly volnosti v Korintě neobávaly se rovnati se mužům ve svatyních křesťanských, uchopovati se tam slova, kázati, s obnaženou prostovlasou hlavou prorokovati.

Ještě více a hlavně při hodech eucharistických stávaly se zlořády nad míru pohoršlivými. Každý po příkladu řeckých spolků přinášel svůj díl k hodům lásky, boháči přicházeli sem s plným rukama, chudí více nebo méně s prázdným. V prvních dobách vládla tu bratrská rovnost, jež vyhovovala všem potřebám. Ale když odboje rozdvajily Církev, posvátné hody poskytovaly smutné divadlo, jež Pavel popisuje těmito slovy:

„Když pak se veřejně scházíte, již to není večeři Páně jísti, nebo jeden každý bere nejprve večeři svou, nečekaje na ostatní; a tak jeden zajisté lační, druhý pak je opilý. Zdaliž nemáte domů k jídlu a pití? čili Církev Boží potupujete a zahanbujete ty, kteří jsou chudí? Co vám dím? Mámtě vás chváliti? V tom nechválím.“ (I. Kor. XI., 20—22.).

Posvátný stůl, při němž všickni přijímali tělo Páně,

proměněn takto v hodování světské, jakéž jindy následovalo po obětech pohanských; vedle lidí nadšených, jež Duch Svatý naplňoval, sedávali tu chudí věřící, okem závistivým na své bohaté sousedy pohlízejíce, jak tito hodovali a pili, až se opíjeli; takovými byly v Korintě hody lásky, onen tajemný znak lásky křesťanské. Lze se tedy diviti, že z tak nekalého pramene dvojí proud života evangelického rozlival se na Korint? Tu byly rodiny, jako rodina Štěpánova a Chloina, nábožné a vzorné; tam zase křesťané nehodní toho jména, spojujíce s věrou Kristovou a s jeho bohoslužbou mravy pohanské, nosíce své pře před soudy řecké nebo římské, vcházejíce do chrámův a účastňujíce se hodův obětních „zasedajíce brzy k stolu Páně, brzy k stolu zlého ducha.“ (I. Kor. X., 21.)

Při častých stycích Achaji s Efesem hned po svém příchodu poznal Pavel tento smutný stav obce Korintské. První zprávy mu ovšem neodhalily panujícího zla leč jen částečně totiž uvolnění mravů. Aby tuto rakovinu zamezil, bylo nutno títi hned do živého. Ve příčině té napsal apoštol list, který se ztratil, kde mezi jiným doporučením zapovídal věřícím všeliký styk se smilníky (I. Kor. V., 9). Ale strana světácká tvářila se, jako by nepochopovala takových příkazů, pravili: „Zapovídá nám žítí s hříšníky, smilníky, ještě nám rozkáže, odejítí z Korinta, nebo dokonce z celého světa.“ A Pavel měl to smutné potěšení dověděti se, že jeho rozkazy měly se za bláhové a proto byly zneuznány. A k tomu touž dobou dověděl se ještě smutnější zprávy, že rozbroje zuří v Církvi Korintské. Dověděl se podrobně o tom skrze některé členy vznešené rodiny této obce, totiž rodiny Chloiny. (I. Kor. I., II.) Jiní věřící Achajští na svých cestách do Efesu a zvláště Apollo právě v tu dobu se navrátilší, přesvědčili ho konečně, o rozdvojení obecném, o zlořádech panujících ve shromážděních, o mravech do také míry pokažených, že krvosmilství tam již ani nikoho nepohoršovalo.

Při líčení takové zkázy bol Pavlův ještě vzrůstal pocitem, že nebyl s to, by tomu odpomohl. I okolnost, jak jeho list byl přijat, nebyla dle toho, by mu dodávala mysl.

Z počátku byl toho mínění, že nelze jinak tu jednati leč pomocí učedníkův, a skutečně vyvolil k tomu konci Timothea (I. Kor. IV., 13.). Tento, jsa od přirozenosti jemné, a zároveň vážné povahy, byl více než každý jiný k tomu způsobilý, by účinkoval na Korinfany, a u nich si úctu zjednal jak jemností tak i přísností mravů svých. Někteří bratři byli mu přidáni, z nichž jeden, Erast, se jmenuje ve Skutcích Apoštolských. (Sk. XIX., 21.) Z tohoto vyznamenání lze souditi, že týž byl osobou znamenitou, snad toutéž, kterou uvidíme při Pavlu v Korintě v době, kdy apoštol psal list Římanům, a kterou poznamenal jako úředníka nad platy městskými. (Řím. XVI., 23.) Jest nesnadno pochopiti, proč Pavel místo by tyto vyslance poslal přímo do Korinta, kázal jim jíti skrze Macedonii, rozkázav, by tam brzký jeho příchod oznámili a zároveň přípravy činili ku sbírce pro Jerusaleém. Hrozící bouře, přicházející z Achaje, bezpochyby mu vnukly úmysl, získati času, by se myslí poněkud upokojily a tím by ušetřil svým vyslancům přijetí poněkud nevrleho. Tato jeho nedůvěra neměla na štěstí žádného základu.

V skutku krátce po odchodu vyslanců přišli tři křesťané Korintští, Štěpán, Fortunat a Achaikus, do Efesu a vyličili mu stav Církve Korintské barvami poněkud méně temnými. Apoštol k nim pojal všecku důvěru, neboť Štěpán byl hlavou rodiny, „která v službu svatých se zasvětila,“ (I. Kor. XVI., 15.) ale zároveň i mužem slovutným netoliko proto, že byl prvotinami Evangelia, ale i pro svou ctnost a vážnost, již požíval v obci, neboť brzy řekne apoštol o něm ve své Epištole ke Korintským: „Znejtež tedy ty, kteří jsou takovými,“ (I. Kor. XVI., 18.) totiž vašimi vůdci a vzory. Společníci Štěpánovi patřili, jako on, ku straně obce, která nemohla se odtrhnouti od Pavla; proto těšili Pavla, hojně ho ve jménu všech ubezpečující o své oddanosti. (I. Kor. XVI., 17, 18). Jejich poselství bylo nejlepším důkazem o této upřímnosti, ježto přinesli list (I. Kor. VII., 1.), v němž pravá Církev Korintská, věrna apoštolovi, žádala ho, by jí objasnil některé stránky jeho učení, které potyčkami stranickými byly zatemněny. Tyto otázky týkaly se mravovědy, věroučení

a obřadů zároveň, vztahující se na stav manželský, panenství, pokrmy obětované modlám, řád bohoslužebný a víru v z mrtvých vzkříšení. Pavel z listu a z vážného rozhovoru těch, kteří jej přinesli, poznal, že jeho vážnost tam pevnější jest, nežli se domýšlel, že slovo jeho bude slyšáno v Achaji a důrazné také najde podpory. I neotálel déle. Ježto jeho obyčejný tajemník Timotej nebyl přítomen, povolal k sobě jiného z bratrů, Sosthena, (I. Kor. I., 1.) a diktoval mu odpověď, již obsahuje první Epištola ke Korintským.

Prve, nežli by pojednal zevrubně o otázkách jemu předložených, napadl přímo veliké zlo této Církve, rozkoly ji hubící a zároveň tímtéž rázem hájil své zneuznané kázání:

„Prosím pak vás, bratři, pro jméno Pána našeho Ježíše Krista, abyste jednotejně všickni mluvili, aby nebylo mezi vámi roztržek, ale abyste byli dokonalí v jednotejném smyslu a v jednotejném mínění. Nebo oznámeno jest mi o vás, bratři moji, od těch, kteří jsou z čeledi Chloiny, že jsou mezi vámi různice. Míním pak toto, že jeden každý z vás říká: Já jsem Pavlův, já Apollonův, já Petrův, já pak Kristův. Což rozdělen jest Kristus? Zdali Pavel ukřižován jest za vás? Nebo zdali ve jménu Pavlova jste pokřtěni byli? Děkuji Bohu, že jsem žádného z vás nekřtil, než Krispa a Kája; aby neřekl nikdo, že ve jménu mém pokřtěni jste. Křtil jsem pak i Štěpánovu čeleď, více nevím, abych byl koho jiného křtil. Nebo neposlal mne Kristus křtiti, ale Evangelium kázati, ne v moudrosti slova, aby nebyl vyprázdněn kříž Kristův. Nebo slovo kříže jest více těm, kteříž hynou, bláznovstvím, ale těm, kteříž dosahují spasení, jest mocí Boží. Nebo psáno jest: Zničím moudrost moudrých a opatrnost opatrných zavrhnou. (Is. XXIX., 14.) Kde jest moudrý? Kde zákonník? Kde zpytatel tohoto světa? Zdaliž neučinil Bůh moudrost tohoto světa bláznivou? Nebo poněvadž v Boží moudrosti nepoznal svět skrze moudrost Boha, zalíbilo se Bohu skrze bláznovství kázání spaseny učiniti věřící. Poněvadž i Židé zázraků žádají, i Řekové hledají moudrosti; my pak kážeme Krista ukřižovaného, Židům zajiště pohoršení, národům pak bláznovství, ale týmž povo-

laným, Židům i Řekům, Krista Boží moc a Boží moudrost; nebo což jest bláznivého Božího moudřejší jest, než lidé; a co jest mdlého Božího silnější jest než lidé. Nebo vizte povolání své, bratři, že nemnozí jsou moudří podle těla, nemnozí mocní, nemnozí urození; ale co jest u světa bláznivé, vyvolil Bůh, aby zahanbil silné a neurozené světa, a potupné vyvolil Bůh, a to co není, aby to, co jest, zkazil, aby se nechlubilo žádné tělo před obličejem jeho.“ (I. Kor. I, 10—29). „A já přišed k vám, bratři, nepřišel jsem s vyvýšeností řečí nebo moudrostí, zvěstuje vám svědectví Kristovo. Nebo nesoudil jsem, že bych co jiného mezi vámi uměl, než Ježíše Krista, a to ukřižovaného. A já v mdlobě, a v kázni, i v strachu mnohém byl jsem u vás. A řeč má i kázání mé nebylo v důvodných slovech lidské moudrosti, ale v dokázání ducha i moci,¹⁾ aby víra vaše nebyla založena na moudrosti lidské, ale na moci Boží.“ (I. Kor. II., 1—5).

„Ne jakobychom neměli moudrosti; moudrost pak mluvíme mezi dokonalými, ale ne moudrost tohoto světa, ani knížat tohoto světa, kteříž hynou, ale mluvíme moudrost Boží . . . o níž psáno jest: Čeho oko nevidalo, ani ucho neslyšalo, ani na srdce lidské nevstoupilo, to připravil Bůh těm, kteří ho milují. (Is. LXIV., 4.) Nám pak to Bůh zjevil skrze Ducha svého nebo Duch zpytuje všechny věci, také hlubokosti Božské. Nebo kdo z lidí ví, co jest v člověku, leč jen duch člověka, kterýž jest v něm? Tak ani těch věcí kteréž jsou Boží, žádný nepoznal, leč jen Duch Boží. My pak jsme nepřijali ducha tohoto světa, ale Ducha, kterýž jest z Boha, abychom věděli, které věci od Boha darovány jsou nám, o nichž i mluvíme nikoliv učenými slovy moudrosti lidské, ale skrze učení Ducha Svatého. duchovní věci s duchovními srovnávájíce. Tělesný pak člověk nechápá těch věcí, kteréž jsou Ducha Božího; nebo bláznovstvím jsou mu a nemůže jim rozuměti, protože mají duchovně posuzovány

¹⁾ Apoštol míní tím zázraky, dary nadpřirozené, jež se objevovaly ve shromáždění věřících.

býti; duchovní člověk posoudí všecko, sám pak od žádného nebývá posouzen.“ (I. Kor. II., 6 - 15.)

„Ale já, bratří, nemohl jsem vám mluvit jako duchovním, ale jako tělesným. Jako maličkým pacholatům v Kristu mléko dal jsem vám ku pití, ne silný pokrm, nebo jste ho ještě nemohli snést, avšak ani nyní ještě nemůžete, neb jste ještě tělesní. Nebo poněvadž jest mezi vámi závist a svár, zdaliž nejste tělesní a nechodíte-li podle člověka tělesného? Nebo když někdo říká: Já jsem Pavlův; jiný pak: Já Apollonův; zdaliž nejste tělesní lidé? Nebo co jest Apollo? a co Pavel? Služebníci toho, jemuž jste uvěřili a jakž jednomu každému dal Pán. Já jsem sázel, Apollo zaléval, ale Bůh dal vzrůst. Protož ani ten, kdož sází, jest něco, ani ten, kdo zalévá, ale Bůh, jenž dává vzrůst. Boží zajisté dělníci jsme, vy pak jste Boží rolí, jste Boží stavení. Já podle milosti Boží, kteráž mi dána jest, jako moudrý stavitel položil jsem základ, jiný pak na něm staví, avšak jedenkaždý viz, jak na něm staví. Nebo žádný nemůže jiného základu položit, mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest Ježíš Kristus. Protož žádný se nechlub lidmi; nebo všecko jest naše buď Pavel, aneb Apollo, nebo Petr, anebo svět; buď život anebo smrt, buď přítomné věci nebo budoucí; všecko jest naše: vy pak jste Kristovi a Kristus Boží.“ (I. Kor. III., 1—7; 9—11; 21—23.)

„Mně pak to za nejmenší věc jest, abych od vás souzen byl, aneb od lidského soudu; avšak aniž sám sebe soudím. Nebo ničeho sobě povědom nejsem, ale tím ještě nejsem ospravedlněn, nebo kdo mne soudí, Pán jest. Protož nesuďte před časem, dokudž nepřijde Pán, kterýž i skryté věci osvíti a zjeví rady srdcí; a tehdaž bude míti jedenkaždý chválu od Boha. (I. Kor. IV., 3—5.)

„To pak jsem, bratři, obrátil v podobenství na sebe a na Apollona ¹⁾ pro vás, abyste se na nás naučili, nic se nad

¹⁾ To jest: jestliže jsem, přiváděje k řeči tyto věci jmenoval jen sebe a Apollona, neučiniv zmínky o podržiených vůdcích stran rozdělujících Korint, stalo se to proto, bych ještě více nezhoršil stavu, jak byl na počátku.

to, co psáno jest,¹⁾ druh proti druhu pro někoho nenadýmali. Nebo kdo tobě dává přednost? A co máš, čeho bys nebyl odjinud vzal? Pakli jsi vzal, proč se chlubíš, jakobys nevzal? Již jste nasyceni, již jste bohati učiněni, bez nás panujete; a kéž byste panovali, abychom i my s vámi panovali. Ale mám za to, že Bůh nás apoštoly jako poslední ukázal, jako k smrti oddané; nebo učiněni jsme divadlem světu, i andělům i lidem. My blázni pro Krista, vy pak opatrní v Kristu; vy slavní a my opovržení. Až do této hodiny i lačníme, i žízníme, i nazí jsme, i poličkování býváme, ani místa jistého nemáme, a pracujeme dělající rukama svýma; zlořečí nám a my dobrořečíme; protivenství trpíme a mile je snášíme; rouhají se nám a my se modlíme; jako smetí tohoto světa učiněni jsme, a jako pvrhel u všech až posavád.“ (I. Kor. IV., 6—13.)

„Ne proto, bych vás zahanbil, píši to, ale jako synů nejmilejších vás napomínám. Nebo abyste deset tisíc pěstounů měli v Kristu, však nemnoho otců; nebo v Ježíši Kristu skrze Evangelium já jsem vás zplodil. Protož prosím vás, buďtež následovníci moji, jako i já jsem Kristův. Pro tu příčinu poslal jsem k vám Timothea, kterýžto jest syn můj nejmilejší a věrný v Pánu, kterýž vám připomene cesty mé v Kristu Ježíši, jak všude v každé Církvi učím. Jako bych neměl k vám přijíti, tak se nadali někteří, ale přijdu k vám brzo, bude-li Pán chtíti, a poznám ne řeč těch, kteříž jsou naduti, ale moc; nebo království Boží není v řeči, ale v moci. Co chcete? S metlou-li abych k vám přišel, čili s láskou a v duchu tichosti?“ (I. Kor. IV., 14—21.)

Sloh tohoto listu ukazuje, do jaké míry Pavel cítil se opět byti pánem v Církvi Korintské a s jakou přísností jal se tam potlačovati zlořády, čině počátek s tím, jenž ho nej-

¹⁾ Apoštol míní tím rady a naučení v Starém Zákoně tak zhusta se vyskytující, jež týkají se pokory, nedůvěřivosti sama k sobě, zatajení myšlének i slov, jež člověk skrýváti chce před Bohem, jakž i v obcování s bližním. (Viz o tom: Cornely. Commentarius in I. epist. ad Cor. p. 105. 106.)

více pobouřil, totiž že tam v křesťanské obci byl i krve-smilník. I dí:

„Naprosto se slyší, že jest mezi vámi smilství, jakéhož není ani mezi pohany, totiž aby měl někdo manželku svého otce. A vy jste naduti, a nermoutíte se raději, aby vyvržen byl z prostřed vás, kdož takový skutek spáchal. Já zajisté vzdálen tělem, ale přítomen duchem, jíž jsem usoudil jako přítomný, abý, kdo tak učinil, ve jménu Pána našeho Ježíše Krista, když vy budete shromážděni s duchem mým, s mocí Pána našeho Ježíše Krista, vydán byl takový satanu k zahubení těla, aby duch spasen byl v den Pána našeho Ježíše Krista“ (I. Kor. V., 1—5.).

Byla to klatba, v níž apoštol podal příklad, se všemi smutnými důsledky, které zasahují tělo, by spasena byla duše. Zřídka, jak známo, sahá Církev k přísnému tomu právu; jsouc matkou, nemůže nemilovati těch, které i vylučuje. Ale Pavel se viděl v takové nevyhnutelné tísní, kde uříznouti jeden úd, znamená zachovati celé tělo. Užil tedy moci, kterou Pán Ježíš dal apoštolům nad zlými duchy a nad nemocnými, (Luk. IX., 1.) by vinníka zasáhl trestem, jehož povahy neznáme. Takto kdysi Ananiáš a Safira, na podobnou výstrahu a bázeň, padli mrtvi k nohám apoštolů. (Sk. V., 1—11.) Než úmysl Pavlův v této příčině nebyl, aby snad pustil uzdu svému rozhorlení, ale spíše, by předešel nákazu takové nepravosti. Používaje obrazu o chlebě přesném u příležitosti blížících se Přesnic, pravil jim: „Zdaliž nevíte, že málo kvasu všecko těsto porušuje? Vyčistte tedy kvas starý, abyste byli nové skropení, jakož jste nekvašení. Nebo beránek náš velikonoční obětován jest Kristus. A protož hodujme, ne v kvasu starém, ani v kvasu zlosti a nešlechternosti, ale v přesnicích upřímnosti a pravdy.“ (I. Kor. V., 6—8.).

Apoštol, odmítaje všechnu nečistý kvas, měl zároveň péči, by přesně vytknul meze, v nichž zapovídal obcování s hříšníky. Připomenouti sluší oněch steskův a žalob, jež zavinovalo následující místo v jeho listě: „Nemějtež obcování se smilníky.“ Proto poznovu jal se je vykládati, řka: „Nemíním

tím smilníky tohoto světa, ale lakomce, dráče, modláře: jinak byste vy sami vyjít musili z tohoto světa.“ (I. Kor. V., 10). Na koho tím mířil, byli ovšem křesťané, kteří se provinili takovými nepravostmi, a s těmi zapovídal všeliké obcování, ano i jísti s nimi při jednom stole. Tak apoštol ve svých obcích v zákonitou moc uvedl odloučení od ostatního lidu, jež v některých případech ustanovoval Zákon a jež Synagoga rozšířila na množství přestupků. (Exod. XXX, 33., 38. XXXI, 14. Lev. XII., 4. Num. XII, 14.).

Tohoto trestu, jenž vinníka vylučoval netoliko z náboženských shromáždění, ale zapovídal lidu všeliký s ním styk, totiž i vyučování, obchod, stůl, Židé se nad míru obávali. ¹⁾ Pavel dbal o to, by nebylo nedbáno prostředku tak vydatného, jímž pořádek a jednota v obci se zachovávaly. Užívaje tedy plného práva, jež Pán v té příčině dal apoštolům (Mat. XVIII., 15—18), vybral ze zákona Mojžišského a ve svém listě ku Korintanům přesně vytkl hlavní rysy tohoto kanonického pokání, jež v budoucích stoletích tak veliké mělo dosíci důležitosti: byla to pravomoc Církve jako matky na vlastní dítky se vztahující, klatba hlavou obce nad viníky vyřknutá.

Tento kázenský řád uvedl mu na paměť, by ještě jiný zlořád odstranil. Od té doby, co se věřící odloučili od Synagogy, nemohli více se dovolávati soudů židovských, zákonitě ustanovených a Římem oprávněných. Nezbyvalo jim nic jiného, než hledati práva u soudů pohanských a mnozí tak činili. Pavel se nad tím horšil: „Nevíte-li, že souditi budeme anděly? čímž více věci světské? Protož budete-li míti soudy o věci světské, ustanovte ty, kteří jsou v církvi potupeni, za soudce.“ (I. Kor. VI, 3., 4.) Nesmí se v tom viděti jakési ponižování, jež apoštol hned na pravou míru uvádí, připomínaje, jak mnoho moudrých lidí v Církvi jest také způsobilých, aby rozhodovali mezi bratřími. Z tohoto jeho usilo-

¹⁾ Strach před vyloučením ze Synagogy, byl příčinou, že množství Židů k nejvyšší třídě náležejících se báli vyznávatí víru svou v Krista Jan XII, 42.

vání jde na jevo, jak velice se obával, aby jeho stádečko neobcovalo s pohanstvím. Hrůzou mu především bylo smilstvo, tato rakovina výhradně Korintská; k němu se opět vrací slovy nenucenými a v pravdě apoštolskými.

„Nevíte-liž, že naše těla jsou údové Kristovi? Což tedy vezma údy Kristovy, učiním je údy nevěstky? Odstup to. Zdaliž nevíte, že, kdo se přidrží nevěstky, jest s ní jedno tělo učiněn? Nebo budou dva v jednom těle. Ale kdo se přidrží Pána, jest s ním jeden duch. Utíkejte před smilstvím. Všeliký hřích, kterýkoli učiní člověk, kromě těla jest. ale kdo smilní, hřeší proti tělu svému. Zdaliž nevíte, že údové naši jsou chrám Ducha Svatého, jenž jest ve vás, ježž máte od Boha a nejste svoji? Nebo koupeni jste za velikou mzdu. Oslavujtež tedy a noste Boha v těle svém.“ (I. Kor. VI. 17—28.).

Tyto otázky týkající se čistoty, jak v stavu manželském, tak v panictví, byly na prvním místě, o jejichž vysvětlení Církev Korintská žádala apoštola. Pavlovi, jenž nanejvýš si vážil evangelických rad, byla čistota panenská ideálem vši dokonalosti, dědictvím duší, jež by dosti byly silny, by vládly tělem a krví. V tomto smyslu prohlásil, že nejlepší stav pro člověka jest zdrženlivost. Ale věřící, kteří jsou příliš slabi, by ji zachovali, mají se jí raději odříci, neboť je-li panictví lepší, než manželství, má zase toto výhodu, že vystřihá člověka od žádostivosti. Avšak ve stavu manželském očekávají ho mnohé vážné a těžké povinnosti, jako: rovnost oběma stranám právem náležející, z nichž každá přestává sobě náležeti; žádný pak konec, žádné tu osvobození od povinností jejich stavu není, leč jedině smrtí; nejvýše že se mohou manželé, jsouce oba k tomu povolni, na čas od sebe odloučiti, by život věnovali modlitbě; všeliké jiné rozvedení manželské jest zapovězeno, vyjma případ, kde jeden z obou zůstává nevěřícím, žádá, by mohl odejít: „nechť odejde; není bratr nebo sestra v takové věci poddán službě, ale ku pokoji nás povolal Bůh.“ (I. Kor. VII. 15.)

Patrně v této odpovědi bylo snahou Pavlovou, by osvobodil věřící od nepravostí, jež byly skvrnou Korinta, a po-

vznesl je k čistotě křesťanské. Mohl-li jim mocnějšího podnětu uložit na srdce, než když jim připomíná, že rychle plyne život náš, a že nejista jest hodina, kde Pán Ježíš přijde nenadále jako blesk udeřit svět a ho soudit? „Čas krátký jest, nezbývá, leč kteří mají ženy, býti, jakoby jich neměli, a kteří se radují z tohoto světa, jakoby se neradovali, neboť pomíjí způsobu tohoto světa. Chci pak, abyste vy byli svobodní a bez pečování.“ (I. Kor. VII., 29—32.).

Z tohoto vyššího stanoviska zdá se apoštolu všechen rozdíl stavu lidského míti nejmenší důležitosti u porovnání ku spasení, tak že za zbytečno má, kdo by stav svůj se stavem jiným zaměnil, vyjma, že by byl trestuhodným. Následovně není příčiny, by kdo rušil manželství před obrácením jedné neb druhé strany uzavřené; „neboť posvěcen jest muž nevěřící skrze ženu věřící a žena nevěřící jest posvěcena skrze muže věřícího; sic jinak by děti vaše nečisté byly, ale nyní jsou svaté.“ (I. Kor. VII., 14.). Opatrnost v té věci však kázala, by nové sňatky byly uzavírány toliko mezi křesťany. (I. Kor. VII., 39.) Přes to všickni věřící, ať ženatí, ať panny, vdovy, otroci, svobodní, obřezaní, neobřezaní, všickni mohou býti Kristovými; k čemu tedy rušiti poměry rodinné a společenské? „Bratří — končí sv. apoštol — jeden každý v jakémkoli stavu povolán jest, zůstávejž v něm před Bohem.“ (I. Kor. VII., 24.)

Od těchto pokynů týkajících se mravně křesťanského života, přechází apoštol k věci nesnadné co do života praktického, již mu předložili Korinťané. Bylo otázkou, zdali požívání masa obětovaného modlám jest zapovězeno? Věřící byli v stálém nebezpečí, takového masa dostati na trhu, nebo při jídle v domech pohanských, kam je buď poměry rodinné, nebo přátelské často přiváděly. Bylo-li potřebí, by se svědomitě pídili po původu takových masitých pokrmů, a zdrželi se jich, pocházely li z chrámů pohanských? Rozhodnutí Pavlovo bylo obsáhlé i opatrné. Tou měrou, jakou Církev se vyprosťovala z náboženství Mojžíšského a mezi pohany se rozšiřovala, záповědi sněmem Jerusalemským ustanovené (Sk. XV. 29.) pozbývajíce znenáhla své důležitosti,

nezavazovaly již tak přísně věřících. Apoštolu zdálo se tedy býti právě na čase, by pravdu tu co nejsvětleji objasnil: „Modla na světě nic není, protože není žádného Boha, leč jediného.“ (I. Kor. VIII., 4.). Zvíře tedy obětované v chrámě model, nebéře odtud žádného poskvrnění. Není proč neužívatí takového masa a znepokojovati se o tom, odkud pochází, jediné ovšem tou výhradou, pakliže kdo užívá ho, by dal pohoršení, neboť mnozí věřící, jsouce slabého ducha, nemohou pochopiti, že falešní bohové nemají žádné skutečnosti, a z té příčiny mají za to, že dopouštějí se modloslužby, jedí-li z toho, co těmto bohům bylo obětováno. Vzdělaný křesťan ať má ohled na tyto předsudky, zapomíná na sebe k vůli svým bratrům neučeným a ač učeným a svobodným jest, ať má s nimi strpení; nebo je-li mu vše dovoleno, ale ne všechno jest mu prospěšno, ne vše ku vzdělání. „Pročež pohoršuje-li pokrm bratra tvého — dí apoštol — nebudu jísti masa na věky, abych bratra svého nepohoršil.“ (I. Kor. VIII., 13.)

Dvě slova zavírají v sobě veškeré učení Pavlovo o těchto věcech: „vědomost nadýmá, láska vzdělává.“ (I. Kor. VIII. 1.) Křesťané zapomínajíce na to, nastupovali na příliš volnou dráhu, dadouce se strhnouti tak daleko, že měli účastenství v hodech, jež se strojily po obětích pohanských. Apoštol nastupuje se vší přísností na odstranění tohoto zlořádu, připomíná, že, ač modla sama v sobě nic není, přec úcta její vztahuje se k zlému duchu. Křesťan tedy, který v nejsvětější Svátosti přijímá tělo a krev Páně, „nemůže býti účastníkem stolu Páně a stolu zlých duchů, píti kalicha Páně a kalicha zlých duchů. (I. Kor. X., 21.) „Buďte tedy — končí apoštol — že jíte nebo pijete, nebo cožkoli jiného činíte, všechno k slávě Boží činite; bez úrazu buďte Židům i pohanům, i Církvi Boží, jakož i já ve všem líbiti se snažím všechněm, nehledaje vlastního prospěchu, ale co prospívá mnohým, by spaseni byli. Pročež následovníci moji buďte jakož i já jsem následovník Kristův.“ (I. Kor. X., 31. — XI., 1.)

Brzy naskytla se Pavlovi příznivá příležitost, by obhájil

svého apoštolského úřadu proti útokům, jimiž byl napaden: Především staví se proti pomluvě, jež mu nejvíce srdce rozrývala, totiž proti oné pomluvě, že prý Krista nikdy ani neviděl, že není pravým apoštolem, a proto prý se ani nepovažuje žíti na útraty obecní, jako dvanácte pravých apoštolů, ani přijímati posluhy sester jako Petr a posluhy bratří Páně. (I. Kor. IX., 1—6)

„Když jiní toho práva u vás účastni jsou, proč ne raději my? Avšak neužívali jsme toho práva, ale všechno snášíme, abychom žádného úrazu nedali Kristovu Evangelium. Jaká tedy jest má odplata? Ta zajisté, abych, když káži Evangelium, bez platu Evangelium zvěstoval, abych neužíval svého práva při Evangelium. Nebo jsa ode všech svoboden, učinil jsem se všech služebníkem, abych jich více získal I učiněn jsem Židem jako Žid, abych Židy získal; těm, kteříž jsou pod Zákonem, učiněn jsem, jako bych pod Zákonem byl, ačkoliv sám nejsem pod Zákonem, abych získal ty, kteří byli pod Zákonem; těm pak, kteří bez Zákona byli, učiněn jsem, jakobych byl bez Zákona, ač nejsem bez zákona Božího, ale jsem v zákoně Kristově, abych získal ty, kteří bez Zákona byli. Učiněn jsem mdlým mdlý, abych mdlé získal. Všechněm všechno učiněn jsem, abych všecky k spasení přivedl. A to všechno činím pro Evangelium, abych ho byl účasten. Zdaliž nevíte, že kteří o závod běží, všickni sice běží, ale jen jeden bere základ? Tak běžte, abyste dosáhli. A každý, kdo o závod bojuje, ode všech věcí se zdržuje; a oni zajisté to činí, aby porušitelnou korunu obdrželi, my pak neporušitelnou. Protož já tak běžím, ne jako v nejisto; tak bojuji, ne jako povětrí rozrážeje, ale tresci tělo své a v službu podrobuji, abych snad, an jiným káži, sám nebyl zavržen.“ (I. Kor. IX., 12; 18—27.)

Zlořády vládnoucí ve shromážděních Korintských byly vyloženy v listě, jenž mu poslán byl z tohoto města, jmenovitě, že ženy se vtírají do shromáždění, také že neslušné soupeření zneuctívalo stůl Páně i užívání darů nadpřirozených. Prosili apoštola, by tomu odpomohl Apoštol zapověděl ženám, by se do věcí jim nepřislušných nemíchaly a ve svatyni ne-

mluvily, zároveň jim přikazuje, by tam vcházely zastřeny jsouce z úcty k andělům, kteří stojí okolo oltářů, a hlavně ze stydlivosti, by se vystříhaly obracet pozornost jiných na sebe. Tak dí: „Každá pak žena modlíc se nebo prorokujíc s nepokrytou hlavou, ohyzďuje hlavu svou, nebo psáno jest to, jako by se oholila. Pakli jest to mrzská věc ženu ostříhati, nebo oholiti, nechť svou hlavu přikrývá.“ (I. Kor. XI, 3—15.)

Co pak se týká nejsvětější Svátosti, připomínal Pavel těm, kteří ji znesvěcovali, že jest to večere tajemství, obnovení oběti kříže, přijímání těla a krve Páně.“

„Protož, kdožkoli bude jísti chléb tento, nebo píti kalich Páně nehodně, vinen bude tělem a krví Páně. Zkusiž pak sám sebe člověk, a tak z toho chleba jez a z kalicha pij; nebo kdo jí a pije nehodně, odsouzení sobě jí a pije, jelikož nerozsuzuje tělo Páně. Proto jsou mezi vámi mnozí nemocní a mdlí, a mnozí umírají.“ (I. Kor. XI., 26—30.)¹⁾

Mnohem obšírněji pronáší se apoštol o darech nadpřirozených, udávaje pravidla, o nichž do podrobná byla již řeč.²⁾ V té příčině jsou to mnohé starosti, jimž věnuje svou pozornost, totiž aby v úctě měli působení Ducha Svatého, chtě při nejmenším aspoň zabrániti, by těchto nadpřirozených projevů nebylo zneužíváno, zároveň usiluje o to, by Korinťané obrátili svou řevnivost k službám mnohem užitečnejším, především pak chce je přesvědčiti, že v těch darech nespočívá jediný život duchovní. Pravý duch křesťanský, ten, který činí z křesťana druhého Krista, jest láska Boží. Tomuto převzácnému daru zasvěcuje Pavel mezi všemi ostatními dary nejkrásnější stránku v Epištolách, jež po sobě zůstavil.

„Kdybych jazyky lidskými mluvil i andělskými, a neměl bych lásky, byl bych jako měď zvučící nebo zvonec znějící. Kdybych měl proroctví a znal všecka tajemství, i měl všeliké umění, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. A kdybych

¹⁾ Patrně jde tu ne tak o těžké hříchy, jako o vlažnost a neuctivost, jež Bůh trestal tehda, jako někdy i posud činí nemocí a smrtí.

²⁾ Viz kap. VIII.

rozdal na pokrmy chudých vešken statek svůj, a vydal tělo své k spálení, lásky pak kdybych neměl, nic mi to neprospívá. Láska trpěliva jest, dobrotiva jest; láska nezávidí, nečiní nic na chloubu, nenadýmá se, není cti žádostiva, nehledá, co jejího jest, nezpouzí se, nemyslí zlého, neraduje se z nepravosti, ale raduje se pravdě; všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká. Láska nikdy nevypadá, buďto že se proroctví vyprázdní, nebo že jazykové přestanou, nebo že umění zkaženo bude. S částky zajisté poznáváme, a z částky prorokujeme. Když pak přijde, což dokonalého jest, vyprázdní se, což jest z částky. Když jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě, smýšlel jsem jako dítě, myslil jsem jako dítě; ale když učiněn jsem mužem, vyprázdnil jsem, což bylo dětinského. Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale tehdáž tváří v tvář; nyní poznávám z částky, ale tehdáž poznám, jakož i poznán jsem. Nyní pak zůstávají: víra, naděje, láska, tyto tři, ale větší z nich jest láska!“ (I. Kor. XIII.)

Článek víry o z mrtvých vzkříšení byl posledním předmětem, o němž Korinťané listem svým žádali apoštola za vysvětlení. Vždyť pak tento článek víry příčil se mnohem více než kterékoliv jiné učení duchu řeckému, pročez mnozí bratří, ustupující posměchu pohanů zavrhovali ho, ovšem nepopírajíce při tom z mrtvých vstání Kristova. Pavlovi nezbývalo nic jiného, leč by jim ukázal, jak si sami v té věci odporují, neboť Kristus učiněn jsa člověkem, nemohl z mrtvých vstáti, leč že by každý člověk vstal z mrtvých, naproti tomu křesťan, jsa údem těla, jehož hlavou jest Kristus, nemůže býti od něho oddělen, on žije, umírá a z mrtvých vstává v Kristu. (I. Kor. XV., 12, 13.) Podobná nedůslednost jevila se v chování těchto věřících. Překvapila-li některého bratra smrt, prve než byl pokřtěn, vykonávali na něm obřad svátostní (křest), by mu pojistili přímluvy Církve a věčnou blaženost slíbenou těm, kdož jsou pokřtěni.¹⁾ (I. Kor. XV., 29.)

¹⁾ Tento obyčej dle vši pravděpodobnosti měl původ svůj v podobném obyčeji u Židů (Lightfoot. *Horae Hebr.*) Z počátku jsa trpen jakožto obřad pouze symbolický, byl obyčej ten zapověděn Církví, jak-

Ostatně co by bylo křesťanství, kdyby nebylo z mrtvých vstání? Marna by byla víra naše, marna všeliká utrpení a zkoušky, jimž odoláváme. Pravíť apoštol: „Jestliže toliko v tomto životě naději máme v Kristu, bídnější jsme, než všickni lidé“ (I. Kor. XV., 19.) Pak ovšem by byla moudřejší zásada Epikurova: Jezme a pijme, nebo zítra zemřeme. (I. Kor. XV., 32.) Ale není tomu tak. „Nyní Kristus vstal z mrtvých, prvotiny těch, kteří zesnuli; a jakož v Adamovi všickni zemírají, tak skrze Krista všickni oživeni budou, jeden každý ve svém pořádku: prvotiny Kristus, potom ti, kteří jsou Kristovi, kteří v příští jeho uvěřili. Potom bude konec.“ Všecky mocnosti Kristu nepřátelské budou přemoženy a k nohám jeho položeny; i sama smrt, tento nejposlednější nepřítel přestane; „když pak všechno jemu poddáno bude, tehdy i sám Syn poddán bude tomu, kterýž jemu všechno poddal aby byl Bůh všechno ve všem.“

„Ale řekne někdo: Kterak vstanou mrtví? nebo v jakém těle přijdou? Nemoudrý, co ty rozsíváš, nebývá oživeno, leč by prve zemřelo. A co rozsíváš, nerozsíváš tělo, které bude, ale holé zrno, buďto pšenice, nebo kterékoli jiné. Bůh pak dává jemu těla, jakž chce, a jednomu každému semeni vlastní tělo. Není každé tělo stejné tělo; ale jiné zajiště jest lidské, jiné pak hověcí, jiné ptačí a jiné rybí. A jsou těla nebeská, a těla zemská, ale jiná jest sláva nebeských a jiná zemských. Jiná jest jasnost slunce, jiná jasnost měsíce, a jiná jasnost hvězd; nebo hvězda od hvězdy se dělí jasností. Tak bude i vzkříšení z mrtvých: rozsívá se v porušení, vstane v neporušitelnosti; rozsívá se v nesličnosti, vstane v slávě; rozsívá se v nemoci, vstane v moci; rozsívá se tělo hověcí, vstane tělo duchovní.“ (I. Kor. XV., 35—44.)

mile mu některé sekty připisovaly moc svátostní. (Cornely Coment. in priorem Epist. ad Corint.) Sv. Jan Zlatoústý zpravuje nás, jak Marcionisté vykonávali tento pověřený obřad. Přítomní, stojíce poblíže mrtvého, pod jehož postelí byl ukryt člověk živý, tázali se ho, chce-li přijmouti křest; když živý odpověděl na místě mrtvého, byl tento pokřtěn. (Hom. XL. in I. Epist. ad Cor.)

Neboť jest tělo zvířecí, pozemské, pošlé z prachu, tělo Adamovo, jež oživuje dech života pouze přirozeného, který Bůh vdechl v tvář člověka při stvoření; a potom jest tělo duchovní, nebeské, tělo Kristovo, tělo druhého Adama, jež naplňuje a přetvořuje duch oživující. (I. Kor. XV., 45.) ¹⁾ Protož „jako jsme nesli obraz toho, jenž jest z prachu, nesmež i obraz nebeského.“ (I. Kor. XV., 49.)

„Aj tajemství vám pravím: Všichni zajisté neumřeme,²⁾ ale všichni proměnění budeme,³⁾ hned pojednou, v okamžení k poslednímu zatroubení; neboť trouba zavzní a mrtví vstanou. neporušitelní a my budeme proměnění. Musí zajisté tělo porušitelné obléci neporušitelnost, a toto smrtelné obléci nesmrtelnost. A když toto smrtelné obleče nesmrtelnost, tedy se naplní řeč, kteráž napsána jest: Pohlcena jest smrt ve vítězství. Kde jest, ó smrti vítězství tvé? Kde jest, ó smrti osten tvůj? Osten pak smrti jest hřích, a moc hříchu zákon. Ale díky Bohu, kterýž dal nám vítězství skrze Pána našeho Ježíše Krista.“ (I. Kor. XV., 51—57.)

Závěrek pro život učiněný od apoštola tak vzletnou a výmluvnou věrou jest zároveň s takou jednoduchostí proveden, že se zdá býti protivou u porovnání ku vznešenosti toho učení.

¹⁾ „Učiněn jest první člověk Adam v duši živou, poslední Adam v ducha oživujícího.“ *Πνεῦμα* jest duše, myslí-li se na její nižší stránku, již jest spojena s tělem; jest to méně duše vegetativní, spíše duše smyslová, táž, která se dopustila hříchu prvotního, pokažena jsouc žádostivostí a ve vzpouře proti rozumu. *Πνεῦμα* znamená stránku vyšší, obdařenou milostí života nadpřirozeného. Sv. Pavel tu staví člověka zvířecího, z prachu proti člověku duchovnímu, nebeskému.

²⁾ O lidech živých při posledním dnu, kteří nepodlehnuvše smrti obdrží odměnu, viz kap. VII, jakož i učený traktát P. Delattra: *Le Second avènement de Jésus-Christ et de la dernière generation humaine*. Louvain 1881.

³⁾ Čtení Vulgaty: „Všickni zajisté vstaneme, ale ne všickni proměnění budeme,“ jest jen v jediném rukopise (D.). Text, jehož my se dokládáme, má pro sebe četné rukopisy (B. E. K. L. P.), dále skoro všechny rukopisy kursivou psané, překlady syrské, koptické, gothské a a většinu sv. Otců. (Cornely. *Com. in I. Epist. ad Corint.* — Corbuj. *Spicilegium Dog. bibl.* I. p. 329. 330.)

Jakkoli Pavel povznáší se ve svém učení, přece nezapomíná, že život křesťanský se skládá z malých povinností, jež každodenně naplňují jeho stín až do potu tváře. Nejhlavnější věcí pro věřícího jest, aby tyto povinnosti konal nadpřirozeně, totiž jako úd těla Ježíšova, spojen jsa s Kristem a z lásky k němu.

„Pročež, bratři moji milí, stáli buďte a nepohnutelní, rozhovnujíce se v díle Páně vždycky, vědouce, že práce vaše není daremná v Pánu.“ (I. Kor. XV., 58.)

„Bděte, stůjte u víře; zmužile sobě počínejte, a posilněte se. Všecky vaše práce ať se dějí v lásce.“ (I. Kor. XVI, 13, 14.)

Když Pavel ukončil list, vzal péro z ruky Sosthenovy a podle svého obyčeje napsal několik slov na potvrzenou:

„Pozdravení toto píši vlastní rukou, já, Pavel. Nemiluje-li kdo Pána našeho Ježíše Krista, budiž proklat. Maran Atha.“ (I. Kor. XVI, 21, 22.)

Tato slova byla bezpochyby některá z četných vzývání užívaných tehda v modlitbách liturgických.¹⁾ Pavel tu mířil, užívaje ho, na ty, kteří podporovali zlořády, jež Církev Korintskou rozdvojovaly. Ale srdce jeho nepřipouštělo, by veškeru Církev nechal pod dojmem hrozby a strachu, a proto připojil i laskavé pozdravení: „Milost Pána našeho Ježíše Krista budiž s vámi. Láska má se všemi vámi v Kristu Ježíši. Amen.“ (I. Kor. XVI, 23, 24.)

¹⁾ Nacházíme podobná vzývání v modlitbách eucharistických v „Učení Apoštolském“. Přijď milost Boží, nechť přejde svět. Hosanna Synu Davidovu! Kdo svatým jest, ať se přiblíží, kdo není, čiň pokání. Maranatha. Zvolání aramejské „Maranatha“ = Pán přijde nebo přišel bylo tak v obyčeji u Maronitů, že, jak někteří za to mají, pochází odtud jejich název. (Stanley).

Kapitola dvanáctá.

Třetí apoštolská cesta.

Odchod z Efesu. — Druhý pobyt v Macedonii.

I. Vzbouření v Efesu.

Štěpán, Fortunat a Achajikus očekávali odpověď Pavlovi, by znovu dobyli Korinta. Pavel jim ji poslal, jsa přesvědčen, že „tací mužové oddaní službě svatých propůjčí slovu jeho podpory jak upřímné, tak i rychlé.“ Aby mu dodal tím více váhy, přimlouval snažně Apollonovi, by jich doprovodil; než učenec alexandrinský máje příliš špatnou upomínku na Korint, odepřel prosbu, zároveň vyjádřiv se zcela určitě, že tam dříve nepůjde, leč až se mysli upokojí a okolnosti budou příznivější. Jestliže přání, by poslům zjednána byla platná pomoc, tak mnoho vážilo u Pavla, že sám naléhal na Apollona, nebyla mu s druhé strany neznáma nejistota, jakouž mu působilo poslání Timotheovo. Vzpomeňme si, že tento učedník toužebně očekával příznivé jen příležitosti, by mohl z Macedonie odejít do Achaje. Byl by ji našel, kdyby Apollo se s ním vrátil do Korinta, ježto by mu tam byl záštitou mistr ode všech vážený. Ale pakli se jim sám představí, toliko ve jménu apoštola, jenž s nimi byl v rozepři, nebylo-li tu obavy, že jeho vážné poselství nebude uznáno a, ježto se jemu samému pevné vůle a zmužilosti nedostává, snad i obráceno v posměch?

Obavy Pavlovy ve věci té byly nemalé, tak že, co nejvíce jen mohl, doporučoval ho Korintánům, přikazuje jim,

by hleděli Timotea, až přijde, laskavě přijmouti a ochrany mu zjednati, by nikdo jím nepohrdal, neboť dělá dílo Páně, jako by byl druhý Pavel sám. (I. Kor. XVI., 10.) Ostatně přáním apoštolovým bylo, by dlouho nepobyl v Korintě, ale jakož tam byl provázen v pokoji a se ctí, tak se zase navrátil do Efesu s bratry, kteří ho tam doprovázeli. Pavel je očekával, žádostiv jsa zvěděti, jaké ovoce přinesl jeho list.

Zatím co přicházely zprávy z Achaje, rozdílné vždy podle převládající strany, odkud pocházely, stále se měnily budoucí záměry Pavlovy. Prvním jeho úmyslem bylo, že přímo půjde do Korinta, jakmile opustí Efesus, potom že navštíví Macedonii, na to že opět podruhé pobude v Achaji, a konečně odtud že vstoupí na loď a poplaví se do Palestiny. (II. Kor. I., 16.) Když však odeslal svůj list, zřekl se záměru vydati se na cesty. Jsa v nejistotě, jak asi by byl přijat v Korintě, a pro přísná nařízení nemaje také chuti obrátiti se jinam, zároveň se obáváje, by poměry tamější nevedly až k zjevnému odporu, ustanovil se raději na tom, zůstatí prozatím stranou a ostatní věci přenechatí času. Rozhodl se tedy, že pobude v Efesu ještě těch padesáte dní, jež scházelo do Letnic. (I. Kor. XVI., 8.) Potom že skrze Troadu půjde do Macedonie a odtud že započne svou visitační cestu po Církvích řeckých. (I. Kor. XVI., 5.) Ale nemaje žádných zpráv z Korinta zakoušel dlouhé chvíle. A Timotej? Proč asi se zdržoval v Macedonii? V této nejistotě obrátil svou pozornost na jiného učedníka, na Tita, žádaje ho, by se vydal na cestu do Achaje.

Nebylo to poprvé, co dobré vlastnosti doporučovaly tohoto učedníka k podobnému poslání. Bylť společníkem bratří, kteří z Antiochie byli vysláni na sněm do Jerusáléma (Gal. II., 1.) a v rozepři v příčině obřízky vzniknuvší, ukázal se tak obratným jakož i věrným Pavlovi, že tento pak k němu choval lásku nezměnitelnou. I mluvíval o něm vždy s velikou úctivostí, nazýváje ho „svým pravým synem ve společné víře“ (Tit. I., 4.) a chvále ho za to, že „chodil s ním jedním duchem, jedněmi šlépějemi“ (II. Kor. XII., 18). Titus přese všecku horlivost svou a přese všecku statečnost, již

osvědčoval v nebezpečí, jakož i dobré vlastnosti, že vše dovedl uchopiti za pravý konec přece jen se rozmýšlel jíti ¹⁾ do Korinta, jenž tak špatné pověsti požíval. Aby tedy přemohl jeho nechuť, uznal Pavel za dobré, by poukázal ku vlastnostem, jimiž Korinťané budou se mu zamlouvati, a chtěje to potvrditi vážností svou psal jim: „Žádný z vás nemá nedostatku v žádné milosti.“ (I. Kor. I., 4—7.) Konečně rozhodl se Titus teprve, když mu byl učinil návrh, by mimo toto hlavní poselství ještě jinou službou v Achaji zavděčil se Pavlovi, totiž, by tam učinil sbírku pro křesťany Jerusalemské.

Titus věděl dobře, jak důležitou jest ta věc, neboť byl tehda ve shromáždění, kde Pavel bratřím Svatého města přislíbil tuto záruku lásky (Gal. II., 10.); od té doby „tovaryš apoštolův a pomocník“ na vlastní oči viděl blahé ovoce také štědrosti a radost Církve mateřské, která v těchto almužnách spatřovala chválu platící popřednictvím nad ostatními Církvemi, jakož i úlevu v bídě, ježto pro velikou chudobu jejích údů nemohlo jí ani prvotním rozdělováním společných statků býti odpomoženo. Vidouc, že takto jednak uznáním této nadvlády lichotivě jest poctěna, jednak vděčností jsouc puzena snášela s menší netrpělivostí úpadek Mojžíšství, jenž každým dnem v obcích od Pavla zřízených vždy zřejměji vycházel na jevo.

Nebylo jinak, než by svoboda zvítězila; až posud byla toliko trpena, i bylo tedy nutno, by k tomu cíli podán byl nový příklad poddanosti a obětavosti. Pavel měl v tom zkušenost, již nabyl na své poslední cestě do Jerusalema. Viděli jsme, jak chladně byl přijat, proto se tam sotva jen zdržel (kap. IX.) Za to však chtěje odzbrojiti takovou nedůvěrou k němu chovanou, odslouží se jim tím, že dvojnásobnou

¹⁾ Některá místa druhé Epištoly ke Korinťanům poukazují k tomu, ač výslovně se to nepovídá, že Titus jevil takovou nechuť, jmenovitě jsou to veliké pochvaly, jež apoštol vidí se nucena učiniti v této Epištole, by ho naplnil odvahou. (VII., 13—15.) Totéž vysvětluje ze 17. verše kap. VIII., který má dle vši pravděpodobnosti býti přeložen asi takto: „Titus byl nyní pečlivější o to, by přišel k vám,“ než „při předešlé cestě.“

ukáže jim lásku. Proto první jeho péčí bylo, by pořádal pravidelné sbírky, které až posud jsou ponechány vlastnímu popudu jednotlivých Církví poskytovaly Církvi Jerusalemské podpory nepravidelné a nedostatečné. Hlavní překážkou, proč se nedály štědrejší almužny, jakž si apoštol přál, byly skromné prostředky jeho obcí; údové jejich živili se denní prací, netrouce sice nouze, ale toliko jen prostředně žijíce, nemajíce jiného bohatství kromě že dovedli býti šetrnými. Pavlovi bylo proti mysli, by tak skrovné úspory vyčerpával, a najednou veliké summy vyzdvihoval. Zamýšlel tedy uspořádati týdenní příspěvky, jejichž haléř, který každý snadno bude moci vydati, časem přece poskytne hojné almužny a proto pro vybírání této dobrovolné daně předepsal tento pořádek: „Prvního dne po sobotě (v den Páně) vezmi jedenkaždý z vás k sobě a vlož do pokladnice, co se mu dobře líbiti bude, a ne teprv, když přijdu, aby sbírky se dály. Když pak přijdu, kteréžkoli schválíte skrze listy, ty pošlu, aby donesli dar váš do Jerusalema.“ (I. Kor. XVI., 1—3.)

Tak se stalo, že Pavel na poslední své cestě všude ve všech Církvích Maloasijských uspořádal vybírání daně pro Jerusalema. Tuto výpomoc zamýšlel ještě rozšířiti na obce řecké. Timotej o tom pracoval v Macedonii; apoštol právě o tom psal Korintanům v listě, jež jim přinášel Štěpán a soudruzi jeho, dávaje jim na vědomí úmysl, by doprovodili do Jerusalema posly nesoucí almužny. (I. Kor. XVI., 4.)

Těmito oběťmi patrně chtěl dokázati, že slavně uznává práv Církve mateřské; dle jeho úmyslu měly se sbírky všech obcí křesťanských spojití v jedno a Pavel, maje kolem sebe jejich zastupitele, měl sám je nésti do Jerusalema. Byl to čin právě upřímné politiky, již apoštol sám takto vyjadřuje: „býti všecko všem, aby všecky získal Kristu. Takové osvědčení platilo u něho ještě více: byla to povinnost spravedlnosti a vděčnosti. Pravidlo: „Vy jste jejich dlužníci, nebo poněvadž pohané učinění jsou účastníci duchovních věcí jejich, mají navzájem jim sloužiti tělesnými.“ (Řím. XV., 27.) Sláva takové chvály měla býti tím větší, čím lépe by

se sjednotila všechna srdce, by obětovaná daň byla co nejhojnější, jakž to bylo stálou péčí Pavlovou, tak i za těchto dnů chtěl všude vzbuditi soutěž jevící se v štědrosti. O Titově oddanosti věděl příliš dobře, že přistoupí na jeho úmysl; i neotálel tedy učedník déle a vydal se do Korinta, doprovázen jsa bratrem, ježž mu apoštol připojil.

Tak Pavel zůstal skoro samotný v domě Akvily a Priscilly, nemaje kolem sebe svých obyčejných soudruhů: Timotea, Tita, Lukáše a Silvana. Zármutek jej pojal až do úmoru. Tato zkouška, jejíž povahy neznáme, byla neobyčejně trudnou, neboť apoštol, ač utužen jsa trpením, přece měl za to, že přesahuje jeho síly (II. Kor. I., 8.); k tomu soužení přistoupila i nemoc a tím apoštol přiveden až na pokraj úzkosti, že se domníval blízce býti smrti. (II. Kor. I., 9.) A přece v tomto posledním tažení duše i těla zůstalo srdce jeho živé, neskrocené, zanášející se více než kdy jindy dalekosáhlými záměry. Byl k tomu oprávněn. Hlas s nebe volal ho k novým pracem (Sk. XIX., 21.) cesta mu byla naznačena zjevením, totiž Macedonie, Achaja, Jerusalema, potom až odtud dobude Východu, Západ čeká na jeho slovo: „Musím také Řím viděti,“ říkával častěji; Duch Svatý mu naznačil toto hlavní světové město jakožto ohnisko, odkud povždy bude zářiti světlo.

Jediná ještě pohnutka zdržovala ho po nějaký čas v Efesu, totiž blížící se slavnost veliké bohyně. Celý měsíc květen. Artemision, byl jí zasvěcen.¹⁾ Přicházeli tam z ve-

¹⁾ Dekret, jímž se měsíc květen zasvěcuje Artemidě, nalezen byl p. Chandlerem v ssutinách Efeských na bílé mramorové desce, tohoto obsahu: „Artemidě Efeské. Jakož známo jest, že nejen mezi Efeskými, ale i po celém Řecku chrámy a posvátná místa jsou jí zasvěcena, že má své sochy a oltáře . . ., ano ještě více na veliký důkaz úcty jí vzdávané celý měsíc obdržel od ní jméno, nazýván jsa Artemision mezi námi, Artemisius u Macedoňanů a u ostatních národů Řecka a po celou dobu toho měsíce shromáždění a náboženské slavnosti se konají, zvláště v našem městě, které jest pěstounkou naší bohyně Efeské; následovně lid Efeský má za hodno, aby celý měsíc, jenž nese její jméno, byl pokládán za svatý a bohyni zasvěcený, ustanovil se na tom, aby uspořádal její bohoslužbu tímto dekretem. Nařizuje se tedy, by celý měsíc

škeré Asie více pro zábavu, než z pobožnosti, neboť když se tehda slavnosti množily ve chrámech a průvody v ulicích, viděli jsme, že kněží tuto bohoslužbu konající byli všeho mravu prázdni; dnem i nocí, po celý měsíc Artemision slaveny v Efesu orgie se zpěvy pijáckými (Achille Tatus VI., p. 363.) Hry skoro tak pověstné jako hry Korintské a Olympské, zvané Eferia nebo Artemisia se tam slavívaly, jako: koňské dostihy, zápasy atletův a šermířů, závody hudební, (Thucydides III., 104.) Aby se stkvělý výsledek těmto slavnostem pojistil, jako slavnostem veškeré provincie, byli každoročně voleni zvláštní úředníci, Asiarchové zvaní, z nejbohatších měšťanů velikých měst Asijských, by na svůj vlastní náklad pořádali slavnosti.¹⁾

Jakkoli tyto úřady byly s velikými výlohami spojeny, přece byly vyhledávány, ježto pocta knížecí byla odměnou za jejich starosti. Na medaliích a nápisech zaznamenávána bývala jména takových hodnostů; oblečení jsouce v šarlat, s věncem na hlavě předsedali při hrách, udržující pořádek a konající jaksi úřad nejvyšších kněží. Tento lesk lichotil tím více Efesu, ježto město naplněno bývalo cizinci a že úředníci římské tam přicházeli, by zasedali na stoličce spravedlnosti.

Když Pavel roku předešlého k těmto slavnostem se nahodil, bylo mu to jedinou příležitostí vniknouti do života pohanského a tam kázati; a ježto nadcházela doba těchto slavností, bylo mu příčinou, že odkládal svým odchodem z Efesu až do Letnic; nicméně jsa znám i pozorován, netajil se tím před sebou, že tentokráte jeho kázání setká se s tím živějším odporem, čím skvělejší se jevil býti jeho prospěch, píšeť v té příčině Korintanům: „Otevřiny jsou mi

Artemision a všechny jeho dny byly zasvěcenými, že po celý ten měsíc budou konány slavnosti, chvalořečení o Artemidě, a jiné svátky, poněvadž celý měsíc zasvěcen jest bohyni. Bude-li takto bohopota její v náležitém pořádku, městu našemu vzejde nová sláva a bude prospívat po všecken čas. (Corp. inscript. graec. II., 2954.)

¹⁾ Lightfoot. Apostolic. Fathres I., II., 987—998. Daremberg. Diction. d. Antig. Asiarcha.

tu veliké a zjevné dvěře, a protivníků mnoho.“ (I. Kor. XVI., 9.)

Rychle se zdvihla bouře očekávaná a to se strany, odkud se jí apoštol nejméně nadál. Jako všecky svatyně, tak i chrám Efeský živil celé sbory kněží, žen a služebníků, jimž také byl místem ochranným. V městě samém byli četní řemeslníci, kteří od něho živi byli, jedni připravující oběti, druzí zhotovující předměty obětní; jmenovitě zlatníci těžili veliký užitek ze stříbrných sošek, malých chrámečků Artemidiných, jež cizinci brávali si domů na památku této podivuhodné budovy.¹⁾ Od dvou let prodeje těchto sošek ubývalo; bylo to snad přílišno připisovati tuto změnu kázání Pavlovu: „Božství nemá, co by zlatu nebo stříbru nebo kamení řemeslem nebo důmyslem lidským vyrytému podobné bylo.“ (Sk. XVII., 29.) Avšak tohoto roku bylo v krámích zlatnických tak prázdno, že náčelník zlatníků, Demetrius, chtěl obecnou tuto ztrátu vyvážití násilím. Jsa mistrem téhož řemesla, dával veliký užitek svým tovaryšům. Svolav je i se všemi, kteří byli podobného řemesla, pravil k nim: „Přátelé, víte, že tímto řemeslem zisku nabýváme. Nyní vidíte i slyšíte, že tento Pavel nejen v Efesu, ale téměř po vsi Asii přemlouvaje odvrátil mnohý zástup pravě, že to nejsou bohové, kteří bývají rukou lidskou uděláni. A protož nebezpečenství jest, netoliko aby tato naše živnost v pohrdání nepřišla, ale také chrám veliké Diany²⁾ za nic nebude jmn, ano ku zkáze přijde důstojenství její, kterouž ctí všecka Asie, i okršek světa.“ (Sk. XIX., 25—27.)

Vášeň roznícená slovy Demetriovými působila živě, ano ohnivě na srdce řemeslníků, kteří okolo něho byli. Zlostí naplnění jsouce, vrhli se do ulic města křičíce: „Veliká jest Diana Efeských!“ (Sk. XIX., 28.) Potom hnali se k bytu Pavlovu, chtějíce ho jíti; ale buď že apoštol nebyl doma, buď

¹⁾ Přinášeti si z cesty takové předměty a uctívati je doma, bylo obyčejnou pobožností pohanů. Dio Cass. XXXIX., 20.

²⁾ Název „Veliká Diana“, jež Skutkové apošt. přikládají této bohyni na třech místech (XIX. 27. 28. 35.) byl obyčejným pojmenováním této bohyně; nachází se často na nápisech.

že jeho hostitelé zachránili ho v bezpečí, zkrátka kořist jim ušla. Na místě mistra jali jeho dva učedníky Kaja a Aristarcha (Sk. XIX., 29.) a rozsévající po cestě vzpouru, vlekli je do divadla. Skoro ve všech městech římských byla divadla místem, kde se konala veliká shromáždění lidu; ¹⁾ ale k tomu cíli nad jiné příhodnější zdálo se býti divadlo Efesské, ježto stupně vytesané po stranách Koressu mohly pojmuti na 25.000 diváků. (Wood. Discov. of. Ephes. 68.) Tam z města, ležícího na vršku, ze síní sloupových a z tržišť, která dole byla kolem divadla, pospíchalo nesmírné množství lidu. Všecky prostory byly v okamžiku naplněny a bouře dosáhla nejvyššího stupně. „Jedni křičeli tak, druzí jinak, a mnozí nevěděli, proč jsou se sběhli.“ (Sk. XIX., 32.)

Zatím dověděl se Pavel, jaké nebezpečí hrozí bratrům. Chtěl mezi ně jíti a zastati se jich v řeči, ale učedníci zdržovali ho, majíce za to, že příliš spolehá na moc, jakou má jeho slovo na lid. Obavy jejich brzy se vyplnily zprávou, kterou přinesli někteří z Asiarchů, přátelé apoštolovi, zapřísahající ho, by se nevydával do divadla. (Sk. XIX., 31.) Vskutku panoval tam zmatek veliký a bylo slyšeti rozličné výkřiky. Někteří křiklouni měli namířeno na Židy, jichž luza nerozeznávala od křesťanů.

Židé jsouce vždy na stráži, kdykoli stalo se v lidu zbourání, aby snad neobrátilo se ostří proti nim, spěchali rovněž do divadla; a přinutili jednoho ze svého středu, jménem Alexandra,²⁾ chopiti se slova, by vyložil lidu, že oni díla Pavlova neschvalují. Muž tento úsilovně jsa pobádán od soukmenovců konečně proraziv řady, dal znamení rukou, by ho vyslechli ale byv poznán, že je Židem, byl přijat dvojnásobným hřmotem křiklounů. Dvě celé hodiny nebylo slyšeti v divadle nic jiného, než stále se opakující výkřiky: Veliká jest Artemis Efesská! Jedině únava zmírnila vřavu,

¹⁾ Cicero. Pro Flacco VII. — Corn. Népos, Tim. 1V. — Tacit. Hist. II., 80. — Josef. Bell. Juda. VI., III., 3. — Pausanias VI., 5, 2.

²⁾ V druhém listě k Timoteovi mluví Pavel o jakémsi Alexandru kotláři, který proti němu jevil mnohou zlost; snad to byla jedna a táž osoba.

otrásající tímto šíleným množstvím; úředníci městští s netrpělivostí vyčkávali této chvíle, bojíce se proto, že jim bylo ručiti za pořádek, a že viděli, ano vzbouření nemá konce, a to jich tím více znepokojovalo, ježto se to dělo za přítomnosti prokonsula, jemuž i nejmenší hnutí bylo podezřelé. Nejváženější z nich, kancléř Efeský ¹⁾ představil se množství, jehož síly a hlas byly již vyčerpány; poslouchali ho: „Muži Efesští, i kdož z lidí jest, ježto by nevěděl, že město Efeských ctí ²⁾ velikou Dianu a že její socha spadla s nebe? ³⁾ Poněvadž tedy odpíráno tomu býti nemůže, máte se upokojiti a nic nepovážlivě nečiniti. Neboť tito lidé, které jste sem přivedli, nejsou ani svatokrádcové, ⁴⁾ ani rouhači vaší bo-

¹⁾ Kancléř byl předním úředníkem městským, aneb aspoň jedním z nejváženějších. Z nápisů, ač neudávají povahy jeho služeb, lze souditi na jejich počet i důležitost. Veřejné archivy, a vklady stříbra v pokladně chrámu Artemidina byly pod jeho dozorem. Také mu posýlány listy a úřední listiny určené městu Efesu. Jeho jméno nacházelo se na dekretech, nápisech, na mincích i někdy, jako jméno archontů v Athenách nebo konsulů v Římě, aby sloužilo k udání roku.

Jsa volen na jeden rok, předsedal ve shromážděních, řídil záležitosti obecné, slovem byl hlavou obce. Odtud se vysvětluje jeho zakročení v divadle a moc, kterou vykonával. (Börkh. Corpus Inscript. Grae. Nr. 2953. — Conybeure and Howson, The Life and Epistles of S. Paul. chap. XVI.)

²⁾ Doslovně: jest strážkyní v řeckém textu *νεωκόρος* od *ναός* chrám a *κορεῖν* čistiti, méci. Sluha k tomu určený měl asi takové povinnosti, jako u nás kostelník, zakristán. Dbáti o výzdobu a čistotu chrámu a kropiti vodou očistnou ty, kdož vstupují do chrámu. (Bartélémy, Anacharsis XXI.) Města si pak přivlastňovala takto název na důkaz oddanosti místním bohům, jmenovitě která stavěla chrámy na počest císařů. Tak Smyrna jmenovala se „neokorem Augustovým.“ Nápis nalezený p. Woodem v Efesu praví, že „město Efeských jest dvakráte neokorem, Augustovým, dle dekretu od senatu vydaného, a pak Artemidiným.“ (Inscript. from the great Theatre no. 6. p. 50—52.)

³⁾ Socha Artemidina byla dle zprávy Pliniovy z vinného keře. (Hist. nat. XVI., 79.) Místo ve Skutcích zdá se poukazovati k tomu, že to byl povětroň hrubě otesaný, jehož spodek byl obvinut stužkami jako mumie egyptské, svršek pokryt prsy a příznaky, jež z ní učinily bohyni živitelku. (Sv. Jeron. in Epist. ad Efes.)

⁴⁾ Židé, bezpochyby ne bezdůvodně, byli z toho zločinu obžalováni. Řím. II., 22. — Josef, Ant. IV., VIII., 10.

hyně. Jestliže Demetrius a kteří jsou s ním řemeslníci, mají proti někomu při, právě koná se soud ¹⁾ a jsou tu vladařové, ²⁾ nechť na sebe žalují.

Pakli čeho jiného hledáte, bude to moci při pořádném shromáždění skoncováno býti, ³⁾ neb jsme v nebezpečství, abychom nebyli viněni z dnešního vzbouření, poněvadž žádný není, o kterémž bychom mohli počet dáti, že jest vinen tímto sběhnutím lidu.“ (Sk. XIX., 35—40).

Tato řeč, v níž lichotivá slova se pojila se spasitelnou bázní před Římem, konečně upokojila mysl. Kancléř, dobře věda, že opanoval shromáždění, rozkázal, by odešli, a oni ho uposlechli.

II. Druhý pobyt v Macedonii.

Pokoj tak brzy zjednaný nebyl, leč příměřím, jež v niveč se obrátí, jakmile zavane dost malý větríček vzpoury. V Efesu bylo se všeho obávati, hlavně od Židů, kteří jakožto domnělí spoluvinníci Pavlovi byli ve větší ještě, než před tím, nenávisti.

¹⁾ Řím z pravidla ponechával dobytým provinciím jejich úřady, dovoluje jim souditi věci obyčejné. Kromě toho prokonsul jakožto nejvyšší soudce rozhodoval ve věcech občanských i trestních. Aby zvěděl o záležitostech do jeho oboru padajících, projížděl provincií, k tomu konci na okresy rozdělenou, kde vykonával soud v dobách a místech napřed již určených, což se nazývalo „conventus juridici“ jakž o tom se zmiňují Skutkové apošt

²⁾ Vlastně vladař, prokonsul a jeho rada. Dle některých historiků (Lewin. *Life and Epistles of S. Paul I.*, p. 337. 338. 412. — Plumptre *S. Paul in Asia Minor*. 127.) znamenalo by množné číslo oba prokurator, Celera a Aelia, kteří r. 54. otrávil prokonsula Julia Silana na ponoukání Agrippiny. Oba obvinění v odměnu svého zločinu obdrželi výhradu, že v Asii vykonávali moc prokonsula až do jmenování nového vladaře. Jest to sice důmyslná domněnka, ale postrádá všeho základu neboť není z historie římské známo, že by dva prokonsulové společně spravovali tutéž provincií; ostatně Silanus byl otráven r. 54, kdežto většina chronologů kladou vzbouření, o němž vypravují Skutkové, asi do roku 58.

³⁾ Efesus zachoval i za vlády římské svou starou ústavu demokratickou, senat a zákonodárný sněm národní (Sk. XIX., 39) který třikráte za měsíc zasedal v divadle. (Wood. *Inscr. from. great theatre* p. 50.)

(Sk. XX., 19.) Apoštol poznal opět, že neodvrátí pronásledování jinak, leč když odejde; protož shromáždív své učedníky napomínal je, by ve víře setrvali, a pak objas je a rozloučiv se s nimi, bral se cestou do Macedonie.

Troas byla první jeho zastávkou na této cestě. Sem povolal Tita, spoléhaje na to, že tento učedník mu přinese zprávy z Korinta. Sklamání jeho bylo veliké, když ho tam nenalezl. Jsa nucen zde naň čekati, kázal zatím tomuto městu, skrze něž na poslední cestě jen prošel, nezdržev se. Okolnosti byly příznivy, „brány byly otevřeny Pánem“ (II. Kor II., 12); výsledek byl tak rychlý, že, když po několika dnech plavil se do Evropy, již celé bratrstvo bylo po hotově, doprovázejíc ho až ku břehu. Měl-li apoštol tak na kvap opustiti Troadu, příčinou toho bylo, že neměl upokojené mysli o Korintě (II. Kor. II., 13.) Jakého asi přijetí dostalo se jeho listu, dílu to vroucí jeho lásky, ale „psanému z velké bolesti a úzkosti srdce a s mnohými slzami?“ (II. Kor. II., 4.) Zdaž nezdál se těm vše podezírajícím lidem, kteří ho četli, býti nějakou směsí slabosti a domýšlivosti, jež by jim novým byla předmětem, by zavrhlí jeho učení? A od Tita pořád ještě žádné zprávy. Co znamenalo toto otálení? Pavel, nemoha toho déle snést, ustanovil se na tom, že půjde mu vstříc do Macedonie.

Tam jeho úzkosti byly, když ne zcela odstraněny, aspoň poněkud změněny náladou, již mu osvědčovali obyvatelé této provincie vždy velikomyslní a věrní. Když se jeho milí učedníci Lukáš,¹⁾ Timotej a Erast (Sk. XIX., 22.), dověděli o jeho příchodu, pospíchali k němu; avšak jakkoli srdci Pavlovu bylo ulehčeno, nicméně osvědčení takové oddanosti nemohlo zbaviti ho soužení, jaká ho pronásledovala od doby, co vyšel z Efesu; praví: „Nebo i když jsme přišli do Macedonie, žádného odpočinutí nemělo tělo naše, ale veliké soužení trpěli jsme, zevnitř boje, vnitř strachy.“ (II. Kor. VII., 5.)

¹⁾ Sv. Lukáš, kterého Pavel zůstavil ve Filippách za své poslední cesty, bezpochyby tam ještě prodléval. Vidíme ho teprve u apoštola v té době, o níž právě pojednáváme.

Tyto útoky zevnitř byli židovští i pohanští pronásledovatelé, jejichž urputnost postrachem naplnila církev té krajiny (II. Kor. VIII., 2.); byli to také i křesťané, nepřátelé kříže Kristova, o nichž apoštol „s pláčem praví, že jen o zemské věci pečují, jichžto Bůh břicho jest“ (Fil. III., 18. 19); byli to též židokřesťané, jejichž ruce ve všech obcích křesťanských nalezl, kteří, když se k nim blížil, uměli se přetvařovati, ale potají podrývali dílo jeho. Co pak se týče strachův uvnitř, o tom není pochybnosti, co bylo jich příčinou: byl to Korint, jenž mu jako v Macedonii, tak i v Troadě činil dnem i nocí soužení.

Konečně přišel Titus a vytrhl ho z úzkosti, neboť zprávy, jež přinášel, byly celkem potěšující. List Pavlův, ne že by byl opovržen, ale povzbuzoval srdce všech. Když byl čten ve shromáždění bratrů, způsobil tam veliký zármutek (II. Kor. VI., 7). Bezpochyby strany nepřátelské ani se nesblížily, ani se neodzbrojily, ale množství propuklo v pláč a lítost. Vzpomínka na Pavla, na jeho obětavost, znovu procitla, když slyšeli jeho slovo. Jedni, třesouce se, hleděli odvrátiti od sebe vinu a metlu, již hrozil trestati apoštol, druhí litující, že ho zarmoutili, přáli si ho spatřiti a obdržeti od něho odpuštění. (II. Kor. VII., 7. 11. 15.) A těchto byla většina ve shromáždění. I horlili s Pavlem proti krve-smilství, žádající za trest: „Ve jménu Pána Ježíše vydán buď vinník Satanu.“ Než brzké pokání Korintů, jenž z Církve byl vyobcován, zabránilo tomu, že nález klatby nebyl vykonán se vsí přísností. Přednostové Církve učili mírnosti buď sami od sebe, buď na radu Titovu. (II. Kor. VII., 6—10.).

Vskutku byl duch tohoto učedníka nakloněn k mírnosti; od té doby, co přišel ke Korintánům, tu jeho smířlivá povaha všude se jevila v úřadování; otevřeně a upřímně hlásal odpuštění.

K čemu měla prospěti přísnost, ježto list Pavlův byl již s to, by nastal ve všem pořádek? Ostatně tato jeho přirozená povaha byla ještě podporována radostí, že zde nalezl srdcí umírněných, horoucně milujících Pavla a projevu-

jících přání, by k nim přišel. (II. Kor VII., 7.) Jedinou bolestí dobrému Titovi bylo, že viděl vinníky tak zahanbeny a že snad v očích jejich zdál se býti tak strašným.

V skutku v prvních dnech nemluvili s ním, leč s bázní a třesením. (II. Kor. VII., 15.)

Vypravování této blahovolené duše naplnilo Pavla velikou radostí. Když takto z propasti největší úzkosti dostoupil k výši radosti, tu není divu, že viděl své prosby vyslyšány, že Bohu díky vzdával a svým milým Korinťanům blahořečil, ano tak citlivým byl, že se sama sebe tázal, zdali jich příliš přísně neposuzoval. (II. Kor. VII., 8.)

Než tím ještě neučiněn konec odboji v Korintě. Když Titus byl svému mistru vylíčil potěšitelný stav věřících, jejich dobrého ducha, jejich horlivost pro sbírku Jerusalemskou, bylo nutno, by se odhodlal, k jasnému tomu obrazu přidati i stín. Chtěj nechtěj byl nucen vytknouti, že nepřátelé apoštolovi zůstali nepodajni, zarputilými ve svých urážkách, jeho listem ještě přiosťřených. Vytýkali z něho, co měl trpkého a poručnického pro bratry, ale zároveň, co v něm našli nerozhodného a malomyslného. Nadarmo jim hrozil, že přijde s metlou v ruce (I. Kor. IV., 21); ale ve skutečnosti prý jen stále mění svůj úmysl a proto se bojí ukázati se mezi nimi, a to právem, neboť nic není, co by oprávněovalo ho k apoštolskému úřadu, ani doporučení Církve mateřské, ani poslání Ježíšovo, kterého nikdy ani neviděl, ani moc podobná jako Petrova, jehož slovo jako bleskem k smrti ranilo Ananiáše a Safiru. I toho prý dovedl, že káže sebe samého (II. Kor. IV., 5) a to jen z dále, neboť „jeho listové jsou vážni a mocni, ale zevnějšek osoby jest mdlý a řeč podobně.“ (II. Kor. X., 20.) Nespokojovali se tím, že jej vyhlašovali za podvodníka, blázna, výstředníka, i jeho láska k Jerusalemu byla potupena, vyhlásili ji za lest taškáře, jehož úmyslem je obelstíti věřící.

Pavel však byl příliš vznešeného ducha, by všímal si toho, co takové urážky měly v sobě osobního; i nebyla jeho důstojnost v nejmenším jimi dotknuta, a jeho radost zůstala nezměněna, nic méně přece pochopil, že tu jde o čest jeho

apoštolského úřadu; bylo tedy nezbytno, by Církvi, pro takové pomluvy zarmoucené, dal odpověď, která by odvetu dala a zároveň potvrdila jeho věrnost. Apoštol tedy uznal za povinnost, diktovati Timoteovi nový list, jenž by blahorečil Korintánům, ale zároveň je ozbrojil proti společnému nepříteli.

Počátek této Epištoly, která jest mezi všemi nejdojemnější, jest projev posvátné radosti, díkůčinění za zjednané sjednocení Církve.

Toto sjednocení v Ježíši a skrze Ježíše jde až k jednotě s ním, neboť láska křesťanská nespojuje toliko srdce, ona je přetvořuje v jedno. Týž život, život Kristův, oživující duše, jež mu náležejí, křesťan, hoden toho jména, pocituje v sobě samém vše, co se děje v srdci Ježíšově a v srdcích jeho bratrů: soužení, radost, úzkost a útěchu. (II. Kor. I., 1—11.) Kdož tedy opovazuje se tvrditi, že obojetnost, nestálost apoštolova bude závadou dalšímu trvání této sjednocenosti? Pavel se bouří pro takovou urážku, neboť svědomí jeho dává mu svědectví, že nepřestal býti věrným a pevným v citech svých. Tato stálost pochází od jeho spojení s Kristem; nuže „v Ježíši není, Jest a Není, v něm jest jen Jest, a skrze něho Amen.“ (II. Kor. I., 12—22). A toto vše má základ svůj v nezměnitelnosti Boha samého, Boha „který nás pevně víže s vámi v Kristu, a kterýž pomazal nás, kterýž i potvrdil nás. Já pak Boha za svědka беру na svou duši, že šetře vás nepřišel jsem déle do Korinta, a sice proto nepřišel, bych, maje zármutek v srdci, trestal.“ Proto se apoštol spokojuje pouze tím, že jim píše; zapřísahá opravdovou církev Korintskou, by se vzchopila ze středu jeho nepřátel a odloučila se od nich. A ona tak velikomyslně to učinila, že Pavel jí zahrnuje pochvalou. Pak se obhazuje z nařknutí, jakoby chtěl panovati nad její vírou, uznává její neodvislost, hledí v ní vypěstovati samostatné jednání, schvaluje trest krvosmilci ustanovený, ale i rovněž schvaluje milosrdenství a odpuštění tomuto hříšníku. (II. Kor. II., 6—11.) A život Korintana od té chvíle, co se stal poníženým a bezvadným, zdá se býti před očima jeho vítězstvím v Kristu Ježíši:

jeho kázání, jeho apoštolování pomazáno touto tajemnou vůní, rozšiřuje široko daleko, na každém místě vůni známosti Krista. (II. Kor. X., 14 – 16.)

„A kdo jest způsobný k takovému úřadu?“ Jedině ti, „kteří káží s upřímností a jako z Boha, před Bohem, v Kristu.“ (II. Kor. II., 17.) Nechť ti, kdož falšují slovo Boží, vykáží se listy schvalujícími. „List náš — odpovídá apoštol — jste vy, Církev Korintská, jest to život Ježíšův, který vás proniká, který vás přeměnil skrze mne. Tento list není zhotoven černidlem, kteréž vybledne, aniž vyryt na deskách kamenných prstem Božím, jako Mojžíšovy desky Zákona, ale psán jest na deskách tělesných, na srdcích vašich.“ (II. Kor. III., 3.) Na rozdíl oněch podvodníků, slitých se zastaralou a padající úmluvou, Bůh nás učinil „služebníky Nového Zákona, ne litery, ale ducha, nebo litera zabíjí, duch oživuje.“ (II. Kor. III., 6.)

Ne snad proto tomu tak jest, že by Starý Zákon byl beze slávy; neboť když Mojžíš jej přinášel s hory Sinaje, takovým leskem zářil jeho obličej, že Israelité nemohli ho snést, ovšem byl to lesk pomíjející,¹⁾ i zahaloval si hlavu v okamžiku, kde tato sláva jako pára se rozprchávala, učinil tak z bázně, by Israelité, vidoucí ana od něho mizí neměli za to, že tak bude i s jejich Zákonem.²⁾

¹⁾ Septuaginta, již cituje zde sv. Pavel, podává v hebrejském textu nejpřirozenější výklad. Mojžíš si nezahalil obličej, i když stál před Bohem, ani když mluvil k lidu; jen v jednom okamžiku, kde přestal mluvit k lidu, zahalil tvář rouškou podobnou, jakou mají nyní Beduinové, aby synové Israelští neviděli konec toho lesku, jehož sláva byla pomíjející.

²⁾ Duchaplnost, v jakou sv. Pavel užívá jednoho a téhož obrazu ve smyslu rozličném, vidí se zde lépe, než na kterémkoli jiném místě. Závoj, kterým Mojžíš zastřel hlavu, mají Israelští — praví — na svém srdci, když čtou Starý Zákon; následovně nevidí, že všechna sláva jejich Zákona ztrácí se a vyplňuje v Kristu: V následujícím verši jest Mojžíš líčen, jak sundává závoj s čela, když poznovu tváří v tvář předstupuje před Boha; tak stane se i se Židy, jak soudí apoštol, až se obrátí ku Kristu; Duch, ukrytý v mrtvé litéře Zákona, je osvětí a sláva Kristova, která přeměňuje ty, kdož na ni patří, je naplní svou jasností. (II. Kor. III., 13—18.)

Co se nás týká, sláva našeho úřadu nikdy se nezatemní; vždy kráčíme s obličejem nepokrytým, věrně, nemajíce, co bychom tajili. „Neboť ne sami sebe kážeme, ale Ježíše Krista Pána našeho, sami pak že jsme služebníci vaši pro Ježíše. Nebo Bůh, který řekl, aby se z temnosti světlo zablesklo, ten zasvítí v srdcích našich, abychom mohli osvěcovati jiných skrze poznání slávy Boha, který se jeví v Kristu.“ (II. Kor. VI., 5. 6.)

Zdaž jen Korinťané, sledující Pavla do takové výše, slyšíce, že se prohlašuje za posla Božího, za vykonavatele vůle Boha, jenž mluví skrze ústa jeho (II. Kor. V., 20), nezapomenou, že jsa postaven ve slávě úřadu apoštolského zůstal, jako byl mezi nimi, chudým a na pohled nepatrným? Apoštol v obvyklé své upřímnosti zdaleka na to naráží, řka: „Máme pak poklad ten v nádobách hlíněných, aby vznešenost byla z moci Boží a ne z nás.“ (I. Kor. IV., 7.) „Žádnému nedáváme pohoršení, aby nebyla haněna služba naše, ale konáme ji v souženích, v potřebách, v úzkostech, v ranách, v žalářích, v různicích, v pracích, v bdění a postech, skrze slávu i pohanění, skrze zlou i dobrou pověst; jakožto svůdcové, a přece upřímní jsoúce, jakožto neznámi a přece známi jsoúce, jakožto umírající a aj živi jsme; jakožto potrestaní, ale neumrtvení; jako smutní, ale vždy se radující; jako potřební, mnohé pak obohacující, jako nic nemající, ale všemi věcmi vládnuoucí.“ (II. Kor. VI., 3—10.)¹⁾

¹⁾ Dvakrát v této Epištole nakresluje nám sv. apoštol týž obraz „Odevšak trpíme soužení, ale nestýskáme si; býváme v nesnázích, ale nebýváme opuštěni; protivenství trpíme, ale nebýváme bez pomoci zanecháni; býváme poraženi, ale nehyneme; vždycky mrtvení Ježíšovo na těle nosíce, aby i život Ježíšův zjeven byl na tělech našich... Protož smrt provozuje moc svou v nás, ale život ve vás... věduce, že kterýž vzkřísil Ježíše, i nás s Ježíšem vzkřísí a postaví s vámi. Nebo všecko pro vás se děje... pročez neoblevujeme, a ačkoli se ten člověk náš, kterýž jest zevnitř, ruší, však ten, kterýž jest uvnitř, obnovuje se den ode dne. Nebo toto nynější kratičké a lehké soužení naše působí v nás převelmi velikou váhu slávy věčné, ježto nepatříme na věci, které se vidí, ale na ty, které se nevidí; nebo ty věci, které se vidí, jsou časné, ale které se nevidí, jsou věčné.“ (II. Kor. IV., 8—18).

A tak bude až do dne, kde Bůh nás vytrhne z těla, tohoto našeho stánku pozemského, aby „pohlčeno bylo, co smrtelného jest, od života,“ (II. Kor. V., 1—4.)

„Ústa naše — tak pokračuje apoštol — otevírána jsou k vám, ó Korinťané, srdce naše rozšířeno jest. Nejste v nás souženi, ale soužení jste v útrobach svých, ale touž odplatou se mi odplacující, jakožto synům pravým, rozšiřte se i vy, netáhněte jha s nevěřícími. Nebo jaké jest účastenství spravedlnosti s nepravostí? anebo jaké jest společenství světla s temnotí? A jaké sblížení Krista s Belialem? anebo jaký dík věřícího s nevěřícím? A jaké srovnání chrámu Božího s modlami? Nebo vy jste chrám Boha živého, jakož praví Bůh: přebývati budu v nich a procházeti se mezi nimi, a budu jejich Bohem a oni budou mým lidem.“ (III. Mojž. XXVI., 11. 12.)

„Taková tedy máme zaslíbení, nejmilejší, očisťujme se od všeliké poskvrny těla i ducha, dokonávající posvěcení svého v bázni Boží. Rozumějtež nám. Žádnému jsme neublížili, žádného neporušili, žádného neoklamali. Ne k potupě vaší to pravím, neboť jsme napřed pověděli, že v srdcích našich jste, abychom spolu zemřeli i spolu živi byli. Mnohých jsou k vám důvěrnosti, mnohá mi chlouba z vás; naplněn jsem potěšením, mám hojnou radost z vás ve všelikém soužení našem . . . Raduji se, že ve všem mám o vás doufání.“ (II. Kor. VI., 11—17; VII., 1—4; 16.)

Diktuje odpověď svou Korinťanům, přemýšlel, jak by se k nim dostala. Úspěch, jakého se tam dodělal Titus za svého prvního poselství, přirozeně tohoto učedníka doporučoval za posla. Titus s radostí svolil, že jim donese list, který právě byl čten, neboť z toho srdce přilnul ke Korintu, jenž i při svém pobloudění přece byl milování hoden pro svou ochotu ku pokání, pro spasitelnou bázeň a oddanost svou; vše, co Pavel mu o tom sliboval, pravdou učiněno jest (II. Kor. VII., 13. 14) a když od nich byl vzdálen, láska jeho k nim tak dobře zakořenělá stávala se jen ještě hojnější. (II. Kor. VII., 15; VIII., 17.)

A k tomu ještě jiná okolnost se přidala, že neváhal přistoupiti k naléhavým prosbám apoštolovým, totiž přání, by urychlil sbírku pro Jerusalema. Vždyť při svém příchodu do Macedonie shledal, že vybírání této zbožné dávky mnohem dále pokročilo, než v Achaji.

I přese všecko pronásledování, jež většinu věřících přivedla v záhubu, přece v Církvích Macedonských z jejich převeliké chudoby rozhojnění byli pokladové lásky. (II. Kor. VIII., 1. 2.)

Nečekali, až jich Pavel požádá, sami přicházeli mu vstříc, nesouce hojně z možnosti své, ano i nad možnost (II. Kor. VIII., 3) a když apoštol se rozpakoval jejich dary přijati, „zapřísáhali jej s mnohým přimlouváním aby neodmítal těchto almužen, nabízejíce se sami postarati se o sbírku pro svaté v Jerusalemě.“ (II. Kor. VIII., 3—5.) Vida takovou štědrost, aspoň jak byla v Korintě, cítil se Titus překonán a tudíž měl na spěch vrátiti se tam, by dokončil díla svého. Co pak se mistra týkalo, tenť pečlivě podporoval horlivost svého učedníka, jsa až k přílišné svědomitosti starostliv, by i nejmenšího stínu ziskuchtivosti odstranil připojil k Titovi dva svědky jednání, by byli přede všemi zodpovědnými. (II. Kor. VIII., 16—24)

Jména těchto věřících nejsou udána v Písmě; vše, co víme, jest, že jeden z nich náležel k poselstvu vyvolenému z Macedonie, za tou příčinou, by doprovázelo apoštola do Jerusalema, nesoucího tam almužny. (II. Kor. VIII., 19.) ¹⁾

Jeho hlásání Evangelia — dodává Pavel — učinilo ho věhlasným ve všech Církvích této krajiny. A dle tohoto udání má se za to, že to byl sv. Lukáš ²⁾ a to zajisté ne bez důvodně, neboť umění, jak tento učedník vykládal činy

¹⁾ Nelze za to míti, že by četné církve od apoštola v Syrii, v Malé Asii a v Řecku zřízené byly se shodly o to, jmenovati jednoho poslance o němž je tuto řeč. Následovně jest nutno, omeziti tento výraz „církve“ na křesťany jedné provincie, dle vši pravděpodobnosti té, v které Pavel právě meškal, totiž v Macedonii.

²⁾ To jest také míněním mnohých vykladatelů Písma Origena, Sv. Jeronyma, Sv. Ambrože, Sv. Anselma a jiných.

a řeči Páně, doporučovalo ho, by sepsal třetí Evangelium ¹⁾ a bylo to právě v Macedonii, kde jej Pavel zůstavil, ²⁾ a kde nabyl této přednosti a tak slavné pověsti.

Druhý bratr připojený k Titovi, byl bezpochyby týž, jenž ho doprovázel již při jeho první návštěvě v Korintě; skutečně také Pavel v té věci opakuje, co právě pověděl o Titovi: „on jest nyní mnohem pečlivější (už při pravé cestě) pro velikou důvěru k vám.“ (II. Kor. VIII., 22.)

Z důminky pravdě dosti blízké jest to asi týž učedník, jeden z Asijských, jež Církve Maloasijské vyvolili, by doprovázeli apoštola, a to buď Tychikus buď Trofimus. (Sk. XX., 4.)

Pavel nespokojil se toliko doporučením svých poslů Korintanům, a sice Tita jako „tovaryše a pomocníka v díle mezi nimi“ (II. Kor. VIII., 23) a ostatní dva, jakožto „plnomocníky od Církvi a slávou Kristovou,“ ³⁾ (tamtéž), nýbrž vykládá ke konci epištoly zároveň poslání které jim svěřil.

„Neb o službě, která se děje (v Jerusalemě) na svaté, jest mi zbytečno psáti vám. Vím zajisté o hotové myslí vaší, pro kteroužto se vámi chlubím u Macedonských, že také Achaja hotova jest od předešlého léta a vaše horlivost vzbudí-“

¹⁾ Třetí Evangelium dle mínění pravdě nejbližšího sepsáno bylo teprve během čtyř let, jež sv. Lukáš trávil u Pavla v Cesarei a v Římě vězněného. Nejde tu tedy o tento spis, o němž mluví apoštol, právě o svém učedníku „že se proslavil svým evangeliem“, nýbrž nutno míti za to, že se tím míní vypravování o činech a řečech Páně, evangelium ústní, jakž všude kázáno věřícím

²⁾ Lukáš, jehož Pavel zůstavil ve Filippách za své první cesty, zůstal bezpochyby v Macedonii, káže a vyučuje církve této krajiny. Nespatrijeme ho ve společnosti apoštolův dříve, než až v době, o které právě pojednáváme. (Sk. XX., 5.) Jest tedy míti za to, že Lukáš doprovodiv Tita do Korinta, navrátil se do Macedonie, nečekav na příchod Pavlův do Achaje, neboť jeho vypravování ve Skutcích neobsahuje žádných podrobností o druhém pobytu apoštolově v Korintě, kdežto od doby, co opustil Filippy, a byl opět při apoštolovi, jeho vypravování stává se zase obšírnějším.

³⁾ Jeden z poslanců, jak se zdá, byl zvolen od Církvi Macedonských, druhý od Církvi Asijských; jistě Pavel nemohl dáti Titovi společníků lepších a váženějších, proto je nazývá „slávou Kristovou.“

dila mnohé. Poslal jsem pak ty bratry, aby v čem se vám chlubíme, nebylo v té stránce marné. abyste, jak jsem řekl, byli hotovi, abychom snad, kdyžby přišli se mnou Macedonští, a našli vás nehotové, nemuseli se my (ať nedím vy) v té věci stydět. Protož vidělo se mi za potřebné, prositi bratří, aby k vám šli napřed, a připravili to zaslíbené požehnání, aby bylo hotové, tak jako požehnání, a ne jako lakomství.“ (II. Kor. IX, 1—5.)

Na toto závodění mezi Církvemi obmezuje se láskyplná péče apoštolova; jeho nelibost ve věcech peněžních a mínění, že jsou vlastně na úkor úřadu apoštolskému, vycházejí na jevo z posledních řádků, kde se přimlouvá za Jerusalem. Nenít tu žádného nařízení, žádného zákona o té věci, pouze toliko rady: buď štědrým dáváje almužny a zachovej vždy pravou míru. „Nemíním — praví — aby jiným bylo polehčeno, a vám přitíženo, ale aby byla rovnost, spomoziž naše hojnost jejich chudobě, aby i jedenkrát chudobě naší byla ku pomoci hojnost jejich.“ (II. Kor. VIII, 13. 14.)

Ovoce lásky, takto-li se koná, jest časný dostatek, ježto Bůh požehnání žně dává podle toho, jak kdo seje (II. Kor. IX., 6); ale především jde tu o rovnost, aby se udržovala, a byla-li porušena, obnovovala mezi bratry, pročez buď sjednocení všech srdcí k díkůčinění Bohu.

„Nebo služba toho dobrodiní netoliko doplňuje, čeho se nedostává svatým, ale rozhojňuje se také skrze mnohá díkůčinění v Pánu, skrze prokázání služby této, když chválí Boha z vašeho příslušného vyznání Evangelia Kristova, a ze sprostného sdělování se s nimi i se všemi a když se za vás modlí, milující vás srdečně pro vyvýšenou milost Boží ve vás. Díky Bohu z nevymluvného daru jeho.“ (II. Kor. IX., 12—15.)

Tak asi končil se druhý list ke Korintánům, jak to původně apoštol zamýšlel, ale prve, než jej Titus odnesl, přišly z Korinta méně příznivé zprávy. Židokřesťané chlubíce se listy schvalujícími, jakož i že osobně znali Krista a veliké apoštoly, dovedli poznovu znepokojovati věřící. Domnívajíce

se, že věřící ztrácejí své pevnosti u víře a že nikdo již neodváží se hájiti Pavla (II. Kor. XII., 11.) využítkovali toho a uvedli Církev v pravou porobu šírajíce a odírajíce věřící a protiví-li se kdo, ve tvář jej bijíce, (II. Kor. XI., 20.) Ne bez hněvu dověděl se Pavel o tomto tyranství a o této slabosti; zavolal Timotea a přidal ke svému listu ještě několik stránek, ¹⁾ kde, změniv sloh, trpkými slovy výtky činí, hroze, „že užije mocné zbraně Boží, jež mu byla dána potříti vše, co je silné, ponížiti vše, co se povyšuje s vysokostí proti umění Božímu, a jímati všeliký rozum v službu Kristovu.“ (II. Kor. X., 3—5.)

Ponechávaje svým protivníkům volné pole, hrdě vystupovati, nadýmáti se a cizí prací se pyšnit, stojí pevně na své půdě, ničeho proti jiným nepodnikaje, spokojuje se s podílem, jež mu Bůh vykázal, ostatně podílem to dosti rozsáhlým, jenž se rozprostírá až k Achaji a odtud na západ zbývá mu ještě celý jeden díl světa ku kázání Korint, jenž náleží do obvodu jeho apoštolatu, jest nejkrásnějším z jeho vítězství; bude Církve té hájiti proti každému svůdci, neboť „miluje ji láskou žárlivou, láskou žárlivosti Boží, zasnoubil ji jako čistou pannu oddati jednomu muži, Kristu.“ (II. Kor. XI., 2.)

A jaký důvod ona má, aby opustila Pavla? V čem zdá se jí býti nižším než velicí apoštolé?

„Nebo ať jsem nedospělý v řeči, však ne v umění, ale ve všem zjevení jsem vám. Anebo zdali jsem zbřešil, že sám sebe jsem ponížoval, abyste vy povýšení byli? že jsem vám darmo Evangelium Boží kázal? Jiné Církve jsem oloupil, bera od nich plat k službě vaší. A jsa u vás, a potřeben, žádnému jsem nebyl těžek; nebo čeho mi se nedostávalo, doplnili bratři, kteří přišli z Macedonie; a ve všech věcech bez obtížení zachoval jsem se vám, a zachovám.

Jestli pravda Kristova ve mně, že chloubá ta nebude značena při mně v krajinách achejských. Proč? Snad že vás nemiluji? Bůh ví, že vás miluji Ale co činím a činiti budu,

¹⁾ Tato druhá část počíná kap. X.

abych odňal příčinu těm, kteří hledají příležitosti, by v čem se chlubí, nalezení byli jako i my. Nebo takoví falešní apoštolé jsou lstiví dělníci, proměňující se v apoštoly Kristovy. A není divu, neb i satan se proměňuje v anděla světla.“ (II. Kor. XI., 6—14.)

Jaké tu pomoci, by učinil konec s těmito podvodníky? Nejlepším prostředkem bylo, že Pavel kladá na okamžik stranou svou pokoru, porovnává život svůj se životem jejich. Mají ho za nemoudrého — on přijímá a do popředí staví tuto urážku, čině z ní trpkou ironii, jež mu bude odvetou.

„Opět pravím, aby mne nikdo neměl za nemoudrého, sic jinak jako nemoudrého, ať i já se něco maličko pochlubím: Když se mnozí chlubí podle těla, i jáť se chlubiti budu. Rádi zajisté snášíte nemoudré, jsouce sami moudři. Nebo snášíte, jestliže vás kdo v službu podrobuje, jestliže kdo zžírá, jestliže kdo obírá, jestliže se kdo pozdvihuje, jestliže vás kdo v tvář bije. K zahanbení svému to pravím, jako bychom my v té částce slabi byli. V čem kdo smí (v nemoudrosti pravím) smímť i já. Židé jsou, i já; Israelští jsou, i já; símě Abrahamovo jsou, i já; služebníci Kristovi jsou, (jako méně moudrý pravím) více já: v pracích přemnohých v žalářích hojněji, v ranách nad míru, v smrtích častokrát. Od Židů pětkrát čtyřiceti ran bez jedné jsem trpěl; třikráte metlami mrskán byl, jednou jsem byl kamenován, třikráte jsem na moři tonul, den a noc v hlubokosti mořské jsem byl; na cestách často v nebezpečnostvích na řekách, v nebezpečnostvích od lotrů, v nebezpečnostvích od svého pokolení, v nebezpečnostvích od pohanů, v nebezpečnostvích v městě, v nebezpečnostvích na poušti, v nebezpečnostvích na moři, v nebezpečnostvích mezi falešnými bratřími; v práci a bídě, v bděních mnohých, v hladu a žízni, v postech mnohých, v zimě a nahotě; krom toho, co zevnitř jest, každodenní mé zaměstnání, péče o všechny Církve. Kdo jest nemocen, abych já s ním nebyl nemocen? Kdo se horší, abych já se nepálil?“ (II. Kor. XI., 16 - 30.)

„Mám-li se chlubit (nesluší zajisté), přijdu pak k viděním a zjevením Páně. Znáám člověka v Kristu, ¹⁾ že před lety čtrnácti, (zdali v těle nevím, čili kromě těla, nevím, Bůh ví) vtržen byl takový až do třetího nebe.

A znám člověka (zdali v těle, čili kromě těla, nevím, Bůh ví) že vtržen byl do ráje a tam slyšel slova, kterýchž nelze člověku mluvit. ²⁾ Takovým se budu chlubit, ale sám sebou nebudu se nic chlubit leč svými nemocemi. A aby velikost zjevení mne nepozdvihla, dán jest mi osten těla mého, anděl satanův, aby mne zašijkoval. ³⁾

Tříkráte jsem prosil Pána, aby ode mne odstoupil, ale řekl mi:

„Dost máš na milosti mé, nebo moc v nemoci se dokonává. Protož rád se chlubit budu svými nemocemi, aby ve mně přebývala moc Kristova. Pročž libuji si ve svých nemocech, v pohaněních v potřehách, v protivenstvích a v úzkostech pro Krista, nebo když nemocen jsem, tehďáž jsem mocen.“

„Učiněn jsem nemoudrým, vy jste mne k tomu přinutili. Nebo já od vás měl jsem chválen býti, nežli ti, kteří jsou velicí apoštolé, ačkoli nic nejsem. Avšak znamení mého apoštolství učiněna jsou mezi vámi ve vši trpělivosti, v divích a v zázracích, a v mocech. Nebo co jest, čeho byste méně měli, nežli jiné Církve? leč to, že já sám jsem vás neobtěžoval? Odpusťtež mi tu křivdu.

Aj, již po třetí hotov jsem přijíti k vám, ⁴⁾ a nebudu

¹⁾ t. j. člověka, který nadpřirozeným způsobem žije ze života Kristova, jsa v něm jako pohřížen a zabrán; patrně míní se tím apoštol sám.

²⁾ Není nám nic známo o vidění, na něž naráží sv. apoštol.

³⁾ Dle výkladu S. Tomáše míní tím apoštol své tělesné nemoce a žádostivost, jež ho trápivaly.

⁴⁾ Svůj záměr jim ohlásil prve, než jim poslal svůj první list, jenž odpovídá těm, kteří ho nařkli, že se bojí přijíti k nim: „Tak se někteří naduli, jakobych neměl k vám přijíti, ale přijdu k vám brzy, bude-li chtíti Pán.“ (I. Kor. IV, 18. 19.)

Tato slova ukazují, že se připravoval k druhé cestě, již vykonal mu zabraňovaly zprávy z Korinta došlé. Když v Macedonii psal druhou

vám těžek; nebo nehledám, co jest vašeho, ale vás. Aniž pak mají synové rodičům poklady shromážďovati, ale rodičové synům.

Jáť pak velmi rád náklad učiním, nad to i sám sebe vynaložím za duše vaše, ačkoli, an velmi vás miluji, málo jsem milován.

Ale budiž; já jsem vás neobtěžoval, ale jsa chytrý, lstí jsem vás zjímal. Zdali skrze někoho z těch, které jsem poslal k vám, oklamal jsem vás? Prosil jsem Tita, a poslal jsem s ním bratra. Zdaliž vás Titus podvedl? Zdaliž jsme nechodili jedním duchem? Zdaliž ne jedněmi šlépějemi? Zdaliž, jak ode dávna se domníváte, že se před vámi omlouváme? Před Bohem v Kristu mluvíme to všecko, nejmilejší, pro vzdělání vaše. Neboť bojím se, abych snad přijda k vám, nenalezl vás takových, jakýchž nechci, a já nebyl nalezen od vás, jakéhož nechcete; aby snad nebyli mezi vámi svárové, závisti, hněvové, vády, utrhaní, reptání, nadýmání, různice; aby mne opět, kdybych přišel, nepomíjel Bůh u vás, a já nemusel plakati mnohých, kteříž prve hřešili, a nečinili pokání z nečistoty, a ze smilství a z nestydatosti, kterouž spáchali“ (II. Kor XII., 1—21.)

„Aj toto po třetí jdu k vám, a v ústech dvou neb tří

Epištolu ke Korintanům, oznamuje jim svůj příchod, bylo to tedy „po třetí“ kde se strožil k nim přijíti.

Někteří vykladatelé překládají místo, jímž se zanášíme, takto: „Hle, již po třetí jest to, co k vám přicházím“, majíce za to, že apoštol vydal se po třikráte do Korinta; poprvé r. 53. Druhá cesta, o níž se Písmo svaté nezmiňuje, jest jen libovolnou důmněnkou, jež nesnáší se s mluvou Pavlovou v jeho Epištolách. Apoštol mluví sice v druhé Epištole ke Korintanům o záměru, že k nim přijde, na němž se za svého pobytu v Efesu ustanovil, ale byl nucen zřici se ho: „Chtěl jsem přijíti k vám, abyste druhou milost měli.“ (II. Kor., I., 15) Slova „druhou milost“ vylučují všeliké pomyslení na nějakou návštěvu, jež by se udála mezi první cestou do Korinta a cestou, k níž se právě strožil apoštol. Tak lze souditi i z jiného místa: „Předpověděl jsem vám, ač nepřítomen jsa, a opět předpovídám, jakobych byl přítomen (po druhé) těm, kteříž prve hřešili, i jiným všechněm, že přijdu-li opět, neodpuštím“ (II. Kor. XIII., 2.)

svědků staněť každé slovo. ¹⁾ Předpověděl jsem vám a předpovídám, jako přítomný, a nyní nepřítomný těm, kteříž prve zhřešili, i jiným všechněm, že přijdu-li opět, neodpustím. Zdaliž chcete zkusiti toho, kterýž skrze mne mluví, Krista, který ve vás není nemocný, ale mocný jest ve vás? Nebo ačkoli ukřižován jest z nemoci, ale živ jest z moci Boží. Nebo i my nemocni jsme v něm, ale živi budeme s ním z moci Boží na vás. Sami sebe zkoušejte, jste-li u víře, sami sebe ohledávejte. Čili sami sebe neznáte, že Kristus Ježíš jest ve vás? leč jste snad zavrženi? Ale naději mám, že poznáte, že my nejsme zavrženi.

Modlíme se pak Bohu, abyste nic zlého nečinili; ne abychom my se zkušenými ukázali, ale abyste vy, co dobrého jest, činili, my pak abychom zavrženi byli. Neboť nic nemůžete proti pravdě, ale pro pravdu. Radujeme se zajisté, že my jsme mdlí, vy pak jste mocni; za toť se i modlíme, abyste vy byli dokonalí. Protož toto píši, jsa nepřítomen, abych přítomen jsa nenakládal s vámi tvrdě, podle moci, kterouž mi dal Pán k vzdělání, a ne k zkažení.

Naposledy, bratři, radujte se, dokonalí buďte, napomínejte se, jednostejně smýšlejte, pokoj mějte, a Bůh pokoje a milování bude s vámi. Pozdravujtež druh druhu políbením svatým. Pozdravují vás všickni svatí.“ (II. Kor. XIII., 1 – 13.)

Pavel byl příliš zabrán do důležitého předmětu tohoto listu, aby, jak to vždy ku konci svých Epištol činíval, rozpředl se v dlouhých mravoučných radách; spokojil se tu několika slovy o křesťanské radosti, o pokoji a o sjednocení myslí a srdcí, připojiv pak krátký pozdrav, podepsal list tímto požehnáním:

„Milost Pána našeho Ježíše Krista, a láska Boží, a účastenství Ducha Svatého budiž se všemi vámi. Amen.“

Dojem tímto druhým listem učiněný zdál se býti zcela rozhodným.

¹⁾ V. Mojž. XIX., 15. Tato slova, ve vlastním smyslu, prozrazují myšlenku apoštolovu, že souditi bude Korintany podle předpisů v Zákoně předepsaných a v synagogách užívaných.

Neboť skutečně od této chvíle nejenom Skutkové Apoštolští ale i Epištoly nečiní zmínky o nějakém nepokoji v Korintě; sv. Kliment nám ukazuje úplný rozkol, odboj v hrůze a potom hluboký pokoj vydávající hojně ovoce lásky. (Clemens I. Epi. ad. Kor. I—III.) Pravdou jest, že v době, kde biskup římský chválí takto Korintanů, duch odboje znovu tam mezi nimi povstával, ale nebylo to z téže příčiny, jako za doby Pavlovy; rozepře židokřesťanů přestaly a důstojnost Pavlova upevněna byla beze vší odmluvy.

Po nějaký čas přání, jímž apoštol končí svůj list, bylo vyplněno: po tolika bojích a rozdvojeních mysli a srdce se sjednotily; „Bůh lásky a pokoje“ zavládl v Korintě. (II. Kor. XII, 11.)

Kapitola třináctá.

Svatý Pavel a židokřesťané.

Pavel, odeslav Tita a jeho dva společníky do Korinta, pokračoval v kázání v Macedonii. O horlivé činnosti tohoto apoštolování zanechal nám sv. Lukáš jen jedinou zmínku; (Sk. XX, 2) dle všeho tedy se zdá — jak jsme viděli — že dějepisec Skutkův apoštolských, odešel zároveň s Titem; neznal tedy podrobností missie, kteráž se konala za jeho nepřítomnosti. Několik slov sv. Pavla v listě k Římanům dovoluje nám, bychom lépe ocenili, jakého rázu asi byla. Ukazuje nám Jerusalema, který ještě pořád jest očím Pavlovým cílem cesty a střediskem prací jeho (Řím. XV, 19.), odkud ovšem kruh jeho třetí cesty rozšířil se až k Illyrii.

S těžší asi opustil poboční břehy na svých předešlých cestách navštěvované, avšak tentokráte pronikl až do nitra Macedonie — a došel až k břehům Adriatickým. Hlavní cesta skrze tyto hornaté země silnice Egnatijská, vedla ho k západnímu břehu Macedonie, do Illyrie vlastně řečené, do Illyrie řecké.¹⁾ Jest otázka, zda jest to táž krajina, o které mluví v listě k Římanům, anebo spíše mínil-li tím krajinu buřičův a námořních loupežníků, ležící více na sever, již Řím jen stěží udržoval na uzdě, a jež se postupně na-

¹⁾ Provincie Macedonská obsahovala starou Illyrii řeckou to jest celý břeh Adriatický mezi městy Lissem a Aulanou. (Cicero de Prov. Cons. 3. in Pis. 34. — Dio Cassius XLI, 49.)

zývala Illyrií a Dalmacií? Pavel v posledním listě, který máme od něho, oznamuje, že Titus je u Dalmatů (II. Tim. IV., 10); bezpochyby tento učedník, byv poslán od apoštola, navštěvoval obce křesťanské, zřízené týmž časem, kterým se právě zanášíme. Jak daleko sáhalo a jak dlouho trvalo toto apoštolování, není jisto, ale zajisté vyplnilo záměry apoštolovy, ježto apoštol po skončené práci přehlížeje pole apoštolské činnosti své, totiž Syrii, Malou Asii, Řecko až k Illyrii, seznal, že všude Evangelium Kristovo bylo řádně kázáno. (Řím. XV, 19): od nynějška „nemaje žádné příčiny, by déle prodléval v těchto krajinách“ (Řím. XV, 23.) měl zcela na vůli obrátiti se k onomu dílu světa, kterého ještě měl dobýti, k Římu a k Západu. (Řím. XV. 24.)

Než ještě nenadešla chvíle, by tyto dalekosáhlé plány byly přivedeny k místu; almužny pro svaté město byly sebrány, Pavel měl za svou svatou povinnost nésti je do Jerusalema, avšak i ke cti si kladl, aby dříve učinil návštěvu Korintu, tolikráte již ohlášenou a zase odloženou. Blížil se tedy k břehům Archipelagu, kde ho očekávali plnomocníci ustanovení, aby ho doprovázeli do Judska, s nimiž bral se cestou do Achaje. Nikdy před tím jeho průvod nebyl četnější: „Šel pak s ním Sopater, syn Pyrha Berenského a ze Soluňských Aristarch a Sekundus, Kajus Derbenský a Timotej, z Asijských pak Trichikus a Trofimus.“ (Sk. XX. 4.) K tomuto průvodu přidali se z Korinta učedníci, kteří již čekali v tomto městě: Titus, Lukáš, (II. VIII, 17, 18.) Justus (Sk. XVIII, 7) Štěpán, Fortunat, Achaïkus (I. Kor. XVI, 15.) Lucius, Jason, Tertius, Erast, městský pokladník, Quartus, Kajus Korintský, kteréhož přijal apoštol při tomto druhém pobytu (Řím. XVI, 21—23).

Než radost Pavlova, když viděl kolem sebe takou společnost a zároveň našel Církev Achajské v pokoji a oddanosti, nezůstala dlouho nezkalena.

Na této dlouhé cestě, z Asie do Říma, na níž přední zastávkou byl Korint, přece rychle docházely ho zprávy.

Sotva přišel do Korinta, dověděl se o nebezpečí, jež hrozilo Církvím Galatským.

Židokřesťané, neustávající urputně ho pronásledovati, přišli až do těchto krajín a zde, jako všude o to všemožně usilovali, by jeho osobu i jeho kázání přivedli do špatné pověsti.

Vedli si při tom úkladně. Uznávající výroky sněmu Jerusalemského, dávno již od těch obcí přijaté, vyhlášovali je za pouhý ústupek novotářské straně Pavlově, který v ničem nezadáva pravomoci Zákona

Podle jejich mínění měla se věc takto: stačí-li víra v Ježíše ku spasení, tedy obřízka a ostatní Mojžíšské obyčeje dodávají věřícím dokonalosti, bez nichž by jí nikdo nedosáhl. Evangelium Pavlovo nepřineslo prý do Galatie leč neúplného křesťanství, zbaveného toho, co jest vlastní jeho cenou a slávou. Je-li pak se co diviti, když si jen vzpomenou, co byl dříve jejich domnělý apoštol? Stav se náhle z nepřítelé Kristova věřícím, zachoval přece na nové dráze životní hrdopyšnou domýšlivost pronásledovatele. Ačkoli nikdy neviděl prý Ježíše a neslyšel ani slova jeho, nicméně si osoboval právo podle své chuti tvořiti si nové Evangelium. Jaké ceny mají jeho smýšlenky, porovnají-li se s učením Petrovým, Jakubovým, Janovým, oněch apoštolů, kteří od počátku byli svědky života Mistrova, jsouce opatrovníky jeho učení? Tito velicí apoštolové „sloupové Církve“ (Gal. II, 9.) jsou a zůstávají pravidlem víry; a proto není dokonalým křesťanem, pravým synem Abrahamovým a dědicem jeho zaslíbení, leč kdo se spravuje jejich vzorem, zachovávaje Zákon dle jejich příkladu a máje znamení jeho na těle.

Více než kterýkoli jiný obyčej Mojžíšský byla obřízka, tato pečeť staré úmluvy, židokřesťanům milá; avšak — jak jsme viděli — byla také více, než cokoli jiného proti mysli křesťanům Galatským. Tito věřící, pocházejíce po většině z pohanstva, nebyli by přijali tak ochotně Evangelia Pavlova, kdyby nebyli shledali, že jest to zjev stojící na vyšším stanovišti, nežli židovství Synagogy, totiž očistěné od obřadů farisejských, od farisejství vůbec. Mělo li se změnit smýšlení jejich, bylo nutno zničiti nejprve autoritu Pavlovu. A do toho

se nepřátelé Pavlovi vší silou pustili, nešetříce ni lží ni pomluv.

Netoliko že vychvalovali proti němu chování velikých apoštolů, líčili jej jako člověka podvodníka, nemajícího žádné stálosti: žije prý jako Žid zachovávaje Zákon a ukládaje obřízku, jinde zase obé zavrhuje, vše řídí podle svého prospěchu, neboť čeho všude vyhledává, jest, by dojem učinil na mysl i srdce lidská a takto si je podmanil.

Tyto podskočné útoky dlouho podrývaly obce křesťanské, až konečně společnému a zatvrzelému úsilí nepřátel Pavlových se podařilo, že najednou propukly. Zprávy, jež Pavel obdržel v Korintě, dávaly mu na vědomí, že věřící všude jsou pobouření, nepokojní, ano i ve víře zvikláni. Židokřesťané ovšem ještě k tomu nedospěli, by vládli nad ostatními a obřízku jim ukládali, nicméně bouře a strannictví mocně hýbaly myslí; v křížovém ohni samých rozepří, bodali se navzájem, ti pak, kteří se hádali, šli ještě dále, že se i kousali a sežírali. Nebezpečnoství hrozilo; bez meškání Pavel mu čelil listem nejdůraznějším z listů svých.¹⁾

¹⁾ Ani Skutkové Apoštolští ani Epištoly nepodávají určitých známek o době listu ke Galatům. Ze slov apoštolových: „jak jste tak brzy uchýlili se k jinému Evangelii?“ (Gal. I, 6.) neprávem se soudilo, že byl psán brzy potom, když Pavel se vracel z některé cesty po Galatii, ježto přece rychlost nějaké změny se posuzuje podle důležitosti podmínek, jež předpokládá. V tomto případě věc se má tak, buď ať to bylo ve třech letech, když opustil Pavel své věřící Galatské, nebo v době, co sotva se od nich vzdálil, vždy rovnou měrou, v obojím případě, byl oprávněn říci: „Proč jste tak brzy opustili Krista? — Mnohem jistějších známek lze se dopátrati ze slohu a obsahu listu, z myšlének, kterými se zanášel. Hlavně však do očí bijící jest vztah a poměr této Epištoly k Epištole k Římanům, nalezáme tam tytéž myšlenky, tytéž důvody, tytéž citáty z Písma, ano i tentýž sloh. Epištola k Římanům takřka doličuje náčrtků jen v hlavních rysech navržených v Epištole ke Galatům. Přirozeně tedy lze souditi z porovnání obou Epištol, že obě psány byly asi touž dobou, buď v Korintě, kde Pavel dle obecného mínění skládal svou Epištolu k Římanům, nebo o něco dříve, než přišel do tohoto města, v době, kde psal druhou Epištolu ke Korinťanům. Myšlenky, kterými tenkrát se zanášel, probleskují skutečně v Epištole

Maje kolem sebe bratry, kteří ho posilovali v Korintě a jež k sobě připojil, diktoval jednomu z nich slova soptící hněvem, ale také kypící láskou. Hned na počátku, vědom jsa si své důstojnosti, přivlastňuje si název z rukou Ježíšových a Bohem samým mu daný, ježž mu nepřátelé jeho upírali: (Gal. I, II, III, 1.)

„Pavel apoštol, ne od lidí, ani skrze člověka, ale skrze Ježíše Krista a Boha Otce, kterýž jej vzkřísil z mrtvých, i všichni bratří, kteříž jsou se mnou, Církvím Galatským pozdravení. Milost vám a pokoj od Boha Otce a Pána našeho Ježíše Krista, kterýž vydal sebe samého za hříchy naše, aby vytrhl nás z přítomného věku nešlechetného podle vůle Boha a Otce našeho, jemuž jest sláva na věky věkův. Amen.

Divím se, že tak rychle uchylujete se od toho, kterýž vás povolal v milost Kristovu, k jinému Evangelii, kteréž není jiné, než jsou někteří, již vás nepokojí a chtějí převrátiti Evangelium Kristovo. Ale bychom pak my, neb anděl s nebe kázal vám něco jiného mimo to, co jsme vám kázali, proklat buď!

ke Galatům. Jednou z předních — jak jsme viděli — bylo potrestání krvosmilce Korintského a zároveň láska, jakou si přál, aby se s ním nakládalo, by se polepšil. A podobné rady dává též ve věci této Galatům (VI, 1. 2.) V druhé věci byla to starost o sbírku pro Jerusalema, a podobně nalehavou péči shledáváme v Epištole ke Galatům. Zprávy, které obdržel, líčily mu tyto Církev bezpochyby, jakoby byly méně horlivy v tomto díle, jež měl za naléhavé pro všechny. I snažil se je povzbudit (Gal. VI, 6—10): „Nemylte se, Bůh nebývá posmíván. Nebo co bude člověk sít, to bude i žítí. Kdo rozsívá v těle svém, z těla i žítí bude porušení, ale kdo rozsívá v duchu, z ducha žítí bude život věčný. Dobře pak činíce, neustávejme, nebo časem svým žítí budeme ovoce, neustávající. Tedy pokud čas máme, činme dobře všechněm, zvlášť pak domácím víry.“ Ať již tedy psal Pavel tyto řádky v Macedonii prve než odešel z Korinta nebo teprve, když přišel do tohoto města, jest věcí vedlejší, která nezmění nic na jeho velikém životopise. My pak dali přednost mínění, že v Korintě byla psána tato Epištola, protože v tomto městě mnohem snáze tedy i mnohem pravdě podobněji obdržel zprávy o Galatii, než kdekoli jinde. (Mightfoot Epistle to the Galatians. Introduction III. The Date of the Epistle.)

Jakož jsme již pověděli, i nyní opět pravím: Jestliže by vám kdo co jiného kázal mimo to, což jste přijali, proklet buď! Nebo nyní k lidem-li vedu, čili k Bohu? Zdaliž lidem se líbiti hledám? Kdybych se ještě lidem zaliboval, nebyl bych služebníkem Kristovým.

Známo zajisté činím vám, bratří, že Evangelium, kteréž kázáno jest ode mne, není podle člověka; nebo já jsem ho ani nepřijal, ani se mu nenaučil od člověka, ale skrze zjevení Ježíše Krista. Slyšeliť jste zajisté o mém někdejším obcování v židovství, že jsem nad míru Církvi Boží se protivil a ji hubil a prospíval jsem v židovství nad mnohé mně věkem rovné v národu svém, velmi horlivý jsa milovník otcovských ustanovení.

Ale když se zalíbilo tomu, kterýž mne byl ze života matky mé k službě své oddělil, a povolal skrze milost svou, aby zjevil Syna svého skrze mne, bych jej kázal mezi národy, hned jsem nepovolil tělu a krvi, aniž jsem přišel do Jerusalema k apoštolům, kteříž byli přede mnou, ale odešel jsem do Arabie, a navrátil jsem se zase do Damašku. Potom po třech letech přišel jsem do Jerusalema, abych uzřel Petra a pobyl jsem u něho patnácte dní. Jiného pak z apoštolů neviděl jsem, než Jakuba, bratra Páně. A co vám píši, hle před Bohem, žeť neklam.

Potom šel jsem do krajin syrských a cilických. (Sk. IX, 27—30). Byl pak jsem tváří neznámý církvím židovským, kteréž byly v Kristu; než toliko slyšeli: Který se nám někdy protivil, již sám káže tu víru, kterouž byl někdy hubil; a oslavovali ze mne Boha.

Potom po čtrnácti letech vstoupil jsem opět do Jerusalema s Barnabášem, pojav s sebou Tita.

Vstoupil jsem pak tam podle zjevení, a rozmlouval jsem s nimi o Evangeliu, kteréž káží mezi národy, zvláště pak s těmi, kteříž se zdáli něčím býti, abych snad nadarmo nyní neb prve byl neběžel. Ale ani Titus, který byl se mnou, jsa rozený pohan, nebyl přinucen obřezati se; ale ani provedené tu falešné bratry, kteříž podešli k vyzvídání svo-

body naší, kterouž máme v Kristu Ježíši, aby nás v službu podrobili, kterýmžto jsme ani na hodinu neustoupili k podání se jim, aby pravda Evangelia zůstala u vás.

Od těch pak, kteří se zdáli něčím býti, (jací někdy byli, po tom mně nic není, Bůh nepřijímá osoby člověka ¹⁾ mně zajisté ti, kteří se zdáli něčím býti, nic nepřidali, nýbrž v opak, když uzřeli, že jest mi svěřeno Evangelium neobřízky, jako i Petrovi obřízky, ²⁾ (nebo ten, který působil v Petrovi k apoštolství mezi obřezanými, působil i ve mně mezi pohany) a když poznali milost, kteráž mi dána jest, Jakub a Petr a Jan, kteříž se zdáli býti sloupové Církve, podali mně a Barnabášovi pravic k tovaryšství, abychom my mezi pohany šli a oni mezi Židy, toliko abychom pamatovali na chudé (v Jerusalemě), čehož jsem také pilen byl, abych to učinil.“

„Když pak přišel Petr do Antiochie, zjevně jsem mu odpíral, protože byl hoden domluvy. Nebo prve než přišli někteří od Jakuba, jídal s bývalými pohany; ale když oni přišli, ucházel a odděloval se, boje se těch, kteří byli z obřízky.

A k jeho pokrytství povolovali také jiní Židé, tak že i Barnabáš od nich v to pokrytství uveden byl. Ale uzřev já, že sobě nepočínají zřejmě podle pravdy Evangelia, řekl jsem Petrovi přede všemi: Když ty, jsa rozený Žid, po pohansku živ jsi a ne po židovsku, kterak nutíš pohany, aby po židovsku živi byli? My jsme od přirození Židé a ne hříšníci z pohanů; avšak vědouce, že nebývá člověk ospravedlněn ze skutků Zákona, nýbrž skrze víru Ježíše Krista, i my v Krista Ježíše věříme, abychom ospravedlnění byli z víry Kristovy a ne ze skutků Zákona, protože nebude

¹⁾ Apoštol míní tím výsadu méně důležitou, k apoštolskému úřadu podstatně nenáležící, totiž by apoštol žil s Kristem, „by ho znal podle těla.“ (II. Kor. V, 16.)

²⁾ Nejedná se tu o dvě rozdílná evangelia. Sv. Pavel nazývá „Evangelium neobřízky“ své apoštolování mezi pohany a „Evangelium obřízky“ apoštolování mezi Židy.

ospravedlněn ze skutků Zákona žádný člověk.“ (Řím. III, 20, 28.¹⁾)

. . . . Nebo já skrze Zákon ²⁾ umřel jsem Zákonu, abych živ byl Bohu: s Kristem ukřižován jsem. Živť pak jsem již ne já, ale živ jest ve mně Kristus. Což pak nyní živ jsem v těle, živ jsem u víře v Syna Božího, kterýž zamiloval mne a vydal sebe samého za mne. Nezamítám milosti Boží, nebo jestliže jest spravedlnost skrze Zákon, tedy Kristus nadarmo umřel.“

„O nesmyslní Galaté, i kdo vás zmámil, abyste nebyli povolni pravdě,³⁾ ježto vám prve Kristus před očima vypsán byl jako mezi vámi ukřižovaný?“ (Gal. I, II, III)

Tato apologie, tak účinná svou jednoduchostí, a výlevy srdce, jakkoli tklivé, neozbrojily Galatů proti úskočným důvodům, jež Židokřesťané uváděli z Písma. Za to Pavel ze své strany otevřev Písmo před očima věřících ukazuje jim ospravedlnění skrze víru, kterého horliví zastanci Mosaismu upírali. Není-liž psáno o Abrahamovi: „Uvěřil a víra jeho přičtena mu k spravedlnosti.“ (Gen. XV, 6.) A tak jest i se všemi syny víry, pravými syny Abrahamovými. Galaté sami podávají o tom důkaz; nejsouce obřezáni, nezachovávající Zákona přece přijali dary Ducha Svatého; „i nebyli by bláhovi, počavše s Duchem, nyní by dokonali s tělem?“ (Gal. XI, 3.)

¹⁾ Jest pravděpodobno, že verš 17. a 18. souvisí se slovy k sv. Petru mluvenými; rozvinují a doplňují takto soud apoštolův, totiž: „Opustiti Zákon a nehledati ospravedlnění, leč v Ježíši, jest tolik, jako býti v stavu, v kterém jsou pohané, již jsou hříšníci. Nejde-li z toho, že vykoupení Kristovo z nás činí hříšníky, že tedy Kristus jest služebníkem hříchu? Odstup to od nás! Osvoboditi se od Zákona není hříchem, ale podati se pod jeho jho, znovu je na se vzíti a v něm chybovati, to jest hříchem.“

²⁾ Zákon ovšem osvěcuje svědomí, ale není s to, by osvobodil člověka od pokušení a od hříchu, avšak vzbuzuje myšlenku a potřebu hledati spásy mimo něho.

³⁾ Vložka „abyste nebyli povolni pravdě“ zachovaná ve Vulgátě, schází v nejdůležitějších rukopisech (Alexandrinském, Vatikánském, Sinajském), ale nalézá se v rukopise Efremově; rukopisy D mají čtení rozdílné.

Abrahamovi bylo zaslíbení, „že v něm všichni národové budou požehnáni.“ Slibu toho nevyplnil Zákon, nebo tento jen tresce přestupitele příkázání, nemaje žádné nad to moci více, i podle Písma, jež dí: „Spravedlivý živ jest z víry.“ (Habak. II, 4.)

Zákon tedy nestaví se na víře, ale spokojuje se s rozmnožováním obyčejů, nedávaje síly je vyplniti; „Kristus naopak vykoupil nás ze zlořečenství Zákona učiněn byv pro nás zlořečením (jak psáno jest: Zlořečený každý, kdož visí na dřevě) (Zach. XXI, 23) aby mezi národy požehnání Abrahamovo stalo se skrze Krista Ježíše, abychom přijali zaslíbení Ducha skrze víru! (Gal. III, 13, 14.)

Ať nikdo nenamítá, že Zákon byv vyhlášen od doby Abrahamovy nutně toho vyžaduje, aby se zachovávala jeho příkázání, by zaslíbení otci věřících učiněná se naplnila. Když člověk učinil smlouvu dobře utvrzenou, nikdo jí nemůže zrušiti ani cos k ní přidati . . . tak i Zákon, smlouva a úmluva s Bohem potvrzená a po čtyřech stech a třiceti letech daná, neruší smlouvy té, tak aby to zaslíbení zničil.“ (Gal. III 15—18)

Než k čemu má býti Zákon?

Aby vzbudil svědomí člověka, aby nehřešil slepě, neznaje zla, které činí, aby mu především ukázal nedostatečnost, v níž vězí, že nemůže vlastní silou vyprostiti se z hříchu.¹⁾

„A tak Zákon pěstounem naším v Kristu, abychom z víry ospravedlněni byli; ale když přišla víra, již nejsouc pod pěstounem, nebo všickni jste synové Boží skrze víru, kteráž jest v Kristu Ježíši. Nebo kteřížkoli jste v Kristu po-

¹⁾ I vychází tu také na jevo, jak sliby patriarchům učiněné předčí nad zákon Mojžíšův, který v zásadě jsa úmluvou předpokládá dvě strany se smlouvající, a jehož platnost závisí na souhlasu obou stran a může býti tedy ta smlouva změněna. Ale zaslíbení jsou nezměnitelná, ježto závisí jen na tom, kdo je učinil, jediné na Bohu, jenž se nemění. Toť jest dle našeho zdání nejlepším výkladem verše 20. Kap III. „Ale prostředník není jednoho, Bůh pak jest jeden.“ Tento text jest tak temný, že čítá 250 rozličných výkladů.

křtění, Krista jste oblékli. ¹⁾ Tu již není Žid ani pohan, není služebník ani svobodný, není muž ani žena, nebo všickni vy jedno jste v Kristu Ježíši . . . Ale když přišla plnost času. ²⁾ poslal Bůh Syna svého, učiněného ze ženy, učiněného pod Zákonem, aby ty, kteříž pod Zákonem byli, vykoupil, abychom zvolení za syny přijali. Poněvadž pak jste synové, poslal Bůh Ducha Syna svého v srdce vaše volajícího: Abba, Otče. (Řím. VIII., 15. 16.) Protož již není služebník, ale syn; jestliže pak syn, i dědic skrze Boha.

Ale tehdáž, neznajíce Boha, sloužili jste těm, kteříž z přirození nejsou bohové; nyní pak, poněvadž jste poznali Boha, ano i poznáni jste od Boha, ³⁾ kterak se zase obrátíte k mdlým a nuzným počátkům, jimž znovu sloužiti chcete? Šetřte dnů, a měsíců, a časů i let. ⁴⁾ Bojím se za vás, abych snad byl nadarmo mezi vámi nepracoval.

Buďte jako já, neboť já jsem jako vy, ⁵⁾ bratři, prosím vás, nic jste mi neublížili. Víte pak, že s mdlobou těla kázal jsem vám již dávno Evangelium, a pokušením vaším na těle mém nepohrzeli jste, ani jste povrhli, ale jako anděla Božího přijali jste mne, jako Krista Ježíše.

¹⁾ Jest to pouze obrazně řečeno, nebo míní-li se tím oděv bílý, jímž katechumenové byli oblečeni při křtu? Jest pochybno, že by tento obyčej byl již v užívání, ač jedno místo sv. Justina tomu nasvědčuje, že se ho již užívalo.

²⁾ Plností času se míní jednak, že doba úradou Boží ku spáse lidstva ustanovena uplynula, jednak že lidstvo jest již pro toto spasení dosti připraveno, protože Starý Zákon vyplnil svou úlohu, totiž připravovati lidstvo na spásu skrze Pána Ježíše.

³⁾ Apoštol tím míní, že Bůh prve shledne na nás a předcházející milostí naplní nás, bychom ho poznali a milovali.

⁴⁾ „Dni“ to jsou soboty každého téhodne; „měsíce“ slavnost každého nového měsíce; „časové“, výroční slavnosti: Velikonoce, Letnice, slavnost Stánků, den smíření a posvěcení chrámu neboli Purim; „léta“, rok sobotní, každý sedmý rok jubilejní neboli padesátý. Výtkou od apoštolů učiněná Galatům, že se těmito slavnostem podrobují, jest důkazem, že zachovávatí jich neukládal obcím křesťanským.

⁵⁾ Já se vymanil ode všech obyčejů židovských, stal jsem se v té věci pohanem jako vy, protož i vy buďte jako já, osvobozeni od judaismu.

Kde jest tedy blahoslavenství vaše? Svědectví vám zajisté dávám, že, kdyby možné bylo, oči své byli byste si vy-
loupali a dali mně.

Což tedy učiněn jsem vaším nepřítelem, pravdu vám mluvě? Milujiť vás někteří nedobře, nobrž odstavití vás chtějí ode mne, abyste jich následovali. Dobrého pak následujte v dobrém vždycky, ale nejen toliko, když přítomen jsem vám.

Synáčekové moji, kteréž opět rodím, až by Kristus utvořen byl ve vás. Chtěl bych pak u vás býti nyní, a proměnití hlas svůj, nebo v pochybnosti jsem o vás.“ (Gal. IV., 4—20.)

Mezi tyto výlevy lásky vměsují se důkazy určené, by v rozpak uvedli židokřesťany: nacházíme je v tomto listě tak, jak byly v mysli apoštolově beze všeho přechodu a bez přísného pořadu. Aspoň jeden budiž uveden, ježto zakládaje se na allegorickém výkladu Písma, jak Židé rádi na oko se stavěli, ukazuje nám, do jaké míry jejich způsob rozumování liší se od způsobu, který uspokojuje ducha a přivádí jej ku přesvědčení:

„Povězte mi, kteříž pod Zákonem býti chcete, nečetli jste Zákona? Nebo psáno jest: že Abraham měl dva syny, jednoho z děvky a druhého ze svobodné (I. Mojž. XVI., 15.) Ale ten, kterýž z děvky byl, podle těla se narodil, kterýž pak ze svobodné, skrze zaslíbení, což jest duchovně praveno. Nebo toť jsou dva zákonové: Jeden totiž na hoře Sinaji k službě zplozující: kterýž jest Agar. Sinaj zajisté jest hora v Arabii, kteráž spojena jest s tím Jerusalemem kterýž nyní jest, a slouží se syny svými. Onen pak Jerusalemem, kterýž svrchu jest, svobodný jest, kterýž jest matka naše.“ (Gal. IV., 21—25.)

A co nám ukazuje Písmo?

Synové zaslíbení předobrazení Isakem jsou četnější, nežli synové Zákona; tito narození byvše z těla pronásledují ty, kteří jsou z Ducha, ale kteří rozkazem Božím vyloučení jsou z dědictví:

„A tak, bratři, nejsme synové děvky, ale svobodné, kteroužto svobodou Kristus nás osvobodil. (Gal. IV., 31.)

Stůjte a neuvalujte na sebe opět jha služebnosti. Aj, já Pavel, pravím vám: že budete-li se obřezávati, Kristus vám nic neprospěje. A opět osvědčuji všelikému člověku, kterýž se obřezuje, že jest povinen všecken Zákon naplniti. Prázdní jste Krista, kteřížkoli hledáte skrze Zákon ospravedlnění býti; vypadli jste z milosti, nebo my duchem z víry očekáváme naději spravedlnosti.

Nebo v Kristu Ježíši ani obřízka nic neplatí, ani neobřízka, ale víra, kteráž skrze lásku působí.

Běželi jste dobře; kdo vám překazil, abyste pravdy neposlouchali?

Ten návod není z toho, kterýž vás volá; ¹⁾ maličko kvasu všecko těsto porušuje. Jáť mám v Pánu naději o vás, že nic jiného smýšleti nebudete, ale kdo vás kormoutí, poneše soud, kdožkoli on jest. Já pak, bratří, kážu-li ještě obřízku, i proč posud protivenství trpím? ²⁾ Tedy zničeno jest pohoršení kříže. Ó, by také obřezáni byli, kteříž vás nepokojí! ³⁾

Nebo vy v svobodu povolání jste bratři, toliko ať neužíváte svobody k příčině těla, ale posluhujte sobě vespolek skrze lásku ducha. Nebo všecken Zákon v jediné řeči se naplňuje: Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého. . . Duchem choďte a žádosti těla nevykonávejte, nebo tělo žádá proti duchu, duch pak proti tělu a toť se zajisté vespolek proti sobě protiví, abyste ne, což byste chtěli, činili. . . Kteříž pak jsou Kristovi, tiť ukřižovali tělo své s hříchy a žádostmi. Jsme-li duchem živi, duchem i choďme.“ (Gal. V., 1—24.)

Obyčejně připojoval Pavel několik slov na způsob pod-

¹⁾ Nebo „bez želení jsou darové a povolání Boží.“ (Řím. XI, 29.)

²⁾ Patrně byla to pomluva odpůrců, že káže obřízku.

³⁾ Podle sv. Jeronyma a podle řeckých Otců vrhá Pavel horlivcům pro obřízku v tvář tato pichlavá slova: Měli byste svůj fanatism hnáti až k výstřednosti, jakou kněží Kybelini dávají vám příklad, sebe samy kleště.

pisu; tenkrát pln jsa myšlének, jež mu kroužily v hlavě, a boje se, aby nebyl řekl málo, dal se svést, že ještě vlastní rukou opětoval obsah toho, co právě byl diktoval.

„Pohledte, jakýž jsem vám napsal list ¹⁾ rukou svou. Ti zajisté, kteří se chtějí chlubit v těle, nutí vás, abyste se obřezávali, toliko aby protivenství kříže Kristova netrpěli. Nebo ani ti, kteříž se obřezují, nezachovávají Zákona, ²⁾ ale chtějí, abyste vy obřezáni byli, aby se vaším tělem chlubil. ³⁾ Ode mne pak odstup to, abych se chlubil, leč v kříži Pána našeho Ježíše Krista, skrze něhož mi ukřižován jest svět, a já světu. ⁴⁾ Nebo v Kristu Ježíši ani obřízka nic neplatí, ani neobřízka, ale nové stvoření. A kteřížkoli tohoto pravidla budou následovati, na ty pokoj a milosrdenství, i na lid Boží Israelský. ⁵⁾ Dále mi nikdo nečin těžkostí; já zajisté nosím jizvy ⁶⁾ Pána Ježíše na těle mém.“

„Milost Pána našeho Ježíše Krista budiž s duchem vaším, bratři, Amen.“ (Gal. VI, 11—18)

¹⁾ Dle řeckého textu „jak hrubými literami“ narážka ta na neúhledné písmo, jakým apoštol psával, ne snad pro svou neznalost řečtiny a proto, že nebyl zvyklý psáti, ale spíše pro svou nemoc, jmenovitě pro slabost zraku, o níž se sám zmiňuje.

²⁾ Horlivci ukládali věřícím obřízku, ostatních předpisů zákonných méně si vážíce, ano i jich zanedbávajíce.

³⁾ Chtějí se chlubit u Židů, že vás získali pro obřízku a tím i pro zákon Mojžíšův.

⁴⁾ Mezi světem a mnou jest rozdělení úplné jako mezi životem a smrtí, totiž kříž Kristův.

⁵⁾ Křesťané „praví synové Abrahamovi, dědici zaslíbení učiněných jemu a jeho potomstvu“ (Gal. III, 7, 16.) jsou tím pravým národem Israelským, národem Božím.“ Mimo ně není leč „národ tělesný.“ (I. Kor. X, 18.)

⁶⁾ Jizvy od bičování, únava a mdloba v pracích pro Pána Ježíše. Apoštol klade toto mrtvení těla, jako protivu proti obřízce, a to, které jest jediné hodno Boha a křesťana.

Kapitola čtrnáctá.

List k Římanům.

List ke Galatům byl činem stkvělým; nikdy ještě nemluvil Pavel tak zřejmě a tak hladce, ale také nikdy neodmítl tak rázně a úplně veškerých zbytečných obyčejů Mojžíšských, jako tuto. Žádných sobot více, žádných slavností židovských, žádných obyčejův, ani obřízky nebude; svoboda budiž všechněm skrze Krista Ježíše (Gal. IV., 32.). Byla veta po Zákonu a jeho vychovávacím úkolu: dětství přešlo; pěstoun jest propuštěn (Gal. III., 24. 25.). Vše, co očekáváme marně od Zákona jako: odpuštění hříchu, vykoupení, posvěcení, vše to naléztí lze jen v Ježíši a chce-li toho kdo dosíci, tomu netřeba žádného obyčeje, žádného skutku Zákonem předepsaného; tomu netřeba, než věřiti v Ježíše, spojití se s ním a odevzdati se božské jeho milosti, která v nás působí chtění i vykonání. (Gal. II., 16 20; Fil. II., 13.)

To byla hlavní myšlénka, kterou se zanášel apoštol, to ono zvláštní zjevení, jež rozšiřovati po okršlku světa bylo úkolem jeho. Tento úkol dán mu byl hned při jeho obrácení na víru, neboť Ježíš, vykážav mu pohanstvo za pole jeho působení, dodal: „aby skrze víru ve mne vzali odpuštění hříchův a měli podíl v životu věčném. (Sk. XXVI., 18.)

A čím více se množila Pavlovi zjevení s nebe, jimž veškerou duši svou otvíral, tím v jasnějším světle jevil se mu tento článek víry křesťanské, a toto jasné pochopení

bylo úplně právě v době, kde psal list ke Galatům. Viděl ve víře, která spásu přináší a ospravedlňuje, vše co my v ní vidíme, ne pouhé pojmutí rozumem, ale víru oživenou láskou, obětování srdce, vůle, celé duše Kristu. V ní vidět Boha, jenž nespokojuje se toliko odpustiti, zapomenouti a zastříti hřích, nezničuje ho, ale viděl v ní působiti všemohoucího Stvořitele, jenž obnovuje duši věřící, snímá s ní hřích, obrozuje ji, vštěpuje do ní svého Ducha, svatost a spravedlnost svou.

Vidouce toto zázračné přetvoření, pochopujeme rozhorlenost Pavlovu proti Žido-křesťanům, kteří neuznávali takového daru Božího. Tím větší byla jeho obava za příčinou jejich úspěchů u Galatů, kteří nezvyklí byli hádání, jakéž panovalo ve školách židovských.

Pavlovi bylo ovšem snadno potříti je kdekoli se s nimi sešel, jako v Galatii, ale co bylo jiných obcí, kde neznámy mu byly jejich úklady. Proti takové nákaze neviděl jiného léku, leč by vyložil své učení ve spise, jenž by od Církve k Církvi přecházel, a všem všudy dokazoval, že toto jeho učení založeno jest na pevném základě Písma.

Pokoj, kterýž našel v Korintě, byl přízniv tomuto zámeru; zřídka kdy ve svém stále pobouřeném životě zažil takového klidu, jako tenkrát; užil ho tedy, by sepsal stručný obsah svého učení ve formě listu, kterýžto způsob výkladu byl jediným, kde jeho duše mohla se rozechvěti podle libosti. Než, na kterou Církev má se dříve obrátiti v nebezpečí, jež hrozilo všechněm venkoncem? Nemohl pomýšleti na Jerusalem, toto přední ohnisko odporu židovského; Antiochie, Efesus nevynikaly příliš za hranicemi Východu, oči jeho obrátily se tedy k Římu.

Řím, tento světa pán, nebyl nikdy mocnějším, jako za doby Pavlovy; slovo Říma bylo zákonem. Církev založená v jeho zdích osvojila si něco z této moci, rozšiřujíc svůj vliv na všechny Církve v císařství roztroušené. Ostatně bylo známo, že byla dílem i sídlem Petrovým. Z dvojí této příčiny její víra zářila po veškerém světě. (Řím I., 8.) Nemohl tedy Pavel

činnějším a spolehlivějším rukám svěřiti rozšíření svého učení; a skutečně, Církev římská, jsouc naplněna všelikým uměním, milováním a schopností, že druh druhu může poučovati (Řím. XV., 13) byla již zasvěcena do nauky, již Pavel jí chtěl svěřiti. Obdržela ji od Petra, jemuž apoštol svěřil svá zjevení (Sk. XV., 2—4; Gal. I, 8; II., 6, 9. 14—19); zvědělaf o něm též od četných učedníků Pavlových, kteří pocházejíce z Efesu, Korinta a Macedonie, usadili se v Italii a které apoštol pozdravovati dává ke konci Epištoly k Římanům. —

Neměl tedy nic jiného na práci, leč této Církvi jen na paměť uvéstí, což již dříve byla zvěděla a potvrditi ji v této víře. (Řím. I., 11.) Mimo tuto „společnou víru“ (Řím. I., 12) nacházel při ní, čeho právě v nynějších okolnostech vyhledával totiž takovou Církev, kde by pohané převládali ¹⁾ a v níž by mohl opatřiti a ozbrojiti bratrstva z tohotéž původu posílá.

Ostatně byla volba tato se strany Pavlovým činem obezřelým, neboť tím dostalo se mu záštity nejen z přízně Petrovy, tedy od hlavy apoštolské, ale i od uznané hlavy strany Židokřesťanské.

Nicméně jakási pochybnost ji zdržovala: bylť sobě ustanovil pravidlem nekázati Evangelia na místech, kde Kristus byl již hlásán. (Řím. XV., 20.) Řím však byl již výbojem Petrovým; i bylo tedy Pavlovi proti mysli tam „stavěti na cizí základ“. (Řím. XV., 20.) Nicméně přece se k tomu odhodlal,

¹⁾ Ukázali jsme jinde (Sv. Petr, kap. XVIII.), jak se Evangelium dostalo do hlavního města světového; první zárodky byly tam přineseny římskými Israelity, kteří o Letnicích (Sk. II., 10.) a o výročních poutích následujících let slyšeli kázání apoštolů; Božská setba ještě šířeji se rozprostřela, když Petr přišel do Říma, a klidil z počátku ovoce mezi Židy, později mnohem hojněji mezi pohany. Tito byli tehda za času, kdy apoštol psal list k Římanům, ve většině, ježto se na četných místech této Epištoly obrací jen k pohanům. (Řím. I., 5, 6. 13; VI., 17; XI., 12, 25—28. 30; XIV., 1; XV., 7—16.) Byliť tak mocni v této obci, že jim doporučí více shovívavosti v příčině úzkostlivosti jejich bratří přišlých ze Synagogy. (Řím. XIV.)

neboť „jsa služebníkem Kristovým mezi národy“ (Řím. XV., 16.) měl se za dlužníka všem „Řekům a barbarům, moudrým i nemoudrým a tak také, co na mně jest — dodal — hotov jsem i vám, kteříž v Římě jste, Evangelium zvěstovati. (Řím. I., 14, 15.)

Avšak měl o to péči, by v celém listě zachoval se šetrně k této obci, jež nebyla jeho vlastní, omlouvaje smělost svou, že jí píše (Řím. XV., 15.), a omezuje svůj úřad mezi nimi na to, že je jen uvidí mimochodem, až půjde do Hispanie, kamž bude doveden, až dříve poněkud jich užije.“ (Řím. XV, 24.) Všecka jeho ctižádost záleží v tom, že jediné skromné přání projevuje: „Svědék mi jest zajisté Bůh, že bez přestání na vás vzpomínám, vždycky na svých modlitbách žádaje, bude-li vůle jeho, bych mohl jednou šťastně k vám přijíti, neboť žádám viděti vás, abych vám udělil nějakou částku duchovní milosti.“ (Řím. I, 9—11.)

Krok Pavlův, veden k tak skromným záměrům, neměl ničeho do sebe, co by znamenalo jaksi vtírati se do okrsku Petrova. Jsa všecek zabrán listem, který chtěl psáti, přemýšlel o něm po tři měsíce (Sk. XX, 3) a pak diktoval jej Terciovi, ne však jedním tahem, jako list ke Galatům, ale teprv tenkrát, když poznenáhla uzrál v tichu a útulku, jež mu poskytovala pohostinnost Kajova. (Řím. XVI, 23).

Jakkoli malý jest list, přece má zvláštní důležitost, ježto v něm myšlenky Pavlovy volněji se vyvíjejí, než v jiných listech. Majíce tedy vysloviti veškeru bohosloveckou nauku Pavlovu, nebudeme míti zapotřebí leč přidati výklad k místům z Písma, jež mají účel vyvracetí námitky židovské. Jeho učení o životě nadpřirozeném jsou tam stručně obsaženy: nemožnost padlého člověka, aby sám ze sebe povstal, vykoupení, ospravedlnění skrze víru v Ježíše, sjednocení s Kristem, to vše přetvořuje duši, tvoříc z ní stvoření nové, svaté, k Bohu se blížící, a všechny tyto zázraky dějí se skrze milost předzvěděním, předurčením od věčnosti.

Ospravedlnění skrze víru jest podstatnou podmínkou, jest původem všech těchto účínů v duši. Pavel prohlásil na-

prostou nutnost tohoto ospravedlnění pro každého, pro Židy i pohany. Neb co mohou lidé jsouce zůstaveni sami sobě, silám vlastním? Nic, leč odvrátiti se od Boha a hřešiti.

Pohané byli sice schopni, by poznali způsobem přirozeným pravdu a spravedlnost. By se k ní povznesli, k tomu napomahal jim pohled na stvoření světa, v němž se zrcadlí „neviditelné vlastnosti Boží, jeho věčná moc a jeho Božství“; měliť také mravní zákon vyrytý ve svědomí. Ale nevděční jsouce za tyto dary, a neuznávající jich, „zbloudili v myšleních svých a zatemnino jest nemoudré srdce jejich, nebo pravice se býti moudrými učinění jsou blázny; a změnili slávu neporušitelného Boha v podobenství obrazu ptactva, i čtvernohých zvířat, i zeměplazů. Pročež vydal je Bůh v žádost srdce jejich, v smysly převrácené, v žádosti ohavné a proti přírodě.“ (Řím. I, 18—32.)

Tatáž nedostatečnost, tentýž mravní úpadek byl i u Židů. Nadarmo „mají se za vůdce slepých, světlem těch, kteří jsou v temnosti, učitelem neumělých, mistrem sprostných a nemluvnat, pravíce, že mají pravidla umění a pravdy v Zákoně.“ (Řím II., 19, 20) Ale Zákon ten přestupují. Nuže, „pravý Žid jest ten, který jím jest uvnitř, a pravé obřezání jest obřezání srdce skrze Ducha, a ne podle těla.“ (Řím. II. 28, 29.)

„Což tedy má více Žid? Anebo jaký jest užitek obřezávání? Mnoho na všecken způsob. I ředně zajisté že jsou jim svěřeny výpovědi Boží. Zaslíbení ta se vyplní i přese všecku nevěru některých. Z toho však nechť Žid nesoudí, že jest více nežli pohan, neboť Písmo dokazuje, že všichni jsme pod hříchem. Zákon dává Židům toliko život hříchu prázdnější, ale žádné milosti, žádné síly k povstání, tím méně zásluhu skutkům, jež předpisuje.“¹⁾ (Řím. III, 1—20.) Kdež tedy jest spasení? Ve víře v Ježíše, který vykupuje člověka a činí ho spravedlivým; víra dává se všem, neboť všickni hřešili, víra dává se zdarma, neboť Ježíš krví svou zaplatil za nás výkupné.¹⁾

¹⁾ Učení o ospravedlnění skrze víru není proti Zákonu, že by ho snad zrušilo, ale spíše ho potvrzuje. Co pak čteme v Zákoně?

A jak podivuhodné jsou účiny tohoto Božského působení! Jsouce ospravedlněni skrze víru máme pokoj s Bohem a neklamnou naději, že budeme účastni slávy synů Božích. Zástava její jest láska vlitá v srdce naše skrze Ducha Svatého.

A horoucí touto láskou miloval nás Kristus, ač hříšníky a nepřátely, tak že pro nás zemřel; co teprv učiní nyní, když nás ospravedlnil krví svou? Ne toliko, že nás smiřuje s Bohem, ale naší spáse dává slávu, vítězství. Ospravedlnění působí v nás skrze Krista tímtéž způsobem, jako působí hřích prvotní a odsouzení skrze Adama. Neposlušnost jednoho všecky nás zkazila, poslušnost Kristova spasila nás všecky, ale skrze milost tím hojnější, čím více Zákon rozmnožoval předpisy a následovně i jich přestoupení. Protož tam, kde byla hojnost hříchů, dal Bůh i hojnost milostí, „aby jakož panoval hřích k smrti, tak panovala i milost skrze spravedlnost k životu věčnému, skrze Ježíše Krista, Pána našeho.“ (Řím. V, 21.)

Nuže tedy, budeme hřešiti, aby se rozhojnila milost? Bůh uchovej! Neboť jiné ovoce ospravedlnění jest osvobození od hříchu. Na křtu svatém křesťan pochovaný ve smrti a v hrobě Ježíšově vstává s ním z mrtvých k novému životu; od té doby „starý člověk“ v nás, člověk tělesný a hříšný, umřev s Kristem, jest osvobozen na vždy od poroby hříchu;

„Abraham uvěřil a bylo mu přičteno k spravedlnosti.“ Gen. XV., 6.) Následovně jeho skutky nejsou ničím v této spravedlnosti, tím méně obrizka, neboť on obdržel z počátku ospravedlnění skrze víru a potom teprv obrizku jakožto znamení a pečeť ospravedlnění, aby tím zřejměji se jevil jakožto otec věřících, obřezaných i neobřezaných, ale kteří vesměs jsou všickni, jedni jako druzí, ospravedlnění jedině skrze víru. Ostatně svým příkladem ukazuje nám Abraham, v čem záleží víra ospravedlňující: jest to víra, která i proti rozumu lidskému věřiti se nerozpakuje a tím dokazuje vděčnost k všemohoucnosti Boží. „Není tedy psáno jen pro něho, že víra přičtena mu k spravedlnosti, ale také pro nás, jimž rovněž připočtena bude, jestliže věříme v toho, který z mrtvých vzkřísil Ježíše, Pána našeho, jenž vydán jest pro hříchy naše a vstal z mrtvých pro ospravedlnění naše.“ (Řím. III., 21—31; IV, 1—25.)

vstav z mrtvých s Kristem má zemřítí hříchu a žítí jedině Bohu skrze Krista Ježíše. (Řím. VI, 1—23.)

Duše, skrze spojení se smrtí svého Spasitele, vidí se osvobozena netoliko od hříchu, ale také od Zákona. Tento dojista panuje jen nad člověkem, dokud jest živ. Jako zákon o manželství podrobuje ženu muži, dokud tento živ jest, ale umřel-li muž, žena svobodna jest: tak také i křesťan: umřev s Kristem, není více pode jhem Zákona, ale spojen s Ježíšem z mrtvých vstalým nese ovoce skrze Boha, nebo „když jsem byl v těle, žádosti hříchů, kteréž byly skrze Zákon ¹⁾, provozovaly moc svou v ústech našich, aby ovoce nesli smrti; nyní pak jsme osvobozeni od Zákona, v němž jsme držáni byli, tak abychom Bohu sloužili v novotě ducha, a ne ve vetchosti litery.“ (Řím. VII, 1—6.)

Pokoj pevná naděje, láska Boží rozlitá v srdcích našich, osvobození od hříchu a od Zákona, toť zajisté jest zázračné ovoce ospravedlnění. Zbývalo ještě Pavlovi, by vyložil nejznamenitější účín ospravedlnění, totiž ono přetvoření, kteréž se děje v duši, oživujíc ji životem nadpřirozeným a Božským, životem Kristovým. Skrze tento život Duch Ježíšův, Duch Boží bydlí v nás; činí snadným, co bylo nemožné v Zákoně; z tělesného člověka činí duchovního, majícího život a lásku již jen pro Boha.²⁾ Nebuďme tedy živi podle těla,

¹⁾ Z toho však nejde, že by Zákon byl hříchem a sám vede ku hříchu. Pravda, padlému člověku bývá Zákon příležitostí ku hříchu, protože dává poznání a vzbuzuje žádostivost nedávaje síly, by jí odolal, ale sám v sobě jest svatý a dobrý. Důkaz toho jest boj, který podstupuje v nás člověk vnitřní, rozumný, který schvaluje zákon a chce jej plnit a člověk tělesný, který se mu protiví. Neboť „vidím jiný zákon v údech svých, kterýž odporuje zákonu mysli mé a jímá mne pod zákon hříchu, jenž jest v údech mých. Nešťastný já člověk! Kdož mne vysvobodí z těla smrti této?“ (Řím. VII, 1—25.)

²⁾ Ti, kteří jsou podle těla, oblibují si, což těla jest, kdož pak podle Ducha jsou, oblibují, co jest Ducha. Obliba těla jest smrt, obliba Ducha život a pokoj, protože moudrost těla jest nepřítelkyní Boží nebo není zákonu Božímu poddána, aniž pak býti může. Vy pak nejste r těle, ale v Duchu, v Duchu Kristovu. — Jestliže tedy Kristus jest ve vás, tělo sice mrtvo jest pro hřích, ale duch je živ pro ospravedl-

ale podle Ducha, nebo tělo plodí smrt, Duch plodí život, který z nás činí syny Boží. Jsouce pak synové Boží jsme i spoludědici Kristovi, majíce jistotu, jestliže s ním trpíme, s ním i oslaveni budeme. A jakou záruku máme tohoto ujištění? Jaké jsou znamení obnovení? Z počátku všechno stvoření lká a jako ku porodu pracuje a nemůže setřásti se sebe jeho porušení, leč pakli synové Boží vejdou do slávy; potom my sami, „my kteří lkáme, očekávající vyvolení synů Božích, vykoupení a osvobození těla našeho,“ a Duch s hůry, napomocen jsa naší mdlobě, prosí za nás lkáním nevýslovným; Bůh pak konečně od věčnosti nás předurčil, abychom byli připodobněni obrazu Syna jeho. Kteréž pak předřídil těch i povolal a ospravedlnil, a ty též také oslaví.¹⁾ (Řím. VIII 21—30.)

Pavel ve svém nadšení pro víru z očí ztratil Židovstvo, jeho Zákon, jeho dětinské obyčeje a jejich neúčinnost pro spasení. A přece to bylo hlavním předmětem tohoto listu. A proto se náhle k němu vrací, bera Boha za svědka, jestliže Ježíš a jeho království panující v duších platí mu všechno, proto nezapomíná na své bratry podle krve, aniž s nimi pohrdá, kteří jsou s ním příbuzní podle těla. Tak hluboký

nění. Jestliže pak Duch toho, kterýž vzkřísil Ježíše z mrtvých, přebývá ve vás, tenť oživí i smrtelné tělo vaše pro přebývajícího ve vás Ducha jeho.“ (Řím. VIII., 1—11.)

¹⁾ Což tedy k tomu díme? Jestliže Bůh s námi, kdo proti nám? Kterýž ani vlastního Syna svého neušetřil, ale za nás za všechny ho vydal na smrt, kterakž nám také s ním všeho nedá? Kdo bude žalovati na vyvolené Boží? Bůh sám je ospravedlňuje. Kdo jest, ježto by je odsoudil? Snad Kristus? Který za nás umřel, ano který i z mrtvých vstal, kterýž jest na pravici Boží, který se také přimlouvá za nás! A protože kdo nás odloučí od lásky Kristovy?

Zdali soužení nebo úzkost? nebo hlad? nebo nahota čili nebezpečnost? Zdali protivenství čili meč? . . . Ale v tom ve všem přemáháme pro toho, kterýž nás zamiloval. Jist jsem zajisté, že ani smrt, ani život, ani andělé, ani knížectva, ani mocnosti, ani věci přítomné, ani budoucí, ani síla ani vysokost, ani hlubokost, ani jiné stvoření, nebude moci nás odloučiti od lásky Boží, kteráž jest v Kristu Ježíši, Pánu našem.“ (Řím. VIII., 32—39)

jest jeho zármutek, když vidí jejich nevěru, že sám žádal zavrženu býti pro jejich spasení; neboť „jejich jest přijetí za syny Boží, jejich sláva i smlouva i Zákon i služba Boží i zaslíbení; jejich jsou patriarchové, z nichžto pochází Kristus podle těla, kterýž jest nade všechno Bůh, požehnaný na věky.“ (Řím. IX., 1—9.)

Tato zaslíbení Boží se uskutečňují i při jejich nevěře, neboť není to jenom krev, která činí pravého Israelitu, jest to vyvolení a povolání od Boha. Dějiny arcioctců jsou toho svědectvím; z dvou synů Abrahamových jeden jest dědicem zaslíbení, z obou synů Isakových, blíženců, nebyl první, který se narodil, vyvoleným otcem národa, ale druhorozený pouze podle milosti uděleného vyvolení Božího. A přece není v tomto vyvolení žádné nespravedlnosti, neboť nikdo nemá práva vyvolenu býti od Boha. Spasení tedy není ze skutků, ale z Boha, který se smilovává. Kdož tedy opovází se žádati účet z jeho volby? „Zdali nádoba hliněná dí tomu, kdo ji udělal: Proč jsi mne tak udělal? Zdaliž hrnčíř nemá moci nad hlinou, aby z jednostejného truple udělal jednu nádobu ke cti a jinou ku potupě?“ (Řím. IX., 20—21.) Člověk tedy nesmí si stěžovati, jestliže Bůh jednak snáší ve mnohé trpělivosti nádob porušených nádob hněvu vlastní vůlí způsobených k zahynutí, jednak připravil netoliko mezi Židy, ale i mezi pohany nádoby milosrdenství ustanovené k slávě Žid nesmí zapomínati, jestliže byl odstrčen, jestliže vypadl ze své přednosti, stalo se to proto, že naráží na kámen úrazu, na skutky Zákonem ustanovené. Jaká bláhovost hledati nadarmo ospravedlnění v pracném vykonávání veškerého Zákona, kdežto týž Zákon ukazuje nám cestu ku spasení, již snadno naléztí lze toliko skrze víru v Ježíše.¹⁾

¹⁾ „Nebo konec Zákona jest Kristus k ospravedlnění těch, kdož uvěří v něho.“ Nebo Mojžíš napsal o spravedlnosti, kteráž jest u Zákona: „Člověk, který zachovávati bude předpisů Zákona, živ bude.“ (Lev. XVIII., 6.)

Ale o spravedlnosti, kteráž jest z víry takto praví: „Neříkej v srdci svém: Kdo vstoupí na nebe? to jest, svéstí Krista dolů? Anebo kdo sestoupí do propasti Krista z mrtvých vzbuditi. Ale co dí Písmo?

A Bůh zajisté měl péči, by všechněm otevřel tuto cestu, posílaje své hlasatele do veškerého světa.

Než snad Bůh pro nevěru zavrhl svůj národ? Nikoli zajisté. Tak jako zachoval sedm tisíc lidí, kteří se neklaněli Baalovi, i nyní skrze svou milost zachová jádro vyvolených. V pravdě veliké množství zavírá oči a vzdaluje se, ale jejich zaslepenost není konečná; když pak pro tuto mdlobu byli pohané postaveni na místo Israele, vzbuzují u něho horlivost a jedenkrát ho přivedou k tomu, že i on bude následovati příkladu jejich. Jestliže pomíjející pád Židův, zatemnění jejich víry bylo bohatstvím a spaserím světa, čím bude jejich úplné obrácení? Probuzením života z mrtvých. Neboť „jestliže prvotiny svaté jsou, tedy i těsto svaté jest; a jestliže kořen suchý jest, tedy i ratolesti. Žeť pak jsou některé ratolesti ulomeny, a ty, byv planou olivou, vštípen jsi v ně a učiněn jsi účastníkem olivy i tučnosti její, nechlub se proti ratolestem ulomeným — nebo jestliže Bůh přirozených ratolestí neušetřil, tím méně ušetří tebe.“ (Řím. XI. 16—21.)

Ostatně Israel zůstane v zaslepenosti, dokud všichni národové nevejdou do Církve; potom Bůh se rozpomene na zaslíbení arciočům učiněná obrátí se k svému lidu a povalí jej. A takž nevěra Židů sloužiti bude pohanům k víře, a na vzájem pohané věrou přivedou Židy ku víře. A Bůh, když byl zastřel vše v nevěře, zase spasí všecky milostí svou jedněch skrze druhé.

„Ó hlubokosti bohatství moudrosti i vědomosti Boží! Jak jsou nevyzpytatelní soudové jeho a nevystižitelný cesty

„Blízko jest slovo v ústech tvých a v srdci tvém. (Deut. XXX., 12 až 14.) To jest slovo víry, kteréž kážeme, to jest, budeš-li vyznávati ústy svými Pána Ježíše a v srdci svém věřiti, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých, spasen budeš. Srdcem zajisté se věří k spravedlnosti, ale ústy se děje vyznání k spasení. Proto dí Písmo: „Žádný, kdož v něho věří, nebude zahanben.“ (Is. XXVIII., 16.) Není tedy rozdílu mezi Židem a Řekem, neboť tentýž Pán všem, bohatý ke všem, kteří ho vzývají, neboť „každý zajisté, kdokoli vzývati bude jméno jeho, spasen bude.“ (Ioel. II., 32.) (Řím. X., 4—13.)

jeho! Nebo z něho a skrze něho a v něm jsou všechny věci; jemu sláva na věky. Amen.“ (Řím. XI., 33, 39.)

Apoštol neopomíná, jakož to obyčejně při zakončení svých listů činívá, přidati nějaké rady pro život, neboť, když byl již tolikráte opakoval, že víra ospravedlňuje bez skutků, bylo též důležité, by nezamlčel, že tato víra, která není ovocem skutků, stává se původem jejich v duši ospravedlněné, kde stále působí skrze lásku. Na ten cíl a konec připomíná Římanům život svatosti, jež toto obnovení skrze Ducha Svatého vylévá na celé křesťanstvo, by hodno bylo jména toho. Všickni jsou jako údové jednoho těla: proroci jáhnové, učitelové, kazatelé, almužníci, duchovní vůdcové, rozdavači skutků milosrdných, všichni jednajíce jednomyslně, v prostnosti a horlivosti a s veselím duše. (Řím. XII., 3—8.) A bratři nechť vydávají těla svá, vášně své v oběť živou a čistou, svatou, Bohu libou, rozumnou službu svou. (Řím. XII., 1.) Odtud souhrn ctností, jichž Pavel doporučuje Římanům, říká:

„Milování vaše buď bez pokrytství, nenávidíce zlého, přidržíte se, což dobrého jest; v pečování jsouce neleniví, duchem vroucí, Pánu sloužící; v naději se radující, v soužení trpěliví, na modlitbě ustaviční; v potřebách se svatými se sdělující, hostinství ochotně prokazující, dobrořečte těm, kteříž vám protivenství činí; dobrořečte a nezlořečte. Radujte se s radujícími, plačte s plačícími, rovnomyslní vespolek jsouce; ne vysoko myslíte, ale k nízkým se myslí sklánějíte. Nebuďte opatrní sami u sebe, žádnému zlého za zlé odplacující; opatrujíte dobré netoliko před Bohem, ale také přede všemi lidmi. Může-li to býti, což na vás jest, se všemi lidmi pokoj majíce; ne sami se zastávající, ale dejte místo hněvu, nebo psáno jest: Mně pomsta, jáť odplatím, praví Pán. Ale lační-li, nepřítel tvůj, nakrm jej; žízní-li, dej mu píti, nebo to čině řežavé uhlí shrneš na hlavu jeho. Nedej se přemoci zlému, ale přemáhej zlé dobrým.“ (Řím. XII., 9—21.)

Pavel nepřestává jen na těchto obecných příkázáních. Ačkoliv Církev římská skládala se většinou z obrácených

pohanů, přece ve svém lůně chovala i věřící pocházející ze Synagogy neb aspoň takové, kteří ji navštěvovali. Mnozí odtud si přinesli přemrštěné myšlenky, které tenkrát v židovstvu roztrušovali Ebionité, před jejichž očima byl tento nynější svět královstvím ďábla. (Clem. Hom. XV., 6, 7. 8.) Juda Gaulonitský, prohlásiv Hospodina za jediného Pána světa, hlásal vzpuru proti Římu. (Jos. Ant. XVIII., I., 6. — Bell. iud. II., VIII., 1.)

Avšak netřeba jíti tak daleko, tito učedníci pochybovali o zákonitosti daní, o úctě a poslušnosti k zákonům císařským. Pavel uznal za dobré, aby je varoval před těmito pobuřujícími směry. Vědělť sám ze zkušenosti, jaké záštity došla nová víra až posud u nestranných úřadů římských; avšak byly to poměry nestálé, pomíjející. Pavel povznášeje se na vyšší stanovisko ukazuje Římanům, „že není mocnosti leč od Boha“ (Řím. XIII., 1.) následovně v každé zákonitě ustanovené moci panuje řád od Boha zřízený, jaksi výlev jeho božské moci a velebnosti, který zasluhuje úcty i zbožné poslušnosti.

„Protož z potřeby poddání buďte, netoliko pro hněv, ale také pro svědomí. Nebo proto i daně dáváte; služebníci zajisté Boží jsou, pro to samo sloužíce. Dávejte tedy všem, co jste povinni: komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo; komu bázeň, tomu bázeň; komu čest, tomu čest.“ (Řím. XIII., 5—7.)

Dále apoštol rozprádá šířeji jiný předmět, o kajicnosti, a jmenovitě o zdrženlivosti od masitých pokrmů, jak bylo u mnohých údů Církve římské v obyčeji. Odpor proti masu zvířecímu byl obecný u některých sekt náboženských, na něž úpadek úřední bohoslužby nemalý měl vliv, jako u Pythagorejců, Essenů Gnostikův a Ebionitů. (Lightfoot. Epis. to the Coloss. p. 379. — Epiph. adv. haer. XXX., 15.) Jejich přívrženci stavše se křesťany, nezanechali tohoto přísného života, zvláště postů, které měli za pokání za hříchy a zároveň za prostředek podmaniti si žádosti těla. Nepřestávali na tom, by jako Židé užívali masa čistého a předepsaného, nýbrž majíce všechno maso za nečisté, živili se zeleninou,

vína též nepijíce. (Řím. XIV., 2, 21.) Pavel neschvaloval této přílišné přísnosti, již měl za „slabost ve víře“ (Řím. XIV., 1.) ale ve jménu lásky žádá „silných“, kteří byli mnohem četnější, se ctí se míti k bratrům méně poučeným, nepohrdati jimi a všelikých hádek se vystříhati, pokud se týká i volby pokrmův, i rozeznávání dnů svátečních, zvláště soboty. (Řím. XIV., 2 – 5.)

V Římě nejen veliké množství Židů, proselitů, i pohanů, přejících náboženství Mojžíšskému, zachovávali klid v den sobotní, tak že vzezření města v ten den bylo zcela změněno.¹⁾ Křesťané je v tom následovali a drželi se tohoto obyčeje tím více, ježto shromažďovati se v den Páně, jak Pavel v Církvích ustanovil (I. Kor. XVI., 2. — Sk. XX. 7.) nevešlo ještě v obyčej a v užívání v Římě. „Silní“ majíce toto zachovávání klidu za pověru, prohlásili zřejmě, že všechny dni jsou dny Páně. (Řím. XIV., 5.) Pavel je napomínal, aby neodsuzovali bratří, kteří rozeznávají dny, jen aby se zalíbili Pánu.

Mnohem dále šel ve příčině volby pokrmův: kázal Římanům, jako to učinil u Korintanů, by se zdržovali ve společnosti „mdlých“ od masitých pokrmů, jež oni považují za nečisté, a takto vystříhali se pohoršení.

„Vím a za jistou věc mám v Pánu Ježíši, že nic samo ze sebe není nečisté . . . Avšak zarmucuje-li se bratr tvůj pro pokrm, již nechodíš podle lásky, nepřivozujž pokrmem svým k zahynutí toho, za kteréhož Kristus zemřel. Nebudiz tedy v porouhání dáno dobré naše. Království Boží zajisté není pokrm a nápoj, ale spravedlnost a pokoj a radost v Duchu svatém.“ (Řím. XV., 16—17.)

Tak určitě vytčené rady ukazují, že měl Pavel stále přátelské styky s Církví římskou; patrně bylo mu vše, co se v ní událo, známo a tudíž není se proč tomu diviti, ježto apoštol měl v té obci mnoho věrných učedníků, jako: Priscillu a Akvilu, své hostitele v Korintě a v Efesu, kteří na

¹⁾ Markquardt. Röm. Staatsverw. III. p. 81. — Hausrath, Neutestamentliche Zeitgeschichte, III, Die Juden in Rom p. 383—392,

svých potulných cestách, jež za obchodem podnikali, náhodou přišli do Říma; bylo tam též „shromáždění bratří, kteří se v jejich domě scházivali k modlitbám; byl to vřele milovaný Epenet, prvotiny Asie; Marie, která mnoho pracovala pro Církev římskou; Andronikus a Junie, jeho rodáci a spoluvězně, lidé to vážení u apoštolův a ještě před ním na víru Kristovu obrácení; ¹⁾ byl to Amplius, kterého zvláště miloval v Pánu. Urban, pomocník jeho v Kristu, Stachys milý, Apelles věrný Kristu, rodina Aristobulova, jeho příbuzný Herodion, všickni, kteří byli z domu Narcisova ²⁾ a kteří jsou v Pánu, Trifén a Trifos, kteříž pracují v Pánu, jemu milá Persida, kteráž taktéž mnoho pracovala v Pánu, Rufus, vyvolený v Pánu a jeho matka, kterou Pavel miloval jako matku svou, Asynkrit, Flegon, Hermas, Patrobas, Hermes, všickni bratří, kteří jsou s nimi; Filolog, Julie, Nereus a jeho sestra, Olympas i všickni svatí, kteří byli s nimi. (Řím. XVI. 3—15)

Z vlivu, jakýž měli v římské Církvi tito četní učedníci Pavlovi, vysvětluje se částečně zvláště vážný ton, který vládne v celé Epištole.

I zdaž nelze z jeho sebevědomí, z jeho volnosti slova souditi, že v té době byl Petr vzdálen od Církve, kterou založil? Zprávy o tom, kdy přišel do Říma a kdy tam bydlel, nenaznačují žádné určité doby, ³⁾ patrně jako ostatní apoštolé i on nedržel se jedné obce, ale sem tam kázal, nová bratrstva zakládaje a navštěvuje ta, jež byla dříve od něho zřízena. Pavel tedy věda, že obec římská jest sama sobě ponechaná, a snad od několika let svého neklamného vůdce

¹⁾ Tito učedníci, rodáci apoštolovi a před ním obrácení, byli bezpochyby ze Židů římských, kteří přijali víru o Letnicích (Sk II. 10), nebo na poutích v letech následujících. Poznali Pavla v některém městě, kde kázal, a tak pevně k němu přilnuli, že s ním sdíleli jedno z jeho četných uvěznění. (II. Kor. XI, 23.)

²⁾ Narcis, slavný propuštěnec Klaudiův, byl usmrcen r. 54 před tím, než Pavel psal list k Římanům. Není to tedy tentýž, o němž zde je řeč. (Tacit. Annal. XIII. 1.)

³⁾ Viz dílo „Sv. Petr“ kap. XVIII.

zbavena, mohltě se obrátiti k této obci tak směle jako k jedné ze svých, a mluvit k ní, ne jako její vlastní pastýř, ale jako hlava a učitel pohanů. Jen z tohoto důvodu propůjčil své služby obci od Petra zřízené, a s jakou výhradou? Víme to již a slova jeho Epištoly to zřejmě naznačují: „Avšak psal jsem vám, bratří, poněkud směleji jako ku paměti vám přiváděje, co vy již víte podle milosti, která mi dána jest od Boha, abych byl služebníkem Krista Ježíše mezi národy, posvěcuje Evangelia Božího, aby učiněna byla oběť národů vzácná skrze Ducha Svatého.“ (Řím XV., 15, 16.)

Kdežto ostatní listy byly psány hned při naskytlé k tomu příležitosti, tento list k Římanům, jak jsme pravili, zdá se býti napřed pracován. Zakončení ku konci posledních kapitol opět se opakující skutečně poukazují k tomu, že apoštol po několikráte se k nim vrací a vždy nové podrobnosti přidává.¹⁾

Předzvídáje, že by tito křesťané brzy také i v Římě způsobili rozbroj jako v Malé Asii, psal apoštol v jedné takové opravě listu: „Bratři, prosím vás, abyste si hleděli těch, kteříž činí různice a pohoršení na odpor učení, kterému jste se naučili a varujte se jich; neboť takoví neslouží Kristu, Pánu našemu, ale svému břichu,²⁾ a skrze lahodné

¹⁾ Tento výklad zdá se nám dostatečně odůvodněn pozdravy, které následují v kap. XV. a XVI., není potřebí uchýlovati se k rozličným zbytečným domněnkám, jaké tento fakt vyvolal u kritiků moderních. Nejdůmyslnější z těch hypotheses vyložena jest Renanem v tento smysl: Máme za to, že obsah Epištoly k Římanům jest obsah okružního listu. Sv. Pavel, jsa právě v době své plné činnosti, posílá ho nejdůležitějším Církvím, aspoň třem z nich, a jen výminkou též Církvi římské. Čtyřero zakončení ve verších XV. 33, XVI. 20, XVI. 24, XVI. 27, jsou zakončení exemplárů rozličným Církvím rozeslaných. Když se vydávaly Epištoly, vzat tu za základ exemplář Epištoly k Římanům, avšak by nic se neztratilo, vzaty též do textu rozličné varianty a jmenovitě rozličná zakončení těch exemplárů, kterých ve vydání opomenuto. (St. Paul Introd. LXXXII.) Ve spise P. Cornely (Introd. specialis in N. T. libros p. 479—482) nalezáme vyvrácení všech těchto hypotheses.

²⁾ Přepych a labužnictví byly v obyčeji u Židokřesťanů, neboť jim to apoštol stále vytýká. (II. Kor. XI. 20; III. 19; Tit. I. 12.)

řeči a pochlebování svozují srdce sprostných . . . Buďte moudří k dobrému a sprostí ke zlému, Bůh pak pokoje potře brzo satanáše pod nohy vaše.“ (Řím. XVI., 18—20.)

Tříkráte apoštol vzav péro do ruky, přidal k listu jakožto pečeť zvláštní přání pokoje a milosti. (Řím. XV., 33; XVI., 20, 24.)

Poslední a konečné potvrzení bylo toto krásné dobrořečení:

„Tomu pak, který mocen jest potvrditi vás podle Evangelia mého a kázání Ježíše Krista, podle zjevení tajemství od časů věčných skrytého, kteréž nyní zjeveno jest skrze Písma prorocká, podle rozkazu věčného Boha ku poslušenství víry, všechněm národům oznámeného, samému moudrému Bohu, skrze Ježíše Krista, jemuž čest a sláva na věky věkův. Amen.“ (Řím. XVI., 15—17.)

Křesťanka Febé, jáhenka z Kenchre, přístavu Korintského, šla za svými záležitostmi do Říma. Pavel jí svěřil list, doporučuje jí Římanům, by jí byli nápomocní v jejích potřebách jako na odplatu za tu velikou lásku, kterou měla vždy k bratřím a zvláště pro něho. (Řím. XVI., I, 2.) Pokorná sestra přijala uctivě toto poslání netušíc, že v rukou jejích jest jeden ze spisův, o kterém svět přemýšleti bude až do posledního dne. V pravdě žádný mudrc, žádná škola nepodá podobného vysvětlení o věcech, které zde na zemi nutno znáti, jako jsou: mravný život a hřích člověka, jeho zápasy a jeho určení, jeho nadpřirozené spojení s Ježíšem.

Kapitola patnáctá.

Návrat sv. Pavla do Jerusalema.

Myšlenky, jež Pavel ve svých listech ke Galatům a k Římanům vykládal, byly toliko ozvěnou jeho živého slova, jeho denních rozhovorů. Prodlením tří měsíců, které ztrávil v Achaji, slyšel veškerý Korint opět a opět, že konec jest všem zvyklostem Mojžíšským, (Gal. IV., 9—11; V., 1—6; Řím. III., 20; IX., 31—33; X., 21; XI., 1—10.) že v jejich zachovávaní nelze viděti leč stín skutečných věcí v nové víře. (I. Kor. X., 6—11.) Israel dojista byl v držení prvních počátků pravdy, ale mluvil o nich jako děti, které nerozeznávají, co rty jejich pronášejí (Gal. IV., 3—9);¹⁾ a v těchto zastaralých obyčejích nebylo žádné mravní síly, žádného vyššího podnětu. Židé stále na stráži stojíce, hned z prvních smělých a rázných pokusů, které Pavel podnikl za svého druhého tam pobytu, poznali, že mezi ním a jejich věrou nevyhnutelný boj nastane, stůj co stůj; jeden z nich jistě podlehne. Tedy potaji se uradili, že to bude apoštol a sice bez dalšího průtahu. Jejich nezdar u Galliana znechutil jim všelikého pobuřujícího hnutí (Sk. XVIII., 12—17); všude, kamkoli sahala moc římská, viděli, že Pavel jistě nalezne

¹⁾ totiž počátky vyučování více pozemského a světského, nežli duchovního; patrně míní se tím předpisy a zvyklosti hrubé a tělesné zákonem Mojžíšovým předepsané. (Kal. II., 8. 20.)

spravedlnost a ochranu. Tu dověděli se, že za krátko chce vstoupiti na loď a plouti z Korinta přímo do Palestiny; v tom doufali, že nad ním zvítězí. Ježto námořní kupci byli odvislí od bohatých a v obci židovské četných jednatelů, nešlo tu Židům o nic jiného, leč by získali nějakého nesvědomitého lodivodu, kterému by uložili spáchatí zločin, ježž by moře beze stopy pohltilo: tento úklad byl rychle pohotově.

Na štěstí dověděl se o něm Pavel, ač zdánlivý klid panující mezi Israelity Korintskými odvrátil od nich jeho pozornost, jen pozdalečí pozoroval hrozící nebezpečství; psal totiž Římanům: „Protož prosím vás, bratři, abyste mi pomáhali na svých modlitbách za mne k Bohu, abych vysobozen byl od nevěřících, kteří jsou v Judsku, a by oběť služby mé byla opět příjemná svatým v Jerusalemě.“ (Řím. XV., 30. 31.)

Jsa takto nucen, míti se stále na pozoru, upustil od přímé plavby, kteráž by jej přivedla do Jerusalema k Velikonocům, a rozhodl se učiniti velikou okliku kolem moře. Silnice po souši střežené mocí římskou byly mnohem bezpečnější. Ostatně nebyl Pavel nucen jíti samotén, učedníci, kteří jej doprovodili do Korinta, měli úlohu, všude jej následovati. Víme, že to byl Timotej a plnomocníci, kteří nesli almužny své církve, Sopater Berejský, Aristarch a Sekundus Soluňský, Kajus z Derbe, Tychikus a Trofimius z Asie. (Sk. XX., 4.)

Všickni, vyšedše současně s apoštolem, doprovodili ho až do Macedonie. Na některém místě pobřežním naskytla se příležitost, že mohli se dáti k břehům Asijským. Pavel jí použil, ale jen k vůli svým společníkům; nařídil jim, aby šli napřed a čekali naň v Troadé. (Sk. XX., 5).

On pak vydal se do Filipp, naděje se, že tam nalezne potřebné pomoci, by bezpečně mohl ukončiti cestu svou. Jistě by byl v přístavu Soluňském, jednom z nejčetněji navštěvovaných na pobřeží Archipelagu, našel nějakou loď se chystající ke plavbě na pobřeží Syrské, ale Židé tu byli

mocni a bylo se mu obávati téže nevraživosti, těchže nebezpečí jako v Korintě. Avšak Filippy zůstaly mu nejoddanější obcí. Vítr nenávisti, jenž proti němu se zdvihal v židovských obcích velikých měst námořních, nevál v Neapoli, přístavu tohoto města. Kam bezpečněji měl se obrátiti, by ušel nebezpečí jeho plavbu právě ohrožující?

Pavel shledal se v těchto místech s Evangelistou Lukášem, který z Korinta, kamž byl doprovodil Tita, spěšně se navrátil do Filipp. Po šest let učedník ten hlásal Blahou Zvěst obcím v této krajině. Chvála vzdávaná se všech stran jeho kázání obrátila naň pozornost Pavlovu. (I. Kor. VIII., 18.)

Duch Lukášův, spíše řecký, než orientální, jeho ublažená a průhledná řeč byly právě vhod apoštolování na Západě, jednak i jeho vědomosti lékařské (Kol. IV., 14) i námořnické doporučovaly ho jakožto vzácného společníka pro vzdálené misie v krajinách při moři Středoziemním. Pavel rozhodl se vzíti ho s sebou a zároveň, ani na to nepomýšleje, získal tím pro vypravování Skutků Apoštolských až do svého příchodu do Říma takové určitosti a takového původu, co se vypravování i nejmenších podrobností týká, že nikde podobného nenalezneš.

Byly tehda Velikonoce, apoštol strávil ve Filippách celý týden, v němž pojídají Židé chlebů nekvašených. (Sk. XX., 6.) jistě ne proto, by i on zachoval ten obyčej, neboť maje obyčeje Mojžíšské za zrušeny, domníval se, že není jimi vázán v Církvi po většině z pohanů se skládající. Slavnost, kterou slavil s bratřími Filippskými, byla táž, jež v naší bohoslužbě je místo Velikonoc židovských, památka to utrpení a vzkříšení Pána Ježíše.

„Kristus — pravil Korintanům při jiné příležitosti — Kristus, náš beránek velikonoční obětován jest, a protož hodujme ne v kvasu starém, v kvasu zlosti a nešlechternosti, ale v přesnicích upřímnosti a pravdy.“ (I. Kor. V., 7. 8.)

Zdali onen týden, který strávil apoštol ve Filippách,

poukazuje k tomu, že již tehda oktav Velikonoční, původem svým židovský, byl slaven v obcích křesťanských?

Netroufáme si to tvrditi, neboť tento jeho pobyt vysvětluje se přirozeně z okolnosti, že mu za těžko bylo naléztí hned, čeho právě v těch místech vyhledával. Jakkoli pilnou práci si dali bratři Filipští, nenalezli lodi přihotované k odplutí do Judska. Nejpríhodnější ještě byl člun vydávající se na jižní pobřeží Maloasijské, maje četné zastávky v přístavech, jmenovitě v Troadě, potom v Miletu.¹⁾

Apoštol, maje na spěch, přijal tuto dlouhou cestu, ponechávaje Pánu Bohu, by urychlil plavbu od břehův Asijských ke břehům Palestinským.

Počátek cesty nebyl přízniv spěchu Pavlovu. Člun, jakmile vyplul ze zálivu Thasosského, větrem protivným byv napaden, byl nucen sem a tam v oklikách plouti, tak že potřeboval pět dní, by dorazil do Troady, (Sk. XX., 6.) na místě dvou dnů, což býval čas obyčejný. Když vpluli do přístavu, zase tu bylo nové a mnohem delší opozdění; nalehavé záležitosti obchodní zdržely loď po celých sedm dní. (Sk. XX., 7.)

Pavlovi bylo útěchou, že netoliko našel zde své společníky, ale i malou Církev, již tak na rychlo byl opustil na své poslední cestě do Macedonie.

„Brány“, které byly tehda dokořán otevřeny Blahé Zvěsti, nezavřely se; konečně po uplynutí jednoho téhodne dosáhl toho Pavel, že tam v známost vešlo veškeré učení

¹⁾ Dlouhá cesta, dlouhé odpočinky v Troadě a v Miletu ve chvíli, kde Pavlovi na tom záleželo, by co nejdříve dorazil do Jerusalema, neopravňují dokonce míti za to, že loď od Pavla najatá, byla podrobena jeho rozkazům. Patrně, že apoštol byl nucen čekati v některých přístavních místech tak dlouho, až loďníci vynesli náklad a jiný zase naložili. Podmínky cestovní ovšem jej opravňovaly vystoupiti na zem, kde chce, ježto nám sv. Lukáš praví, že když pluli kolem Efesu, nemajíce se kam zastaviti, přece stalo se tak na povel Pavlův, který „pospíchal, bylo by možno, by byl o Letnicích v Jerusalemě.“ (Sk. XX. 16.) —

pravdy. Všickni poslouchající ho rozníceni byli slovem jeho; tu neočekávaný případ vzbudil pohnutí nejvyšší.

Byl večer před odjezdem Pavlovým; zapadající slunce ukončilo sobotu židovskou. V hodinách následujících, v prvních to hodinách dne Páně¹⁾ shromáždili se věřící vedle obyčeje k lámání chleba, a to mnohem četněji, než jindy, věděliť, že pozítří Pavel odcestuje. Místo, kde se sbromáždili, byl vysoký pokoj, jak staří mívali pod plochou střechou domů svých; ²⁾ že četné lampy vyhřívaly síň, otevřeny jsou okna ³⁾ čerstvému vzduchu nočnímu. Mládeneček, jménem Eutyches ⁴⁾ seděl na římsě okna. Bezpochyby denní práci jsa unaven, mínil se občerstviti chladným větříkem od moře vanoucím, by neusnul.

Pavel jen s těží loučil se se svými milými a proto prodloužil své rady a vyučování až do půl noci.

Ještě mluvil, když tu pojednou povstane veliký hluk; Eutyches, usnuv, spadl z třetího patra dolů. Zdvihli ho mrtvého. Pavel, slyše křik, sestoupil dolů. Když viděl to bezduché tělo, připadlo mu na mysl, jak Eliáš a Elisej vzkřísili synáčky svých dobrodinců. (III. Král, XVII., 17—24; IV. Král. IV., 18—37).

Apoštol Kristův měl tutéž moc, tentýž dech života; na-

¹⁾ Toto shromáždění nestalo se v noci z neděle na pondělí, neboť „učedníci — praví Skutkové — se shromáždili první den téhodne.“ (Sk. XX, 7.) Podle počítání židovského, jak bývá v Písmě, ten den počínaje v sobotu večer skončil se po 24 hodinách v neděli o šesté hodině večer.

²⁾ Byla to původně prostranná jídelna, v Římě tím názvem pojmenovali všechny hořejší patra domu, kterým se vstupovalo po schodech zevnitř od hlavního obydlí oddělených. Tyto místnosti bývaly často od domácího pána nebo hlavního nájemce lacino pronajímány. Na Východě zachovala hořejší patra své původní určení a sloužila k četnějším shromážděním (Varron. Ling. lat. V., 102. — Tit. Liv. XXXIX. 14. — Horac. I. Epišt. I., 91. — Sueton Vitellins 7.)

³⁾ Okna byla zavřena okenicemi. (Ovid. Amor. I., V., 3 — Juvenal II., 164.)

⁴⁾ Jméno to měli obyčejně otroci nebo propuštěnci.

klonil se k tělu Eutychově, objal ho, řka: „Nermuťtež se, však jest duše jeho v něm.“ (Sk. XX., 10.)

Nevšímaje si dále tohoto zázraku, vstoupil opět do hořejší síně. Nadešla hodina večere Páně apoštol lámal nebeský chléb věřícím, potom zasednuv k hodům lásky, pokračoval ve vyučování.

Teprve při svítání vstal se svými soudruhy; tito sedli na loď, on pak vydal se na cestu do Assu; ¹⁾ kamž i oni měli přijíti, neboť apoštol ustanovil u sebe, že pěšky půjde až k přístavu. Následující vypravování Skutků Apoštolských zdá se poukazovati k tomu, jakoby Pavel nebyl již býval v hořejší síni v Troadě, když Eutyches tam se opět ukázal. I bylo to velikým potěšením pro tuto Církev, že v tomto vzkříšeném bratru měli patrný důkaz o pravém apoštolském povolání svého zakladatele.

Proč pak asi Pavel vzdálil se od svých společníkův, on, kteréhož samota tak tíživala?

Snad mu bylo nějakou soukromou záležitostí vyřídit na této cestě; snad chtěl i v Troadě, jako jinde, vyvarovati se úkladů židovských. Ať tomu jakkoli osm toliko mil byl vzdálen od Assu; dobrou silnicí rychle přešel dubové lesy skrývající zřídla na hoře Idě; sestoupiv příkrým svahem, dělícím město od přístavu dolů setkal se se svými soudruhy. Od večera bezpochyby plavili se do Mytileny, ²⁾ ostrova to Safy a pěvcův Eolských. Na každém ostrově, v každém záhybu pobřežním v těchto modravých vodách tak mnohé vzácné jméno přivádí na paměť slavnou básnickou minulost.

Nazejtří loď vzdalujíc se Lesbu vplula u Smyrny na širé moře a pak se uchýlila do úžiny, dělící ostrov Chios

¹⁾ Assos, také Apollonia zvané (Plin. Hist. V., 32.) leželo na břehu zálivu Adramytského proti Lesbu. Strmá strán vedoucí z vysokého místa k břehu vnukla hudebníku Stratoníkovi hru slovní ve verších Homerských (Ill. IX., VI., 143)

²⁾ Mytilena (nyní Mytili neb Castro) bylo hlavním městem ostrova Lesbu. Ležíc na východním břehu ostrova, poskytuje lodím bezpečnou rejdu proti severozápadním větrům.

od poloostrova Klazomenského; vypustili kotvu, by zde přenocovali; na klikatém pobřeží tohoto ostrova otvírá se ráj Archipelagu. ¹⁾

Následující den země Jonské, záliv, do kterého Kaystr ústí, Efesus poskytovaly krásný pohled, Pavel však nechtěl se zde dokonce zdržeti. Věřící z města, křesťané z celého okolí byli by jej obstoupili a přinutili k příliš dlouhému pobytu, on však chtěl slaviti Letnice v Jerusalemě a sotva mu již zbývalo jen dvacet pět dní, by tam dorazil. Zaměřeno přímo do úzkého průplavu, dělicího pevnou zemí od ostrova Sama. Loď plula toliko kolem města téhož jména ²⁾ a dorazila na noc do rejdy Trogylské u paty hory Mykaly.

Nazejtří nebylo než jen několik hodin potřebí, by dostihli do chobotu, v němž ústí Meandr a proti jeho ústí vystoupili na zem v Miletu. ³⁾

Zde bylo lodi zastaviti se ještě mnohem déle, než v Troadě. Pavel nemohl jinak, leč trpělivě snášeti tento nový průtah; ale užil ho k tomu, že podal Efesu důkaz, proč pluje kolem města, nezastavil se tam, totiž že nestalo tak ani z opomenutí ani z chladnosti. Jakmile přistál, ihned vzkázal starším této Církve, žádaje, by přišli k němu. Všichni přišedše, tlačili se kolem apoštola na nábřeží Miletském. Ráno při svém odjezdu shromáždív je Pavel, tklivě se s nimi rozloučil, řka: „Vy víte od prvního dne, v kterýžto jsem přišel do Asie, kterak jsem po všechn čas s vámi

¹⁾ Důvtipu svých obývatelů děkuje svou pověst: průmysl Chiaťanů proslulý po celém Středozeří učinil z něho zahradu ovocem všeho druhu naplněnou.

²⁾ Nyní Tigani (pánev) tak nazvané od okrouhlého tvaru svého přístavu.

³⁾ Bídna vesnička Palatie označuje místo, kde se vypínalo toto město obchodní o čtyřech přístavech, z nichž jeden určen byl pro lodě válečné (Strabo XIV, I., 6) Také Meandr byl pověstným nejen svými naplaveninami, nýbrž i pro svůj klikatý tok. Nánosy v řece úplně oddělily od moře trosky slavného města, otčiny Thaleovy a Anaximandrový. Za času, kdy tam Pavel přistál, nebyl leč přístavem druhé třídy.

byl, slouže Pánu se vši pokorou s mnohými slzami a pokušeními, kteráž mi přicházela z úkladů židovských; kterak jsem ničeho nepominul z užitečných věcí, abych vám neoznámil a vás neučil veřejně i v domích soukromých, svědectví vydávaje Židům i pohanům o obrácení se k Bohu a o víře v Pána našeho Ježíše Krista. A hle, nyní jsa vázán duchem, ¹⁾ jdu do Jerusalema, nevěda, co se mi má tam přihoditi, že mi Duch Svatý ode města k městu osvědčuje, že okovy a soužení očekávají mne v Jerusalemě. Ale nic se toho neštítím, aniž život svůj dražší činím sebe, jsa hotov, obětovati jej, jen abych dokonal běh svůj a vyplnil povolání, jež jsem přijal od Pána Ježíše k osvědčování Evangelia milosti Boží. Vím, že neuzříte více tváři mé, vy všickni, mezi kterými jsem chodil, káže o království Božím. Protož osvědčuji vám, že jsem čist od krve všech, neboť jsem nepominul, zvěstovati vám všelikou radu Boží. Buďtež bedliví sebe i všeho stáda, v němžto Duch Svatý ustanovil vás biskupy, abyste spravovali církev Boží, ²⁾ kteréž dobyl svou krví; neboť vím, že po mém odchodu vejdou mezi vás vlci hltaví, kteříž nebudou šetřiti stáda. A z vás samých povstanou muži, kteří budou mluvití převzácné věci, aby obrátili učedníky po sobě. Protož bděte, majíce v paměti, že jsem po tři léta nepřestával dnem i nocí s pláčem napomínati jednoho každého z vás. A nyní poroučím vás Bohu a slovu milosti jeho, kterýžto mocen jest vzdělati a dáti vám dědictví mezi posvěcenými. Stříbra a zlata, nebo roucha nežádal jsem od žádného, jakož sami víte; tyto ruce, kteréž vidíte, podávaly mně i mým soudruhům, čeho nám bylo potřebí. Všecko ukázal jsem vám, že tak pracujíce máme pod-

¹⁾ Duchem Božím, který ovládá ducha mého, veda ho, kam chce, jako zpoutaného zajatce.

²⁾ Rukopisy A, C, D, E, kladou na místo slova „Boží“ — „Páně“. Dáváme přednost čtení „Boží“ jak je mají rukopis Vatikanský, Sinajský, Vulgata, Překlad syrský, ježto také jest výrazem sv. Pavlu obecným. Třináctkrát tak píše ve svých Epištolách „Církev Boží“ a nikdy „Církev Páně.“

porovati chudé a pamatovati na slovo Pána Ježíše, jež řekl: „Blahoslaveněji jest dáti, než bráti.“¹⁾

Na to Pavel pokleknuv, modlil se se staršími Efesskými. Všichni propukli v pláč, neboť slova „Vy mne více neuzříte“ jim prorývala srdce, a všickni, jeden po druhém, padajíce na šiji jeho, objímali ho.

A když nadešla hodina odchodu, provodili jej až břehu a tu bylo nutno, „abychom se odtrhli od nich“ dí sv. Lukáš. (Sk. XXI., 1).

Loď zmizela jim z očí, příznivý vítr hnal nás přímo na ostrov Kos.

Rejda tohoto ostrova byla po vš chlen čas velmi navštěvována;²⁾ zakotvili se tu, neboť byla noc. Nazejtří cbepluvše vyčnívající hrot půlostrova Knidu daleko do moře, dopluli jsme Rhodu.³⁾

Druhého dne ráno objevily se na severu sněžky na březích Lycských; plavci brali se pak směrem k sedmeru předhoří, jejichž zelená temena vystupují v před do moře, potom plavíce se podél toho úskalí a podél ústí Xantu, spatřili mezi samými palmami vyčnívati Pataru, její chrám Apolonův, její ve skále vytesané divadlo.⁴⁾ Bylo to místem, kde loď se zastavovala; i přistáli zde.

¹⁾ To jest jedno z řídkých slov Páně, které se k nám dostalo jinou cestou, než skrze Evangelium.

²⁾ Vyváželo se odtud v staré době víno a znamenité látky do Italie (Plin. Hist. nat. XIV., 10. — Horac. IV. Od. XIII.) Pro víno a ovoce plavily se tam četné čluny, tak že žádný přístav na Archipelagu nebyl více navštěvován.

³⁾ Ležíc na úhlu Malé Asie, jest přirozenou zastávkou lodím, které krouží podél pobřeží půlostrova. Tato jeho příznivá poloha, tak i krása ostrova měly zvláštní půvab. Staří o závod vychvalovali jeho čarovné podnebí, byl jim „zemí růžovou“ (od řeckého ῥόδον = růže) „nevěstou slunce.“ „Není dne — praví Plinius — že by jasný paprsek nepronikal oblohou.“ (Plin. Hist. nat. II, 62.)

⁴⁾ Ačkoli město Xantus bylo spojeno s mořem, řekou stejnojmennou, byla přece Patara vlastním přístavem. (Appian. de Bellis civil. IV., 81.)

V tomto přístavu popřál jim Bůh příležitosti, že mohli urychlit cestu svou, neboť právě se chystala loď k břehům Fenickým; sotva přistáli, hned zase vstoupili na loď a pluli na širé moře.¹⁾

Čtyři dni dostačovali k obyčejné plavbě,²⁾ jíž, jak se zdá, nic nepřekáželo. Sv. Lukáš dí: „A když se počal ukazovati Cypr nechavše ho na levé straně, plavili jsme se do Syrie a přistáli v Tyru, nebo zde měli složití náklad s lodi.“ (Sk. XXI., 3.)

Tato práce vyžadovala celého téhodne; Pavel užil toho času, by navštívil bratry v městě, kde byla obec křesťanská od prvopočátku utvořená z věřících, kteří se rozprchli pro smrt sv. Štěpána. (Sk. XI., 19.)

Apoštol tudy šel před šesti lety, když z Antiochie vstupoval do Jerusalema na sněm, způsobiv jim radost velikou, když jim vypravoval o obrácení pohanů (Sk. XV., 3.) dle čehož poznal, že tato obec je s ním jedno srdce.

Z těchto projevů neznámých Židokřesťanů lze za to míti, že většina křesťanů této obce pocházela z pohanstva. Žili zde, odloučení jsouce od Synagogy a málo bylo o nich známo, takže i Pavlovi bylo teprve vyhledávati jich po třech lidnatých čtvrtích. (Sk. XXI., 4.)

Smutné předzvěsti, které ve všech městech stíhaly Pavla, projevíly se mnohem hrozivěji, než kde jindy, v Tyru, když se tu věřící shromáždili k liturgii.

Mnozí, jsouce u vytržení mysli, do jakéhož vylití darů nadpřirozených přivádělo věřící, tušili nebezpečí, do něhož se vrhal apoštol, a proto zapřísáhali ho, by se do Jerusalema nevydával. Pravili: „Duch Svatý mluví skrze nás, abys nevstupoval do Jerusalema. (Sk. XXI., 4.)

¹⁾ Bezpochyby ještě téhož dne, neboť ve svém vypravování, když nejeli až druhý den, sv. Lukáš neopomíná to zřejmě naznačiti.

²⁾ Vzdálenost byla asi 450 mil římských a plavba lodí na vysokém moři při příznivém větru obnašela 125 mil za den.

Než týž Duch, jenž odhalil jim budoucnost, pobádal Pavla k nebezpečství: Jakmile loď byla pohotově, chtěl odcestovati.

Všickni věřící s manželkami a dětmi provodili jej ven za město až k pobřeží a poklekše na kolena na písčitém břehu, modlili se; potom rozloučili se s apoštolem, který vstoupil se svými soudruhy na loď, Tyrští pak vrátili se domů plni jsouce zármutku a obavy.

Tentýž večer přirazila loď do Ptolomaidy, chtěc se tu zdržeti, ale Pavel usoudil, že upustí od cesty po moři a pěšky vydá se do Cesaree Palestinské. Avšak neodešel, by neuzřel bratří v Ptolomaidě, u nichž pobyl jeden den. A druhý den ráno vydali se na cestu do Cesaree; nejméně dva dny cesty jej od ní dělily, neboť bylo nutno obejítí okrouhlý chobot Ptolomaidský, potom po celé šířce přejíti horu Karmelskou a částečně ubírat se dlouhou plání Saronskou. Jsa nyní jist, že v čas přibude do Jerusalema na Letnice, nechvátal příliš apoštol, zdržuje se několik dní v Cesarei, jedné to z řídkých obcí Palestinských, kde doufal jistě, že najde smýšlení s jeho vlastním míněním se shodující.

Zakladatel této obce byl Filip, jeden ze sedmi jáhnů, jenž byl pravým dědicem ducha Štěpánova.

Viděli jsme tohoto učedníka, an prve ještě, nežli jakožto první mučedník za evangelickou svobodu oživil v Pavlovi, směle vydal se na obrácení pohanů, nesa víru Samaritanům, a potom pokřtil eunucha Ethiopského. (Sv. Petr. Kap. V.)

Od dvaceti let sídlil v Cesarei, jež byla městem cizinců do země židovské přibylých.

Jedinou ctižádostí jeho bylo udržeti se v nízkém postavení, kam ho Bůh postavil, neplatiti přede tváří bratří za nic jiného, než za jednoho ze sedmi jáhnův, jejichž úkolem bylo v pokoře sloužiti Církvi; ale jeho horlivost v kázání Blahé Zvěsti vyšinula ho z koleje, tak že jeho dům v Ce-

sarei všeobecně se nazýval dům „Filippa Evangelisty“ (Sk. XXI., 8.)

Ale nepracoval tam o díle Božím samojediný, jeho čtyři dcery, zůstavše pannami, pomáhaly mu v rozšiřování víry; název „prorokyně“, jak je jmenují Skutkové, ukazuje, že z darů Ducha Svatého obdržely dar nejužitečnější a Pavlu nejmilejší dar ku „vzdělání, i napomínání i potěšení“. (I. Kor. XIV., 3)

V této rodině, jež nejlépe apoštolu porozuměti mohla, strávil několik klidných a volných dnů, jichž nikdy více nezažil, a i zde, v Cesarei, byl z toho klidu vyrušen. Prorok Agabus, kterého Pavel před sedmi lety našel v Antiochii, (Sk. XI., 27—30.) sestoupil s hor do Judska.

Nebezpečí, jimž se vydává apoštol, byla mu zjevena. Chtěje lépe připravit mysli věřících, nápodobil staré proroky skutkem výmluvným.

Vešed po tichu do shromáždění věřících přiblížil se k Pavlovi a vzav jeho pás, svázal sobě ruce a nohy.

Oči všech byly naň obráceny a všickni tu stáli, jakoby se ho chtěli tázati; on pak odpověděl proroctvím, řka: „Totof praví Duch Svatý: „Muže, jehož jest tento pás, tak sváží Židé v Jerusalemě a vydají v ruce pohanů.“ (Sk. XXI., 11.) Ačkoli proroci na celé cestě podobná slova pronášeli, přece tentokráte nastávající nebezpečí a moc Agabova mnohem větší vzbudily postrach. Bratři Cesarejští, sami soudruhovité Pavlovi, shlukše se kolem apoštola, prosili ho, by se pozdržel, ale hlas Boží volal ho zjevně a neodolatelně. I pravil: „Co činíte, plačíte a trápíte srdce své? Však já netoliko svázán býti, ale i umříti hotov jsem v Jerusalemě pro jméno Pána Ježíše.“ (Sk. XXI., 13.)

Na tato slova, v nichž zračí se něžné srdce apoštolovo, ale i jeho neodvratná vůle, všickni pochopili, že tu marné všecko nalehání. „Staň se vůle Páně!“ pravili a smutně připravovali se k odchodu.

Někteří bratři z Cesarei pokládali si to za čest, aby tatáž nebezpečí s apoštolem sdíleli; i provázeli Pavla, ve-

douce s sebou nějakého Mnasona Cyprského, starého učedníka, který měl dům v Jerusalemě. Pavel a soudruzi měli u něho býti hospodou a v čas poplachu nalézt tam přístřeší. Než co bylo lze očekávati od této opatrnosti, co od nejvěrnější oddanosti?

Odešli se srdcem plným nepokoje a úzkosti.

Kapitola šestnáctá.

Vzbouření v Jerusalemě. — Sv. Pavel jat.

Pavel vešel do Jerusalema, nemaje nejmenší pochybnosti o tom, že ho tam očekávají jednak úklady od nevěřících Židů, jednak chladné přijetí od Církve mateřské. Od té doby, co vyšel z Korinta, nepřestával se modliti, aby oběť jeho služby byla dobře přijata (Řím. XV. 30. 31), po cestě ovšem pociťoval víc a více se vzmahající nepokoj, ježto i židokřesťané i neobrácení Židé rovnou měrou byli mu nepřáteli. Skutečně všickni měli za věc dokázanou, že nepravě vykonává úřad apoštolský a že učení, jež kázal Židům v zemích pohanských odvrátilo je od Mojžíše. (Sk. XX., 3. 22. 24. 38; XXI., 4. 11—13); každý krok, který učinil na této volné dráze, bolestně se ozýval v Jerusalemě, jméno Pavlovo rozsívalo tam jen nedůvěru a rozhořčení. Nic méně v hloubi této všeobecné proti němu nelibosti bylo přece znáti něco soucitu.

Spolek Hellenistů, z jichž středu vyšel sv. Štěpán, čítal ještě některé věřící, byli to bezpochyby ti, kteří „s radostí přijali apoštola“ (Sk. XXI., 17.) věnujíce mu večer po jeho příchodu několik hodin klidu a pravého bratrství.

Druhý den na to chtěl promluvit k vlastní Církvi Jerusalemské. Maje kolem sebe své soudruhy, šel do obydlí Jakubova, kde starší, dozvěděvše se o jeho přítomnosti a jsouce z toho potěšeni, shromáždili se společně. Apoštol

„vypravoval dopodrobna všecko, co Bůh skrze službu jeho učinil mezi pohany.“ (Sk. XXI., 19.)

V tomto soukromém shromáždění mezi pastýři duchovními, kteří mnohem spíše mohli chápati pravdu jeho slov, nežli věřící, rozhovořil se apoštol zcela otevřeně podle duše své, vydávaje svědectví, co mu bylo zakoušeti od vyslanců Jerusalemských a za jak krutých bojů konečně se mu podařilo vyrvati jim pohany, by je přivedl k víře Kristově. Při tomto vypravování propukli starší v radost bujarou i upřímnou. Malá Asie, Macedonie, Řecko, celá polovice to světa na víru obrácená, to bylo příliš stkvělým vítězstvím, než aby neuznávali, že v tom jest ruka Boží, která vedla Pavla a pracovala s ním.

I modlili se a velebili Boha; vzdavše díky Bohu, přece přemýšleli o tom, co jim vypravoval apoštol, avšak nikoli bez obavy. Což jim bylo domnívati se o tom, že tak málo dbá předpisů Mojžíšových, což o tom, že pohany od nich osvobodil, žádaje pro ně úplné svobody? Bylo důležité o všech těchto věcech šetřiti mínění Židů v tak velickém množství na víru obrácených, jich se čítalo až do tisíců

Zdaž při pohledu na Pavla a na pohany, které s sebou přivedl, a kteří žijí dle zvláštního svého způsobu, zdaž tu nepropuknou v bouřlivé stížnosti podněcující lid proti němu? Nejbezpečnějším prostředkem, aby klid nebyl porušen, by bylo, kdyby Pavel učinil veřejné vyznání víry židovské; Jakub a bratři usilovali o to, radíce mu ke kroku, který by osvědčil jeho horlivost pro Zákon a zároveň jeho lásku pro chudé bratry svatého města.

Mnozí z těchto chudých bratří učinivše slib naziratu, nevěděli, jak zaplatiti oběti, jež vyplnivše slib, přinésti byli povinni; bylo jim tedy čekati, až některý dobrodinec za ně zapraví tak veliké vydaje.¹⁾ Ovšem nedostávalo se jim ta-

¹⁾ Žid, který se zavázal slibem, že nebude píti kvašených nápojů, že nechá růsti si vlasy po nějaký čas, ukončil-li svůj nazirat, byl povinen přinésti oběti, o nichž v knize IV. Mojžíšově čteme tyto podrobnosti: „Tento jest zákon posvěcení. Když dnové, kteréž byl ze slibu

kové štědrosti, neboť zámožní Židé kladli si za čest, když mohli jim přispěti, ano někteří zvlášť o slavných příležitostech dávali až na sta nazirům ostříhati vlasy, aby byl slibu sprostěni. (Jos. Ant. XIX. VI, 1.)

Soudíce podle a!mužen, jež Pavel přinesl, měli jej bratři Jerusalemské patrně za boháče; i nabádali Jakuba a starší, by projevili přání, aby také on povzbudil svaté město podobnou štědrostí.

I pravili: „Vidíš, bratře, kolik jest tisíců mezi Židy, kteříž uvěřili, a všickni jsme horliví milovníci Zákona. O tobě pak slyšeti, že bys učil odstoupení od Mojžíše ty Židy, kteří jsou mezi národy, odvraceje jich, že nemají obřezávati synů svých a podle obyčejů židovských žiti. Což tedy činili? Nepochybně sejde se kolem tebe množství lidu, neboť slyšeli, že jsi přišel; učiniž tedy, co tobě povíme? Máme čtyři muže, kteří mají na sobě slib. Pojma je, posvěť se s nimi a učiň náklad za ně, aby oholili hlavy své, a zvědí všickni, že křivé jest, co o tobě slyšeli, ale že i sám chodíš, ostříhaje Zákona. Ze strany pak těch, kteří z pohanův uvěřili, my jsme psali, usoudivše, aby se varovali obětovaného modlám a krve, a udáveného a smilstva.“ (Sk. XXI, 20—25.)

Není žádné ve Skutcích apoštolských o tom stopy, že by Pavel byl nějak překvapen, anebo že by byl odporoval tomuto návrhu. Maje dobrou vlastnost zapřítí sebe, když toho vyžaduje dobro bratří, povznesen byl nad každý ohled osobní.

Nenamítal ničeho, by snad přiznáváje se tak zjevně k Mojžíši, nesnížil se přede tváří Jerusalema, zapřel své cho-

uložil, vyplní se, přivede ho kněz ke tvářím stánku úmluvy a obětovati bude oběť jeho Hospodinu, beránka ročního bez poskvrny v oběť zápalnou, a ovci roční bez poskvrny v oběť za hříchy, i skopce bez poskvrny v oběť pokojnou. Obětovati bude též koš přesných chlebů, koláče z nejlepší mouky pšeničné, skropené olejem a přesné pečivo přesně skropené olejem, zároveň s oběťmi suchými a mokrymi . . . Tentž jest zákon Nazira, kterýžto slíbil oběť Hospodinu času posvěcení svého mimo těch věcí, které bude chtíti obětovati ze své vůle.“ (Num. VI., 13—21 a Jos. Bell. Jud. II, XV., 1. — Talmud Jerus. Nazir X., 3.)

vání, své poučování pohanů; ale k čemu přetvařovati se k takové zbožnosti, již měl za marnou a neužitečnou; což by se to nemohlo zdáti jako nějakou vytáčkou?

Jestliže takové myšlenky se kroužily v jeho hrdé a pokud se cti týká, zvláště jemné mysli, přece neopanovaly jeho duši, anobrž mnohem šlechetnější pocit jí ovládal, býti všechněm všecko, by všecko získal Kristu. (I. Kor. IX., 21. 22.)

Vždyť pak přišel do Jerusalema právě s tím úmyslem, aby utišil rozhořčené mysli a v bratrské shovívavosti sjednotil Církev mateřskou se všemi obcemi, jež vyšly z pohanů. Každý prostředek, by k místu přivedl tuto svornost, zdál se mu býti dobrým.

Ostatně i když učiní tak, jak mu navrženo, nebude nikterak v odporu sám s sebou, protože radíval pohanům raději podrobiti se obyčejům židovským, nežli býti bratřím ku pohoršení.

Píšeť Korinťanům: „Neboť jsa ode všech svoboden, učinil jsem se všech služebníkem, abych jich více získal. I učiněn jsem Židům jako Žid, abych Židy získal; těm, kteříž jsou pod Zákonem, učiněn jsem, jakobych byl pod Zákonem, ačkoli nejsem mu již podroben.“ (I. Kor. IX., 19—21.)

A právě nedávno slyšeli jsme, jak připomínal Římanům, že nade všecko jest láska, a že lépe jest podrobiti se některému obyčeji v sobě neužitečnému, nežli pohoršiti nejmenšího z bratří. (Řím. XIV., XV.)

Jménem této lásky nutili starší Jerusalemsí apoštola, by bral podílu na obřadu Mojžíšském; i nastoupil na jejich návrh. Druhý den vzav s sebou čtyři věřící, jež mu naznačili, vešel do chrámu a očistiv se, sdělil s kněžími, kdy předepsané oběti budou za každého z nich po sobě obětovány dle doby, v které sliby jejich se ukončí, očisťování posledního nazíra mělo se skončiti teprve sedm dní později.¹⁾

¹⁾ Jižto lhůta těch čtyř slibů byla rozdílna, měly býti oběti obětovány na rozličné dny, v ty, o kterých každý slib zvlášť končil, pro

Pavel tedy pobyl celý týden v chrámě se svými společníky, máje účast v jejich obětech a modlitbách,¹⁾ i činil to z celé duše a s celým srdcem co nejupřímněji, ježto nazírat byl jedním z obyčejů, jehož tajemný význam dobře se hodil do rámce jeho náboženského smýšlení.²⁾

A v skutku v tom posvěcení, kde Žid „se oddělil, aby byl Hospodinův“ (Num. VI., 5) vše směřovalo k duchovnímu boji, jež apoštol tak důrazně hlásal, by osvobodil člověka od těla „od zákona hříchu a smrti“ (Řím. VIII., 2.) aby učinil „z těla svého obět živou, svatou, Bohu příjemnou.“ (Řím. XII., 1.)

Síně chrámové pro naziry, v nichž se očišťovali, měly vyhlídku na druhou terasu chrámovu ve dvoře pro Israelity.³⁾ Ostatní Židé nevstupovali na toto místo leč v čas obětí a prodlévali raději na nižší rovině, ve dvoře pro pohany. Zdá se, že Pavel po dobu svého zátiší, nešel mezi lid, který sem tam přecházel ve dvoře polou světském; zůstal ve společnosti svých čtyř nazirů ve dvoře Israelském, jsa zcela zabrán posvátnými obřady, a proto byl u všech ctěn.

Ku konci těch sedmi dnů spatřili jej Židé z Asie v po-

posledního nazira až sedmý den. Někteří vykladaatelé soudí neprávem z tohoto místa Skutkův Apoštolských, že očišťování od naziratu trvalo celých sedm dní. Avšak v Písmech ani v podání židovském není zmínky, že by skutečně takový obyčej byl.

¹⁾ Jest skoro pravdě nepodobno, že by Pavel sám byl učinil slib naziratu po sedm dní, které strávil v chrámě, neboť se k tomuto způsobu života nezavazovali na méně, než na třicet dní (Tal. Nazir I., 3. — Jos. Betl. iud. II. XV., 1.), a ve Skutcích nikde nestojí, že by apoštol výmínkou učinil slib na menší lhůtu. Jednoduše se tam praví, že se očištil společně s naziry, to jest, že měl účastenství v jejich obmytí a v jejich obětech.

²⁾ Viděli jsme, že v Kenchrách sám učinil takový slib. Kap. IX.

³⁾ Hora chrámová, Moria, poskytovala pohled tří nad sebou vyzvižených pater stupňovitých. Nejnižší tvořilo prostornou rovinu, kde měli pohané volný přístup, odkud název jeho „dvůr pro pohany.“ Na straně severozápadní tohoto obvodu byl druhý taras z výši dvaceti loktův pro Židy a měl název „dvůr Israelský.“ Schodiště o patnácti stupních vedlo z druhého tarasu na nejvyšší prostor, na němž se nacházel chrám.

svátném obvodu chrámovém. Cizinci tito náleželi k Synagogám Kristu nepřátelským, byli to titěž, jichž pronásledování tak bolestně znepokojovalo Pavla, když bydlel v Efesu. (Sk. XX., 19.)

Strach před Římem držel je na uzdě v Malé Asii, i v Jerusalemě ještě je ovládal, neboť potkali Pavla. přicházejícího do města, ve společnosti pohana z Efesu, Trofima, a proto se ničeho proti němu neodvážili. (Sk. XXI., 29.)

Mnohem volněji se cítili ve dvoře Israelském při pohledu na nápisy, hrozící smrtí každému pohanu, který by se opovážil překročiti tento posvátný obvod.¹⁾ Jejich fanatism se tím rozpoutal; domnívali se, že Pavel uvedl tam Trofima Efesského, a majíce to za pravdu, protože si toho přáli, pospíchali do nižšího nádvoří rozhlašující, že Pavel poskvrnil chrám. Rozbouřený lid šel za nimi; i vrhli se na Pavla, křičíce: „Synové Israelští, pomozte! Hle, toť jest ten člověk, kterýž proti lidu, i Zákonu i tomuto svatému místu všudy učí; nad to i pohany do chrámu uvedl a poskvrnil svatého místa tohoto.“ (Sk. XXI., 28)

Celé město bylo brzy vzhůru, se všech stran přibíhali do chrámu. Zatím Židé Asijští uchopivše Pavla, táhli jej ven z chrámu mimo dvůr Israelský, neboť to místo bylo příliš svaté by ho tam zabili. Levité, bojíce se, by nebyla poskvrněna svatyně, vytlačili je ven na schodiště vedoucí do nádvoří pro pohany a zavřeli brány za nimi; již byli na tom, že ho zabijí, když tu pojednou vojáci římsí, razíce si cestu tím množstvím, sem přispíšili.

Tito vojínové sestoupili s tvrze Antoniovy, jež na severo-

¹⁾ Jos. Bell. iud. V. V., 2. — Antiq. XV. XI., 5 Jeden z těchto nápisů byl odhalen p. Clermontem Ganneau-em na stěně jedné školy Jerusalemské, blíže starého chrámu Herodova. Překlad jeho zní: Žádný cizinec nevstupuj za zábradlí, které jest kolem místa svatého, aniž do jeho obvodu. Kdo bude chycen, nechť neobviňuje leč sebe samého z toho, co bude následovati: smrt. (Clermont. Fraudes archéolog. 1742. — Vigouroux. Le Nouveau Testament. et Decouvertes archeolog. chap. VII.)

západní straně strměla nad chrámem. (Jos. Bell. jud. V., V., 8. — Antiq. XX., V., 3.)

Tisícník, kterému vladař svěřil ochranu města, sídlil tam s veškerou posádkou.

V hlavním sídle fanatismu, jakým byl Jerusalemem, zvlášť o velikých slavnostech býval tento důstojník vždy na stráži, ruku máje na jílci meče.

Právě povědíno mu: Všechn Jerusalemem se bouří! Ihned pojav několik setníkův a oddělení vojska přiběhl po schodech vedoucích s tvrze do nádvoří pro pohany (Jos. Bell. jud. V., 5. 8. — de Vogüe Le Temple du Jer. p. 52.)

Lid spatřiv Římany, poněkud se utišil a i nejzuřivější ustáli bítí Pavla; důstojník prodrav se přímo až k němu, vytrhl jej z rukou jejich.

Tisícník jmenoval se Lysiáš; původem Řek zakoupil si od Klaudia právo římského občana, přidav k jménu svému jméno Klaudiovo; rod, povolání, řeč, vše jej činilo cizincem mezi národem, jež na uzdě držeti bylo mu uloženo. I mysl, odkud tak náhlé vzbouření, jehož nejmenší hnutí ve dnech předcházejících nebylo předvídati?

Jediná myšlenka mu vstoupila na mysl: několik dní před tím na tisíc horlivců vedených jakýmsi Židem z Egypta pokoušelo se o vzpouru, ale byli porubáni od vojáků u bran Jerusalemských (Jos. Ant. XX. VIII., 6), vůdce jejich zmizel a všecko pátrání po něm bylo marné. Lysiáš se domníval, že zajal tohoto buřiče, rozkázal ho svázati dvěma řetězi ¹⁾ a tázal se lidu, kdo je a co učinil. Jedni tak, druzí jinak křičeli; tedy tisícník nemoha se ničeho dovědět pro hluk, rozkázal vésti Pavla do pevnosti.

¹⁾ Dva strážníci se postavili po obou stranách Pavlovi a nejsouce spokojeni držeti v rukou řetězy apoštolovy, zavěsili si je na ramena, přičiníce je k okovům, které na obou rukou jatého připevněny byly. Bylo tu zvykem římské stráže, na nějž naráží slovo Senekovo: „Eadem catena et custodiam et militem copulat.“ (Jeden a týž řetěz i strážence vojáka poutá.) (Epist. 5. — Jos. Antiq. XVIII. VI., 7., 10.) Každý voják římský měl při sobě mimo jinou výzbroj také řetěz a řemen. (Jos. Bell. jud. III. V., 5.)

Lid pak, vida, an zajatý odváděn jest od vojáků, roz-zuřiv se, že tento ušel jeho pomstě, vrhl se za nimi křiče: Zahlad' jej! zahlad' jej! (Sk. XXI., 35, 36).

Tlačenice dole na schodech vedoucích do tvrze Antoniovy, byla tak veliká, že Pavel, jsa zamotán v řetězi, nemohl kráčet v před, tedy Lysiáš rozkázal vojínům, by ho vzali na ruce a odnesli. Sám pak šel vedle zajatého; apoštol nahnuv se k němu pravil: „Smím-li promluvit?“

„Jak“, odpověděl Lysiáš, „ty umíš řecky? Nejsi-li ty ten Egyptský, kterýž jsi způsobil před těmito dny vzbouření, a vyvedls na poušť čtyři tisíce mužů vražedníků?“

I řekl Pavel: „Já jsem člověk Žid z Tarsu Cilického, ne neznámého města obyvatel. I prosím tebe, dopusť mi promluvit k lidu.“ (Sk. XXI., 37—40.)

Lysiáš mu toho dopustil.

Pavel postoupiv po schodech výše, dal znamení rukama okovy spjatýma, že chce mluvit. Lid umkl. Pavel počal: „Bratři a otcové“ — pravil, poznáv mezi nimi nej přednější členy velerady — „poslechněte, prosím vás, omluvy mé, kterouž vám nyní předložím.“

A mluvil k nim v jazyku hebrejském; ¹⁾ tato šetrnost k nim utišila docela mysle a napjala jejich pozornost.

„Jáť jsem Žid — pokračoval Pavel — narozen v Tarsu Cilickém, ale vychován jsem v tomto městě u nohou Gama-lielových, vyučen jsa podle pravdy otcovského Zákona, jakož i vy všickni podnes jste. Já jsem se té cestě protivil až k smrti, svazuje a dáváje do žaláře muže i ženy, jakož kníže kněžské ²⁾ svědectví mi vydá i všichni starší, od nichž i listy vzav, jel jsem do Damašku k bratrům, abych odtud přivedl svázané do Jerusalema, by byli trestáni. I stalo se když jsem se bral cestou a přibližoval k Damašku o poledni, na-

¹⁾ Rozumí se tím jazyk syro-chaldejský, tenkrát v Palestině užívaný.

²⁾ Velekněz, jehož svědectví se Pavel dovolává, byl Theofil, syn Annin, jenž tento úřad držel od r. 37—42. po Kr. (Jos. Antiq. XVIII. V., 3.; XIX. VI., 1. 2.)

jednou rychle s nebe obklíčilo mne světlo veliké, a padnuv na zem, slyšel jsem hlas, an mi dí: Šavle, Šavle, proč mne pronásleduješ? A já odpověděl: Kdo jsi Pane? I řekl ke mně: Já jsem Ježíš Nazaretský, kterému ty se protivíš. Kterí byli se mnou, viděli sice světlo, a bázeň je pojala, ale neslyšeli hlasu toho, kdo se mnou mluvil. A řekl jsem: Pane, což učiním? A Pán odpověděl: Vstaň a jdi do Damašku, a tuť bude tobě povědino všecko, což činiti máš. A když mne veliká jasnost toho světla oslepila, veden jsa od tovaryšů za ruce, přišel jsem do Damašku. Muž pak nějaký, zbožný podle Zákona, jménem Ananiáš, svědectví máje všech tam přebývajících Židů, přišed ke mně a stoje, řekl mi: Šavle, bratře, prohlédni! A já v tu hodinu pohlédl jsem na něho. A on řekl: Bůh otců našich předřídil tebe, abys poznal vůli jeho a viděl Spravedlivého a slyšel hlas z úst jeho, neboť budeš jemu u všech lidí svědkem těch věcí, kteréž jsi viděl a slyšel. A nyní co prodléváš? Vstaň a dej se pokřtíti a obmyj hříchy své vzývaje jméno Páně.“ (Sk. XXII., 1—16.)

Již vícekráté měli jsme příležitost obdivovati se, jakou chladnokrevnost Pavel zachovává v nebezpečnostech, ale neviděli jsme jí posud tak neobyčejnou jako v tomto případě. Neboť apoštol, sotva že ušel ranám a smrti, opanovává sebe sama, by jen, pokud možná, účinkoval na lid, jej ohrožující. Nejenom že hned má po ruce nejplatnější důvody, nýbrž dovede jich užívatí svým zvláštním způsobem, aby si naklonil své hrozné posluchače.

Jak dovedně umí se představití těmto přemrštěncům jako hotový horlivec pro Zákon, od nich hájený! Žádného jiného nevedla úcta před Zákonem tak daleko, jako jeho, právě horlivost pro týž Zákon přijmela ho až k pronásledování křesťanů.

Jestliže nyní jeho víra jinam cílí, stalo se jen proto že zjevení jako ohromující blesk změnilo pojednou jeho smýšlení a přece ještě v této okolnosti odkazuje ho Pán k jednomu velmi svědomitému zachovateli starého řádu,

k Ananiáš, ode všech Damašských velice váženému, k němuž laskavě posílá ho též Ježíš, jenž jej na cestě porazil k zemi.

Apoštolu nezbývalo, leč poslední důvod, by ukončil své obhájení, totiž aby jim dokázal, že, pakli nezůstal ve svatém městě, náležejícím jeho bratřím israelským, nestalo se to z jeho vůle a přání. Protivil se Bohu otců svých, jenž poslal ho daleko do světa, klada mu na rozum, že, poněvadž všude znám jest jako pronásledovatel, nyní jeho obrácení veliké váhy dodá slovu jeho; on tedy se podrobil toliko výslovnému rozkazu Páně; jsa spokojen, že ho až po tuto chvíli poslouchali, promlouval k nim apoštol dále s nevšední odvahou:

„Stalo pak se, když jsem se navrátil do Jerusalema a modlil jsem se v chrámě, že jsem byl u vytržení mysli a viděl jsem jej, an dí ke mně: Pospěš a vyjdi rychle z Jerusalema, neboť nepřijmou svědectví tvého o mně. A já řekl jsem: Oni vědí, že já zavíral jsem do žaláře a bil jsem ty, kteříž věřili v tebe. A když prolévali krev Štěpána, svědka tvého, já jsem tu stál a přivolil jsem, a ostříhal jsem roucha těch, kteří jej zabíjeli. I řekl ke mně: „Jdi, neboť já daleko mezi pohany pošli tebe.“ (Sk. XXII., 17—21.)

I přes to, že směle připomínal jim apoštol krve Štěpánovy, jakoby chtěl se tím hájiti, propukli slyšíce slovo „pohany“ v náramný hlomoz, křičíce: „Zahlad ze země takového, neboť nesluší mu živu býti!“

Zuřivost tak dlouho utajovaná, propukla znovu. Všechn ten lid jako šílený křičel a skřípěli zuby; ve své zlosti zatínali pěstě, házeli prachem do povětří a trhajíce roucha svá, metali je od sebe. Lysiáš vida, že tu nelze ničeho se nadíti, rozkázal jej uvést do pevnosti; nerozuměv však jeho řeči a chtěje napořád zvěděti, proč proti němu zuří, odevzdal jej setníku, aby ho dal zmrskati a přinutil k odpovědi. Vojáci chopivše Pavla, již jej přivázali ke špalku řemením, ¹⁾ když Pavel pravil setníkovi: Sluší-liž vám člo-

¹⁾ Toto mučidlo, jehož užíváno, aby se vynutilo přiznání, nebyl pruh kožený, nýbrž bič osiny nebo olověnými kuličkami na konci opatřený. „Horribili flagelo“ Horac. I. Sat. III., 119.

věka Římana, a to neodsouzeného mrskati? Slovo to zarazilo ty, kteří trest vykonávali, neboť provinění, jehož by se byli dopustili, mělo vážné následky.¹⁾

Důstojník rychle to oznámil tisíčníku, by ho učinil pozorná na jeho rozkaz. Tisíčník byl velice překvapen, protože se domníval, že by Pavel, jsa tak usouzen a tak bídný, byl Žid a to ještě třídy nejnižší; ihned přistoupiv řekl mu: „Jest to pravda, že jsi ty Říman?“ „Ano“ odpověděl Pavel. A řekl tisíčník: „Já jsem za velkou summu²⁾ toho měšťanství dosáhl.“ A Pavel na to: „Já pak jsem se i Říman narodil.“ Po těch slovech propustil vojáky, neboť každá urážka na cti měšťana římského, jediné to, že dal jej svázati, bylo již zločinem (Cicero. in Ver. II, V, 66.); zákon zakazoval i soudní řízení, jež by počínalo s mučením (Digest. XLVIII, 18, 1.). Lysiáš obával se zodpovědnosti. Jak by se ospravedlnil před vladařem? Jak mu vyložiti záležitost, pro kterou se pozdvihlo veškeré město, ale útoku žádného neučinilo?

Druhého dne, jsa stále na rozpacích a chtěje jistěji něčeho zvědět, hodlal postaviti Pavla před veleradu. Rozkaz byl dán, by velekněží shromáždili radu, a Lysiáš, rozvázav zajatce sám ho postavil mezi nimi.³⁾

Kníže kněžské, Anáš,⁴⁾ předsedal soudu; byl to jeden

¹⁾ Zákon Valeriův a Porciův zapovídal pod přísnými tresty mrskati metlami některého měšťana římského. (Tit. Liv. X., 9.)

²⁾ Název a výsady měšťana římského dle té které doby prodávány buď draho neb lacino, Dio Cas. LX., 17.

³⁾ Rada se patrně neshromáždila na obyčejném místě, v síni vykládané kamením tesaným (Gazith) mezi předsíní kněžskou a dvorem Israelským. (Michna Sanhedrin XI., 2.; Middoth V., 3. 4.) Lysiáš a vojáci, jsouce pohané, nebyli by směli vejíti tam, ani vladař sám nebyl by se toho odvážil. Od třiceti a pěti let shromažďovala se rada v bráně chrámové. (Sabbath 15, a; Aboda Sara 8, b.)

⁴⁾ Anáš, syn Nebedův, povýšen na úřad velkokněžský Herodem, králem Chalcidským, držel jej od desíti let. Něco málo před odchodem vladaře Felixe, neměl velkého vlivu, jehož jen pro své zájmy užíval. Zemřel, byv úkladně zavražděn. (Jos. Ant. XX. V., 2.; VIII., 8.; IX., 2. — Beil. II. XVII, 9. — Talmud Babyl Pesachim 57, a; Keri touth 26 a.)

z nejhorších velekněží oné doby¹⁾: lakomý, zisťný, smyslný, tak že se stal příslovím, ničeho se nelekal, jen aby ukojil své vášně, častokráte k tomu užil dýky zákeřníkovy. Náležel k rodině Anašově, pověstné jako „syčící zmije“ (Pesachim 57 a.), jež odsoudila Ježíše. Největší nespravedlnost, i násilí byly mu prostředky obyčejnými, a tyto nedaly také na sebe dlouho čekat.

Sotva že apoštol, pohleděv pilně na toto shromáždění, pronesl slova: „Muži bratři, až posud se vším dobrým svědomím obcoval jsem před Bohem . . .“ Zvolal kníže kněžské: „Udeřte jej v ústa. Pavel se zachvěl při této urážce. Slabé jeho oko nepoznávalo dobře, odkud přichází tento rozkaz; seznal toliko, že přichází od jednoho z velekněží, jež poznal podle jejich bílého roucha.²⁾ I řekl: „Bude tebe bít Bůh, stěno bílá. Ty sedíš tu, abys mne soudil podle Zákona a proti Zákonu velíš mne bít?“ A ti, kteří tu stáli, pravili: „Nejvyššímu knězi Božímu zlořečíš?“ I vymlouval se Pavel, řka: „Nevěděl jsem, bratři, že by knížetem kněžským³⁾

¹⁾ Předsednictví velerady nenáleželo po právu nejvyššímu knězi, ale bylo svěřeno onomu ze sedmdesáti a jednoho člena rady, kterýž hlasováním byl k tomu ustanoven (Vitto. Cyclopaedia. Sanhedrin). Podle Talmudu Babylonského (Sabbath 15 a), byl k tomuto úřadu jednomyslným svoláním povolán Hillel, v jebož rodině pak úřad ten zůstal dědičným. Avšak byl to pouze čestný titul, neboť za doby křesťanské vidíme, že jiní velicí kněží předsedají radě a řídí její jednání. (Sk. V., 17.; VII., 1.; IX., 1. 2.; XXII., 5.; XXIII., 2. 4.; XXIV., 1. — Jos. Antiq. XX. X. Contra App II., 23.)

²⁾ Veliký kněz, i když složil úřad, podržel titul a nosil bílé roucho. Jos. Bell IV. III., 10.

³⁾ Pravili jsme jinde (Sv. Petr Kap. X. str. 233), v jaké neúctě byl tehda nejvyšší kněz. Nejvyšší kněží zhusta po sobě následovali, byvše z úřadu složeni buď od Římanů, buď od Herodianů, a proto lid se od nich odvracel a více dbal učených rabbinů, nežli na tyto sesazené levity. Pochopíme, že Pavel, byv tak dlouho vzdálen Jerusalema, neznal nejvyššího kněze právě úřad ten zastávajícího. Ovšem zevnější znaky označovaly jich vysokou důstojnost mezi ostatními velekněžími, kteří kolem něho byli, ale chorý a zesláblý zrak Pavlův byl u příčině, že ho nerozeznával.

byl. Psáno jest zajisté: „Knížeti lidu svého nebudeš zlořečiti“ (Exod. XXII., 28.).

Že pak Pavel dovolával se Písma, dávaje takto úctu k němu na jevo, přivedlo trochu tichosti do shromáždění; potom se líčila pře. Dle svědectví Lysiašova žalovali naň pro otázky svého Zákona (Sk. XXIII., 29.); nadarmo Pavel kladl váhu na svá zjevení a na slovo Páně, že povolán jest, by všem je oznámil, nemohl ničeho poříditi u těchto lidí hněvem a pomstou zarytých. Na štěstí obrácen rozhovor na některé jednotlivé otázky víry židovské, jmenovitě o z mrtvých vstání, o andělech a duších. (Sk. XXIII, 6—8.).

Sadduceové zavrhovali tyto články, ale Fariseové v ně věřili. Apoštol dovedl obratně toho využítkovati, stavě jedněch proti druhým, ale netaje se se svým smýšlením zvolal: „Muži bratři já jsem Farisej a syn Fariseův; pro naději ve vzkříšení z mrtvých jsem já souzen.“ Toto jeho vyznání zavdalo příčinu, že se stal rozbroj ve shromáždění a jedna strana se ho přidržela.

Mnozí z Fariseů pravili: „Nic jsme nenalezli zlého na tomto člověku; a co kdyby byl jemu mluvil duch nebo anděl?“

Tisícník sledoval tyto řeči jemu tak cizí. Jsa tu proto přítomen, by poskytl ochrany apoštolu a zvěděl, co mu kladli za vinu, avšak nedocílil toho, jak doufal. Jen jedna věc vyšla na jevo, totiž že v tom rozbroji byl Pavel v nebezpečí, býti roztrhán od zuřivců jej obklopujících. Tisícník učinil jako den před tím, rozkázal vojákům, by sešli dolů a vytrhli zajatého z prostředku jejich a vedli jej do pevnosti.

Tělesné síly apoštolovy byly za těchto až k smrti trudných dnů vyčerpány. Večer druhého dne, sedě sám ve tvrzi Antoniově a přemýšleje o záští, jakýmž jej pronásledovali, upadl do takové malomyslnosti, jakž se mu nejednou přiházelo, když ruka přátelská neposkytovala mu pomoci. V podobné úzkosti bděla jedenkráte veškerá Církev, trvající s Petrem na modlitbách (Sk. XII., 5.); ale nic takového nedálo se pro Pavla; věřící Svatého města domnívali se,

že dosti již učinili, když ho jen strpěli, neodvrátivše se od něho; i sami jejich pastýřové duchovní osvědčovali nemalou zdrženlivost; nikde žádné známky, že by mu byli bývali v tom hrozném zkoušení nápomocni. Ale Pán, pro kterého Pavel trpěl, nepřestával mu býti „dostatečným svou milostí“ (II. Kor. XII., 9.); i ukázal se mu v noci a pravil: „Buď stálý; nebo jako jsi svědčil o mně v Jerusalemě, tak budeš svědčiti o mně i v Římě“ (Sk. XXIII., 11.).

Hned na druhý den ukazovala se pravdivost tohoto slibu. Horlivci zuřili v srdci svém vidouce vojáky, ani vnikli do rady a vytrhli jim z ruky oběť. Více než čtyřicet jich sebravše se hned na úsvitě, zapřísáhli se hroznou klatbou, že nebudou jísti ani píti, dokud Pavla nezabijí. Přistoupivše ku knížatům kněžským a starším lidu, a chtějíce je učiniti spoluvinníky toho zločinu, dožadovali se jejich pomoci řkouce: „Nyní vy oznamte tisícníku ve jménu rady, aby zítra k vám přivedl toho člověka, jakobyste chtěli něco jistějšího o něm zvěděti; my pak prve, nežli se přiblíží, hotovi jsme jej zabít“ (Sk. XXIII., IX.).

Toto spiknutí však nezůstalo tajno; pověst o něm přišla k uším syna sestry Pavlovy, bydlící v Jerusalemě. Mládenec tento, bezpochyby křesťan, běžel na tvrz Antoniovu a představiv se jako příbuzný, vešel k zajatému, jemuž vše vypravoval. Tedy Pavel zavolav k sobě setníka, řekl: „Dovedl mládence toho k tisícníkovi, neb má jemu něco oznámiti.“ A setník pojav mládence vedl ho k Lysiašovi, řka: „Vězeň Pavel prosil mne, abych tohoto mládence přivedl k tobě, že by měl s tebou něco mluvit.“ I vzav jej tisícník za ruku, odstoupil s ním soukromí a otázal se ho: „Co jest to, ježto mi máš oznámiti?“ Mládenec odpověděl: „Židé uložili prositi tebe, abys zítra uvedl Pavla do rady, jakoby se něco jistějšího chtěli o něm vypyti. Ale ty nevěř jim, nebo činí úklady více než čtyřicet mužů z nich, kteří se zařekli, že nebudou jísti ani píti, až jej zabijí; a již jsou hotovi čekajíce na příповěď tvou.“

Lysiaš propustil mládence, přikázav, aby žádnému nepravil, co mu oznámil. Ihned se rozhodl, že zachrání Pavla

z těchto úkladů, hodlaje poslati jej do Cesaree, k vladaři Judskému a tak zbaviti se této záležitosti, již nelze tak snadno rozřešiti. I zavolav dva setníky, rozkázal jim určitě i¹ obezřele: „Připravte dvě stě vojákův a sedmdesáte jezdcův a dvě stě kopinníků ; ¹⁾ také koně připravte a vsadíce Pavla bezpečně jej dovedte k vladaři Felixovi.“

Vše mělo býti po hotově ke třetí hodině noční (devět hodin večer), neboť Lysiáš obával se, aby Židé zvědévše o tom, nevyrvali jim Pavla na cestě a nezabili ho a on potom nebyl obžalován, jakoby byl od nich vzal peníze, a vydal jim ho. ²⁾

Tisícník, uživ takto všeliké opatrnosti, napsal vladaři list tohoto obsahu :

„Klaudius Lysiáš výbornému vladaři Felixovi pozdravení! Muže tohoto, kteréhož javše Židé počali zabíjeti, já přišed s vojskem, vytrhl jsem jej z rukou jejich, zvědév, že jest měšťanem římským. Chtěje zvěděti, z čeho by jej vinili, uvedl jsem ho do rady jejich, ale shledal jsem, že na něj žalují o otázky svého Zákona a že nemá žádného zločinu hodného smrti neb vězení. A když mi povědino o úkladech, kteréž Židé mu strojili, poslal jsem ho k tobě, přikázav i žalobníkům, aby pověděli před tebou. Měj se dobře!“ ³⁾

¹⁾ Význam slova řeckého jest nejistý. Vulgata je překládá slovem „Kopinníků“, překlady syrské „střelců šípy metajících“, Suidas Favonius „strážců bezpečnosti“. Podle Mersia znamená slovo „liktory vojenské“, kteří obstarávali stráž vojenské, totiž střežiti zajaté, majíce na své levé ruce připevněný řetěz, prostrčený poutem na pravé ruce zajatého. Z těchto výkladu pravdě nejpodobnější jest, že to byli vojíni lehce vyzbrojeni a tudíž mnohem způsobilejší k rychlým službám bezpečnosti, nežli vojáci vojska řadového

²⁾ Toto čtení jest přijato Vulgatou z jednoho rukopisu kursivou psaného. Podezření, že úřadové římsští dávali se upláceti, mělo velké nebezpečí. Celer, byv usvědčen, že se dal zakoupiti od Samaritanů, zaplatil tento přestupek životem. (Jos. Antiq. XX. VI., 3. — Bell. II. XII., 7.)

³⁾ Tento list jest skutečně soudní oznámení, jež právníci římsští nazývali „elogium“ Digest. XLVIII., 3. 6.; XLIX., 16. 3. — Daremberg. Dict. des antiq. Elogium.

V určitou hodinu vyšel ozbrojený průvod z pevnosti. Pochod byl dosti rychlý, šli po celou noc, aby k ránu přišli na pláň Saronskou a dorazili do Antipatridy.¹⁾ Nejnebezpečnější část cesty, stezky horské, byly překročeny; z Antipatridy do Cesaree je rovina, kde nebylo se obávat nějakého pokusu vzbouření.²⁾ Čtyři sta mužů pěšáků byli nyní zbyteční a proto vrátili se týž den ještě cestou do Jerusalema, zůstavivše toliko jezdcům zajatého na starosti, by ho dovedli do Cesaree.

Již za několik dní počaly se vyplňovati smutné předzvěsti, jež Pavlu hrozily, když nedávno před tím vycházel z tohoto města. Vešel tam svázán jsa okovy, které s rukou jeho nepadly dříve, až teprve po čtyřech letech. A přece to bylo zajetí šťastné a od apoštola často blahoslavené, neboť ho přinutilo, čehož by se byl sám od sebe nikdy neodvážil, po dvě celá léta hlásati Evangelium v Církvi Petrově a v metropoli veškerého světa!

¹⁾ Vesnice Kefr Saba ukazuje na místo, kde byla Antipatris, a podržela staré jméno její. (Jos. Antiqu. XIII. XV., 1.; XVI. V., 2.) Dvě silnice římské vedou z Jerusalema do Antipatridy: jedna přes Gibeon a Betheron (Jos. Bell. jud. II., 19.; VIII., 9.); druhá skrze Gofun (Bibl. sacra 1843. p. 381.). Nelze určitě naznačiti, kterou z obou se bral ozbrojený průvod, doprovázející apoštola. (Robinson. Bibl. des recherches III., p. 138. 139.)

²⁾ Antipatris byla více než polovice cesty z Jerusalema do Cesaree.

Kapitola sedmnáctá.

Zajetí sv. Pavla v Cesarei Palestinské.

Patnácte let uplynulo od toho dne, kde Judsko smrtí Agrippovou stalo se provincií římskou. Klaudius, ukládaje nejtužší jho synům Israelským, přece nezapomínal, že jednomu z nich děkuje za trůn císařský. (Dílo Sv. Petr Kap. X.) A vděk ten osvědčil, že zachoval výsadu, která jim nejvíce ležela na srdci: úplnou svobodu náboženskou a bohoslužebných obyčejů. Vydán rozkaz důstojníkům římským, by šetřili bohoslužby národa, ano i veřejnou poctu jí vzdávali; bylo totiž nařízeno každoročně obětovati oběti v chrámě za císaře. (Duruy. Hist. rom. IV., p. 152.)

Tato blahovolnost císařova zabezpečovala zemi, tak často bouřlivými vzpourami zmítané, vládu silnou i spravedlivou; udála-li se někdy nějaká nespravedlnost, v zápětí byla tu náprava. Tak přihodilo se, že jeden z vladařů, Kumanus, dáv se podplatiti, byl s úřadu složen a odsouzen do vyhnanství. (Jos. Antiqu. XX. VI., Bell. II. XII.) Ostatně dbáno toho, by voleni byli vladaři, kteří by se zamlouvali Židům. Tak vladař Felix, před nímž měl Pavel býti souzen, byl k výslovné žádosti velekněze Jonathaše na úřad vladařský dosazen. (Jos. Ant. XX. VIII. 5.) Byl bratr Pallada, miláčka Klaudiova, a rovněž jako tento, od císaře z otroka na svobodu propuštěn. Ovšem zamýšlel velekněz touto politikou zabezpečiti vlasti tak vysoké ochrany, ale nepodařilo se mu

to, naopak dán jí tyran nenáviděný. Skutečně Felix, jsa tak porušen jako jeho bratr, neměl nad to pranic z jeho dovednosti ve správě veřejné, a z jeho ducha ve společenském chování. Arci vložena v ruce jeho plná moc královská, ale tím jen zvýšena jeho ctižádost. Vládl v Judsku duchem otrockým (Tacit. Hist. V., 9.): byl ukrutný, rozmařilý, kořistivý; někdy potlačoval loupežníky, by se obohatil jejich loupeží, někdy jich užil za nástroj své pomsty. A když velekněz dopustil se neprozřetelnosti, že mu vytýkal tyto špatné skutky, propadl jejich dýce životem. (Jos. Ant. XX. VIII., 5. — Bell. II. XIII., 3.)

Felix dobře věda, že vše zůstane bez trestu, protože měl záštitu skrze svého bratra u císaře zajištěnu, také všeho se odvážil. Tři královny, jednu po druhé, pojal za manželky, (Suetonius). Drusilla, sestra Heroda Agrippy, byla to, která tehda s ním sdílela moc v Cesarei. Proslulá svou krásou mezi dcerami Israelskými, provdala se za Aziza, krále Emeského; zlopověstné kejkle jakéhosi čarodějníka, důvěrníka Felixova, odvrátily ji od prvního manžela, by se vrhla v cizoložnou náruč vladařovu. (Sveton.)

Tento člověk, ve svém soukromém životě nemaje ni víry ni studu, a veskrz prosáklý právníckým duchem Římanů, dovedl ve svém úředním domě dodati si vážnosti, jak na rod jeho slušelo, šetře při tom všech zevnějších způsobů zákonných. Přečetl list, který mu odevzdal setník, jenž přivedl Pavla.¹⁾ Tento přípis byl co možná příznivým pro obžalovaného, nejen že nekladl mu nic těžkého za vinu, ale naopak líčil ho jakožto oběť fanatismu židovského; šlo o to, vysvoboditi měšťana římského od jejich zuřivosti. Proto byl Pavel vlídně přijat. Vladař, otázav se ho, z které krajiny by byl, a dovědév se, že z Cilicie, řekl jemu: „Budu tě slyšeti, když přijdou tvoji žalobníci.“ Potom rozkázal, by

¹⁾ Toto úřední oznámení (Elogium) vyhrazovalo některé výhody obžalovanému, mezi nimi tu výhodu, že mohl žádati, by celá jeho pře byla poznovu líčena. (Digest. XLVIII. 3, 5.)

ho ostríhali, nikoliv v žaláři, ale v jeho vlastní residenci, starobylém to paláci Herodově.

Zatím Lysiáš v Jerusalemě dal věděti žalobníkům, že pře postoupena soudu Felixovu, by se tam odebrali. Ananiaš rozhodl se jíti tam osobně. Po třech dnech ¹⁾ sestoupil do Cesarei s některými staršími. Nemaje žádné znalosti ve přích soudních a neuměje dobře mluvit řecky, přivedl s sebou nějakého řečníka, jménem Tertulla. ²⁾ Byl z mladších Římanů, kteří za příčinou, by se brzy vycvičili ve věcech úředních následovali vladařů do provincií, a tamější obyvatele obhajovali. ³⁾

První péčí Ananiašovou bylo, podati žalobu soudu vladařovu, přelíčení pak hned následovalo.

Tertullus vedl svou obžalobu podle pravidel řečnických. V přístupu, chtěje si nakloniti přízeň soudcovu, chválil „výborného Felixe“ pro jeho spravedlnost, opatrnost a prospěšné prostředky, jichž užil k zabezpečení stálého míru v zemi. (Několik loupeží překažených jakž takž okrášlovalo toto pochlebenství.) (Jos. Antiq. XX. VIII., 5, 6.) Potom vzdával mu nejponíženejší dík jménem svých svěřencův, až přišed k obžalobě, kterou vedl proti Pavlovi, mluvil takto: „Nalezli jsme člověka tohoto jedovatého a vzbuzujícího různice mezi všemi Židy po všelikém světě, a jakožto původce sekty Nazaretských.“

Lze za to míti, že advokat Tertullus neměl ještě veliké zkušenosti v soudním řečnictví; pro přílišnou horlivost, s jakou zastával stranu židovskou, zatemnila se jeho mysl,

¹⁾ „Po pěti dnech“ stojí ve Sk. XXIV, 1. totiž pět dnů potom, co apoštol opustil Jerusalema. Jest třeba takto vykládati text pro shodu se slovy Pavlovými uvedenými XXIV, 11. „není tomu více než dvanácte dní, jakž jsem přišel do Jerusalema.“

²⁾ Jméno „Tertullus“ jest zdrobenělé od Tertius a svědčí, že tento řečník byl z Říma nebo z Italie. Pře líčena jazykem řeckým, ježto pokus již za starých dob učiněný zavést do soudnictví jazyk latinský v provinciích se nezdařil. (Valerius Maximus II, 2), ano i v samém Římě užíváno při soudu často jazyka řeckého. (Dio Cass. LVII, 10; LX, 8. 16. 17. — Sueton. Tiberius 71; Nero, 7.)

³⁾ Caelius takto svou dráhu počal v Africe. Cic. pro Coel. 30.

tak že nemaje ohledu na soud římský, před kterým řečnil, svaloval všecku vinu na Lysiáše. Bylo prý to jeho násilné zakročení, jež vše pokazilo. Proč nedopustil starším, aby rozhodli o při, která se jich týkala a která vším právem jim náležela? — Tato nemotorná obžaloba líbila se Židům, kteří ji potvrdili, avšak nebyla podle toho, aby se líbila Felixovi, jehož mínění o té věci bylo úřední zprávou Lysiašovou již ustáleno. Vladař tedy pokynul Pavlovi, aby mluvil.

Jak jsme viděli, nezadal si apoštol nikomu ničím v umění, jak účinkovati na lidi; počal tedy tím, že se má za šťastného, míti za soudce úředníka mnoholetou zkušeností ve správě země obeznalého; ¹⁾ potom přešel na obžaloby, jaké proti němu vedli. Dvanácte dnů asi uplynulo, co opustil Cesareu. aby šel do Jerusalema a tam se modlil. ²⁾ A v tomto krátkém čase nenalezli ho „že by s někým se hádal a nebo srocoval lid buď v chrámů buď v synagoze nebo ve městě.“ Tohoto umělého ohrazení nikdo ze žalujících nevyvrátil. Pavel na to upozornil Felixu, řka: „Co na mne žalují, nemohou dokázati“ a dodal: „Ale toto v pravdě před tebou vyznávám, že podle cesty, kterou nazývají kacířstvím, tak sloužím Bohu otců našich, věře všemu, co psáno jest v Zákoně a Prorocích maje naději v Bohu, že bude vzkříšení spravedlivých i nepravdivých, kteréhož i oni očekávají. Protož i sám hledím, abych měl vždycky svědomí bez úrazu před Bohem i před lidmi. A co strany chrámu na mne žalují, že jsem ho znesvětil, dím: „Po mnohých letech přišel jsem, abych přinesl almužny a vykonal oběti i sliby. A při tom mne našli očišťujícího se v chrámě, ne se zástupem ani s hlukem. Židé z Asie to byli, kteří mne tam viděli; ti

¹⁾ Felix byl vladařem od r. 51.—61. Obvyčně trvalo vladaření jen dvě neb tři léta.

²⁾ Těchto dvanácte dní rozličně se počítalo. Nejpřirozenější výpočet (Meyer. de Wette) zdá se býti tento: „První den, příchod do Jerusalema; druhý den, návštěva u sv. Jakuba; třetí až do sedmého, vyplnění slibu naziratu; osmý, zasedání rady; devátý, odchod z Jerusalema, třináctý (pět dní po jeho odchodu (Sk. XXIV, 1.) snad i dvanáctý líčení pře před Felixem.

by měli před tebou státi a žalovati, měli-liby co proti mně; aspoň ať sami povědí, zdali jsou na mně nějakou nepravost našli, když jsem stál v radě, leč jen to jediné slovo, že jsem zvolal stoje mezi nimi: „Pro vzkříšení z mrtvých souzen jsem já dnes od vás.“

Obratně zavedl tu Pavel znovu spor mezi ním a svými obžalobci na předmět věroučný. Také Felix, dlouhým po bytem v Palestině a že měl u sebe židovku, měl mnohem více znalosti věrouky židovské, než ostatní důstojníci římsí; nebylo mu tajno, že tento spor o vzkříšení byl zásadním mezi Fariseji a Sadduceji. Vida, že vývodům apoštolovým neodporují, odložil při, řka: „Až tisícník Lysias přijde, budu vás souditi.“ Také přikázal setníkovi, který ostříhal apoštola, by laskavě s ním zacházel, a sňav mu okovy dal dovolení, že učedníci směli jej navštěvovati a sloužiti jemu.¹⁾

Událost ta způsobila veliký hluk v Cesarei; manželka Felixova, Drusilla, přála si poznati člověka sourodáka, který takou měrou vzrušil velekněze i radu; přede vším však byla žádostiva zvědět, co by pravil o víře v Krista. Vladař vyhověl jejímu přání; za několik dní kázal předvésti Pavla. Pohled na tuto vznešenou židovku, tehda v plné své kráse, sedící vedle muže, rodem otroka a nyní pána nad Israelem,

¹⁾ Za republiky obžalovaný, požívaje práva měšťana římského, nesměl býti držán ve vazbě vyšetřovací, leč by byl se přiznal k zločinu neb při něm byl dopaden. (Digest. de cust. XLVIII, 3. — Momsen. Röm. Gesch. II. p. 106.). Ale tato výsada zrušena za císařství V provinciích rozhodoval vladař, zdali nutno vazby vyšetřující nebo ponechati obžalovaného na svobodě za čestné slovo nebo složením záruky. (Daremborg. Dict. des antiq. Custodia). Skutkové praví, že Pavel byl odevzdán v ruce setníkovi, je tedy patrné, že Felix jej svěřil strážci vojenské. Zároveň rozkázal, by mu ulehčeno bylo všemožně toto vězení a bezpochyby dal mu sníti okovy, jimiž zase byl svázán, když opouštěl provincií. (Sk. XXIV, 27.).

²⁾ Felix měl dvě ženy tohoto jména: jedna byla dcerou Juby, krále Mauritanského a vnučkou Antonia a Kleopatry (Tacit. Hist. V, 9.) a druhá, o které je tu řeč, byla dcera Heroda Agrippy I. a sestrou Agrippy II Syn, jehož měla s Felixem, zahynul s ní při výbuchu Vesuvu za panování Tita. (Jos. Antiq. XX. VII, 2).

rozplamenilo řeč apoštolovu; mluvil tak ohnivě k těmto cizoložným manželům o spravedlnosti, o čistotě a o budoucím soudě, že Felix třesa se zvolal: „Co se této chvíle týče, odejdi, a v čas příhodný zavolám tě.“ Na to odvedl Drusillu.

Apoštol měl veliký vliv na ducha tohoto pokaženého člověka, jenž jinak přece schopen byl něčeho rozumného, možná, i lítosti. Od té chvíle často Felix povolával k sobě vězně, a rozmlouval s ním, neboť tyto rozmluvy jej okouzlovaly. Pro apoštola byly to vzpomínky dvacetiletého apoštolování mezi národy mravem i duchem tak rozličnými, byl to vřelý hlas pravdy, s jakým vykládal víru svou. Avšak brzy na to nešlechetný zájem zajal srdce vladařovo. Soudě dle vypravování zajatého v příčině almužen, jež přinesl do Jerusalema měl za to, že má velikou moc v Církvích z pohanstva pošlých, domníval se, že od nich vyzíská veliké výkupné.¹⁾ Pavel odmítl každé takové nabídnutí; znamenalo by to odsouditi se sám k dlouhému vězení. A vskutku Felix, neodvažuje se popuditi Židy, ani samojediný pronéstí nález, v případě odvolání nebezpečný, prodlužoval veškerou tu záležitost.

Dvě celá léta uplynula takto pro zajatce v paláci Cesarejském. Ovšem požíval veliké volnosti, neboť vyšetřující vazba zajatců, kteří buď pro stav svůj nebo pro přízeň úředníků byli doporučeni, obmezovala se na jednoduché vězení v síni určené pro stráž, jež byla za ně odpovědnou. Pavel, šťasten jsa, že může trpěti pro Krista, a ještě více, že může kázati o něm, nepřestával konati svůj úřad apoštolský mezi bratry, kteří měli k němu přístup volný. Mnozí učedníci schválně přicházeli k němu a nejčinnější byli Timotej, Lukáš, Aristarch Soluňský, Tychik a Trofim. Ježto měli stálé styky mezi Cesareou a přístavy středomořskými,

¹⁾ Zákon Juliův (Digest. XI, 11, 3) zakazoval soudcům, by nevydírali peněz na obžalovaných; avšak vladařové v provinciích, jsouce daleko od Říma, nedbali zákazu. Druhý následník po Felixovi, Albinus, veřejně to provozoval tak, že za jeho vladaření nebyli v žalářích, leč jen zločinci chudí, kteří nemohli si koupiti svobodu. (Jos. Bell. II. XIV, 1.).

dostávalo se od nich Pavlovi zpráv o jeho církvích, že mohl jim býti v potřebách jejich nápomocen

Z dopisů po čas jeho vězení v Cesarei, jakož i za jeho zajetí v Římě nezůstalo žádných památek; avšak jako za náhradu jedno z nejkrásnějších děl Písem svatých, totiž třetí Evangelium pochází z té doby. Lukáš, pozoruje, že mnoho schází ve vypravování života Pána Ježíše, o němž Pavel rád vykládal, pojal tehda úmysl, by písemně doplnil toho Evangelia, o němž ústní kázání slyšel. Určité podrobnosti, pokud se týkají Zákona, obyčeje mojžíšské, místopis Palestiny svědčí o tom, že spisovatel byl na místě a v té krajině, když spisoval své dílo. Než více ještě, nežli vliv bratří Judských, byl ve vypravování Lukášově znáti vliv apoštola národů: tytéž názory, tytéž nauky, ano tytéž výrazy mluvnické se tu vyskytují. (Cornely. Introd. in lib. N. T. p. 131.) Pavel pak, ve prázdní svého zajetí nejen pobádal svého učedníka k dílu, ale přivedl je také ku konci, učiniv z něho své vlastní Evangelium, za jaké je starověk vždy pokládal.

Tak se věc Pavlova vlekla ode dvou let, a se strany Felixovy nebylo naděje na její ukončení, když tu nenadále bouřlivé hnutí, jakéž často v Judsku se udávalo, pojednou změnilo stav věci. Vzbouření vypuklo na tržišti Cesarejském mezi Židy a Řeky, hádající se o místo. Řekové drželi vrch, když Felix přichvátal s vojskem, aby učinil pořádek. Rozkázal Židům odejíti a když tito odepřeli, kázal je okovy svázati. Mnoho vražd a drancování nejbohatších domů židovských byl následek této kratičké vzpoury. Přílišný tento trest hněvem naplnil veškeru krajinu, a pověšť o tom dostala se až do Říma. Klaudia nebylo více a Pallas pozbyl svého vlivu (Tacit. Annal. XIII. 14.), ale Židé udržovali v paláci císařském dobré známosti; jakási židovka, proselytka, jménem Poppea, ovládala Nerona. (Jos. Antiq. XX. VIII., 11. — Vita 3.) Felix byl udán, a bylo se mu zodpovídati před císařem. Vše, co bratr jeho mohl proň učiniti, bylo, by mu zachránil život; nešťastník, zbaven jsa většinou svého vydrženého jmění, zemřel beze vsí oslavy. (Jos. Antiq. XX. VIII.,

8. 9. — Bell. II. XIII., 7.) Nejposlednější skutek, když opouštěl Judsko byl, že zůstavil Pavla ve vězení, ano že je i přiostrčil, „chtěje Židům učiniti milost,“ jak praví Skutkové (Sk. XXIV., 27.) a jejich pronásledování umírniti.

Porcius Festus, jeho nástupce, byl úředník pevný, spravedlivý, svých povinností dbalý. (Jos. Antiq. XX. VIII., 9. 10. 11.) Tři dny po svém nastoupení na úřad v Cesarei, přijel do Jerusalema, chtěje sám souditi Židy a v samém hlavním městě jejich. Přistoupili k němu starší lidu a kněží, majíce v čele nového velekněze, kteréhož jim dal Agrippa na místě Ananiašově, jménem Ismaela, syna Fabiova. (Jos. Antiq. XX. VIII., 8.) Dvouleté ticho neuspalo jejich msty proti Pavlovi. Žádali na Festovi, jakožto milost při jeho příchodu, aby kázal jej přivésti do Jerusalema, strojíce úklady, by ho na cestě zabili. K tomu konci najali tlupu loupežnickou, která by po vykonané vraždě rozutekla se po horách, nezanechavši římské stráži bezpečnostní nejmenší stopy po sobě. Ale přímá povaha Festova zmařila tyto jejich pikle. Řekl jim krátce, že mu nenáleží někomu k vůli štědrým býti ctí a životem svých vězňů. Pavel bude ostríhán v Cesarei a též tam zůstane, on pak sám za něco málo dnů navrátí se tam „ať sestoupí přední mezi nimi s ním, a jestli jaká vina na tom muži, ať na něj žalují.“ (Sk. XXV., 1—5.)

Festus nepobyl v Jerusalemě déle, než osm nebo deset dní, potom jel do Cesaree, kamž ho následovali ze Židů nejurputnější pronásledovatelé apoštolovi. Druhého pak dne vladař, posadiv se na soudné stoličce, kázal Pavla přivésti. Jak mile se objevil, obstoupili Židé Festa mnohé a těžké žaloby na něho vedouce, ale majíce podati důkazů, nemohli ničeho dokázati. Rozpomenuvše se na křik, pro který slaboduchý Pilát vydal Ježíše, pokoušeli se o podobnou pomluvu ve příčině Pavla, volajíce: „Učinil spiknutí proti císaři.“ Než zde jim bylo jednati se soudcem jiného zrna. Festus svolil, aby Pavel se hájil bez překážky a dokázal, že ne-hřešil „ani proti Židům, ani proti chrámu, ani proti císaři.“ Tato krátká řeč byla makavým důkazem, že Felix měl

pravdu, nevida ve při Pavlově leč pouhou hádku o učení židovském; možno že i předvídal, že bude nucen dati vinu samým žalobcům. Chtěje je oblouditi, přivedl řeč na předešlou jejich žádost a řekl Pavlovi: „Chceš-li jíti do Jerusalema a tam přede mnou o to, co na tě žalují souzen býti?“ Touto výmluvou, jež ho vytrhla z rozpaků, zavděčil se Židům, ač ji pronesl ve vší upřímnosti; neboť nevěda ani o spiknutí velerady, zamýšlel obžalovaného sám vésti do Jerusalema, býti při soudu a chrániti ho před každým násilím.

Pavel nedbal toho návrhu. Snad se domýšlel, že mu budou na cestě strojiti úklady; každým způsobem však předvídal, že nové líčení v Jerusalemě bude proň jen opakováním urážek a násilnictví, proti nimž marno by bylo bojovati. Ale Řím, ten mu sliboval všecku záštitu a přesnou spravedlnost; i stál na tom, že chce tam jíti, rka: „Před stolicí císařovou stojím, tam mám souzen býti. Židům jsem neublížil, jakž dobře víš, nebo jestliže jsem ublížil, anebo něco smrti hodného učinil, neodpírám umříti; pak-li nic toho není, žádný mne jim nemůže darovati. K císaři se odvolávám!“

Toto slovo rázem přetrhlo veškerou řeč, neboť náleželo měšťanu římskému, ať byl kde koli, projeviti přání, by pře jeho postoupena byla soudu samého císaře.¹⁾

Úřadové provincií, nemajice v té věci žádné moci, byli nuceni poslati obžalovaného do Říma. Od té chvíle neměl Pavel jiného přání, leč kázati Evangelium tomuto městu, a proto uchopil se naskytlé příležitosti, aby čím dříve tím lépe toto přání se vyplnilo. Festus nenadál se tohoto odvolání a proto požádal svých radců o dobré zdání.²⁾

¹⁾ Právo, jež měl každý měšťan římský odvolati se k císaři, pochází z doby, kde Augustus osoboval si pravomoc náležející tribunům, tedy právo zakročiti u jiných úřadů. Znenáhla toto odvolání nemělo toliko účinu, že neplatným učiněn nebo docela zrušen mohl býti nález, jako při tak zvaném zakročení (*intercessio*), ale stalo se pravým odvoláním k vyššímu soudu, jenž měl právo zrušiti nebo zjinačiti nález první stolice. (*Daremb. Dict. des antiq. Appellatio.*)

²⁾ Vladaři v provinciích měli při sobě rádce, které si sami volili. (*Dio Cas. I, III, 14. — Cicero in Ver. II, 1. II, 32. — Sueton Tiberius 33.*)

Jejich výpověď byla nepochybná: mimo případ, kde se obžalovaný úředně přiznal, nebo byl-li při činu dopaden, každé odvolání nutně bylo přijato. Nemohlť tedy Festus ani jinak odpovědět, leč: „K císaři jsi se odvolal, k císaři půjdeš!“

Čekáno jen na příležitost, by apoštol byl poslán do Říma, když tu nenadále nadešla nejznamenitější příhoda z doby jeho zajetí. Několik dní po líčení, které jsme právě vypravovali, přišli do Cesaree Herodes Agrippa II. a sestra jeho Berenice. Tento vnuk Heroda Velikého, nedržel v ruce leč jen trosky bývalé moci svého děda, totiž správu Chalcidy¹⁾ a několika měst, potom měl na starosti ochranu chrámu, volbu velikého kněze, maje název „král“, ale neměl žádné moci nad Judskem, a vše jen z libosti Říma.²⁾ Pro tuto odvislost bylo Agrippovi povinností, představit se novému vladaři. I nemeškal tak učiniti a přivedl s sebou sestru svou, společníci v království i v jeho životě, po této stránce velmi rozkřičenou.³⁾ Poněvadž déle meškali v Cesarei, přišla

¹⁾ Chalcis bylo hlavním městem malého království, které bylo utvořeno pro Heroda, bratra Agrippy I. Trosky jeho se směsí trosek mnohem mladšího města Anjaru nalezají se severně na silnici vedoucí z Bayrutu do Damašku, mezi Libanonem a Antilibanonem. (Robinson. Bibl. Researches III. p. 496.).

²⁾ Jsa příliš mlád při smrti Agrippy I (r. 44.), by mohl býti jeho nástupcem, zdržoval se několik let v Římě a obdržel pak od Klaudia jen něco málo z državy svého otce, totiž knížectví Chalcidské. (Jos. Antiq. XX. V, 2.); později dřívější tetrarchat Filippův: Bataneu, Trachonitskou a Abilinskou krajinu (ibid. XX. VII, 1.), konečně za Nerona Tiberiadu, Taricheu, Juliu a několik sousedních městeček. (ib. XX. VIII, 4.) Jakkoli měl název „král“ (Jos. Bell. II. XII, 8.) a dozor na chrám Jerusalemský (Jos. Antiq. XX. I, 3.) nevládl přece nikdy v Judsku. Dal se na stranu Římanů ve válce, která učinila konec této zemi a zemřel za Trajana ve věku 70 let.

³⁾ Jos. Antiq. XX. VII, 3. — Juvenal. Sat. XI. V, 156. Tato kněžna, nejstarší dcera Heroda Agrippy I. provdala se za strýce svého Heroda, knížete Chalcidského. Po jeho smrti žila v Římě u svého bratra Heroda Agrippy II. Nekalé pověsti, které se o jejich spolu-bydlení roztrušovaly, přiměly ji, že se provdala za Polema, krále Cilického, ale manželství to brzy se zrušilo. Později osvědčovala Berenice na Tita takový vliv, že až byl pověstným. (Sueton. Titus 7. — Tacit. Hist. II, 2. Dio Cas. LVI, 15. 18.).

také řeč na Pavla. I pravil Festus: „Muž nějaký zanechán jest od Felixe ve vězení, v kterém, když jsem byl v Jerusalemě, přistoupili ke mně knížata a starší židovští, žádající proti němu odsouzení. Kterýmžto jsem odpověděl, že není obyčej Římanův odsouditi některého člověka prve nežli by ten, který jest žalován, přítomné měl žalobníky a dáno mu bylo místo k obraně. A protože když se tu byli sešli, posadiv se beze všeho meškání na soudné stoličce, rozkázal jsem toho muže přivést. Proti němuž žalobníci stojíce žádné příčiny nepřednášeli, o které já jsem se domýšlel, že by byla zlá, ale měli proti němu jakés otázky se strany své pověry, a o jakémsi Ježíšovi mrtvém, o kterémž Pavel jistil, že jest živ. Já pak nevěda, co o takové při souditi, řekl jsem, chtěl-li by jíti do Jerusalema a tam o ty věci souzen býti. A když se odvolal, aby pře jeho dána byla k rozsouzení Augustovi, kázal jsem jej ostríhati, až bych jej poslal k císaři.“

„Chtěl bych i já toho člověka slyšeti,“ řekl Agrippa.

„Budiž“, odpověděl Festus, „zítra ho uslyšíš.“

Druhého dne skutečně Agrippa a Berenice vešli do soudní síně ve vsí nádheře královské, kde jim Festus na vzájem jejich ochoty nabídl předsedati tomu shromáždění. Římští důstojníci a přední měšťané, jsouce v průvodu knížecím, dodávali tomu zasedání slavnostního lesku.

Byla to podivná protiva, když vojáci, držíce v rukou řetězi, přivedli Pavla, bledého, slabého a dlouhým utrpením a dvouletou vazbou docela vysíleného.

Od doby, co se odvolal k císaři, nemohlo býti řeči o jakémś ulehčení zajatému, ni o jeho souzení, ni o úředním jednání. Proto Festus, veden jsa svědomitostí římským úřadům obyčejnou, snažil se především prohlásiti takto: „Králi Agrippa i všickni muži, kteří zde s námi jste, tu vidíte toho, za nějž všechno množství Židů prosili mne v Jerusalemě, žádající a křičíce, že on nemá více živ býti. Ale já jsem shledal, že nic hodného smrti neučinil; když pak se sám odvolal k císaři, umínil jsem jej k němu po-

slati. Nemaje však, co bych jistého císaři ¹⁾ napsal, přivedl jsem jej před vás, a zvláště před tebe, králi Agrippa, abych vyptáváje se měl co psáti; nebo zdá se mi býti nerozumné, poslati vězně, a pře jeho neoznámiti.“

Agrippa dopustil vězni, aby se sám ujal slova. Tedy Pavel, pokynuv rukou okovy spjatou a vybízeje k pozornosti znamením u řeckých řečníkův obvyklým, pravil: „Proti všem věcem, z kterých mne Židé viní, králi Agrippa, za šťastného se pokládám, že se dnes před tebou hájiti mám, protože ty všecko dobře víš, i kteří obyčejové jsou u Židů, i otázky, pročž prosím, vyslyš mne trpělivě. A zajisté o životě mém, jaký byl od počátku v národu mém v Jerusalemě, vědí všickni Židé. Znajíce mne hned od počátku, kdyby chtěli svědectví vydati, že podle nejjistější sekty našeho náboženství byl jsem živ Fariseus. A nyní pro naději zaslíbení, kteréž se stalo otcům našim od Boha, stojím soudu jsa oddán, kteréhož zaslíbení dvanáctero pokolení naše, sloužíce dnem i nocí, naději má, že dojde. A pro tu naději, ó králi, žalují na mne Židé. Aj, což jest to věcí k víře nepodobnou, soudí u vás, že Bůh mrtvé křísí?“ . . .

Pavel zde opakuje toliko jinými slovy to, co byl řekl Židům a Felixovi, jediným totiž jeho zločinem že jest víra ve vzkříšení z mrtvých. Co se týká žaloby, že káže Ježíše Nazaretského, vyvrací ji opět, tvrdě, že se mu zjevil Pán na cestě do Damašku a kázal mu přijati víru novou. „Protož, králi Agrippa — končil své vypravování — nebyl jsem nevěřící nebeskému vidění, ale nejprv těm, kteříž jsou v Damašku a v Jerusalemě i po vsí krajině Judské i národům zvěstoval jsem, aby činili pokání a obrátili se k Bohu, hodné skutky pokání činíce. Pro tu příčinu Židé, javše mne v chrámě, pokoušeli se mne zabíti, ale s pomocí Boží stojím až do dnešního dne, vydávaje svědectví malým i velikým, nic jiného

¹⁾ V textu stojí „pánu“ Augustus a Tiberius odmítali toho názvu, (Sueton. Aug. 53. — Tiber. 27.), ale od Caliguly počínajíce císařové ho užívali a za Domiciana byl jim i zákonem přiřknut. (Sueton. Dom. 13.)

nemluvě, než to, co mluvili Proroci a Mojžíš, že se má státi, že měl Kristus trpěti a první z mrtvých vstáti a zvěstovati světlo lidu i národům.“

Tato rozmluva o svědectví Prorokův a vypravování o zjevení nezajímaly mnoho Festa, jenž zajisté měl již příležitost o tom slyšeti. Boje se, aby jeho vzácní hosté se nenudili, náhle přerušil vězně, řka: „Blázníš, Pavle mnohé umění tě k bláznovství přivádí.“ Apoštol nedal se másti, ale domnívaje se, že pro Agrippu tyto otázky jsou zvlášť zajímavé, pravil: „Neblázním, výborný Feste, ale mluvím slova pravdy a střídmosti. Víš zajisté o těch věcech král, k němuž i svobodně mluvím, neb mám za to, že ho nic z těchto věcí tajno není, nebo nic z toho nedálo se pokoutně.“ Potom obrátiv se ku králi, by přímo se otázal řka: „Věříš-li králi Agrippa Prorokům? Vím, že věříš.“ Agrippa nechtěje se dáti do rozmluvy, do jaké ho chtěl Pavel přivesti, vyhnul se poznámkou ironickou, řka: „Foněkud mne nakloňuješ, abych byl křesťanem.“ Ale Pavel odtušil: „Dej Bůh, abyste netoliko poněkud, ale i zcela, netoliko ty, ale také všickni, kteří mne slyší, byli dnes takoví, jakýž i já jsem... kromě okovů těchto“, dodal dobromyslně, pozdvihnuv své rámě okovem spjaté řetězy.

Tato duchaplná zdvořilost učinila konec sedění. Král povstal; Berenice, Festus a ostatní průvod odešli do jiné síně. Hovořilo se o tom, a jednomyslné mínění bylo, že Pavel nespáchal nic hodného smrti nebo žaláře; král pak mínil: „Mohl propuštěn býti člověk ten, kdyby se nebyl odvolal k císaři.“ Avšak apoštol neupustil od svého odvolání. Nyní více než kdy jindy zanášela se jeho mysl Římem.

Naděje, že tam bude doveden samými Římany a že státi bude před nejvyšším soudem v celém císařství, shodovala se příliš s jeho záměry, než aby se byl od ní odvrátil. Bylo tedy usouzeno, aby se Pavel plavil do Italie.

Kapitola osmnáctá.

Cesta z Cesaree do Říma.

Léto bylo pokročilo; aby se nevydávali nebezpečí přezimovati na cestě, bylo nutno, by Pavel a ostatní vězňové, kteří jako on, se byli odvolali k císaři, neprodleně byli posláni do Říma. Pro výpravu tu vyhlídnut setník, jménem Julius, který právě meškal v Cesarei. Důstojník ten náležel ke kohortě veteránů, tak zvaných „Augustových“, ¹⁾ kteří byli tělesnou stráží císařskou; nějaké posláni, snad že doprovázel Festa, přivedlo ho do těchto krajín; vykonav svou povinnost, měl se vrátiti do Říma. ²⁾

¹⁾ Dio Cass. LXI, 20; LXIII, 8. — Augustiani (Sueton. Nero. 25. Tacit Annal. XIV, 15.). Vybraná Kohorta takto vyznamenaná byla dle vši pravděpodobnosti sborem veteránů, který Augustus měl své osobě k službě. (Dio Cass. LV. 23. — Marquardt. Röm. Staatverwalt. II, 387. — 389.).

²⁾ Tento výklad zdá se nám pravdě nejpodobnější; ježto původní slova řeckého textu nejsou dosti jasná. Wiesler, který tak za to má, poznamenává: 1. Skutkové nepraví, že by kohorta, v níž byl Julius setníkem, byla posádkou v Cesaree; 2. jestliže čestný název „kohorta Augustova“ i v jiných provinciích od rozličných sborů byl užíván (Marquardt Röm. Staatsverw. II. 446. — 454. a 473.), není přece známo, že by ho mívala některá legie nebo kohorta v Syrii nebo v Judsku. (Wiesler. Chronologie des apost. Zeitalters 389.).

Této příležitosti použil vladař, aby mu odevzdal velení nad vězny a vojáky, kteří je doprovázeli.¹⁾

Dvorný a šlechtetný Julius prodlením sedmi měsíců, co ostříhal apoštola, neustával prokazovati mu blahovolnost, jakou mu hned prvý den osvědčil. Dva učedníci Pavlovi, Lukáš a Aristarch Soluňský obdrželi od něho dovolení, že mohou mistra následovati a jemu nápomocni býti.²⁾

Malý sbor vstoupil na loď Adramytskou v Misii, která vplula do toho přístavu, dělajíc zastávky na březích Syrských a Maloasijských. Kojili se nadějí, že v některém místě odpočinku nalezne loď na cestě do Italie; v nejhorším případě bylo snadno z Adramyty, nedaleko od Troady ležící, přijíti do Neapoli v Macedonii a dáti se silnicí Egnatijskou; byla to skrze Dyrrachium a Brundusium, hlavní silnice římská.³⁾

Začátek plavby byl šťastný, vítr příznivý. Druhý den zakotvila se loď v Sidonu, kde za příčinou obchodu se zastavila.⁴⁾

Asi od dvaceti let byla v tomto městě obec křesťanská (Sk. XI, 19; XV, 3; XXI, 2—4), která znala a milovala Pavla. I přál si, by mohl navštívit bratry a radovati se z jejich lásky. Julius nečinil nejmenší překážky, neb od jeho rozmluvy s Festem měl se k vězni s úctou a přívětivostí.

¹⁾ Taková stráž byla asi dosti četná, nebo sv. Ignác, jsa veden z Antiochie do Říma, měl sám jediný deset vojáků k svému průvodu. Ep ad Rom. V.

²⁾ Námořní cesta, kterou popisuje sv. Lukáš, byla zkoušena až do nejmenších podrobností od lidí v plavbě na moři na slovo vzatých. Všickni se srovnávají v tom, že tu viděti podivuhodnou správnost. (James Smith. *The Voyage and Shipwreck of Paul*. — Breusing. *Die Nautik der Alten* 142—205. — Trève. *Une Traversée de Césarée à Puteoles au temps de s. Paul*).

³⁾ Setník, který ostříhal Pavla, měl dosti času, jehož vyžadovala tato cesta. Dle nejspolehlivějšího výpočtu odcestovali z Cesaree v polovici srpna. (Lewin. *The Life of Paul II*. 183, note 7.)

⁴⁾ Sidon je 28 mořských mil od Cesaree vzdálena. Tato plavba při prostřední rychlosti 2—4 uzlů za hodinu, mohla býti vykonána nejméně za 24 hodin.

Za nedlouho však loď opustila přístav Sidonský. Vyplovši odtud, dala se na širé moře a veslovala přímo ku břehům Lycijským, když tu zdvihli se jí odporní větrové. Byla tedy nucena obeplouti Cypr a dáti se na východ tohoto ostrova, ¹⁾ a plouti k severu Cilicie. Proud žene se na západ podle pobřeží, a jakmile zajde slunce, chladný větrík věje od sněžek Taurských; touto dvojnásobnou pomocí podporování jsouce, dorazili bez přílišného průtahu do Myry ²⁾ v Cilicii.

Byla to zastávka velmi navštěvovaná od námořníků Egyptských, když jim západní větrové překáželi plouti přímo do Italie. Odtud pak plavice se s počátku podél východního břehu Maloasijského, jeli potom od ostrova k ostrovu až do Brundusia a Puteol. (Smith. Voyage and Shprwrech. 32. — Trêve. une Traversée 11.)

Julius našel na břehu Myrském ³⁾ Alexandrinskou loď pro veliký náklad určenou, neboť měla na palubě 876 cestujících. ⁴⁾

Čas se blížil již k počátku září a ještě zbýval celý měsíc ku plavbě, ovšem pak-li nebude překážky; ale při úplném bezvětří, nebo při protivných větrech nebylo by naděje, že by dorazili do Italie, prve než by nastalo špatné počasí; Myra však nebyla než deset dní plavby ⁵⁾ odtud vzdálena.

¹⁾ Výraz v řeckém textu jest technologickým výrazem námořním.

²⁾ Vulgata, kodex Alexandrinský a Sinajský mají „Lystry“; avšak pravé čtení jistotně jest „Myry“.

³⁾ Město leželo na levém břehu říčky Andrahi, asi na míli od moře. Nezbyvají z něho leč jen trosky, svědčící o bývalé poloze.

⁴⁾ Velké lodi nákladní byly až na 600 tun, i přes to, neboť Isis, o níž mluví Lucian, měla až na 1000—1100 tun. (Smith, Voyage 147—150.)

⁵⁾ Z Myry do Puteol bylo 300 mořských mil; při prostřední rychlosti 30 mil za 24 hodin, trvala plavba deset dní, a třicet při úplném bezvětří a při větrech protivných a při odpočinku; bylo tedy pravdě podobno, že měl doraziti na místo ještě než nastane zlé počasí. (Trêve.)

Proto uchopil se Julius té příležitosti, zkrátiti cestu a smluviv se s kapitánem Alexandrinským, přeložil všecken svůj lid a vydal se na moře.

Od severozápadu vál stále silný vítr;¹⁾ těžká loď s okrouhlými boky pomalu plula ku předu podél břehů, jsouc jen slabě podporována proudy mořskými a větrky od zemi vanoucími. Po několikadenní úsilovné plavbě nebyla dále, leč u výšiny Knidské. Nadarmo usilovala uchýliti se do tohoto přístavu, pobřeží na této straně Maloasijské náhle sestoupajíc k severu vydávalo ji v šanc větrům, moře tu šlehajícím. Vše, co učiniti se mohlo, bylo řídití ji proudem k jihozápadu.

Za nedlouho spatřili mys Salonone a východní pobřeží Krety. Tento ostrov, jsa jako dlouhá hráz vržená do Středomořího moře, chrání od severního větru a svými vysokými horami činí klidné vody k polední straně; ale na východ bývá vysoké moře bouřlivé.

Přece se jim podařilo, že obepluvše ostrov, zakotvili se v chobotu dvěma ostrůvky chráněného. (Megalo Nisi a Sv. Pavelský ostrov). Úžina pošunující se do předu vod tohoto chobotu, dělí je ve dva přístavy, odkud jeho jméno „Kali Limenes“²⁾, „Dobré přístavy“. Na bodu, tento útulek na východ uzavírajícím, vypíná se městečko Lasaea.

Prodlení v tomto kotvišti bylo dosti dlouhé, čekáno zde na příznivý vítr, ale nepřicházel. Půst „velikého dne smíření“³⁾ slavený o podzimní rovnodennosti, již byl dokonán. Od toho času, totiž na počátku října považovali staří

¹⁾ Severozápadní větry, zvané Etesijské, vanou od 20. dubna až do konce srpna (Plin. Hist. II. 47). Mohli doufati, že ustoupí větrům jižním, s jejichž pomocí byli by brzy dorazili do Italie.

²⁾ Tento chobot byl objeven cestovateli, vyšetřujícími jižní pobřeží tohoto ostrova; má posud název Kali Limniones. Dvě hodiny odtud k východu na špicí vnikající do moře leží město, jež Skutkové nazývají Lasaea (Cod. Vaticanus, Lasaia, Alassa (Cod. Alex.), Thalassa (Vulgata).

³⁾ Yom kippur dne 10. měsíce Tisri (konec září) Lev. XVI, 29; XXIII, 27. — Philo Vit. Mor. II, 657).

plavbu za nebezpečnou.¹⁾ Bylo již na tom, že měli přezimovati na ostrově, ale jak mohli býti bezpečni v Bonportu, jehož nic nechránilo od východu a jihu?

Mnozí mínili, že by měli znovu vstoupiti na loď. Apoštol byl opačného mínění, řka: „Vidím, že ublížením a mnohou škodou, netoliko nákladu a lodi, ale i životů našich počíná býti plavení“.

Ale nedbali výstrahy jeho; správce lodi a dozorce nad nákladem²⁾ mínili, by se jen dále plulo. Julius, maje za to, že jsou ve věcech námořských zkušenější než apoštol, dal na jejich rozum. Bylo sneseno na tom, by pluli více na západ a dorazili do Feniky,³⁾ přístavu to námořníkům Alexandrinským dobře povědomého, kde mohli bezpečně přezimovati.

Jsa k jihu uzavřen ostrovem, jest toliko otevřen k severozápadu.⁴⁾ Lodi i při vzbouřeném moři plují do něho bez námahy. Asi ve dvaceti a čtyrech hodinách mohli se dostat do tohoto nového kotviště, čekali toliko na příznivé počasí.

Konečně počal vítr váti od polední strany, námořníci vyzdvihli rychle kotvy a vypluli roztaženými plachtami ven, majíce vlečný člun za sebou; takovou měli důvěru! Již obepluli předhoří Matala, když tu pojednou od východu zdvihl se bouřlivý vítr, jenž v těch krajinách náhle přichází

¹⁾ Plin. Hist. II, 47 — Caesar de Bello Gal. IV, 30; V, 23.

²⁾ Řecký výraz značí osobu, která měla dohlížeti na náklad a také jej prodávati.

³⁾ Nyní Lutro (Spratt. Travels II, 247. — Smith, Voyage 51).

⁴⁾ Fenika, přístav Kretský, ležící ke straně polední a severozápadní. (Sk. XXVII, 12. Sv. Lukáš, popisuje polohu toho ostrova podle udání námořníků, kteří s nimi se plavili, mluví jejich mluvou. „Země se blíží,“ říkali, ač ve skutečnosti byla to loď, která se blížila ke břehu. Také zde, prve než jejich loď se obrátila k severozápadu a k jihozápadu, aby přistála, poznamenávají, že Fenika leží na straně podle těchto větrů, že tedy kotviště jest otevřené toliko k severovýchodu a k jihovýchodu. (Smitt. Voyage 49. — Spratt. Travels II, 247—254.)

a „Eurakvilo“ ¹⁾ se nazývá. (Smith. 59. — Spratt. Crete II, 11).

Od hory Idy valil se na vlny. Loď, touto vichřicí překvapena jsouc při plných plachtách nebyla s to, by se proti větru udržela; byvši unášena odchylným proudem, nacházela se, po strašlivé plavbě dvaceti a dvou mil, u malého ostrova jménem Klauda. ²⁾ Podařilo se jim připlouti dosti blízko k němu; i použili toho, aby ze širého moře přitáhli člun, který jsa unášen vlnami a potom ve vodě potopen, jen s těží byl zachycen. Loď pak sama také dosti se namáhala, neboť všechna prudkost bouře vrhla se na jediný stěžen s ohromnou plachtou, jejíž sírka přesahovala šíři lodi.

Krátké vlny mořské neustále narážely na nádní lanovím ověšené; i spozorovali brzy, že žebroví jde od sebe a vodu propouští. V podobné nehodě lodníci obvazovali loď lanovím, práce to velice namahavá a to ještě při tak hrozném počasí. Lana pod ně podstrčená tažena byla vzhůru podél bokův a hřídlem pevně stočena, a tím hlavní stěny úzce se sevřely, a tak zachráněna veškerá úprava lodi. ³⁾

Avšak mnohem hroživější nežli cesty vodní, byly Syrty nebo mělčiny Africké, jež se objevovaly a kam je hbitě hnál severovýchodní vítr. Písek těchto mělčin býval již starým hrozný ⁴⁾ a to vším právem, ježto neodolatelné proudy a strašlivé víry mořské bývaly skoro jistou záhubou všem, kteří do nich se dostali. I namáháno se se všech sil, by se vyhnuli jen této nebezpečné cestě.

Když svinuly plachty a je odstranili, bylo i rahnoví

¹⁾ Severovýchodní, kterýž je od Krety odnášel.

²⁾ Řekové nazývají ho Godonesi, Vlaši Gozzo. Ostrůvek leží na západní straně předhoří Mattaly, na 20 mil od Sfabie.

³⁾ Vitruve X, 15, 6. — Thukydides I, 29. — Plato Rep. X, 615. — Toto pracné dílo, za našich dnů málo užívané, přece docela nevyšlo z obyčeje. (Conybeare and Hawson. The Life of s. Paul. II, 404—405. — Smith. Voyage 60.)

⁴⁾ Sallust. Jugurtha LXXVIII. — Jos. de Bell. II, XVI, 4. Tisbot. Exploratalien scient. de la Tunésie I, 225, 226).

stěžejné, o nějž se vítr opíral, taktéž spuštěno a loď na zdař svěřena moři.

Následující noc i druhý den na to trvala bouře; vyhostili z lodi náklad, podrževše toliko obilí pro nejnaléhavější potřebu. Třetího dne bylo potřebí odlehčiti trup a obětovati nejtěžší výstroj lodi; všechny ruce byly po hotově, by spustily do vody dlouhá rahna stěžejní. Loď takto jsouc odstrojena byla poněkud v menším nebezpečí, že se potopí, nic méně stav její stával se horším a horším. Vyjímajíc kormidla a čelní stěžeň byla loď jen jako trosky vydané v šanc vlnám a větrům na nesmírné prostore vodní, rozlévajících se mezi Kretou, Afrikou, Řeckem a Itálií, jež vlastně bylo starým mořem Adriatickým.¹⁾

Po několik dní byla loď sem a tam zmítána, nejhroznější to plavba, ježto se nevědělo, kde byla a kam pluje. Slunce a hvězdy, tenkrát jediní průvodčí lodníků, ani na okamžik nezasvitly. „Bouře nepřestávala zuřiti — dí sv. Lukáš — my ztratili již všecku naději.“

Apoštol jediný byl klidným v tomto soužení, důvěruje v Boha, jenž velí vodám, a byl jist, že nezahyne. Avšak nemohl zůstatí necitelným, vida spolucestující, ani takovou úzkostí byli jati, že již pokrmu nebrali. Stojí tedy uprostřed nich pravil: „Měli jste zajisté, ó muži, uposlechnouce mne nehýbati se od Krety a ušetřiti sobě této těžkosti a škody. A nyní napomínám vás, abyste dobré mysli byli, neboť nebude ztráta žádné duše z vás, leč jen lodi. Nebo této noci zjevil se mi anděl Boha, jehožto já jsem a kterému sloužím, a řekl: „Neboj se, Pavle, před císařem máš státi; a aj, daroval tobě Bůh všechny, kteří se s tebou plaví. Protož dobré mysli buďte, muži, neboť věřím Bohu, že se tak

¹⁾ Tehdá sloužily za kormidlo dvě lopaty usazené na kormě lodi. Třeba jen nahlédnouti do některého díla, kde jsou nákresy starých lodí (obrazy z Herkulana, z katakomb) a uvidíme vesla se širokou lopatou vyčnívající po obou stranách kormy. (Gal Glossaire antique. Martin et Cahier. Melange d'archeologie III., 1. — Grasser de Veterum re navali. tab IV. V.)

stane, jakž jest mi povědíno; dostaneme se jistě na nějaký ostrov.“

Nebyly to jen liché sliby. Čtrnácte dní po vyplutí od Krety domnívali se plavci, jakoby za noci slyšeli hluk rozrážejících se vln. Spustivše olovnice našli hloubku dvaceti loktů a odpluvše odtud maličko, našli patnáct; byla to země. Bojíce se, aby nenarazili na úskalí, spustili z přídě čtyři kotve, které na štěstí pevně se zachytily; loď se zastavila. Široké lopaty, sloužící za kormidla, jsouce v tomto okamžiku zbytečnými, byly z obou boků vytaženy a řemeny přivázány. Všickni netrpělivě očekávali svítání, když tu spozorovali, že lodníci se hotovili, by spustili člun do vody. Obávají prý se — tak pravili cestovatelům — aby kotve od zadi se nevytrhly, a tudíž že hodlají jiné kotve od předku spustiti; ale jejich úmysl byl, by se sami zachránili, zůstavujíce loď na zmar. Za této bouře dovedl Pavel oceniti odvážlivou píli těchto mužů, dobře věda, že kromě Boha jen jim děkuje své zachránění. Poznav, že by byla veta po spolucestovatelích, kdyby je tito lidé v řemesle svém zkušeni opustili, proto přistoupiv k setníkovi pravil: „Nezůstanou-li tito na lodi, vy nemůžete zachováni býti.“ Ihned vojáci tasivše meče, zutínali provazy u člunu, a pustili jej, aby odplul.

Ne menší vliv měl Pavel na spolucestovatele. Chodě od druhu k druhu povzbuzoval je nejen slovy víry, ale i dobrými radami pro život. Přední starostí bylo, aby něco pojedli, a tudíž pravil jim: „Již jest tomu dnes čtrnáctý den, jaký očekávající trváte lačni, a nic nejíte. Protož prosím vás, abyste pojedli pro své zdraví, neboť žádného z vás vlas s hlavy nepadne.“ (Luk. XXI, 18.) Sám pak, předcházeje dobrým příkladem, vzal chléb a díky vzdával Bohu přede všemi, a rozlomiv počal jísti. Všickni následovali jeho příkladu, neboť nabývali opět dobré mysli vidouce tak pevnou víru. Když se byli občerstvili, vyhostili poslední zbytek obilí a ostatních zásob; za každou cenu bylo nutno vyprázdniti loď, by se nestroskotala.

Konečně počalo svítati a za sychravého větru a deště

ukázala se země. (Sk. XXVIII, 2.) Nikdo ji nepoznal, ale lodníci spozorovali mezi skalinami, které byli kolem ní, nějaký chobot, jenž měl písčité břeh; ¹⁾ i myslili, kdyby mohli tam ku břehu přivést lodi. Pilně všickni pracující přerazili lana kotev a povolivše provazy hlavních vesel, a zdvihše menší větrník podle vání větru, brali se ku břehu. ²⁾ Avšak loď nedošla až tam, ale v prostřed zátocy zarazila na písčinu, s obou stran hlubokými vodami obklíčenou ³⁾ Přída zaryvši se hluboko do písku uvázla, nehýbajíc se, kdežto korma, šlehána jsouc vlnami, lámala se prudkostí moře. Nezbyvalo, leč zachrániti se co nejrychleji plováním nebo na nějakém prkně. Tato nezbytná potřeba bezmála by stála život vězňů. Vojáci, bojíce se, aby neutekli, radili je zabít, ale setník, chtěje zachrániti Pavla, nedal toho učiniti a rozkázal těm,

¹⁾ Pozastáváno se bezdůvodně nad tím, že lodníci nepoznali břehy ostrova Malty. Ježto loď z Alexandrie do Puteol plavila se úžinou Messinskou, bylo možno, že mnohokrát již se tu plavili, nespatrivše ostrova. (Breusing. Nautik. 190. 191.)

²⁾ Zátoka „Sv. Pavel“ (Cola di San Paolo) leží na severovýchodě ostrova. Saveletta, vlastní přístav Malty, jeden z nejkrásnějších při moři Středozezemím, leží nedaleko odtud. Lodě nalezaly tam tehda, jako až posud bezpečný úkryt před špatným počasím.

³⁾ Tato písčina nachází se půl mile na jih od ostrůvka Gzeiera, jenž uzavírá na sever zátoku. Poloha shoduje se určitě s popisem sv. Lukáše. Zátoka má na nejzazším konci, k jihozápadu, břeh, kam se chtěli dopravit. Asi v prostřed jest písčina sv. Pavelská, kde se ztroskotala loď. Písčina je utvořena ze země hlinité. Snadno lze si vysvětliti, že proudy hnané větrem jižním a velmi prudké v těchto končinách, utvořily výmol, jenž stále se zvětšoval. Za našich dnů jest sedm loket hluboký. Za času Pavlova mohl míti dva až tři lokte. Místa, kde se ponořila loď do hloubi 15 loktů, hledati jest něco málo k východu písčiny. Výběžek ležící právě na západ písčiny jest místem, kde podle vypravování domorodců se utonulí zachránili plováním. Domněnka tato na vlas se shoduje se skutečností. Jižní vítr, ať bývá jiho-severojižní neb západo-jižní, žene vody do zátoky. Vody tyto nemohou projíti leč průplavem mezi ostrovem Gzeierem a zemí. Proud mířící k severu žene se podle pobřeží a mohl snadno nésti utonulé, kteří na prknech křečovité se drželi, nikoliv na nejzazší konec zátoky, nýbrž na západ písčiny. (J. Vars. l'Art. nautique dans l'antiquité 258—259.). —

kterí umějí plovati aby se nejprve pustili do moře a přijdouce na zem, by pomáhali k záchraně ostatních, kteří se na prknech nebo na rahnech lodních spustili do vody. Tak se stalo, že nikdo z nich nezahynul.

Brzy dověděli se, že ostrov nazývá se Malta, neboť obyvatelé přiběhli, nemalou přívětivost k vyloděným ukazující. Byliť národem původem punským (Diodor Sicilský V, 12) neznalým mravů řeckých a římských; byli poctivi a pohostinní. Vidouce ztroskotané, ani deštěm a zimou se třesou, popílili si, by rozdělali velký oheň. Pavel, zapomínaje sám na své bolesti, pomáhal jim; právě sebral hrst roští¹⁾ a vložil na oheň, když tu zmije,²⁾ jsouc horkem vyplašena z revoví uštknula jej. A když uzřeli lidé toho ostrova, an had visí na ruce jeho, řekli druh k druhu: „Jistě člověk tento jest vražedník, neb, ač z moře vyšel, však pomsta Boží nedá jemu živu býti.“ Ale Pavel, stoje nepohnut, vyrazil zmiji do ohně. Melitané se domnívali, že oteče a padna náhle umře; ale když pak dlouho čekali a viděli, že se mu nic zlého nestalo, změnivše mínění své zvolali; „Bůh jest to!“

Nedaleko písčitého břehu, kde se vylodění ohřívají, byl statek náležející vladaři toho ostrova jménem Publiovi Muž tento byv poctěn názvem „předního nebo-li knížete ostrova“³⁾ spravoval ostrov pod dozorem pretora Sicilského. Dověděv se, že setník a vojáci římsí byli vrženi na břeh, a přišed k nim přijal je, hostě je po tři dny. I přihodilo se, že otec

¹⁾ Význam řeckého slova podán Theophrastem (Hist. plant. I., 4) dokonale přísluší kručince trnité, která se až podnes nachází na ostrově. (Heroin. The Life of S. Paul II., 208.)

²⁾ Zmiji není více na Maltě, poněvadž půda neleží více ladem, jako se stalo i v jiných krajinách. (Tournefort. Relation d'un voyage dans le Levant I., 142. 357—358. — Breusing. Nautik 191.)

³⁾ Ze dvou nápisů, jednoho řeckého a druhého latinského, nalezených na ostrově v „Citta Vecchia“ lze souditi, že to byl titul úřední. (Smith. Vocage 113—114.) Publias byl dle vši pravděpodobnosti legatem pretora Sicílie, římské provincie, k níž Malta náležela.

Publia ležel, trápen jsa zimnicí a úplavicí, k němuž všel Pavel, a pomodliv se a vloživ naň ruce uzdravil jej

Tento zázrak přivedl k apoštolu všechny, kteří na ostrově nemocní byli; a on je uzdravoval a bez pochyby, jako všude, hlásal jim Blahou Zvěst, by poučil je a očistil duše jejich. Zdali vzbudil v nich víru v Krista? Pochybujeme. Ostrované bez pochyby zachovali z původní vlasti své Afriky život smyslný a plný hrubých pověr. Nic méně byli vděčnými Pavlovi; po všecken čas jeho pobytu, jemu a jeho soudruhům mnohou čest prokazovali, a když měli odcházeti, nakladli jim, čeho potřebí bylo na cestu (Sk. 86. XXVIII, 10, avšak nic ve Skutcích Apoštolských nenasvědčuje tomu, že by některý býval byl pokřtěn.

Tři měsíce ztrávili na ostrově, od polovice listopadu až do polovice února. K počátku března lodi, které konaly jen krátké plavby podél pobřeží, odvažovaly se na širé moře. Julius našel jednu takovou loď v přístavu Melitském, ana se chystala do Puteol. Byla to loď z Alexandrie mající znak „Kastora a Polluxa“ ¹⁾. I ona byla nucena přezimovati na ostrově, nyní však měla již na spěch, by dopravila náklad na místo určené.

Setník s vězny a vojáky vstoupili na loď, která rozvinula plachty směrem k Syrakusám, kde zůstala tři dny, patrně jen za obchodem. Vítr nebyl zvlášť příznivý, by vypluli z tohoto kotviště; plavili se tedy podél Sicilie, až by se dostali do proudu podél břehů při úžině Messinské ²⁾ a pak přistáli v Reggiu.

¹⁾ Obraz bůžků ochranných byl obyčejně malován nebo vyryt v čele přídě. (Virgil. Aen. X., 20°.) Kastor a Pollux, Dioskurové, byli obzvláště ctěni od námořníků. (Horac. I. oda. III, 2; XII, 28.)

²⁾ Proud jest mezi oběma protějšími břehy této úžiny, ale lze ho pozorovati teprve v nejužší části, nepřesahující míli šířky proti proudům, které se ženou k severu, kdežto hlavní proud uprostřed průlivu vede k jihu a naopak, neboť hlavní proud se přehýbá jako příliv a odliv. Lodě užívají tohoto protiproudu, když hlavní proud je jim protivný, a proto se drží v nevelké vzdálenosti od břehu. Tak také to učinila loď „Kastor a Pollux“ by dorazila do Reggia. (Trève.)

Druhý den zdvihl se příznivý jižní vítr, projeli tedy úžinou; po dvou dnech Kastor a Pollux přistál v zálivu Neapolském na nábreží Puteolském.

Zde, v tom přístavu, jednom z nejvíce navštěvovaných přístavů Italských lodě Alexandrinské (Plin Hist. XXXVI., 14. — Sueton. Aug. 98.) obyčejně skládaly obilí z Egypta; jediné tyto měly právo tam veplouti s plachtami na hlavním stěžni rozvinutými (Seneka. Epist. 77.); byla to čestná výsada, ježto přivážely Římu chléb (Jos. Antiq. XVII, XII, 1.). Na tržiště se sbíhali Židé, přichozí z Alexandrie mající čilý obchod s důležitou obcí tohoto města. Z jejich středu patrně povstala obec křesťanská, kterou apoštol našel v Puteolách.¹⁾

Pavel, byv nucen svými bratry, by zůstal mezi nimi několik dní, obdržel bez obtíží dovolení od Julia který máje ho ve veliké vážnosti, neodepřel jemu služby této. I strávili tu, na krásných březích tohoto zálivu, celý týden.

Když týden uběhl, vydali se na cestu do Říma. Pověst již tam došla z Puteol, že setník přivede vězně Pavla; vzrušení bylo veliké mezi křesťany hlavního města, jimž Pavel byl tím známější a milejší hned od té doby, co poslal jim list.

Julius a jeho malý sbor kráčeli cestou Appiovou, když asi 43 míle od Říma, nedaleko městečka obydleného od lodníkův a krčmářů, jménem „Forum Appiovo“ (Horac. I. Sat. V., 4. Nyní San Donato) přišli mnozí křesťané, by pozdravili Pavla a přidali se k jeho průvodu; deset mil dále v místě zvaném „Tři taberny“ (hospody) přišlo nové poselstvo.²⁾ Vida tento dvojí důkaz úcty a lásky, zaplesal

¹⁾ Že tam byla obec křesťanská, jakž že Židé Putcolští měli stále styky se Židy Alexandrinskými, potvrzuje podání sebrané Eusebiem. (Hist. eccl. II, 24. — III, 14. 21) dle něhož za doby Pavlovy Blahá Zvěst byla rozšířena v Egyptě. (Dílo Sv. Petr. Kap XX)

²⁾ (Cicer. ad Attic. II, 10. 13) Podle podvržených Skutků apoštolů Petra a Pavla ztrávil apoštol noc v Aricii, 16 mil od Říma (Acta Petri et Pauli 20.)

apoštol, tvář jeho zářila radostí a on vyléval duši svou v díkučinění Bohu, neboť poznal, že jest milován, a proto unesen byl až k nadšení. Maje kolem sebe bratry, a spoléhaje na ně, vešel do Říma krokem pevným, jako k vítězo-slávě. Bylo to v březnu roku 62. Od osmi let vládl tu Nero.

DOSLOV.

Šestnácte let uplynulo ode dne, kde Pavel vyšel z Antiochie na svou prvou cestu mezi pohany. Tento krátký čas mu dostačoval, by svobodu zjednal křesťanství. Nová víra, jsouc až po tu dobu jen v úzkých mezích uzavřena, jeho pomocí povznesla se vzletem volnějším a volnějším, tak že tato přeměna stala se rychle a náhle, neboť, když mu Bůh sám zřejměji než komukoli jinému zjevil, že Evangelium je pro všechny národy, zamířil apoštol kroky své přímo na cíl, nemaje úzkostlivosti a netapaje ve tmách.

V době, kdy Pavel podnikl své cesty mezi pohany, měl bez pochyby Petr vidění v Joppe. Bratřím v Judsku, kteří se horšili, slyšíce, že křtí pohany, dal odpověď jak věrou tak i pokornou upřímností obdivuhodnou: „Když pak jsem počal mluvit, připadl Duch Svatý na ně jako na nás na počátku... Poněvadž tedy tuž milost dal jim Bůh, jako i nám, kteří jsme uvěřili v Pána našeho Ježíše Krista, kdož jsem já, abych mohl tomu zabrániti?“ (Sk. XI. 15, 17.)

Toto slovo hlavy Církve objásnilo přesně budoucnost, ač v přítomnosti ničeho nezměnilo. Dvanácte apoštolů vyšedše z Judska, hlásali Evangelium skoro výhradně jen synům Ísraelským, kteří celkem zůstávali Židy nejen bohoslužbou, obyčeji a vším životem zevnějším, nýbrž i srdcem a myslí. Měliť novou svou víru za výsadu jen pro svůj národ, za ukončení a úplné zdokonalení Zákona. Pohanům zůstaveno na vůli míti v ní účastenství takové jako ve víře Mojžišově, ale ponze a jediné

za tou výjimkou, že budou žít jako Židé a že nikdy si nebudou osobovati přednost, jaká náleží Israelitům dle rodu. Po celých patnácti let přednostové Církvi židokřesťanských, hledíce omeziti tyto hrdé a výlučné myšlenky, přece ničeho nepodnikali, co by takové omezení přivedlo k místu. Teprve Pavel tak učinil; bylo to původním jeho dilem, že se z mosaismu vymanil.

Od prvního dne ¹⁾ zřejmě se pronesl o záměru svého apoštolování; a sice co se týká Židů, jim nejprve bude hlásati Evangelium, zamítnou-li je, půjde k pohanům, neboť Blahá zvěst je tak pro ně jako pro Židy, a Bůh na ně na všechny hledí tímtež okem milostivým; a všickni zajisté stejně jsou v hříchu a v stejné nedostatečnosti vyprostiti se z něho. Nadarmo vyznavači víry Mojžíšovy očekávají od ní spasení; jejich zevnější obyčeje nedávají žádné moci, by odolali hříchu a od něho je osvobodili. K čemu tedy ukládati pohanům obřady, jež jim nejsou vhod? Kristus povolal všechny ku svobodě: věřiti v něho věrou, která vzbuzuje lásku, dostačuje k ospravedlnění.

Viděli jsme, jaký postrach a jaké pohoršení bylo to pro Církev Jerusalemskou, jež v tom spatřovala novotu. Apoštol nedal se tím odvrátiti od svého cíle. Vše, čeho od něho dosáhli křesťané ze židovstva, bylo, že vzdával chválu jejich Zákonu; ale pokud se týkalo obřizky, vlastního to znamení pravé víry Mojžíšovy, byl apoštol neoblomným; za žádnou cenu nepřipustil, by se jí podrobili věřící. Ano prodlením času, na své třetí cestě, dospěl tak daleko, že ji i zřejmě haněl, řka: „Aj, já Pavel pravím vám, že budete-li obřezávati, Kristus vám nic neprospěje“ (Sol. V., 2.).

Tato důrazná vytrvalost setřásti to jho dodělala se úspěchu dokonalého. Když Pavel se vzdálil od břehů Caesarejských, mohltě s posvátnou radostí projíti těch šestnácti let právě úply-

¹⁾ V Antiochii Pisidské, prvním to městě, kde oddělen jsa od Marka a maje toliko Barnabáše za společníka, jednal svobodně jakožto pravý vůdce této missie. „Vám mělo slovo Boží nejprve mluveno býti, — pravil k Židům toho města — ale poněvadž je zamítáte a sebe za nehodné soudíte věčného života, aj, obracíme se k pohanům“ (Sk. XIII., 46.).

nulých. Křesťanské obce, od něho zřízené, četně zaujímaly Asii a Řecko, jsouce čily, plodny a od synagogy osvobozeny, nezachovávající z ní leč obřady a obyčeje, které slušely volnému duchu křesťanskému. Jedině Jerusalema a některé obce Judské tvrdošijně se držely staré úmluvy, ale jsouce samy do sebe uzavřeny, neprospívaly zjevně. Dílo osvobození, apoštola svěřené, bylo dokonáno. A jako tato zevní změna, neméně překvapující byl nový útvar, jakýž na se vzalo učení v Církvích Pavlových. První dvě Evangelia a začátek Skutkův Apoštolských nám ukazují, jaké bylo před tím poučování v obcích křesťanských: opakovaly se tu řeči a podobenství Páně; apoštolé nepřidávali ze svého nic leč, texty z Písma, potvrzující Evangelium a tu a tam nějaké povzbuzení k víře a lásce. Pavel, navyklý jsa ze škol Jerusalemských na řádné spojení přednášených pravd a na celkové přehledy, uvedl tento způsob do učení a vykládání své nové víry. Křesťanské Zjevení vzalo na se v duchu jeho utváření mnohem určitější a stalo se souborem učení tak pevně složeného, že dodnes jest základem našeho bohosloví.¹⁾ Jest zahrnuto ve čtyřech slovech: Padlý člověk nestává se spravedlivým, leč skrze víru v Krista.

Tento dogmatický pojem, jenž v Evangelích tak slabě jest vyznačen, překvapuje z počátku a vede k přemýšlení o tom, odkud jej Pavel vzal. Odpověď není pochybna. Z podání židovského, nebo původní myšlenky učení apoštolského nalezají se ve svatých knihách židovských; Pavel potřeboval je toliko sebrati. Pád člověka, popsáný na první stránce první knihy Mojžíšovy (Gen. II., 17.) jest vysvětlován v Starém Zákoně (Moud. I., 13, 14.; II., 23—25.) a ve spisech rabbinských. Ještě (Nikolas Doctr. relig. des Juifs 392—397.) známější Židům byla myšlenka o ospravedlnění, vyjadřující a v sobě držící veškerou ctnost, veškerou svatost, setkáváme se s ní na každé stránce Písma sv.: „Spravedlivý živ bude z víry“, dí Habakuk (II., 4.). Slovo to zůstalo temným

¹⁾ Nesmí se tím rozuměti nic podobného rozhovorům a přísným důkazům našich Summ theologických. Epištoly sv. Pavla nám ukázaly, jak on vykládal víru; kázal spíše, než vyučoval, beze všeho methodického pravidla, po způsobu orientalském.

ve Proroku, ale Pavel z něho rozžehl světlo. Co se Krista týká, Messiáše, jakožto osvoboditele napravujícího a léčícího bolesti člověka, nebylo žádné učení Židům milejší nad to. „Přijde a spasí nás“ (Hab. XXXV., 4.), opětovali o závod všickni proroci.

Z těchto rysů v zjevení židovském sem tam roztroušených utvořil Pavel vlivem vnuknutí Božího učení mravův a víry, z něhož i my žijeme. Jeho bystrozrak zkoušel hlubokost pádu člověka; poznal v něm člověka ztělesněného, hřích ukládající zákon jeho údům a tyto zplodili ovoce smrti, vůli skoro vždy nedostatečnou, by se zbavila otroctví, ale ještě nedostatečnější, by dosáhla spravedlnosti takové, jak Pavel ji povznesl k výši, o níž Židé neměli ani zdání. Spravedlnost, jak učí o ní Pavel, omezuje se na ctnost přirozenou, třeba nejdokonalejší, ona jest mu božskou svatostí, vlitou našim duším a srovnávající vůli naši úplně s vůlí Boží. Odkud pochází toto účastenství ve věčné spravedlnosti? Z víry, jejíž nadpřirozenou moc nám ukázal v Epištole k Římanům. Působící skrze lásku spojuje nás s Kristem, v němž vtělila se svatost, život božský. Víra činí více: tvoří v nás nového člověka, jehož duchem jest duch Kristův. Jsouce spojeni s Kristem a vtělení v něm skrze život, můžeme konati a konáme to, co on konal, odumíráme v něm tělu a hříchu, abychom se znovu zrodili k duchovnímu životu. Mluvme určitěji: Kristus sám žije, jedná, prosí, trpí, umírá a z mrtvých vstává v nás Jsa hlavou znovuzrozeného lidstva, tvoří ze všech těch, kteří v něho věří, tajemné tělo, jehož údové úzce jsou spojeni skrze lásku, která oživuje jeden a týž život, v něm tlouče jedno srdce, srdce Ježíšovo.

Toť jest v krátkosti hlavní učení Pavlovo. Viděti lze, co přidal k prvotnímu základu víry a jak jej obohatil. Nová objasnění přidává a staví v skvělejší světlo Ježíše, jeho božství, jeho vládu nad světem jeho spojení s Církví, jeho obět; avšak podstata učení apoštolova složena jest v jeho Epištolách, jež jsme v tomto spise vyložili.

Apoštol, odcházeje od svých východních Církví, byl jist, že jim zůstavuje dokonalou víru v Krista, osvobozenou a očištěnou ode všeho, co by bylo stranickým; i bylo mu tím větší radostí,

když viděl, jak víra ta vítězí a ovoce přináší v celé jedné polovici světa, které ji hlásal. Co mohl proti množství jeho obcí křesťanských odpor několika obcí, držících se židovství? Jeho pokorné svědectví, jež vydal při pohledu na Korint na víru obrácený, zůstává navždy pravdivým: „Já jsem nejmenší z apoštolů, kterýž nejsem hoden slouiti apoštolem, protože jsem se protivil Církvi Boží. Milostí pak Boží jsem to, co jsem, a milost Boží nebyla ve mně marná, nýbrž hojněji než oni všickni jsem pracoval: avšak ne já, ale milost Boží se mnou.“ (I. Kor. XV., 9, 10.)

PŘÍDATEK.

Letopočet v Skutcích Apoštolských od první apoštolské cesty Pavlovy až do jeho příchodu do Říma.

Času událostí v této knize vypravovaných nelze určit s úplnou jistotou. Až na několik let dříve nebo později snadno se v dějepise shledáme s dobou, kdy se asi udály, ale mítí za to, že lze přesně a nade vší pochybnost určití hodinu, ve které se udály, bylo by podnikem vždy a stále pochybeným, protože letopisci se ve svých výpočtech velice rozcházejí. Než přece dvě události, jejichž určitá doba jest známa, označují počátek i konec období, jehož překročiti nelze. Jedna z nich jest úmrtí krále Agrippy, jež se událo ke konci února r. 44. (Jos. Antiq. Jud. XIX. VIII., 2); druhá, když do Judska přišel Albinus, nástupce Festův v této provincii, na podzim r. 62.¹⁾ Prodlením těchto 18 let konány po sobě tři apoštolské cesty sv. Pavla, a cesta jeho jakožto zajatce z Cesaree do Říma, slovem, ona část vypravování Skutkův Apoštolských (od kap. XIII. až do kap. XXXVIII.), jejichž výkladem jest dílo toto.

Dějepisci se shodují, že kladou první apoštolskou cestu do doby, jež následovala po smrti Agrippově; mínění zajisté pravděpodobno, neboť když Judsko stalo se tenkrát provincií římskou, Církev požívala klidu a svobody, ve Skutcích Apoštolských na-

¹⁾ Wieseler: Chronol. des apost. Zeitalters p. 89.

značené těmito slovy: Agrippa zemřel (a hned jej ranil anděl Páně, protože nedal cti Bohu, a od červů sežrán, zdechl). „Slovo pak Páně rostlo a rozmáhalo se“ (Sk. XII., 23, 24.). Počátkové apoštolování Pavlova, jsouce hned po tom vypravování, patrně spadají do této doby klidu a úspěchů. jsouce zároveň makavým o ní svědectvím před očima církevního dějepisce. Obecné mínění jest, že tato apoštolská cesta trvala několik let; podle jedněch dvě léta, podle jiných čtyři nebo pět let.¹⁾ My se přidržujeme tohoto posledního mínění. Na zpáteční cestě zdržel se totiž apoštol dosti dlouho v Antiochii (Sk. XIV., 28.) až do sněmu Jerusalemského.

Vyložili jsme jinde²⁾ důvody, jež nás přiměly k tomu, bychom tento sněm položili na r. 52. Apoštol nevydal se na svou druhou cestu apoštolskou dříve, než když prve byl tomuto sněmu přítomen, tedy ke konci téhož roku. I navštívil Církev v Syrii a v Cilicii, v Lykaonii, a prošel Frygií a zemí Galatskou, vydal se potom do Macedonie, již hlásal Evangelium. Tyto četné práce jistě mu nedovolovaly, by mohl přijíti do Korinta před podzimem r. 53. V tomto městě pak pobyl půl druhého léta (Sk. XVIII., 17.) a odcestoval odtud na jaře r. 55, jakmile se plavba na moře otevřela. Loď, na které se plavil, plula jen kolem Efesu a nesla jej do Caesaree. Po krátké návštěvě v Jerusalemě vrátil se apoštol do Antiochie, odkud za nedlouho se vydal na třetí cestu apoštolskou.

Šel touž cestou jako na předešlé výpravě, totiž, prošel Galathií a Frygií, přišel do Efesu na podzim r. 55. Zde pobyl tři léta (Sk. XIX., 8, 10, XX., 31.), prodlužuje svůj pobyt až k Letnicím r. 58. Konec tohoto roku vyplnil apoštolováním v Macedonii a v Illyrii; pak na zimu přišel do Korinta a pobyl tam tři měsíce (Sk. XX., 3) Na jaře r. 59. vydal se na cestu do Jerusalema, pluje podél Archipelagu; dorazil pak do svatého města o Letnicích r. 59., načež byl vězněn dvě léta v Caesarei. Toto město pak opustil na podzim r. 61. a přibyl do Říma na jaře r. 62.

¹⁾ Wieseler's Chronol. des apost. Zeitalters. Viz srovnávací tabulku.

²⁾ Dílo „Sv. Petr“ v dodatku I.

Takový jest pořad časový, jakéhož jsme užili v tomto díle. Wieseler (*Chronol. des apost. Zeitalters*) a letopisci jeho školy mají za jisto, že Festus následoval po Felixovi r. 60. a tudíž pošinnji veškeré události o jeden rok. Ale důvody, o které opírají své mínění, nejsou přesvědčující, zůstávajíce na vůli, ustanoviti tuto vládní změnu na r. 61., jak jsme my učinili.

Synechronistická tabuľka,

porovnávajúci udalosti ve Skutciach Apoštolských s udalosťmi v dejinách svetských.

Rok	Cisárovi	Vládari v Judo	Udalosti ve Skutciach Apoštolských	
41.	Klaudius (24 letas)	—	První apoštolská cesta sv. Pavla. — Cypre, Antiochie Pisidská, Lykaonie	
44.	—	Smart Heroda Agrip-py. - Cuspius Fadus.	Návrat do Antiochie Syrské 4 nebo 5 let poďěji	
46.	—	Tiberius Alexandr	Pobyt sv. Pavla v Antiochii. Snem Jerusalemský. Druhá apoštolská cesta sv. Pavla. Návšteva Cirkvi Ci-lických a Galatských; apoštolování ve Filipách, Thessalonice, Beree a v Athenách. Sv. Pavel v Korintě na podzim roku 53. Pobyt sv. Pavla v Korintě půl druhého léta. I. a II. Epištola k Soluňanům. Pavel opouští Korint na jaře r. 55, navštěvuje Jerusale. — III. apoštolská cesta. Pavel vyšed z Antiochie prochází Cilicií, Frygií a zemí Galatskou Na podzim roku 55 přichází do Efésu. Triletý pobyt v tomto městě. I. list ke Korinťanům. Letnice roku 58: Sv. Pavel opouští Efésus, navštěvuje Macedonii a káže v Illyrii. II. Epištola ke Korinťanům. Poslední měsíce roku 58. Sv. Pavel přichází do Korinta Tříměsíční pobyt v Korintě. Epištola ke Galatům a k Římanům. Jaro roku 59. Odehod z Korinta. Cesta apoštolova kolem Archipelagu. Letnice roku 59. Přichod sv. Pavla do Jerusalema. Dvoutleté vězení v Cesarei. Apoštol odchází z Cesaree na podzim roku 61. Jaro roku 62. Přichod sv. Pavla do Říma.	
47.	—	Ventidius Cumanus		
51.	—	—		
52.	Edikt Klaudiův vypovídající Židy z Říma	—		
53.	—	Felix		
54.	(Nero 13. října)	—		
55.	—	—		
58.	—	—		
59.	—	—		
61.	—	Festus		
62.	—	—		

OBSAH.

	Strana
Předmluva	III.—V.
Schválení	VII.—IX.
Úvod	XIII.—XVI.

Kapitola první.

První apoštolská cesta sv. Pavla. — Ostrov Cypr.

Církev Antiochenská. — Barnabáš a Šavel poslání mezi pohany. — Cypr. — Kult Venušin. — Pafos. — Sergius Paulus. — Elymas oslepen. — Malá Asie. — Politický stav, rozličné bohopocty, pohled na krajinu. — Pavel a Barnabáš přistáli na březích Pamfilijských. — Marek od nich odchází 17—34

Kapitola druhá.

První apoštolská cesta. — Galatie.

Antiochie Pisidská. — Pavel káže v synagoze tohoto města. — Byv odmrštěn od Židů, obrací se k pohanům. — Ikonium. — Sv. Thekla. — Lystra. — Derbe. — Církev Galatské. — Návrat do Antiochie 35—53

Kapitola třetí.

Sněm Jerusalemský.

Mírný judaism Israelitů v rozptýlení žijících. — Přísné zachovávání Zákona v Jerusalemě. — Jak Pavel soudí o obřízce. — Sněm Jerusalemský. — List poslán Církvím z pohanů složeným. — Petr a Pavel v Antiochii 56—75

II

Kapitola čtvrtá.

Druhá apoštolská cesta. — Nové hlásání Blahé Zvěsti v Malé Asii.

Pavel a Barnabáš se rozcházejí. — Apoštolování Barnabášovo a Markovo. — Pavel a Silas navštěvují Církev Lykaonské. — Timotej. — Kázání v zemi Galatské. — Obyvatelstvo a bohopocta v této krajině. — Asie a Bithynie pro apoštola uzavřeny. — Vidění Pavlovo v Troadě. — Lukáš 76—96

Kapitola pátá.

Druhá apoštolská cesta. — Macedonie.

- I. Filippy. — Cesta po pobřeží asijském do Neapoli v Macedonii. — Původ, mravy, bohopocta města Filipp. — Pavel ve sbornici tohoto města. — Obrácení Lydie. — Věstkyně. — Pavel a Silas bičování. — Jejich vysvobození 97—110
- II. Soluň. — Silnice Egnatijská z Filip do Soluně. — Pavel káže řemeslníkům Filipským. — Očekávání posledního dne. — Vzbouření Židů. — Pavel v Berei 110—120

Kapitola šestá.

Druhá apoštolská cesta. — Atheny.

Obraz Athen za času sv. Pavla. — Atheny, město škol a věd. — Akropolis. — Náboženství Atheňanů. — Agora. — Pavel v Areopagu. — Jeho kázání. — Duch řecký, protivný Evangeliu 121—136

Kapitola sedmá.

Druhá apoštolská cesta. — Korint.

- I. Založení Církvě Korintské. — Blahobyť Korinta od Cesara obnoveného. — Zkaženost mravů. — Apoštol bydlí u Akvily a Priscilly. — Církev Korintská od Synagogy odloučena. — Četná na víru obrácení ve všech vrstvách obyvatelstva 137—146
- II. Epištoly Soluňanům. — Věrnost Soluňských uprostřed pronásledování. — První Epištola této Církvi. — Blahopřání apoštolova. — Očekávání konce světa. — Starosti Soluňských se rozmáhají. — Druhá Epištola sv. Pavla Soluňským. — Znamení předcházející konec světa. — Odpadlictví. — Antikrist. — Vzbouření Židů. — Pavel před soudem u Galliona 146—158

Kapitola osmá.

Život a liturgie prvotních Církví.

Neobyčejná plnost darů nadpřirozených. — Vytčení a roztržidění těchto milostí. — Proroci. — Dar jazyků. — Správa obcí křesťanských. — Bohoslužebné obřady, přijaté od synagogy: zpěv, modlitby, kázání. — Hody lásky a sv. přijímání. — Sobota, půst, dny sváteční v nové víře 159—179

Kapitola devátá.

Třetí apoštolská cesta. — Efesus.

Pavel činí slib nazirejský. — Jeho cesta z Korinta do Jerusalema. — Vrací se do Antiochie, by se vydal na třetí apoštolskou cestu a navštěvuje Církev Maloasijské. — Efesus. — Chrám Artemidin. — Apollo v Efesu. — Pavel u Akvily a Priscilly. — Křesťané pokřtěni křtem Janovým. — Škola Tyrannova. — Židovští zaklínači a pověry v Efesu 180—198

Kapitola desátá.

Třetí apoštolská cesta. — Církev v provincii Asijské.

Provincie Asijská. — Stav politický. — Blahobyť země. — Rychlý pokrok křesťanství. — Křesťanské obce v údolí Lyském. — Kolossa, Laodicea, Hieropolis. — Vliv Pavlův a Janův v těchto krajinách 199—212

Kapitola jedenáctá.

Třetí apoštolská cesta. — Nepokoje v Církvi Korintské.

Apollo v Korintě. — Odboj a pokaženost mravů v této Církvi. — I. Epištola ke Korintanům. — Kázání Pavlovo, rozdvojení v Korintě. — Vyobcování krvosmilníka. — Korintané se uchylují k soudům pohanským. — Odpověď na otázky od Korintanů položené: o čistotě v panictví a v manželství. — O pokrmech obětovaných modlám. — Zlořády ve shromážděních náboženských. — Darové duchovní — láska největší. — O vzkříšení z mrtvých 213—234

Kapitola dvanáctá.

Třetí apoštolská cesta. — Odchod z Efesu. — Druhý pobyt v Macedonii.

I. Vzbouření v Efesu. — Nejistota a změny v úmyslech Pavlových. — Poslání Titovo. — Sbírka pro Církev Jerusalemskou. — Slavnosti měsíce Artemiidina. — Opětné vzbouření v Efesu 235—244

IV

II. Druhý pobyt v Macedonii. — Pavel káže v Troadě. — Jde do Macedonie. — Návrat Titův. — II. Epištola ke Korinťanům 244—260

Kapitola třináctá.

Sv. Pavel a Židokřesťané.

Apoštolování v Macedonii a v Illyrii. — Příchod Pavlův do Korinta. — Židokřesťané v Galatii. — Epištola ke Galatům 261—274

Kapitola čtrnáctá.

Epištola k Římanům.

Apoštol stručně vykládá učení o víře v Krista a víru židovskou. — Pohnutky, jež ho přijímely, by psal Římanům. — Rozbor Epištoly. — Nedostatečnost padlého člověka, by sám ze sebe povstal bez milosti Boží. — Spasení a ospravedlnění děje se skrze víru v Ježíše. — Ovoce toho ospravedlnění. — Židé jsou zavrženi pro nevěru, ale jednou také oni naleznou spasení a milosrdenství. — Rady mravní pro život. — Pozdravy 275—289

Kapitola patnáctá.

Návrat Pavlův do Jerusalema.

Spiknutí Židů Korintských proti apoštolovi. — Nový pobyt ve Filipách. — Cesta Pavlova podél pobřeží Archipelagu. — Troas. — Milet. Patara. — Tyrus. — Ptolomais. — Cesarea Palestinská 290—302

Kapitola šestnáctá.

Vzbouření v Jerusalemě. — Pavel jat.

Pavel navštěvuje Jakuba a starší Jerusalemské. — Pavel a nazirové v chrámě. — Pozdvížení Židů. — Zakročení Lysiášovo. — Pavel před veleradou. — Pavel dovídá se o spiknutí proti němu skrze syna sestry své. — Lysiáš posílá apoštola do Cesarce . . 303—318

Kapitola sedmnáctá.

Věznění Pavla v Cesarei Palestinské.

Prokurator Felix. — Apoštol před jeho soudem. — Pavel a Drusilla. — Dvouletá vazba v Cesarce. — Felix odvolán. — Pavel a Festus. — Pavel dovolává se císaře. — Pavel před Agrippou a Berenikou. 319—331

Kapitola osmnáctá.

Plavba z Jerusalema do Říma.

Setník Julius. — Odplutí z Česaree. — Sidon. — Myra. — Vězňové vstupují na loď Alexandrinskou. — Odpočinek v Dobré bráně. — Bouře. — Stroskotání u ostrova Malty. — Tříměsíční pobyt na tom ostrově. — Syrakusy. — Puteoli. — Silnice Appiova. — Příchod do Říma 332—344

Doslov.

Dílo Pavlovo po čas jeho apoštolování. — Výsledek 345—351

Přídatek.

Letopočet apoštolských cest Pavlových 353—357
Synchronistická tabulka 358

